Dimensiunile cosmice ale „pragului militar“

În prezent, omenirea se află în preajma a ceea ce este, poate, cel mai ridicat prag militar atins vreodată după intrarea în era atomică. Realizările deosebite pe plan tehnologic prezintă două aspecte: pe de o parte, constituie o amenințare fără precedent cu distrugerea omenirii, iar, pe de altă parte, oferă prilejul creării unei ordini internaționale în mod fundamental mai sigure. Armele spațiale au provocat destabilizarea cursei înarmărilor nucleare și ar putea să schimbe, cu consecințe fatale, balanța strategică. Desigur, se mai poate considera că interzicerea armelor spațiale ar institui, în fapt, un plafon al cursei înarmărilor și ar opri o nouă competiție (destabilizatoare și costisitoare) a armamentelor. Această interdicție ar menține incomparabilul avantaj pe care îl reprezintă spațiul cosmic pentru amplasarea de platforme de control și pentru inițiative științifice comune în direcția realizării unui sistem de securitate planetar.

Din nefericire, aceste prilejuri de a se pune capăt unei extraordinar de costisitoare curse a înarmării și de a edifica un sistem alternativ de securitate sînt pe punctul de a fi pierdute. Utopiștii militari propovăduiesc, în pofida tuturor evidențelor istorice, că adevărata securitate constă în progresele viitoare pe plan tehnologic. Este irațional de puternică tentația de a fi exploatate tehnologiile noi pentru a obține avantaje militare unilaterale. Cu toate acestea, istoria și logica sugerează că inovațiile tehnice vor extinde și intensifica — și nu vor opri — cursa înarmărilor. Militarii au beneficiat de fonduri mereu crescînde din totalul cheltuielilor spațiale, care au depășit, la finele deceniului '70, bugetul civil. Luînd în considerare activitățile militare incluse în programe spațiale cu scop dublu, de exemplu cel al navetelor spațiale, militarii dețin, în prezent, aproape 75 la sută din fondurile alocate de Statele Unite pentru cercetări spațiale. Mai mult chiar, nu se poate trage o linie de demarcație precisă între tehnologia spațială civilă și cea militară, dacă nu cumva o astfel de deosebire este artificială. Programele spațiale civile din anii '60 derivă din descoperirile militare făcute în anii '50. O rachetă militară diferă de una civilă numai în ceea ce privește încărcătura și obiectivul și nu și tehnologia de bază.

Sateliții civili de comunicații, de observare, de navigație și meteorologici, devansați de cei militari, au, de asemenea, acest dublu caracter, deoarece între tehnologia spațială militară și cea civilă nu se poate face practic nici o deosebire. Nici o reglementare a scopurilor militare nu poate fi realizată în absența unui regim, stabilit cu multă atenție, al activităților civile.

Pentru a înțelege modul în care tehnologia spațială deformează sau ar putea deforma echilibrul strategic este necesară o privire asupra geografiei spațiului extraatmosferic. Atmosfera terestră se întinde în straturi succesive numai pînă la 100 de mile de suprafața Pămîntului, ceea ce înseamnă că cea mai mare parte a pămîntenilor locuiesc mai aproape de spațiul cosmic decît de capitalele țărilor lor. Suveranitatea națională nu se poate extinde, totuși, din spațiul aerian în spațiul extraatmosferic, deoarece nici un obiect nu poate fi construit și menținut pe orbită numai deasupra unei țări. În această privință, spațiul cosmic este ca un ghem — sforile orbitale pot fi răsucite în orice fel, dar, dacă ghemul este împărțit în două, valoarea lui se pierde. Și — pe măsură ce consecințele politice pe termen lung ale geografiei spațiale devin mai evidente, în funcție de progresele tehnologice — apare ca probabilă următoarea concluzie: deîndată ce un stat deține controlul efectiv al spațiului extraatmosferic și are capacitatea să preîntîmpine accesul în el al vehiculelor spațiale aparținînd oricărui alt stat, această situație i-ar oferi posibilitatea să dobîndească hegemonia la nivel planetar. Or, atît timp cît potențialul militar al tehnologiei spațiale rămîne fără restricții, aspectul politic al utilizării spațiului cosmic va afecta viitorul societăților independente de pe planetă.

Exploatarea spațiului în scopuri militare a trecut prin trei faze: prima a fost marcată de apariția rachetelor, cea de a doua de lansarea sateliților de cercetare și supraveghere, iar cea actuală de sateliții multiplicatori de forță, care măresc capacitățile armelor. Prima utilizare a spațiului extraatmosferic ca un culoar fără restricții pentru desfășurarea unui atac rapid de nestăvilit rămîne și cea mai importantă.

Faptul că țările care au arme nucleare dispun și de mijloacele de lansare în spațiu dezvăluie motivația primordială a programelor naționale spațiale. Din cele șase țări care au construit mijloace de lansare în spațiu, numai Japonia nu are încărcături nucleare. Cele intrate recent în clubul spațial sînt și cele care au detonat cel mai recent încărcături nucleare. Deși este, în mare măsură, ignorată, proliferarea tehnologiei rachetelor prezintă o serioasă amenințare pentru securitatea internațională.

Spațiul din apropierea orbitei terestre a fost denumit „terenul de la înălțime al planetei“. La fel ca și un deal pe un cîmp de luptă, spațiul extraatmosferic este nu numai un loc ușor de apărat și din care se poate lansa un atac prin surprindere, ci și un ideal punct de observare. Nu este, deci, surprinzător faptul că sateliții care culeg informații reprezintă cel de-al doilea tip important de vehicule spațiale. Gama lor cuprinde sateliți de supraveghere, navigație, comunicații, de evaluare a daunelor produse de calamități și alarmă preventivă. Statele Unite au profitat cel mai mult de pe urma acestor sateliți de recunoaștere.

Începînd cu primii ani ai deceniului '70, Statele Unite s-au bazat pe sateliţii „Big-Bird" şi „Keyhole II", care pot supraveghea fiecare zonă de pe Terra, la lumina zilei, timp de 24 de ore din 24 ore. Aceste vehicule spaţiale trimit, în permanenţă, un flux de imagini vizuale şi, periodic, paraşutează containere cu filme ultrasensibile, care sînt captate în atmosferă de avioane specializate. Ajutaţi de sateliţii meteorologici (care arată cînd şi unde se pot lua imagini în zonele neacoperite de nori) şi de senzorii cu infraroşii şi microunde, capabili să penetreze straturile de nori, sateliţii de observare înregistrează, cu foarte mare exactitate, imagini din cea mai mare parte a spectrului electromagnetic.

Serviciile de informaţii cu baza în spaţiu au consolidat stabilitatea globală, oferind guvernelor posibilitatea să urmărească crizele, să supravegheze experienţele cu arme nucleare şi să comunice reciproc cu rapiditate. Sateliţii de observare supraveghează posibilele încălcări ale prevederilor Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, semnat în 1970, şi ale Tratatului de limitare a experienţelor nucleare, din 1963, sau, cum a fost cazul construirii de instalaţii nucleare în Africa de Sud şi descoperite de Uniunea Sovietică în 1977. După intense presiuni diplomatice, Republica Sud-Africană a demontat amplasamentul experienţelor, evitîndu-se, astfel, încă o aderare periculoasă la clubul nuclear.

Paradoxal, însă, sistemele de informaţii prin satelit care au contribuit la stabilizarea cursei înarmărilor a superputerilor în anii '60 au dus, în prezent, la accelerarea mersului spre un nou război nuclear, prin sporirea încrederii planificatorilor militari în perfecţionarea sistemelor de ochire şi ideea — nejustificată — că războaiele nucleare pot fi limitate şi controlate.

Sateliţii de cercetare folosiţi pentru comunicaţii, navigaţie, culegerea de date geodezice şi depistarea ţintelor sînt, acum, multiplicatori de forţă, deoarece sporesc forţa de distrugere a armelor existente. Aceste tehnologii cumulate au redus — dacă nu cumva au anulat complet — angajamentele de securitate din cadrul procesului SALT. Tipic pentru efectul încă ascuns, dar de mare valoare al acestor multiplicatori de forţă este utilizarea sateliţilor pentru a corecta traiectoriile rachetelor balistice. Amploarea şi consecinţele acestor schimbări în precizia rachetelor au influenţat dezbaterea cu privire la ratificarea Tratatului SALT-II şi au fost aprig dezbătute într-o controversă cu privire la vulnerabilitate.

Deplasarea superputerilor spre postura de luptători cu arme nucleare a fost, de asemenea, stimulată şi a dus la noi investiţii în sistemele de sateliţi de comunicaţii. Un rol deosebit de important l-au avut recentele sporiri masive ale cheltuielilor pentru realizarea de sisteme de sateliţi pentru creşterea capacităţilor de control, comandă şi comunicaţii menite să ducă la sporirea gradului de control asupra forţelor militare cu rază mare de acţiune, în caz de criză, şi pentru a ameliora comunicaţiile, în cursul unui război nuclear de amploare.

Aşa cum a fost deseori cazul cu gîndirea strategică modernă, acronimul a devenit înlocuitorul gîndirii. Opţiuni suplimentare, extinderea contactelor prin comunicaţii, precum şi informaţiile reale vor depăşi, probabil, capacităţile de înţelegere ale celor ce le folosesc, prin cantitatea lor copleşitoare şi complexitatea lor. Evenimente de importanţă locală ar putea, în mod inutil, să ducă cu repeziciune la crize globale, avînd în vedere că responsabilii locali ar putea trimite mult prea multe semnale de alarmă şi, în consecinţă, iar influenţa pe cei ce se află în centrul reţelei.

Un alt sistem multiplicator de forţă, care creează tentaţia unei prime lovituri şi subminează acordurile cu privire la controlul asupra armelor, se află acum în fazele de cercetare sau testare. Instalarea de sateliţi de supraveghere, care pot furniza instantaneu informaţii, va transforma sistemele de control al armamentelor în sisteme de luptă, care pot lovi ţinte mobile şi pot estima valoarea daunelor provocate de atac.

În pofida temerilor referitoare la pericolele prezentate de armele de primă lovitură, eforturile în direcţia controlului armamentelor au neglijat sistemele multiplicatoare de forţă. Informaţiile furnizate de sateliţi nu sînt privite decît prin prisma avantajelor inerente, inevitabile sau ca o bună pavăză. Dar, din momentul în care sistemele multiplicatoare de forţă au început să creeze nesiguranţă — şi aceasta slăbeşte descurajarea —, sateliţii de informaţii fac şi mai urgentă şi mai irezistibilă dezarmarea rachetelor balistice, care este o problemă acută.

La unele tehnologii se poate renunţa, unele pot fi demilitarizate în mare măsură, iar altele pot fi interzise. Informaţiile geografice, de exemplu, nu sînt imediat folosibile, ci sînt mai utile pentru înţelegerea unor fenomene, de exemplu cutremurele. Restricţiile cu privire la manevrabilitatea satelitului, acurateţea camerei de luat vederi, precum şi fluxul aproape instantaneu de date pot fi cu greu sesizate fără a realiza acorduri verificabile cu privire la controlul armamentelor sau de alarmă preventivă. În locul practicii actuale, cînd fiecare din cele două superputeri lansează sateliţi separaţi, dar aproape identici, pentru navigaţie, ar putea fi construit, în colaborare cu ţările membre din grupul spaţial, un sistem de navigaţie mai modest ca precizie, dar care să permită un acces universal la informaţiile destinate celor mai civile scopuri. În felul acesta, nici una din părţi nu ar putea să atace astfel de sisteme de sateliţi fără a-şi reduce propriile capacităţi.

Creşterea rolului strategic al sateliţilor a dus la sporirea, atît în SUA cît şi în URSS, a armelor antisatelit (ASAT). Cele două superputeri au testat numeroase tehnici în acest domeniu. Unele tehnici de distrugere a sateliţilor (tehnici care fac obiectul cercetărilor superputerilor) existau de mai mulţi ani, într-un stadiu experimentat parţial şi desfăşurat. Nouă este, totuşi, înţelegerea faptului că distrugerea sateliţilor militari inamici ar fi utilă în caz de atac nuclear sau ca un adaos pentru un război terestru. Exploatarea tehnologiei ASAT ar oferi o nouă dimensiune, imprevizibilă şi costisitoare, a cursei înarmărilor.

În afară de sistemele ASAT, mai există armele cu energie direcţionată, cum ar fi laserele şi cele pe bază de aglomerări de particule. Deşi laserele pot depista obiectivul şi stabili dimensiunile, ele nu sînt încă arme potenţiale. Prototipurile de arme laser au eficienţă redusă în caz de ceaţă, fum, nori de praf, ploaie; ele se diseminează pe distanţe relativ mici în straturile inferioare ale atmosferei, ceea ce le face oarecum ineficiente împotriva unor ţinte ce zboară cu viteză moderată. În consecinţă, se pare că prima armă laser va fi o armă ASAT

O capacitate sporită a ASAT va duce la creşterea probabilităţii izbucnirii unui război nuclear accidental şi necontrolabil. Deoarece „ochii şi sistemul nervos" al forţei de lovire se şi află în spaţiu, fiecare deficienţă intervenită în funcţionarea satelitului ar putea fi interpretată ca prevestirea unui atac prin surprindere.

Este de neconceput ca oamenii să poată să comande vreodată şi să controleze armele din spaţiu. Un laser spaţial ar avea nevoie de aproximativ cinci minute pentru a distruge o rachetă balistică aflată în faza cea mai vulnerabilă, adică cea de ridicare de la sol. Totodată, ar fi nevoie să se răspundă în fracţiuni de secundă la un atac declanşat de un sistem spaţial de lansare.

Dacă ambele părţi desfăşoară sute de staţii spaţiale de luptă de mari dimensiuni, în cazul unei proaste funcţionări a dispozitivelor de detectare a ţintei ale unui satelit, s-ar putea ca ţinta să fie alt satelit, probabil chiar unul din propriul sistem. Dat fiind faptul că

orice primă lovitură ar începe printr-un atac asupra sistemului defensiv de sateliţi ai adversarului, chiar şi distrugerea din greşeală a acestora nu ar mai putea fi deosebită de o primă lovitură. O proastă funcţionare a sistemului antirachetă nu ar mai distruge, în acest caz, unul din sistemele militare ale adversarului potenţial. În loc să înlăture lanţul nuclear care se strînge, armele spaţiale tind să poarte umanitatea spre pragul unei anihilări iniţiate cibernetic.

În problema utilizării spaţiului, trebuie să se facă o opţiune: ori ştiinţă, informaţii şi cercetarea Terrei, ori arme.

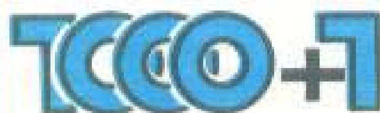
Spaţiul extraatmosferic nu va mai fi niciodată vidul geopolitic de altădată. Pentru ca programele spaţiale civile să nu fie reorientate în ascuns, permiţînd dezvoltarea capacităţilor militare, ar trebui să se acţioneze conform unei ordini de zi prestabilite cu privire la securitatea spaţiului. Controlul asupra armelor spaţiale poate permite utilizarea tehnologiei spaţiale în vederea îmbunătăţirii verificării controlului armamentelor şi a relaţiilor dintre superputeri. Cele mai importante puncte ale unei ordini de zi cu privire la securitatea spaţiului ar fi îmbunătăţirea reglementărilor referitoare la utilizarea spaţiului extraatmosferic, înfiinţarea unei agenţii internaţionale care să controleze activitatea sateliţilor, precum şi iniţierea unor proiecte spaţiale comune ale SUA şi URSS. Acest ultim punct, considerat în prezent ca nesemnificativ sau în cel mai bun caz simbolic pentru alte schimbări, are cele mai mari posibilităţi de a dezamorsa conflictul dintre superputeri. Într-adevăr, cooperarea poate uni aceste societăţi supraînarmate în urmărirea unor obiective care trec peste divergenţele dintre ele, făcînd astfel mai abordabilă spinoasa problemă a verificării, şi făcînd ca ieşirea din această situaţie să fie mai uşor de rezolvat.

Cea mai mare aventură a epocii noastre — explorarea paşnică a Cosmosului — are în faţă un viitor sumbru datorită bugetelor civile, relativ din ce în ce mai mici, şi a faptului că forţele armate ale celor două superputeri monopolizează tot mai mult tehnologia. Se dovedeşte a fi tot mai inutilă existenţa a două programe spaţiale separate care au multe obiective comune, mai ales dacă se ţine cont că misiunile cosmice necesită fonduri tot mai mari. Organizarea unor misiuni planetare şi ştiinţifice comune ar impulsiona programele ambelor ţări şi ar contribui la îmbunătăţirea relaţiilor politice.

Organizarea unor misiuni comune cu echipaje umane ar fi şi mai valoroasă. O Administraţie americană doritoare să găsească o cale îndrăzneaţă şi evidentă de a reduce rapid încordarea dintre superputeri ar putea constata că o misiune spaţială comună americano-sovietică (cu echipaj uman) este o soluţie foarte atrăgătoare. Deşi întîlnirea spaţială „Apollo-Soiuz", din 1976, a reprezentat întîlnirea a două sisteme paralele, naveta spaţială americană şi staţiile „Saliut" sînt pe deplin complementare. Ce cale ar putea fi mai bună pentru a afla mai multe despre staţiile spaţiale sovietice sau pentru a aplana suspiciunile sovieticilor în legătură cu naveta spaţială americană, decît de a organiza un zbor comun al astronauţilor şi cosmonauţilor din cele două ţări? Dezvoltarea colaborării în activitatea spaţială de rutină şi, ca urmare, stabilirea unei colaborări între oamenii de ştiinţă americani şi sovietici în acest domeniu ar duce la imposibilitatea menţinerii secretului în domeniul armamentelor cosmice.

O colaborare semnificativă în activitatea spaţială ar putea beneficia în ambele ţări de un sprijin public sporit şi va impulsiona eforturile în domeniul controlului armamentelor.

Un Cosmos neutru din punct de vedere militar şi utilizarea tehnologiei spaţiale pentru a dezamorsa competiţia dintre superputeri nu vor pune, însă, definitiv capăt ameninţării pe care o reprezintă, pentru întreaga omenire, tehnologia spaţială. Cu riscul de a simplifica prea mult lucrurile, putem afirma că par

Turbarea – flagel al marilor aglomeraţii

Potrivit unui studiu al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii (OMS), în pofida progreselor medicinei, turbarea s-a extins considerabil în lume în ultimii 10 ani. Se subliniază că acest flagel afectează marile aglomeraţii urbane din ţările în curs de dezvoltare, dar nu au fost cruţate nici Europa şi America de Nord.

Potrivit unui recensămînt întreprins pe continent, în perioada aprilie-iunie '83 au fost înregistrate în Europa 4 625 cazuri de turbare. În America de Nord, virusul turbării este transmis dinspre coasta de est de către ratonii de apă, în timp ce în America de Sud şi Centrală rabia este transmisă de vampiri în rîndul cirezilor de vite.

Cercetările asupra virusului turbării au înregistrat, în ultimul deceniu, progrese importante, fiind puse la punct noi vaccinuri, considerate sigure şi puţin costisitoare. S-a trecut, de altfel, chiar la vaccinarea - pe cale bucală - a animalelor sălbatice, cum este cazul în Elveţia.

Filatelie

O marcă poştală suedeză din anul 1855 a fost vîndută, la o licitaţie la Zürich, pentru suma de 850 000 franci elveţieni. Este una dintre cele mai mari sume plătite vreodată pentru un timbru. (Recordul în materie, menţionat de „Guiness Book of Records", este de 850 000 dolari). Calitatea timbrului vîndut la Zürich constă în faptul că el conţine o greşeală de tipar, fiind colorat în portocaliu cu galben, în loc de verde, cum sînt celelalte timbre din aceeaşi serie. Un elev suedez a descoperit acest lucru într-o colecţie de scrisori, în anul 1885. Atunci, el a vîndut marca poştală pentru 7 coroane. Ulterior, timbrul şi-a schimbat de mai multe ori posesorul, actualul dorind să rămînă anonim.

Numismatică

Moneda de jumătate de penny („half-penny") şi-a pierdut pînă într-atît valoarea, din cauza inflaţiei, încît a fost, în cele din urmă, scoasă din uz de autorităţile de resort britanice. De la sfîrşitul lunii mai 1983, cea mai mică monedă bătută în Marea Britanie rămîne „penny". Iată cîteva date biografice ale dispărutului personaj monetar: în 1971, cînd străvechiul sistem monetar britanic (20 de şilingi la o liră sterlină şi 12 penny la un şiling) a fost înlocuit cu cel zecimal, moneda de o jumătate de penny a fost introdusă pentru a se fixa mai corect preţurile la articolele mărunte. Astăzi, însă, după cum declara un membru al Parlamentului, oamenii nici nu se mai apleacă să ridice astfel de monede, dacă se întîmplă să le scape din buzunar.

mai plauzibile două scenarii alternative destul de rigide. Unul ar implica industrializarea pe scară largă a spațiului prin intermediul sateliților cu energie solară, al platformelor spațiale mari și al exploatării resurselor de pe Lună și asteroizi. Un altul ar implica alegerea unei soluții alternative orientate mai mult către cercetare, care utilizează spațiul extraatmosferic pentru a studia zone îndepărtate ale Universului și ale Pămîntului și pentru a explora și coloniza corpuri cerești aflate la mari distanțe. În timp ce primul set de opțiuni este probabil nerealizabil, atît din punct de vedere economic cît și al mediului înconjurător, cea de-a doua alternativă este mai atrăgătoare în opinia experților spațiali ai SUA și URSS, care și-au propus realizarea unor proiecte de megainginerie.

Prima strategie de industrializare a spațiului extraatmosferic are o caracteristică militară inevitabilă și conține germenii unei tiranii planetare. Diferența între funcția civilă și capacitatea militară în programele spațiale a fost întotdeauna mică, și ea va dispărea aproape complet, odată cu apariția unor proiecte spațiale de amploare, cum ar fi sateliții cu energie solară, platformele spațiale și exploatarea resurselor de pe asteroizi. Sateliții cu energie solară, concepuți inițial în scopuri militare, pot genera suficientă energie pentru a transforma sistemele pe bază de raze laser și emisiuni de particule în arme viabile. Pe de altă parte, acceleratorii de masă lunari sau asteroidali — dispozitive asemănătoare unor praștii uriașe, care servesc la lansarea pe orbită a materialelor de construcție și pe care se bazează multe proiecte de industrializare spațială la scară mare — au un imens potențial distructiv. O rocă lunară de 1 000 tone, cu un diametru de 15 metri, care ar lovi Pămîntul cu o viteză de 12—20 km/sec, ar elibera o energie echivalentă cu o explozie nucleară de două megatone. Spre deosebire de razele laser sau fasciculele de particule, care se împrăștie foarte rapid în atmosferă, utilizarea unor astfel de dispozitive ar face ca toate punctele de pe Pămînt să devină vulnerabile. Acest sistem modest de transport al materialelor poate fi transformat într-o armă de distrugere în masă, printr-o simplă ajustare a traiectoriei. Aceste probleme par destul de îndepărtate pentru a nu ne îngrijora prea tare; cu toate acestea, la o recentă conferință a NASA, la care s-a discutat despre devierea asteroizilor ale căror orbite se întretaie cu ale Pămîntului, a fost reamintită vechea ambiție a forțelor armate de a afla cum poate fi bombardat Pămîntul cu astfel de obiecte.

Controlul potențialului militar al acestor tehnologii va fi, practic, imposibil, dacă industrializarea spațiului se va desfășura în contextul unei competiții militare. Utilizarea lor militară va fi, însă, foarte reală, chiar dacă va fi realizată într-un regim de cooperare, pașnic, pe plan mondial. Pericolul fundamental al proiectelor spațiale pe scară largă se bazează pe fapte geopolitice inevitabile. Un control eficient al spațiului extraatmosferic înseamnă un control eficient al planetei. Pînă în prezent, spațiul a fost exploatat ca o poziție avantajoasă. Dacă el ar fi populat cu trupe sau colonizat, s-ar crea o fortăreață la înălțime, de nepătruns.

În schimb, un viitor dedicat aflării cît mai multor lucruri despre Cosmos și care i-ar răspîndi pe oameni mai mult în cadrul acestuia ar reduce la minimum pericolul tiraniei planetare, inerent în lumea noastră închisă, supraaglomerată.

Manipulînd tehnologia spațială, specia umană se joacă cu focul unui înfricoșător potențial distructiv, dar și creator. Dacă aceste tehnologii nu vor fi folosite pentru a salva întregul Pămînt, ele s-ar putea sustrage, cu efecte dezastruoase, controlului.

(Din studiul lui Daniel Deudney, cercetător la „Worldwatch Institute", SUA, apărut în revista „Foreign Policy")

„La 40 000 km"

Richard Garwin este un fizician american, specialist în probleme militare. Împreună cu alți oameni de știință americani, a făcut parte din mai multe comisii care au studiat posibilitatea creării unor arme anti-satelit. Analizele, propunerile și proiectele aflate în discuție, costurile enorme ale noilor arme avute în vedere, stadiul actual al tehnologiei l-au convins pe Garwin că nu există posibilitatea practică a amplasării în spațiul extraatmosferic a unui sistem de apărare împotriva rachetelor balistice intercontinentale, care să fie absolut impenetrabil. Săptămînalul vest-german „Der Spiegel" i-a luat, la începutul acestui an, următorul interviu.

— Cu o lună înaintea cuvîntării președintelui Reagan (din martie 1983), ați redactat un documentar în care propuneți ca SUA, URSS și alte națiuni „cosmice" să distrugă toate armele destinate amplasării în spațiul extraterestru, deoarece o astfel de acțiune sporește considerabil posibilitatea unui război. Cum motivați această propunere?

— Să presupunem că URSS sau SUA ar fi capabile să construiască un sistem absolut sigur de apărare împotriva rachetelor balistice; în acest caz, nici una din cele două părți nu ar putea accepta instalarea acestuia și ar considera necesar să intervină, înainte ca el să devină complet și eficient. Cînd una din cele două părți s-a convins că este posibilă o apărare atît de perfectă, atunci apare posibilitatea dezarmării totale a adversarului, în care caz acesta este constrîns, firește, la ripostă, ceea ce înseamnă că, la un moment dat, războiul ar putea izbucni pe neașteptate — un război preventiv, mai exact.

— Cu alte cuvinte cursa înarmărilor în Cosmos...

— ... ar fi o variantă a cursei înarmărilor deosebit de distrugătoare. Dacă numărul mare al armelor nucleare nu a dus pînă acuma, prin el însuși, la izbucnirea unui război, o combinație de arme ofensive și perspectiva unei apărări eficiente perfecte ar putea duce, cu siguranță, la război.

— Semnatarii documentului dv., inclusiv prof. Carl Sagan și Hans Bethe, par a fi în minoritate. Conform relatărilor presei, așa-numita „Comisie Fletcher" a recomandat recent realizarea unui sistem de apărare anti-rachetă în mai multe trepte, staționat în spațiul cosmic, solicitînd, în acest scop, 18 pînă la 27 miliarde dolari pentru următorii cinci ani. În același timp, se fac pregătiri pentru testarea armei

americane antisatelit „Asat". Mai poate fi împiedicată această cursă a înarmărilor în Univers?

— Da. În primul rînd, nu cred că sîntem în minoritate. Carl Sagan și cu mine am trimis documentul spre semnare numai unui număr mic de prieteni și oameni de știință. Am fi putut avea mii de semnături. De fapt, unii dintre cei cărora l-am trimis ne-au comunicat că împărtășesc punctul nostru de vedere, dar că, din cauza postului, a poziției lor...

— ...în cadrul guvernului, față de guvern sau de ministerul apărării?

— ... este adevărat...

— ... nu au îndrăznit să semneze.

— ... Da. În al doilea rînd, chiar dacă nu s-a dat încă publicității raportul „Comisiei Fletcher", sînt aproape sigur că această comisie nu susține că este posibilă o apărare eficientă sută la sută. Dar mai există alt organism, „**Policy Committee**", condus de Fred Hofman.

— Ce fel de comitet este acesta?

— În iunie 1983, Administrația Reagan a format două comitete: „**Defensive Technologies Study Team**", condus de fizicianul Jim Fletcher, fost director al NASA, și „**Policy Committee**", condus de Fred Hofman, de la „RDA Corporation". După părerea mea, membrii celor două comitete au fost aleși pentru că erau susținătorii tezei apărării active.

— Promotorii unui sistem de apărare în mai multe trepte, dispus în spațiul cosmic, susțin că un procent de unu pînă la doi la sută din rachete pot depăși acest sistem.

— Fiecare poate calcula matematic; dacă există o primă rețea eficientă în proporție de 90 la sută — cu alte cuvinte, un prim cordon de care trec numai 10 la sută din rachete —, apoi încă două trepte, prin care ar putea trece 10 la sută din 10 la sută — este vorba, deci, de 1 la sută. La patru asemenea rețele va rămîne o sutime din 10 la sută, deci din 10 000 încărcături lansate, doar una singură poate depăși un sistem în patru trepte, avînd o eficiență de 90 la sută.

Problema este că noi nu dispunem nici măcar de un singur sistem cu o eficiență de 90 la sută. Cînd am lucrat, în anii '50, la sistemul de apărare aeriană al SUA, am depus eforturi imense în acest domeniu. Și nu eram în stare să distrugem decît cel mult 30 la sută din bombele lansate.

— Cei din guvernul Reagan gîndesc altfel. Directorul secției de cercetare de la Pentagon, Richard DeLauer, a declarat recent, în fața unei comisii a Congresului, că un sistem de apărare amplasat în spațiul cosmic „este practic realizabil și ar putea avea efecte mai mari în menținerea păcii", chiar dacă „ar presupune cheltuieli imense". DeLauer a menționat că rămîn de rezolvat opt probleme tehnice, fiecare din ele necesitînd investiții la fel de mari ca proiectul Manhattan (construirea primei bombe atomice). Sînteți de acord?

— Fără discuție. Dar nu văd de ce luați declarația lui DeLauer în sensul că el consideră posibil acest sistem. El precizează că, înainte de a putea avea acest sistem de apărare, trebuie rezolvate opt probleme. Aș prefera să cred că DeLauer privește cu scepticism acest sistem.

— Ne-ați putea explica cum va arăta și cum va funcționa un asemenea sistem în mai multe trepte?

— Există, de exemplu, o propunere foarte detaliată a lui Daniel Graham, general-locotenent în rezervă — sistemul „**High Frontier**" (Fontiera din înălțimi). Sistemul preconizat de el constă din circa 450 de sateliți, așa-numiții „**Space-Trucks**". Fiecare din acești sateliți are la bord 40—50 de încărcături mici, care își stabilesc singure obiectivele.

— Pe ce orbite vor evolua acești sateliți?

— Pe orbite relativ aproape de Pămînt, iar cînd vor detecta o rachetă, vor lansa una sau două încărcături, ce o vor lovi și distruge încă din faza de ridicare.

— Lucrează cineva la realizarea acestui proiect?

— Nu, dar Daniel Graham și cei ce-l sprijină susțin că se cunoaște deja tehnologia respectivă și că, în patru sau cinci ani, am putea avea un asemenea sistem.

— Ce număr de „Space Trucks" ar trebui să înconjoare, în permanență, Pămîntul pentru a opri un atac masiv cu rachete?

— Deoarece nu se află pe orbite geostaționare, trebuie să fie foarte, foarte mulți. Însă adevărata problemă o constituie permeabilitatea acestui sistem. Nu ne putem baza pe acești sateliți în apărarea împotriva rachetelor intercontinentale și a celor lansate de pe submarine, deoarece vor putea fi distruși de „minele" cosmice dintr-o singură lovitură și, în consecință, rachetele vor avea cale liberă.

— Mai există și alte propuneri?

— Da, de exemplu, sistemul propus de Lowell Wood, un tînăr fizician de la Livermore Laboratory, al Universității Lawrence. El sugerează lansarea de sateliți mari pe orbite geostaționare, dotați cu lasere chimice sau optice, cu oglinzi laser cu un diametru de 30 m sau mai mult, dispunînd de capacități energetice de 100 MW sau mai mari.

— Acești sateliți imenși ar trebui lansați la o înălțime de 36 000 de km?

— Da, la 36 000 km depărtare de suprafața Pămîntului. În prezent, cheltuielile necesare amplasării pe o orbită circumterestră cu ajutorul navetei spațiale — deocamdată singura cale posibilă — a unor încărcături militare, se ridică la 3 000 de dolari per kg. Cheltuielile de transport pe o orbită geostaționară sînt, probabil, de cinci ori mai mari. Un satelit cu arme laser ar cîntări între 100 și 1 000 t. Reiese, deci, că numai cheltuielile pentru amplasarea unui satelit de 100 t pe o orbită geostaționară sînt de aproximativ 1,5 miliarde dolari.

— De cîți asemenea sateliți ar fi nevoie?

— Oricît de mulți ar fi, tot nu sînt suficienți, deoarece sînt foarte vulnerabili.

— Cum ar funcționa sateliții dotați cu arme laser?

— Vă voi explica. Să considerăm că am un laser chimic, ce emite în spectrul infraroșu. În acest caz, raza laser, emisă cu ajutorul unei oglinzi de 3 m diametru, spre un obiectiv situat la 40 000 km depărtare — și aceasta este probabil distanța de luptă între sateliți și rachetă — va ajunge la un diametru de 40 m. Aceasta, însă, presupune ca oglinda laser să fie perfectă, iar sursa de energie să aibă 100 MW.

— Aceasta reprezintă a zecea parte din puterea unei centrale nucleare...

— Pînă acum, am experimentat numai lasere cu puterea de 1 MW și nu știm dacă putem construi lasere de 100 MW. Avem oglinzi de 1 m diametru; nu știm dacă putem fabrica unele de 40 m.

— Să presupunem că putem.

— În ipoteza unei oglinzi de 40 m diametru și a unui satelit de 100 MW — ceea ce ține de domeniul fantasticului, deoarece nimeni nu a realizat o asemenea oglindă pe Pămînt, nemaivorbind în Cosmos, și dacă aș fi capabil să orientez foarte repede această oglindă de la o rachetă inamică la alta —, atunci aș putea, cu un singur asemenea satelit geostaționar, să distrug patru rachete.

— În America există foarte mulți oameni care spun că se poate și trebuie să se facă.

— Chiar dacă am ști exact ce vrem să construim și am începe lucrările, am avea nevoie de un nou sistem de transport în spațiul extraatmosferic. Iar pentru a realiza acest sistem de transport, trebuie mai întîi să demonstrăm existența tehnologiei corespunzătoare și să construim o industrie complet nouă.

— Speranța celor ce preconizează apărarea în spațiu se bazează, în prezent, mai ales, pe laserele cu

raze X, obținute de „Livermore Laboratory", idee susținută de profesorul Edward Teller. Cum ar putea funcționa acest sistem, care captează energia provenită din explozia unor mici bombe atomice?

— Problema fundamentală a tuturor sistemelor staționate în spațiul cosmic este vulnerabilitatea lor. Și Teller a spus, de multe ori, că un sistem de apărare bazat pe sateliți este nefolositor, tocmai din cauza acestei vulnerabilități. El spune că este scumpă lansarea sateliților, dar ieftină distrugerea lor.

— De aceea, a propus un fel de „Pop-up-system", un sistem al „dopului de șampanie" pentru laserele cu raze X?

— Da. Elementele de bază ale apărării spațiale rămîn pe Pămînt, iar, cînd se dă alarma, acest sistem „Pop-up" se va baza pe rachete...

— ... care generează rapid emisiuni laser pe bază de raze X în atmosferă?

— Exact, dar aici apare o problemă. Să ne imaginăm lansarea unei rachete intercontinentale inamice, al cărei obiectiv din SUA se află la 10 000 km depărtare de punctul de lansare. Dacă această apărare „Pop-up" ar putea fi adusă în apropierea obiectivului, laserii de bază cu raze X ar trebui să se afle la o înălțime de 4 000 km pentru a depăși, astfel, deformarea Pămîntului și a putea detecta și atinge racheta în faza de ridicare. Toate acestea trebuie să aibă loc în numai două minute. Este nevoie de o rachetă cu o putere de 2 milioane t pentru a lansa atît de repede și atît de sus o greutate de numai 1 t.

— Să considerăm că s-a construit un asemenea sistem. Cît timp i-ar rămîne președintelui SUA pentru a da ordinul de pornire? Va avea secretarul general al cabinetului prezidențial suficient timp, să spunem, pentru a-l trezi pe președinte la 4,30 dimineața, ca să ia o hotărîre?

— Un lucru este cert: dacă intervine un atac prin surprindere, atunci președintele nu mai are timp.

— Înseamnă că decizia trebuie luată încă dinainte și înmagazinată într-un computer.

— Există, probabil, un ofițer de serviciu, dar, dacă atacul are loc noaptea, președintele, fiind comandant suprem, trebuie trezit și încunoștințat de situația strategică. Trebuie să ia decizia în 30 de secunde. Din proprie experiență, vă puteți da seama că, în primele 30 de secunde de la trezire, nu ați fi capabil să luați o hotărîre de o asemenea importanță capitală.

— Cum arată celelalte etape ale apărării în trepte succesive?

— Urmează etapa de apărare denumită „Midcourse" (la jumătatea drumului). Acest lucru nu a reușit nici măcar experimental, deoarece trebuie detectate corpurile care reintră în atmosferă, iar, după ce au fost detectate, trebuie deosebite de capcane.

— Prin corpurile care reintră înțelegeți focoase nucleare?

— Da, ele nu reintră în spațiu pe o traiectorie balistică. Acestea nu sînt prea mari, iar „capcanele" arată exact ca focoasele; ele sînt baloane construite din mai multe straturi de material plastic, acoperite cu o folie strălucitoare de aluminiu și nu pot fi deosebite de focoase mici de către aparatele radar, nici de cele optice sau cu infraroșii. Numai după ce pătrund în păturile dense ale atmosferei, capcanele dispar și rămîn numai bombele nucleare.

— În acest moment, ar interveni oare cea de-a treia rețea de apărare?

— Da, așa-numita „apărare-obiectiv". Dar nu rămîne mult timp, deoarece încărcăturile nucleare se deplasează cu o viteză de 5 km/sec. Dacă, de exemplu, ținta este un siloz cu rachete „Minuteman", atunci te poți apăra. Este suficient ca explozia să nu se producă la mai puțin de 500 de m de siloz.

— Un focos nuclear poate, oare, exploda la aproximativ o jumătate de km depărtare de siloz, fără a-l face inutilizabil?

— Da. Din acest motiv, în ianuarie 1983, am propus instalarea sistemului de apărare denumit „Swarmjet". Sistemul — plasat în imediata apropiere a silozului cu rachete „Minuteman" — prevede instalarea a 10 000 de rachete mici, fiecare de 1—2 kg greutate, care ar fi lansate împotriva unei bombe inamice. Întregul sistem este relativ ieftin și, cu cîteva miliarde de dolari, putem apăra toate silozurile cu rachete „Minuteman".

— Ar fi o apărare pentru rachete, dar cum rămîne cu orașele?

— Apărarea orașelor este o altă problemă. Un oraș poate fi distrus chiar dacă explozia atomică se produce la 10 km depărtare. Nu avem nici o posibilitate să apărăm eficient orașele.

— Un comitet recent înființat în SUA, „Political Action Committee" vrea să facă din acest concept al „războiului stelelor" una din temele campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale. Principalii membri ai acestui comitet sînt Jerry Falwell, predicator, senatorul Jesse Helms și dna Claire Booth Luce. Credeți că dv., împreună cu prietenii din cercul oamenilor de știință, aveți șanse să opriți această euforie a „războiului stelelor"? Aveți aliați în Congres?

— Sînt mulți deputați în Congres despre care cred că înțeleg problematica; există și unii ce nu o înțeleg, dar cu toate acestea sînt împotriva acestui sistem de apărare. Și, indiferent ce comitete vor apărea — din acelea care vor să convingă oamenii că Pămîntul este plat sau că Soarele se învîrte în jurul Pămîntului —, astăzi majoritatea oamenilor nu se pot convinge decît prin logică. Dacă membrii Congresului vor da dovadă de spirit rațional, vor face audieri și vor pune în cumpănă argumentele adepților și ale adversarilor unei asemenea „apărări perfecte", atunci programele nu se vor mai aplica.

— În august anul trecut, Uniunea Sovietică a propus interzicerea fabricării și staționării armelor antisatelit și a sistemelor de apărare staționate în Univers. Kenneth Adelman, directorul Agenției de dezarmare și controlul armamentelor din SUA, nu a văzut în această propunere sovietică o bază de acord. Criticii din SUA și din afară consideră că acest refuz se datorează eforturilor Pentagonului de a obține o superioritate clară strategică față de Uniunea Sovietică. Dacă sistemele „Asat" vor fi instalate, atunci războiul ar fi mai puțin probabil și lumea ar fi mai sigură?

— Este o întrebare foarte importantă. Adelman a comparut, împreună cu mine, în fața Comisiei pentru relații externe a Congresului și a prezentat un text dinainte pregătit, în care sublinia că SUA nu doresc să negocieze interzicerea armelor antisatelit.

— Dar de ce Adelman nu a spus aceasta în textul pregătit, ci ulterior?

— Deoarece nu corespundea punctului de vedere oficial al guvernului SUA. Mulți din guvern au spus că SUA au nevoie de „Asat", indiferent dacă și sovieticii îl au sau nu, deoarece trebuie să ne apărăm. Carl Sagan și cu mine credem că securitatea SUA ar fi mai bine asigurată dacă „Asat" ar fi interzis.

După părerea mea, proiectul de tratat pe care Gromiko l-a prezentat la ONU este o bază foarte importantă de pornire a tratativelor. Proiectul sovietic preconizează interzicerea folosirii forței plecînd de la baze terestre — de exemplu, a armelor laser lansate de pe Pămînt împotriva sateliților; interzicerea folosirii armelor amplasate în Cosmos împotriva Pămîntului — de exemplu, a tunurilor laser împotriva unor obiec-

tive terestre sau a avioanelor. Ar fi un tratat foarte amplu. Cu toate acestea, vor fi permise activități militare în Cosmos, dar nu folosirea armelor și a forței.

— „Activități militare" — de exemplu, sateliți de cercetare?

— Da, ar fi un exemplu. Sau sateliți de navigație, transmisiuni militare, cercetare și sateliți meteorologici militari, atîta timp cît nu au arme la bord. În fapt, acești sateliți pot dirija chiar arme de pe Pămînt în spațiul cosmic, și aceasta ar fi permis...

— ... și stații orbitale cu oameni la bord?

— Aceasta este o problemă serioasă — proiectul sovietic prevede că navele cosmice reutilizabile, cu oameni la bord, să nu fie utilizate în scopuri militare.

— Deci, naveta spațială nu ar putea fi folosită pentru cercetare?

— Da, și nici pentru a amplasa în Cosmos încărcături militare.

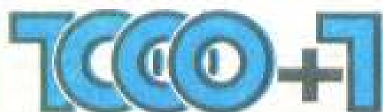
— Aceasta a fost propunerea sovieticilor?

— Da. Am discutat cu mulți sovietici...

— Vedeți unele indicii că actualul guvern SUA își va schimba opinia și și-ar însuși punctul dv. de vedere?

— Cred că, în acest domeniu, guvernul SUA mai trebuie să învețe multe. Dar deocamdată, nu există nici un indiciu că Administrația Reagan acceptă punctul meu de vedere.

Cred că există perspectiva unei curse a înarmărilor în Cosmos, deosebit de periculoasă, dar cred, în același timp, că mai există o posibilitate de a o opri. Mă tem, însă, că o asemenea ocazie nu va fi folosită...

Un nou „furt al secolului" în Anglia!

La o distanță de un kilometru și jumătate de aeroportul londonez „Heathrow" se află mai multe antrepozite, de fapt niște hangare de tablă, cu subansamble construite din cărămidă, dispuse aproape simetric de o parte și de alta a unei alei gudronate.

Perimetrul nu este înconjurat de grilaje. Există un singur punct de supraveghere, o mică gheretă din sticlă în care un paznic civil controlează intrările și ieșirile autovehiculelor.

Unul din hangare, ce poartă inscripția „air systems courier", prevăzut cu patru porți metalice de 4x4 metri, nu se deosebește cu nimic de celelalte. Nici măcar semiremorca poliției, plasată în spațiul verde al peluzei înconjurătoare și care se află în legătură cu comisariatul din Hunslow, nu detașază hangarul nr. 8 de celelalte.

Deși nici una dintre cărămizile portocalii și albe nu oferă indicii în legătură cu apartenența antrepozitului și, mai ales, cu destinația sa, se cunoaște faptul că acest hangar, jenant de auster în aparență, este folosit de „Brink's mat", o societate specializată în păstrarea și transportul valorilor deosebite, avînd ca principal client Banca Angliei!

Așa stînd lucrurile, nimeni nu va părea surprins aflînd că, sîmbătă 26 noiembrie 1983, în hangarul cu pricina, se afla o cantitate mare de lingouri de aur, a cărei pază o asigurau doar șase oameni „înarmați" cu bastoane de cauciuc.

La ora șase și treizeci de minute, „bravii" paznici aveau să fie imobilizați, legați, stropiți cu benzină și „invitați" să stea liniștiți, altfel, cu un singur băț de chibrit aprins...

Sub această terbilă amenințare, gardienii s-au supus. Doar unul, care a încercat o mișcare imprudentă, a primit o mică „atenție" din partea celor șase răufăcători: un pat de pistol în cap. Ce s-a întîmplat în următoarele minute a devenit subiectul de senzație al zilei, transmis cu grabă de mai toate agențiile de presă occidentale. Cele mai multe dintre telegrame se refereau la un nou furt al secolului, iar cîteva menționau și numele inspectorului de poliție Frank Cater, însărcinat cu cercetarea cazului.

În primele ore, deci între 6,30 și 8,30, nu s-a știut nimic. Abia cînd unul dintre gardieni a reușit să-și dezlege legăturile și să dea alarma, polițiștii, sosiți la fața locului, au constatat, stupefiați că, de data aceasta, se săvîrșise cel mai mare cambriolaj din istoria Marii Britanii: dispăruseră din hangar 6 800 bare de aur, în greutate de 440 grame fiecare, deci, în total, trei tone de aur, plus două săculețe cu diamante, în valoare de 25 milioane lire sterline (circa 38 milioane dolari sau 300 milioane de franci francezi).

Și, în timp ce polițiștii încercau să găsească ceva urme la fața locului sau să obțină date de la cei șase gardieni șocați de întîmplarea prin care trecuseră, corespondenții de presă rememorau, pentru ziarele lor, evenimente asemănătoare mai vechi.

S-a reactualizat un alt „furt al secolului", săvîrșit în noaptea de șapte spre opt august 1963, asupra trenului poștal Glasgow-Londra. Atunci, 15 hoți au reușit să fure 120 de saci conținînd 2,6 milioane de lire.

În 1976 s-a vorbit tot despre un „furt al secolului" cînd opinia publică a fost informată că, de la sediul londonez al filialei „Bank of America", s-au furat opt milioane de lire sterline. Este adevărat, numai o parte din pradă era în numerar.

Și, în fine, cel de al treilea „furt al secolului", comis în aprilie 1982 la „Security Express", de unde hoții – tot în număr de șase – au plecat cu șapte milioane de lire.

Se pare că nu va fi ușor – avînd în vedere și recentul cambriolaj de la Heathrow – să se stabilească precis care este și care nu este „furtul secolului".

Sînt și cîteva elemente comune: toate aceste evenimente s-au înregistrat în Anglia, iar două din ele au fost încredințate spre rezolvare aceluiași inspector de poliție Franck Cater. Acesta s-a abținut pînă acum să facă declarații corespondenților de presă.

Oricum, nu-l așteaptă o treabă ușoară.

C. Constantinescu

O certă consecință a unui război nuclear - catastrofa climatică

Paralel cu desfășurarea, la proporții paroxistice, a cursei înarmărilor nucleare, asistăm, în ultima vreme, la un reviriment profund în mentalitatea sau, poate mai corect spus, în conștiința oamenilor. Dacă masele populare se angajează tot mai hotărît în manifestații și acțiuni demonstrînd voința lor de a împiedica un deznodămînt fatal al acestei nesăbuite acumulări de arme atotdistrugătoare, este simptomatic faptul că îngrijorarea cuprinde și cercurile oamenilor de știință, politologilor, personalităților politice și publiciștilor de notorie reputație, pentru a nu mai vorbi de diferitele institute și organizații a căror activitate este consacrată cercetării în domeniile păcii și războiului.

Urmare directă a acestei realități, în întreaga lume apar numeroase studii care analizează toate fațetele și consecințele posibile ale unui cataclism nuclear. Desigur, unele domenii sînt cercetate mai profund, și concluziile trase sînt mai temeinic ancorate în date greu de contestat. Pe alte planuri, se investighează cu tenacitate și perseverență pentru identificarea cît mai corectă, dacă nu chiar exactă, a efectelor pe care le-ar putea avea un conflic nuclear în condițiile utilizării arsenalului existent și ale capacității sale de distrugere.

Interesante și revelatoare studii au apărut în legătură cu impactul unui conflict nuclear asupra climei unor vaste regiuni sau asupra întregului glob.

Oamenii de știință de reputație mondială din țări socialiste ca și occidentale sînt preocupați de aceste probleme. Cu cît studiile lor adună mai multe date, cu atît concluziile la care ajung coincid. Potrivit părerii sovieticilor Alexandrov și Stencikov, de la Centrul de calcul al Academiei de Științe al U.R.S.S., cît și a americanilor Turco, de la centrul de cercetări NASA și Sagan, de la Universitatea Cornell, unui conflict nuclear major i-ar urma o răcire accentuată a climei, cu urmări dezastruoase. Studiile acestor savanți se bizuie pe tratamentul informatic al unei întregi game de scenarii privind „schimburile" de proiectile nucleare de la 100 pînă la peste 10 000 megatone.

„Faptul că nu există limite ale capacității destructive ale armei nucleare — spuneau, într-un raport, savanții Enrico Fermi și I.I. Rabi — face ca înseși existența și cunoașterea producerii acestei arme să constituie o primejdie pentru umanitate... Ea este un lucru blestemat".

Rezumînd concluziile la care a ajuns o conferință specială consacrată consecințelor climatice și biologice ale unui război nuclear (conferință ce a avut loc la Cambridge, statul Massachusets, între 22—26 aprilie 1983), profesorul Carl Sagan, de la Universitatea Cornell, sublinia „necesitatea trecerii, cît mai grabnic posibil, la reducerea arsenalelor nucleare sub nivelul considerat ca putînd provoca o catastrofă climatică și un dezastru biologic".

Este, firește, în această afirmație, foarte mult adevăr; studiile recente au dovedit-o, dar problema centrală rămîne lichidarea totală a armelor nucleare, pentru că acceptarea unui stoc mai restrîns de asemenea arme și cu o putere mai mică nu înlătură, cîtuși de puțin, primejdiile la adresa vieții și existenței biologice, în general. Este, ca să spunem așa, o lege firească a războiului ca acela dintre adversari care se simte mai slab să recurgă la întreg arsenalul de care dispune pentru a-și depăși inferioritatea și, eventual, a-și asigura propria superioritate.

Revenind, însă, la consecințele unui război nuclear, să ne oprim o clipă asupra efectelor sale imediate și de mai lungă durată.

Se știe bine și documentat care sînt urmările imediate ale folosirii unei arme termo-nucleare. Bomba de la Hiroshima, care a ucis între 100 000 și 200 000 de oameni, avea o forță de 15 kilotone, echivalentul explosiv a 15 000 tone TNT. O armă termonucleară tipică de astăzi are o putere explosivă de 1 000 000 tone TNT. Or, după toate datele, armele strategice termo-nucleare se cifrează, acum, la 18 000. Concluzia se impune de la sine.

Lansarea unei bombe termo-nucleare are ca efect instantaneu radiațiile sferei de foc, ce se produce odată cu explozia, acțiunea promptă a neutronilor și razelor gama, suflul devastator și incendii. Ținta directă a unui atac cu arme termo-nucleare o va constitui, după toate probabilitățile, în primul rînd aeroporturile strategice, silozurile de arme, bazele navale, submarinele, uzinele de fabricare a acestor arme, centrele civile și militare de comandă și control. Deși se spune că orașele în sine nu vor constitui obiective ale unor atacuri cu armele atomo-nucleare, țintele menționate mai sus sînt, în special în Europa, foarte aproape de — sau chiar — în perimetrul orașelor. Potrivit anumitor doctrine militare, trebuie, de asemenea, luate în considerare, ca ținte imediate, „industriile care sprijină războiul". Multe dintre acestea au angajată o importantă forță de muncă umană și, în plus, sînt, de obicei, situate în vecinătatea unor importante centre de transport — feroviar sau rutier — pentru a putea fi lesne expediate spre alte sectoare industriale sau spre centre militare. În aceeași categorie de „sprijinitori ai războiului" intră căile de transport în general, rafinăriile de petrol, conductele de petrol sau gaze, uzinele termo sau hidro electrice etc. Este neîndoielnic că un război termo-nuclear va afecta majoritatea marilor orașe. Estimări recente evaluează numărul imediat al morților, într-un prim atac și contraatac nuclear, la o cifră între cîteva sute de milioane și peste un miliard de oameni. La aceasta se adaugă uriașul număr de răniți — un alt miliard — care ar necesita îngrijiri medicale imediate, ceea ce este greu de presupus că s-ar putea realiza.

A nu se uita, apoi, dezastruoasele dereglări în plan social și economic, ca lipsa de electricitate, petrolul și alți combustibili, aprovizionarea cu alimente, apă, transporturi și o mulțime de alte servicii normale; absența îngrijirilor medicale și a măsurilor sanitare va atrage, neîndoielnic, grave și rapide epidemii și dereglări de ordin psihic.

Exploziile produse de armele atomo-nucleare lansate, la mai mare sau mai mică altitudine, vor vaporiza și pulveriza suprafața cuprinsă în zona țintei și propulsa largi cantități de praf fin în straturile superioare ale troposferei și în stratosferă. Particulele sînt antrenate, în special, de sfera de foc ce urcă, ajungînd pînă la norul ciupercii ce se formează. În același timp, exploziile asupra orașelor sau lîngă păduri vor provoca incendii masive, care vor genera, la rîndul lor, enorme cantități de fum negru și uleios, ce se va ridica cel puțin pînă în partea inferioară a atmosferei. Dacă survine o furtună, coloanele de fum își vor proiecta particulele pînă în stratosferă. Particulele infectate în troposferă de exploziile la joasă altitudine și incendiile provocate de acestea cad pe pămînt destul de rapid, ca urmare a forței gravitației, a ploilor și altor factori —, și aceasta înainte ca radioactivitatea lor să scadă la niveluri tolerabile. Astfel, căderea rapidă a reziduurilor radioactive din troposferă tinde să producă doze mai importante de radiații, în comparație cu particulele radioactive provenind din stratosferă.

Exploziile nucleare depășind o megatonă generează o minge de foc strălucitoare ce se ridică prin troposferă în stratosferă , procesul petrecîndu-se doar parțial în cazul unor explozii între 100 kilotone și o megatonă. Oricum, temperatura înaltă din sferele de foc aprinde o parte din nitrogenul din aer, producînd oxizi de nitrogen, care, la rîndul lor, atacă și distrug ozonul din mijlocul stratosferei. Dar, se știe că ozonul absoarbe periculoasele, din punct de vedere biologic, radiații de ultraviolete emise de Soare. Golirea, chiar parțială, a straturilor de ozon, sau a „ozonosferei", va spori fluxul de radiații solare ultraviolete la suprafața Pămîntului. Astfel, în cazul unui război termo-nuclear, primejdiile biologice ale ultravioletelor vor spori cu cîteva sute de procente, știut fiind cît de sensibile sînt la ultraviolete proteinele și acizii nucleici, molecule fundamentale pentru viața pe pămînt.

Fum întunecat în troposferă, praf întunecat în stratosferă, cădere de reziduuri radioactive și distrugerea parțială a stratului de ozon constituie principalele patru consecințe nocive pentru mediul ambiant, ce apar după ce un război nuclear „s-a încheiat". Dar ar mai putea fi, fără îndoială, încă alte consecințe ce nu se pot încă cunoaște. Praful și, în special, funinginea întunecată absorb lumina obișnuită, primită de la soare, înfierbîntînd atmosfera și răcind suprafața pămîntului. Potrivit studiilor efectuate, aceste efecte nu se vor mărgini la emisfera nordică, unde se presupune că s-ar putea produce o confruntare termo-nucleară. Există, în momentul de față, suficiente dovezi că încălzirea de către soare a prafului atmosferic și a funinginei din regiunea țintelor atacate în emisfera nordică va avea, ca efect, o schimbare profundă asupra circulației globale a curenților de aer. Particule fine vor fi transportate, în răstimp de cîteva săptămîni, peste Ecuator, antrenînd cu ele frigul și întunericul în emisfera sudică.

Se știe că un declin aparent mic al temperaturii atrage consecințe serioase. Erupția vulcanului Tambora din Indonezia, în 1815, a provocat scăderea temperaturii globale cu numai 1° C, datorită obscurizării luminii solare de către praful aruncat în atmosferă; și totuși, înghețurile severe care s-au produs în anul următor au făcut ca anul 1816 să fie denumit, în Europa și în America, drept „anul fără anotimp de vară". O răcire cu 1° C aproape că elimină cultivarea grîului în Canada, potrivit unor studii ale academiei naționale de știință a S.U.A.

Un război nuclear ar produce o mai accentuată obscurizare solară, ceea ce ar face ca lumina zilei să dispară pînă la o întunecime cenușie, dacă nu mai rău. În zonele atacate direct cu armele nucleare, întunericul ar fi atît de dens, încît nu se va mai putea vedea nici chiar în miezul zilei. Și, firește, această situație ar putea dura de la o săptămînă pînă la un an sau mai mulți.

Și, din nou, ce se întîmplă cu ființa umană? Consecințele imediate ale exploziilor nucleare au o gamă foarte întinsă, de la vaporizarea pur și simplu a populațiilor aflate în hipocentru, pînă la traume generate de forța exploziilor, arsuri, diferite boli cauzate de iradieri, șocuri psihice, pentru a nu mai vorbi de accidentele mortale sau extrem de grave cauzate de scurgerile de gaze, prăbușirea caselor și blocurilor, incendii etc., etc. Se știe prea bine că, în incendiile apărute în clădirile mo-

deme, majoritatea deceselor survin datorită gazelor toxice şi nu atît focului. Aprinderea unei largi serii de materiale folosite în construcţii ar avea, în mod cert, consecinţe devastatoare asupra populaţiei unor oraşe. Aproximativ trei sferturi din populaţia nord-americană, spre a da un exemplu, trăieşte în oraşe sau în apropierea lor. În medie, oraşele dispun de rezerve alimentare pentru o săptămînă. În cazul unui război nuclear, problema alimentelor, adică a lipsei acestora, se va vedea mult agravată de dezorganizarea serviciilor de aprovizionare, de distrugerea reţelei de transporturi, de frig, de întuneric, de contaminarea hranei încă existente. Scăderea temperaturii va atrage, de asemenea, lipsa de apă potabilă. Solul va tinde să îngheţe pînă la o adîncime de aproximativ 1 metru, ceea ce, printre altele, face total improbabilă îngroparea a milioane şi milioane de cadavre chiar în cazul, foarte îndoielnic, că ar mai exista cineva s-o facă. Soluţia topirii gheţii ce se formează sau a zăpezii ce ar putea cădea este, la rîndul ei, total neadecvată, atît gheaţa cît şi zăpada fiind puternic contaminate de radioactivitate şi pirotoxine.

Cu greu s-ar putea spune că eventualii supravieţuitori ai regiunilor supuse atacului termo-nuclear şi-ar putea continua o existenţă normală. Combinarea unor doze acute de radioactivitate imediată cu dozele de radioactivitate ce vor continua să cadă în ritm mai lent şi cu dozele provenind din alimente şi apă va ucide în continuare, cu atît mai mult cu cît supravieţuitorii contaminaţi devin extrem de vulnerabili la diverse boli infecţioase. Copiii încă nenăscuţi sau în stare de foetus vor suferi de arierare mintală şi alte defecte congenitale. Mai tîrziu, radiaţiile şi unele pirotoxine vor produce boli neoplastice şi vătămări genetice.

Consecinţele devastatoare ale unui război nuclear asupra fiinţei umane şi a agriculturii nu se vor limita la ariile în care s-au dus principalele „lupte", ci se vor face resimţite, în diverse forme, şi în emisfera sudică.

Astfel, cum agricultura va fi distrusă la scară mondială (cu posibile excepţii ca Argentina, Australia şi Africa de Sud, aceasta în ipoteza că armele termo-nucleare au fost folosite în nord), populaţiile din sud vor fi lipsite de importurile de grîne din nord şi vor fi nevoite să recurgă, în măsură sporită, la ecosistemele naturale — fructe, tuberculi, rădăcini etc. Dar aceste resurse naturale de hrană vor suferi, şi ele, de pe urma războiului şi, deci, chiar în momentul în care umanitatea supravieţuitoare ar reveni — dacă aşa ceva ar mai fi posibil — la mediul ambiant ca bază primordială a vieţii, acest mediu ambiant va fi pus în situaţia de a suporta o devastare fără precedent în istoria geologică.

Două treimi din toate speciile de plante, animale şi microorganisme de pe pămînt trăiesc înăuntrul celor 25° sud şi nord de Ecuator. Deoarece temperaturile variază puţin în alternanţa anotimpurilor la latitudinile tropicale, speciile existente aici sînt foarte vulnerabile la un declin rapid al temperaturii. Numai întunericul ar putea provoca un colaps în reţeaua de hrană acvatică în care lumina solară este recoltată de fitoplancton, fitoplanctonul de zooplancton, acesta de peştii mici care, la rîndul lor, constituie hrana peştilor mai mari cu care se hrăneşte omul. După cum se arată într-un studiu american concluziv asupra reducerii ozonului, creşterea cantităţii de raze ultraviolete la suprafaţa pămîntului adaugă vătămări suplimentare extrem de importante asupra ecosistemelor acvatic şi terestru.

Rezumînd datele şi concluziile la care s-a ajuns în urma unor îndelungate cercetări, frigul, întunericul, radioactivitatea, pirotoxinele şi ultravioletele — produse ale unui război nuclear pot provoca moartea fiecărui locuitor al planetei.

În decembrie 1983, cîteva luni mai tîrziu, savanţii americani s-au reîntîlnit, la Washington, cu confraţii lor sovietici, între care Alexandrov şi unul din vicepreşedinţii Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., Velikov, invitat de senatorul Edward Kennedy pentru un „Forum privind efectele climatice ale unui război nuclear şi riscurile de distrugere a speciei umane". La o întrebare a senatorului asupra unei posibile îngheţări a armamentelor nucleare, unul dintre sovietici a răspuns cu umor: „Acesta ar putea fi un prim pas spre reducere, dar, aveţi dreptate, alegerea este între două îngheţuri! Sau acesta, sau al întregii vieţi pe Pămînt!".

„Toate doctrinele şi scenariile plăsmuite pentru a demonstra posibilitatea limitării efectelor unui conflict termo-nuclear sînt bazaconii sinistre şi nocive. Între distrugerea uneia sau a două naţiuni şi dezastrul întregii umanităţi, pragul este de o teribilă fragilitate. Dată fiind magnitudinea pierderilor potenţiale, nici o declaraţie politică şi nici o măsură de salvgardare nu pot garanta, în mod real şi adecvat, evitarea pieirii speciei umane. Într-un număr de cancelarii, problema securităţii — justificare a înarmărilor atomice — este luată în considerare doar pentru perioada titularului cancelariei respective. Dar, după cum aprecia savantul Carl Sagan în studiul său asupra consecinţelor climatice ale unei conflagraţii nucleare, tocmai acest mod de a gîndi pe termen scurt stă la baza actualei crize mondiale. Ameninţătoarea perspectivă a unei catastrofe climatice face ca gîndirea politică pe termen scurt să fie şi mai periculoasă".

Analizele şi studiile riguros ştiinţifice asupra primejdiei nucleare nu bucură anumite cercuri prizoniere ale mitului armei atomice. Chiar lucrări cu caracter semi-literar, ca cea a lui Nevil Shute, „Pe plajă", sau a lui Jonathan Schell, „Soarta Pămîntului", au fost etichetate ca alarmiste, irelevante sau de proastă calitate. Teama de un posibil apocalips este respinsă ca nefondată şi exagerată; ea ar avea drept urmare, în opinia anumitor cercuri, neînţelegerea, de către marele public, a necesităţii armei nucleare ca instrument de apărare a păcii.

Dar oamenii au început să înţeleagă adevărul, să vadă realitatea. Omenirea trăieşte în umbra ameninţătoare a arsenalelor nucleare, a căror capacitate de distrugere depăşeşte orice imaginaţie. Faptul că luciditatea, realismul şi bunacredinţă determină cercuri tot mai largi de oameni de ştiinţă să denunţe pericolul nuclear este extrem de important şi aduce un foarte preţios sprijin cercurilor şi personalităţilor politice care militează pentru încetarea cursei înarmărilor nucleare, pentru eliminarea totală a armei termo-nucleare din înzestrarea militară a statelor. Pentru că acum, pînă nu este prea tîrziu, după cum, în repetate rînduri, avertiza preşedintele României, sînt necesare eforturile unite ale popoarelor, ale oamenilor de ştiinţă, ale slujbaşilor artei şi culturii, ale organizaţiilor politice, ale guvernelor pentru a evita o catastrofă mondială, pentru a închide definitiv dosarul primejdiei atomo-nucleare.

George Serafin

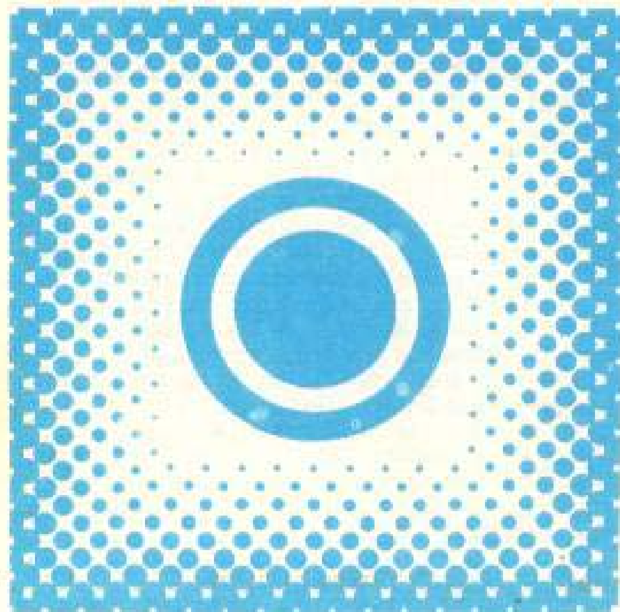
Calendaristic, omenirea a pășit în cel de-al doilea sfert de veac al Erei spațiale, fiind acum pe punctul de a încheia cel dintîi pătrar de secol de existență al cosmonauticii pilotate.

Curgerea timpului n-a estompat, ci, dimpotrivă, a sporit și mai mult interesul față de acest domeniu inedit al cunoașterii, față de o activitate care a debutat sub auspicii pașnice și conferă epocii actuale o amprentă progresistă, revoluționară, dînd astfel un sens nou gîndirii cutezătoare a omului.

Cert este că pătrunderea omului în Cosmos, cu ajutorul mijloacelor tehnice de excepție făurite de el (nave cosmice pilotate sau automate, stații orbitale și navete spațiale), dublată de plasarea pe orbite circumterestre a unor aparate cu funcționare automată dirijate de la sol continuă să fie subiectul palpitant, preocuparea majoră a astronauticii practice, aplicate.

cosmosul pașnic

Din sfera fantasticului, în cotidian

Puține au fost marile cuceriri ale omului modern care să fi trecut atît de repede și de eficient din sfera fantasticului în realitatea cotidiană, așa cum s-au petrecut lucrurile cu cosmonautica.

În zorii erei cosmice pilotate, cînd aviația abia trecuse la viteze supersonice, trimiterea pe orbite periterestre a unor nave cosmice, cu echipaj uman la bord, încă mai era considerată de domeniul fabulosului, deoarece nu fuseseră probate în zbor aparate cosmice protejate eficient împotriva uriașelor temperaturi ce se degajă la trecerea respectivelor vehicule spațiale — cu viteze de peste 28 000 de km/oră — prin păturile dense ale atmosferei. Odată depășite dificultățile menționate și asigurată, totodată, revenirea cu bine pe Terra a aparatelor cosmice cu echipajele aflate la cîrma lor (în cazul navelor de transport este readus pe Pămînt numai unul din compartimentele orbitale: capsula de coborîre — o construcție metalică ingenioasă, de forma sîmburelui de migdale, „ascunsă", și ea, într-un înveliș protector, care îi apără perfect pe cosmonauți de puternicele radiații termice și suprasarcinile din timpul străbaterii straturilor dense ale atmosferei) — asistăm, practic, la nașterea astronauticii pilotate. Momentul acesta, atît de așteptat — zborul legendar în Cosmos și revenirea pe planetă a celui dintîi locuitor al Terrei: cosmonautul sovietic Iuri Gagarin (12 aprilie 1961) — figurează la loc de

Un moment important în dezvoltarea astronauticii românești l-a reprezentat zborul încununat de succes al echipajului româno-sovietic din care a făcut parte Dumitru Prunariu

Autograf inedit: cosmonautul român Dumitru Prunariu semnează pe carcasa capsulei de coborîre, care tocmai l-a readus pe Pămînt din reușita misiune pașnică îndeplinită în spațiul circumterestru

cinste în istoria cosmonauticii, fiind marcat, în fiecare an, în calendarul aniversativ, ca „Ziua mondială a aviației și cosmonauticii".

Retrospectiva celor aproape două decenii și jumătate, care au trecut de la primele starturi cosmice ale omului, oferă un bilanț remarcabil. De la zborul solitar, de numai 108 minute, al cosmonautului Gagarin, s-a ajuns astăzi la expediții colective prelungite pe nave, stații orbitale și navete spațiale ultrasofisticate. Recordul absolut de durată a zborurilor cosmice pilotate îl dețin, la ora actuală (aprilie 1984) doi cosmonauți sovietici — Anatoli Berezovoi și Valentin Lebedev, care au lucrat, timp de 211 zile, pe complexul științific orbital „Saliut-7" — „Soiuz-T".

Statisticile zborurilor spațiale consemnează că pînă în prezent, au trecut bariera imponderabilității aproape 150 de cosmonauți din 14 țări, inclusiv Republica Socialistă România. Însumînd timpul total de zbor al acestor temerari cuceritori ai înălțimilor astrale, rezultă că ei s-au aflat la bordul aparatelor spațiale în evoluție pe orbită aproape 10 ani. Aceasta înseamnă că, în decursul respectivelor zboruri, au dat ocol Pămîntului de peste 50.000 de ori.

S-a lărgit, în acest răstimp, orizontul de cunoaștere a „Cosmosului apropiat", cum mai este denumit spațiul extraatmosferic prin care trec orbitele de evoluție ale aparatelor cosmice pilotate; în același timp, s-au pus baze solide pentru investigarea sistematică, aprofundată a „lumilor" mai îndepărtate de Terra. Există acum posibilități reale ca omul să „asalteze" și „Cosmosul îndepărtat".

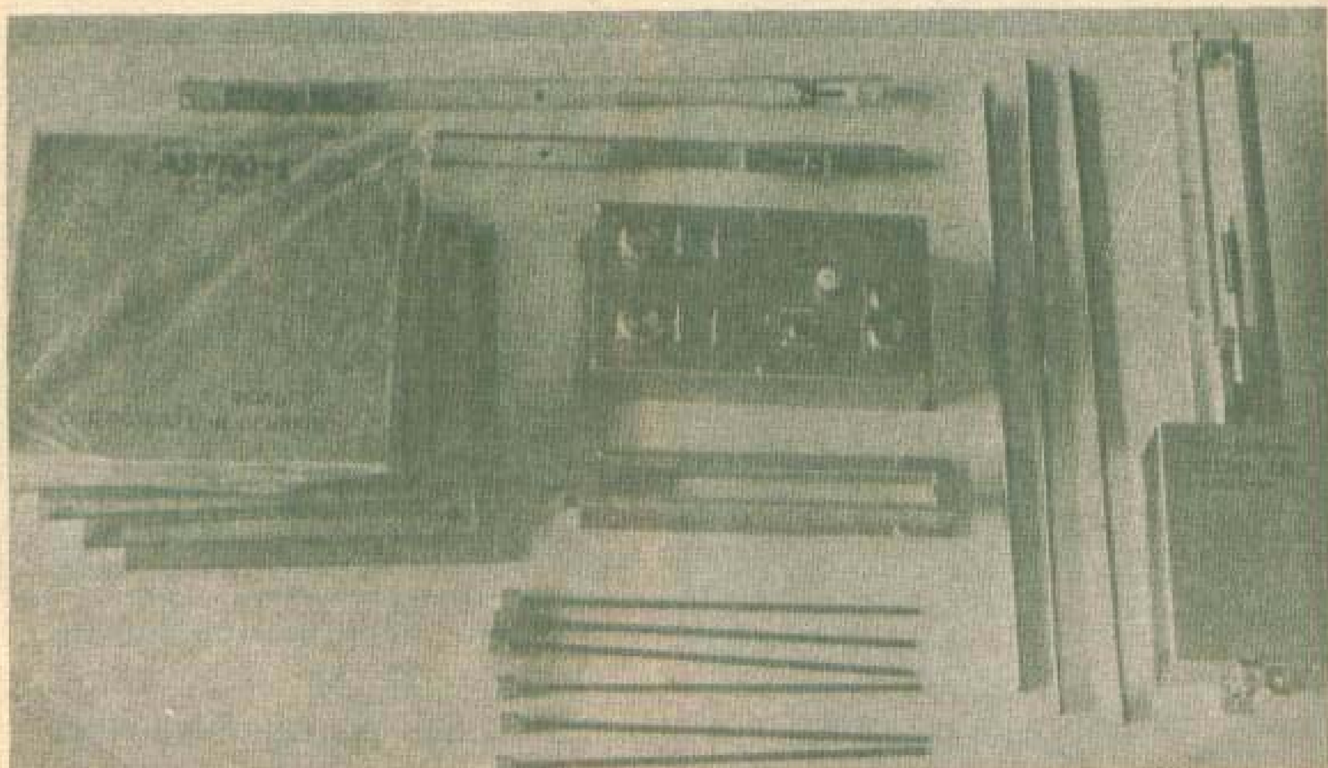
Sub raportul „circulației" mijloacelor tehnice spațiale în „Cosmosul apropiat", statisticile notează că, pînă acum, au evoluat, pe orbite extraterestre, cîteva mii de aparate cosmice automate, dintre care peste 2000 sînt numai sateliți artificiali ai Pămîntului — la care se adaugă, evident, vehiculele pilotate sau automate de transport (nave și navete spațiale, precum și stații orbitale modulate). În același timp, pe trasee cosmice îndepărtate au fost trimise circa 100 de aparate interplanetare, dirijate de la sol.

Asaltul asupra Cosmosului trebuie să se dea numai și numai în numele vieții

Astăzi, cosmonautica beneficiază de programe de anvergură, prezentînd un interes larg pentru toate națiunile lumii, programe apte să facă din Cosmos o arenă a colaborării internaționale pașnice, fructuoase, de natură să contribuie la progresul general al omenirii.

Animată de acest spirit, Republica Socialistă România participă activ, împreună cu Uniunea Sovietică și cu alte țări socialiste interesate, la realizarea unor programe etapizate de valorificare pașnică a spațiului extraatmosferic. Îmbogățind tradițiile de pionierat în domeniile aviației și rachetelor, știința și tehnologia românească au reportat succese de prestigiu în conceperea, construirea și experimentarea în Cosmos a unor aparate de cercetare spațială și a unor tehnologii cu o mare valoare economică.

Un moment de referință în dezvoltarea astronauticii românești, al colaborării internaționale a țării noastre în acest domeniu l-a reprezentat zborul încununat de succes al echipajului

Două din aparatele realizate de specialiştii români pentru experimentele efectuate în timpul misiunii cosmice a echipajului româno-sovietic (mai 1981) — detectorii „ASTRO-1" şi „ASTRO-2". Ele au fost readuse pe Terra, în vederea studierii în detaliu a nucleelor atomice înregistrate

cosmosul paşnic

româno-sovietic, format din Dumitru Prunariu şi Leonid Popov, efectuat (în luna mai 1981) în cadrul programului „Intercosmos", program urmărind exclusiv scopuri paşnice. La încheierea acestei misiuni spaţiale, secretarul general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** sublinia: **"Vom spori contribuţia patriei noastre la cunoaşterea tainelor Cosmosului, a tainelor naturii, cu speranţa că aceasta va servi întotdeauna intereselor de bunăstare şi fericire ale popoarelor, cauza păcii şi independenţei lor"**.

Ţara noastră militează cu consecvenţă pentru amplificarea cooperării internaţionale în domeniul cercetării şi valorificării paşnice a Cosmosului, se pronunţă constant în favoarea unei largi participări a statelor la activitatea spaţială, pentru ca fiecare ţară, în primul rînd statele în curs de dezvoltare, care nu au programe spaţiale, să capete acces liber la tehnicile cosmice şi aplicaţiile lor, precum şi la informaţiile obţinute din Cosmos asupra propriilor teritorii.

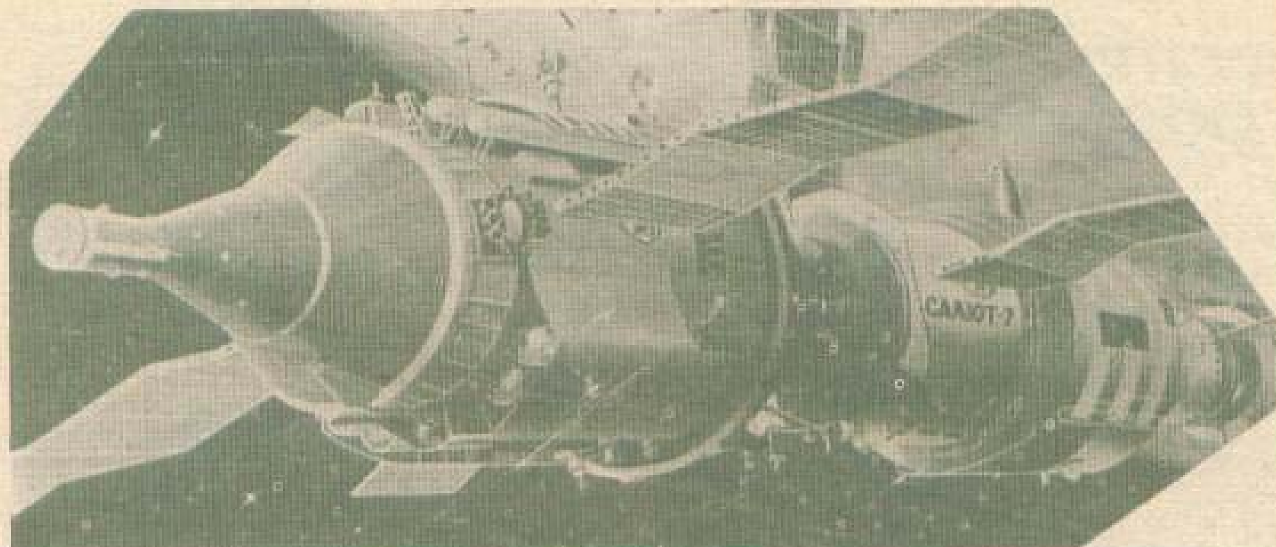
●

Practic, „Cosmosul apropiat", această vastă componentă a Universului — atît de ostil, dar totodată şi generos, atît de plin de mistere şi, în acelaşi timp, penetrabil — oferă uriaşe resurse şi disponibilităţi care pot şi trebuie să fie valorificate prin cooperare internaţională largă, spre a servi, în modul cel mai direct şi eficient, înfloririi civilizaţiei pe Pămînt. Reţine atenţia, în mod deosebit, faptul că toate activităţile în vederea valorificării Cosmosului sînt, în esenţă, de anvergură planetară; aceasta presupune statornicirea unei colaborări, de asemenea, la scara planetei. Căci, dacă, în cîmpul vizual al cercetărilor cosmice, este cuprins întreg Pămîntul, este firească antrenarea tuturor statelor interesate la fructificarea respectivelor eforturi, aceasta fiind o premisă pentru succese tot mai mari, o garanţie că vor putea fi oprite tendinţele sau intenţiile declarate de a deturna, într-o direcţie contrară intereselor locuitorilor planetei, intereselor păcii, preocupările normale din acest domeniu. În acest sens, militarizarea Cosmosului apare ca o impietate, o profanare. Planeta noastră este unică în Univers, deci ea are nevoie şi de o strategie cu sens unic — în direcţia paşnică — a tuturor cercetărilor şi activităţilor din spaţiul extraatmosferic. Asaltul asupra Cosmosului trebuie să se dea numai şi numai în numele vieţii, al păcii şi prosperităţii oamenilor, astfel încît fiecare locuitor al planetei noastre să poată privi liniştit spre înaltul cerului, fără teama că, de acolo, de sus, s-ar putea prăvăli vreodată flăcările morţii.

Jaloane pe magistrala siderală

Dacă ar fi pus Cosmosul, în totalitatea lui, în slujba omului, el ar furniza — la figurat vorbind — munţi întregi de pîine. Această imagine-deziderat, foarte pămînteană, deci apropiată nouă, nu poate, totuşi, înlocui un răspuns complet la întrebarea pe care şi-o pun mulţi dintre noi: „De ce trebuie să se zboare în Cosmos?"

De acolo, de sus, de pe orbită, Pămîntul nu numai că se vede „ca în palmă", ci şi în profunzime — au remarcat şi dovedit cosmonauţii. Fapt este că de pe urma ieşirii omului în Cosmos s-au obţinut rezultate practice cu o largă aplicabilitate în cele mai diferite domenii ale activităţii umane. În această privinţă sînt elocvente realizările dobîndite în principalele direcţii de cercetare a Cosmosului, promovate prin programul „Intercosmos", la a cărui transpunere în practică participă ac-

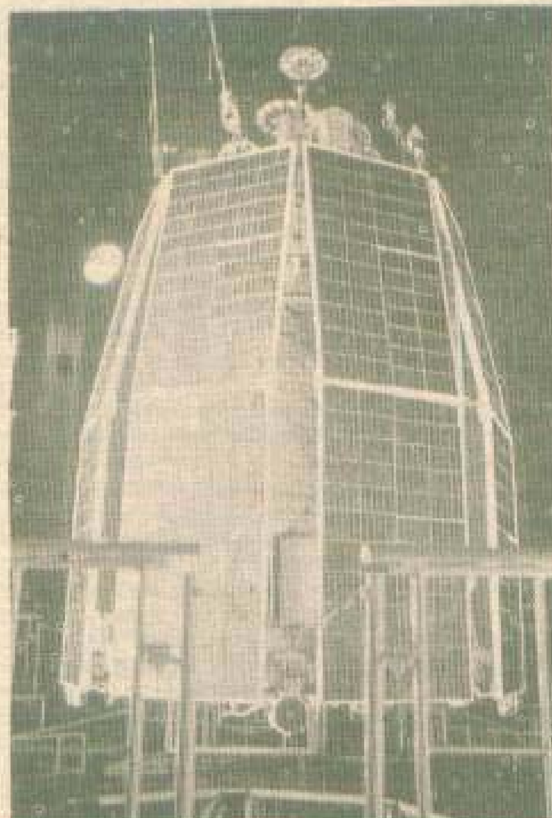
Complexul cosmic orbital sovietic format din trei aparate spațiale distincte modulare: stația științifică „Saliut-7", nava satelit „Cosmos-1443" (stînga) și nava de transport „Soiuz-T"

tiv și țara noastră. Este vorba de fizica cosmică și comunicațiile spațiale, de meteorologia, biologia și medicina cosmică, precum și de studierea Pămîntului cu metode aerospațiale.

În domeniul **fizicii cosmice**, s-a realizat o adevărată „ridicare la putere" a investigațiilor în spațiul extraterestru. Zborurile echipajelor itinerante și ale echipajelor de bază de pe stațiile orbitale au devenit necesare — precizează savanții și specialiștii —, întrucît există o multitudine de fenomene a căror observare și înregistrare nu este posibilă decît cu participarea nemijlocită a formațiilor de cosmonauți, reunite în interiorul aparatelor plasate pe orbită. S-a dovedit, astfel, că observarea vizuală de pe stațiile științifice „Saliut" a proceselor complexe din ionosferă și magnitosferă, însoțită de fixarea lor pe peliculă, este cu mult mai profitabilă pentru știință, prezența omului înarmat cu tehnică spațială adecvată permițînd cuprinderea respectivelor fenomene în ansamblu și surprinderea lor în momentele esențiale de maximă manifestare.

La studierea și descifrarea unor asemenea fenomene din „etajele" superioare ale atmosferei, prezentînd însemnătate deosebită pentru fizica nucleară și pentru astrofizică, a adus contribuții apreciate și echipajul romåno-sovietic, care a efectuat, cu bune rezultate, experimentul denumit generic „Astro". Este vorba de detectarea atomilor incomplet ionizați și de obținerea spectrelor de sarcină și energie ale acestora, ca și de depistarea unor eventuale forme noi de existență a materiei în spațiul cosmic cercetat, cum ar fi, de pildă, nucleele cu un număr mare de neutroni, despre care erau unele informații, neconfirmate însă științific. De remarcat că experimentul și-a propus detectarea atomilor de energie mică, incomplet ionizați la latitudini la care cîmpul magnetic al Pămîntului „interzice" existența acestora. Cele două aparate folosite în cadrul experimentului — „Astro-1" și „Astro-2" —, realizate de specialiștii Institutului central de fizică din București, au demonstrat, în cursul zborului, performanțe de nivel mondial. Primul dintre ele a fost plasat în exteriorul stației („Saliut-6") în „Cosmosul deschis", iar al doilea a funcționat în interiorul laboratorului orbital, fiind asamblat chiar la bordul acestuia de către cosmonauți. Ambele aparate au fost readuse pe Pămînt, spre a da specialiștilor posibilitatea să examineze, în detaliu, nucleele atomilor înregistrați în cursul experimentului.

Teledetecția resurselor naturale terestre este o altă direcție magistrală, promovată intens în cercetările din timpul zborurilor pilotate. Alături de datele furnizate de aparatele automate, privitoare la evoluția climatului în diverse zone ale planetei, contribuția de substanță a cosmonauticii pilotate vizează, cu precădere, punerea în evidență a acumulărilor de

Satelitul „Intercosmos-17", unul din cei peste 20 de sateliți artificiali lansați în cadrul programului „Intercosmos", la a cărui realizare a participat activ și țara noastră. El a avut la bord aparatură științifică elaborată de specialiști din patru țări socialiste, inclusiv România, cu ajutorul căreia s-au obținut date utile privind difuzia particulelor încărcate cu energie, a celor neutre, precum și cu privire la existența fluxului de micrometeoriți în Cosmos

substanțe minerale utile, investigarea perimetrelor geologice de perspectivă în vederea valorificării acestora în industrie, identificarea potențialului cursurilor de apă, în scopul amplasării judicioase a amenajărilor hidroenergetice, schițarea dimensiunilor unor rezervații naturale de natură să protejeze anumiți masivi păduroși, exercitarea controlului asupra stării de impurificare a atmosferei terestre, ca și a apelor din lacuri de acumulare, mări și oceane etc. În îndeplinirea acestor activități cosmonauții beneficiază de folosirea unei tehnici evoluate de observare și înregistrare, care permite ulterior să se compare vaste zone ale suprafeței terestre și ale oceanului planetar, informațiile acumulate și imaginile luate de pe orbită fiind utilizate de specialiști în cadrul programelor naționale de dezvoltare economică ale țărilor lor.

Cu titlu de exemplu, presa de specialitate sovietică a relatat că, în timpul misiunii lor, cosmonauții Leonid Popov și Valeri Riumin au reușit să fixeze cu claritate, pe peliculă, un fragment amplu din zona liniei de fîntură a scoarței terestre din regiunea Talaso-Fergana, situată în vecinătatea orășelului uzbec Djambul. Corelînd date din Cosmos cu ipoteza științifică potrivit căreia, în asemenea zone de frîntură a scoarței, probabilitatea existenței unor aglomerări de materii prime minerale este cu mult mai mare decît în alte locuri, întrucît hidrocarburile și magma vulcanică găsesc acolo „supape" de decompresare, specialiștii au putut depista, pe lîngă rezerve de gaze, și bogate zăcăminte de minereuri polimetalice și de fosforit. Importante zăcăminte de hidrocarburi și alte materii prime petrochimice au putut fi puse în evidență și pe baza localizării unor indicii distinctive, cum sînt prezența „cupolelor" de sare în diferite zone geografice. O mare atenție au acordat echipajele studierii hidrosferei, atît de importantă pentru economia fiecărei țări, precum și fenomenelor naturale din largul mărilor și oceanelor, venind astfel în sprijinul meteorologilor și hidrologilor, marinarilor și pescarilor. Cu ajutorul unei camere mobile de luat vederi, același cuplu de cosmonauți menționat mai sus a luat, cîteva zile în șir, imagini ilustrînd una dintre cele mai interesante regiuni din Oceanul Atlantic — zona de contact a curenților calzi și reci, care străbat la mare distanță partea sud-estică a litoralului canadian. Au devenit astfel „vizibile" fenomenele nașterii vîrtejurilor și atenuării lor, apa rece, bogată în oxigen fiind redată într-o nuanță verde-albastru deschis, spre deosebire de apa caldă, colorată în albastru-violet. Observarea și filmarea contactului celor doi curenți puternici, transferul maselor de apă, schimbarea direcției de mișcare și alte modificări ce se produc la întîlnirea „contrastelor lichide" îi ajută pe savanți și specialiști să precizeze influența fenomenului menționat asupra evoluției vremii și a climatului.

Foarte utile se dovedesc imaginile luate de pe orbită și pentru alte domenii ale științei și economiei, mai ales că fiecare secvență prezintă particularități inconfundabile, putînd fi asemuite cu „amprente digitale" sui-generis recoltate de la mare distanță de planeta noastră. Pe aceste imagini se pot distinge clar nu numai liniile de fragmentare ale scoarței terestre, ci și diferitele tipuri de roci sedimentare, purtătoare de substanțe mineralogice. Vegetația este, la rîndul ei, reflectată diferențiat, pe „etajele" ei naturale (culturile agricole, pădurile etc.). Specialiștii știu să deosebească pe aceste imagini tipurile de bază ale culturilor agricole — după nuanțe coloristice specifice. Pădurile, de exemplu, strălucesc în fotografiile cosmice ca niște limbi de foc, ce se înalță la etajul superior al vegetației.

Producția cosmică — această noțiune care, acum cîteva decenii mai era încă doar un prerogativ al autorilor de romane științifico-fantastice — are astăzi corespondent în rezultatele experimentelor tehnologice, efectuate sistematic în mediul imponderabil pe orbite circumterestre. Evident, nu se poate vorbi, deocamdată, de adevărate uzine și fabrici pe orbite. Dar încă de pe acum există temeiuri să se afirme că tehnologia spațială va fi una dintre căile principale de dezvoltare a activității cosmice în viitor. Dovadă — numărul tot mai mare al experimentelor efectuate în mediu fizic imponderabil, care se soldează cu o adevărată „microproducție" spațială, în al cărei nomenclator intră diferite materiale semiconductoare și alte materiale compozite, aliaje metalice unice, elemente optice, precum și preparate biologice — domenii de mare perspectivă pe care se dezvoltă activitatea experimental-productivă a cosmonauticii pilotate, de natură să exercite influențe pozitive asupra progresului unor ramuri de vîrf ale industriei „terestre". Rezultatele înregistrate în această privință sînt apreciate drept remarcabile. Cu ajutorul instalațiilor care au funcționat la bordul stației orbitale „Saliut-6" (cuptoarele electrice „Splav" și „Cristal", al altor aproape 70 de agregate și instalații experimentale) s-au efectuat cercetări și experimente multiple, obținîndu-se, între altele, peste 20 de materiale noi, cu proprietăți superioare, imposibil de asigurat în condițiile gravitației terestre. În total, la bordul respectivei stații orbitale s-au efectuat — în cei cinci ani de evoluție în spațiu — 1.600 de experimente, din care mai bine de 200 tehnologice. Printre acestea s-a aflat și experimentul denumit „Capilar", elaborat de specialiștii Institutului central de fizică București și realizat de echipajul itinerant româno-sovietic Prunariu-Popov. Încununat de succes, experimentul și-a propus obținerea de monocristale cu profil predeterminat, folosind în acest scop — pentru prima oară în zborurile cosmice pilotate — efectul de capilaritate. Importanța experimentului rezidă în aceea că a demonstrat posibilitatea realizării, în absența gravitației terestre, a unor monocristale cu diferite forme, destinate bateriilor solare și altor utilități.

La ora actuală tehnologia cosmică promovată în zborurile pilotate se dezvoltă pe trei direcții principale. Prima dintre acestea include activități și operații tehnologice și tehnice privind întreținerea curentă a sistemelor din dotarea vehiculelor spațiale, ca și de reparații profilactice — ceea ce presupune și înlocuirea unor instalații sau părți de agregate, montarea altora noi, aduse pe orbită în vederea probării în zbor.

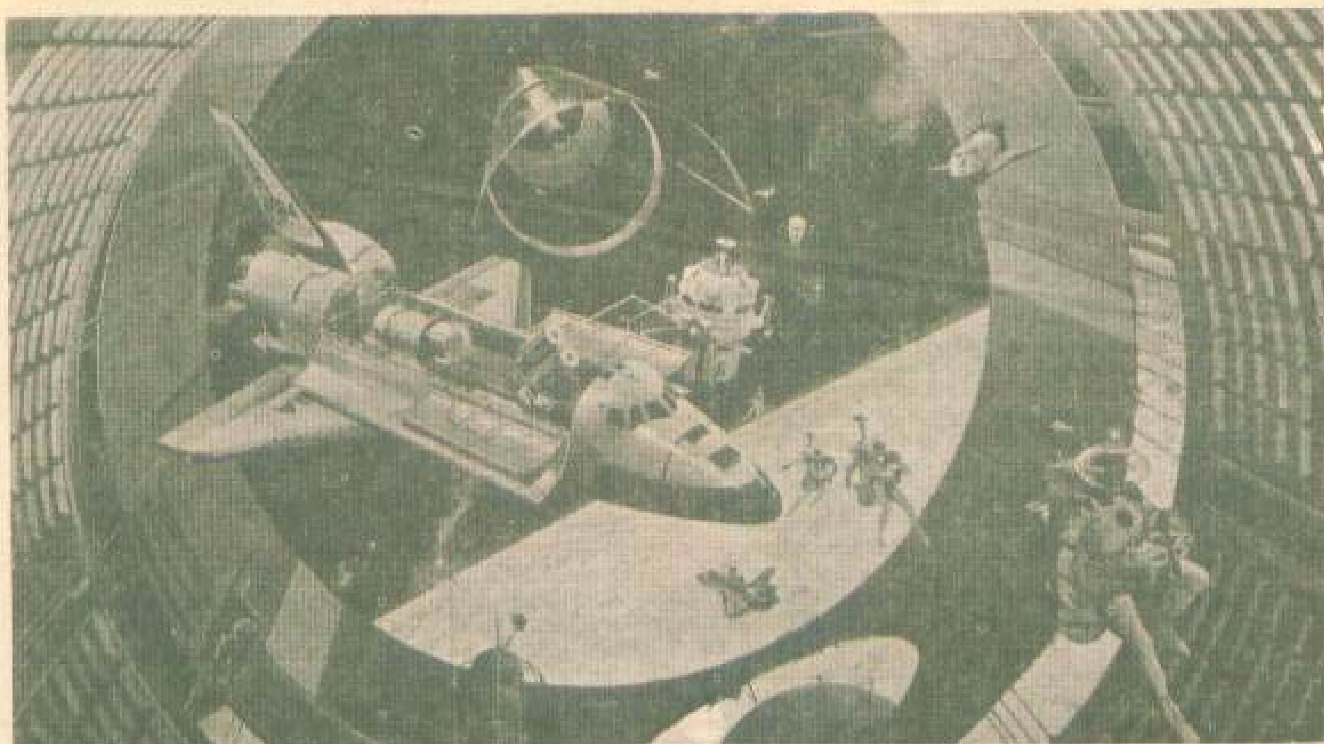
Cea de-a doua și, respectiv, a treia direcție de evoluție a tehnologiei spațiale vizează, în esență, ca, pe seama utilizării eficiente a mijloacelor tehnice, instalate la bordul vehiculelor spațiale, să se obțină, treptat, tot mai multe componente ale producției cosmice — materiale cu proprietăți inedite, aliaje și preparate de înaltă calitate și puritate, a căror producere în condițiile terestre este fie imposibil de obținut, fie extrem de complicată sau neavantajoasă din punct de vedere economic.

Trenuri orbitale și navete spațiale

Dezvoltîndu-se, ca și alte domenii, de la simplu la complex, tehnica și navigația spațială au evoluat într-o cadență impresionantă, aflîndu-se astăzi în plină expansiune.

După starturile navelor cu un singur loc, au urmat repetate zboruri ale vehiculelor orbitale cu cîte două și trei locuri, precum și evoluții ale primelor stații orbitale cu echipaje la bord. Concomitent, s-a trecut la cuplarea în zbor, pe „orbite de montaj", a unora dintre aceste aparate, formîndu-se cu ele tandemuri spațiale, pilotate de echipaje complexe.

Întreaga lume își amintește de vara anului 1975, cînd în cadrul programului „Soiuz" — „Apollo", s-a realizat, pe orbită, joncțiunea navei sovietice „Soiuz-19" și, respectiv, navei americane „Apollo", prilejuind o întîlnire istorică în spațiu a unui cuplu de cosmonauți sovietici cu un „trio" cosmic american, întîlnire salutată de opinia publică mondială care a văzut în ea un început de colaborare pentru valorificarea pașnică a spațiului extraatmosferic, promovată de două țări „membre ale clubului cosmic". În prealabil, atît URSS, cît și SUA au lansat pe orbite circumterestre un șir de stații cu unul sau două an-

Construcție posibilă în Cosmos: o navetă spațială, evident mult mai sofisticată decît cele americane de tipul „Columbia" și „Challenger", care au evoluat pînă acum. După afirmațiile specialiștilor, un asemenea șantier de construcții spațiale are toate șansele să devină realitate

grenaje de cuplare, apte să permită acostarea navelor de transport — pilotate sau automate.

Cosmonautica pilotată sovietică a perseverat pe calea perfecționării navelor cosmice pilotate de tip „Soiuz" și a navelor automate de transport „Progres", precum și a stațiilor științifice orbitale „Saliut". Prima stație — din generația întîi — a fost trimisă în spațiu în aprilie 1971. În anii următori, au evoluat alte patru asemenea stații, pentru ca, spre sfîrșitul anului 1977, să-și facă apariția pe orbită stația științifică „Saliut-6", care a evoluat pînă în 1982 și pe care a lucrat și cosmonautul nostru Dumitru Prunariu. Aceasta a fost prima stație orbitală dintr-o nouă generație de aparate spațiale, prevăzută cu două agregate de cuplare (situate la extremitățile stației), care au permis alcătuirea de „trenuri spațiale modulate", formate din stația propriu-zisă și nave pilotate sau automate, inclusiv nave-satelit. Din luna aprilie 1982, locul acestui laborator de pe orbită a fost luat de o altă stație științifică — „Saliut-7" —, o variantă perfecționată, care — afirmă specialiștii — marchează o etapă nouă în dezvoltarea „arhitecturii spațiale", în sensul că oferă posibilități mai largi de construcție pe orbite de montaj a unor complexe cosmice modulate alcătuite din compartimente atașabile (nave de transport, containere orbitale, nave-satelit cu profil complex). Se apreciază că stația menționată reprezintă nucleul unor viitoare edificii orbitale multifuncționale.

Deocamdată, după mai bine de doi ani și jumătate de evoluție în spațiu, stația „Saliut-7", căreia i se prevede de altfel o longevitate cosmică deosebită, a facilitat atingerea a cel puțin două recorduri spectaculoase. Într-o primă etapă de exploatare în regim pilotat, stația a găzduit timp de 211 zile un echipaj de bază exprimentat — compus din cosmonauții Anatolf Berezovoi și Valentin Lebedev, o asemenea durată nu a mai fost întîlnită pînă atunci (1982) în analele cosmonauticii; a urmat, apoi, cuplarea succesivă a celei dintîi nave — satelit de mare tonaj „Cosmos 1443" — la unul din nodurile de joncțiune și, respectiv, a navei „Soiuz T-9", pilotată de cosmonauții Vladimir Liahov și Aleksandr Aleksandrov, la celălalt capăt, ceea ce a însemnat, practic, formarea celui mai vast complex orbital — cu o lungime de 35 de metri și o masă totală de 47 tone. După opinia specialiștilor, pe baza navelor — satelit de tipul sus-menționat, se pot crea complexe spațiale avînd module specializate (cu profil de cercetare științifică sau de producție), întrucît asemenea „remorchere" cosmice de mare gabarit (aproape 20 de tone) dispun și de compartimentul de revenire și, deci, pot transporta — atît la ducere, cît și la întoarcerea de pe orbită — încărcături utile, asigurînd astfel o creștere considerabilă a eficienței economice. În cea de a treia etapă de exploatare a stației, care a debutat în februarie 1984, cînd la cîrma complexului s-a instalat un alt echipaj de bază, format din cosmonauții Kizim, Soloviv și Atikov, au fost puse în evidență și alte performanțe ale modernului „Institut experimental de pe orbită".

În ceea ce privește astronautica pilotată americană, aceasta — după încheierea programului „Soiuz-Apollo" — a făcut o „pauză" în lansarea de vehicule spațiale cu echipaj uman, pentru a reveni, apoi, spectaculos în competiție, introducînd în navigația cosmică un sistem inedit de transport — navetele spațiale —, mai întîi cele denumite „Columbia", iar, ulterior, navetele „Challenger". Zborurile „Columbiei" au reprezentat o remarcabilă premieră tehnică în astronautică. Lansată ca o rachetă, naveta a funcționat în spațiu ca un laborator de lucru, unde fiecare din cei cinci membri ai echipajului au activități bine delimitate, spre a reveni pe Terra, aterizînd asemenea unui avion de mari proporții, acționat de turboreactoare. Grație sistemului special de protejare împotriva temperaturilor excesive ce se produc în momentul străbaterii atmosferei dense, navetele spațiale revin la sol fără a suferi prea mult de pe urma acestei treceri prin zona de suprasarcină; după refacerea „scutului termic" ultrasofisticat, naveta poate fi refolosită pentru noi curse cosmice. De altfel, prima dintre ele — „Columbia" — a parcurs de șase ori traseul Pămînt—Orbită—Pămînt, iar „surata" ei — „Challenger" — și-a încheiat, (în prima parte a lunii aprilie 1984) cel de-al cincilea zbor, ridicînd la 11 numărul misiunilor îndeplinite de echipajele americane cu navetele spațiale. Periplul cosmic al celor cinci astronauți care au evoluat în aprilie pe „Challenger" — Robert Crippen, Francis Scobee, George Nelson, Terry Hart și James Van-Hoften — s-a definit ca o nouă etapă în exploatarea spațiului extraatmosferic, în sensul că ei nu numai că au reușit să plaseze pe orbită, de la bordul cosmonavei, un satelit artificial reutilizabil (satelitul „Ldef" — în greutate de 9.707 kg), dar au și recuperat, reparat și replasat pe orbită un alt satelit

cosmosul pașnic

— „Solar Max", destinat studierii activității solare, aflat în Cosmos de patru ani și care se defectase după primele zece luni de funcționare. Experimentele științifice numeroase, efectuate de echipajul menționat, au întregit bilanțul misiunilor spațiale americane anterioare. Din păcate, includerea în programul zborului a unor experimente cu destinație militară (testarea în Cosmos a unor eșantioane de aliaje, lacuri, vopsele etc. pentru bombardierele și rachetele americane) a umbrit activitatea expediției. Or, este evident că asemenea experimente de ordin militar nu au ce căuta în programele misiunilor aflate în spațiul extraterestru, chemate să se consacre exclusiv țelurilor pașnice, umanizării Cosmosului.

•

Privind retrospectiv evoluția cosmonauticii pilotate și examinînd nivelul actual al tehnicii și metodelor de navigație spațială folosite, se poate spune că atît stațiile orbitale sovietice împreună cu navele modul, care pot fi atașate la ele, cît și navetele spațiale americane sînt mijloace astronautice de cel mai înalt nivel, capabile să găzduiască echipaje complexe, inclusiv cosmonauți din alte țări, în ideea promovării unei cooperări internaționale largi, profitabile pentru toate națiunile planetei noastre. O asemenea activitate ar contribui substanțial la extinderea limitelor cunoașterii, ar multiplica rezultatele ce se obțin în domeniul valorificării pașnice a Cosmosului.

Mihai Coruț

Flash!

„În anul 1982, în Franța, un automobil din patru a fost furat sau spart. Pentru una sau alta dintre aceste infracțiuni, hoților nu le-au fost necesare decît șase secunde".

Trebuie să recunoaștem că asemenea performanțe reprezintă adevărate recorduri în materie. Bineînțeles, infractorii au și ei preferințele lor care se cheamă BMW, Mercedes, Jaguar, Golf GTI sau Citroën CX. Dar cînd astfel de mărci nu se găsesc la îndemînă... hoții „coboară" și la tipuri inferioare.

Nu, însă, și hoții-escroci, o specie nouă de infractori „de elită" care folosesc metode rafinate în săvîrșirea infracțiunilor.

De exemplu, Guy, poreclit „Gagne-Pain" (cîștigă-pîinea), a fost prins, recent, de poliția franceză în timp ce încerca să-și asigure „Jaguarul" englezesc pentru o sumă considerabilă.

Tupeul făcut de escroc în fața polițiștilor nu l-a salvat de la încătușare. Abia la sediul comisariatului s-a liniștit, a cerut o cafea și țigări, după care i-a anunțat pe polițiști că le stă la dispoziție.

Declarația lui Gagne-Pain i-a uluit pe oamenii legii, mai ales în părțile care se refereau la metodele folosite și cîștigurile realizate.

Cum a procedat infractorul?

Mai întîi și-a cumpărat un „Jaguar" de la cimitirul de mașini, o rablă plătită cu derizoria sumă de 1 500 de franci.

Apoi, plimbîndu-se cu rabla lui pe străzile Parisului, a „ochit" o mașină de același tip, nouă-nouță, cu numere de înmatriculare elvețiene, parcată în fața unei reprezentanțe comerciale bine cunoscute. „E clar – și-a zis Guy –, elvețianul trage din trabuc la cine știe ce tratative de afaceri".

Nu i-au trebuit decît șase secunde pentru a se instala în superbul automobil. A demarat rapid, știind că numerele de înmatriculare elvețiene și, mai ales, marca mașinii îi vor crea cale liberă printre agenții de circulație.

A parcat „Jaguarul" furat în garajul locuinței sale, și după ce i-a schimbat rapid plăcuțele de înmatriculare cu cele ale rablei abia cumpărate, a telefonat societății de asigurare. „Trimiteți urgent un agent la... Doresc să-mi asigur noua mea mașină".

Agentul de asigurări a venit glonț la adresa indicată și a încheiat contractul de asigurare pentru o sumă de patruzeci de ori mai mare decît prețul plătit de Guy pentru rabla lui.

De cum agentul a părăsit locuința escrocului, acesta s-a repezit la garaj, a montat la loc numerele reale ale „Jaguarului" furat, apoi l-a dus la locul de unde îl furase.

Bucuros că figura i-a reușit perfect, Guy se gîndea la ce bar să-și sărbătorească succesul. Din păcate, petrecerea pe care o proiectase n-a mai avut loc, deoarece polițiștii l-au arestat.

Mai avea nevoie de cel mult șapte zile pentru a putea telefona societății de asigurare: „Mașina mea a fost furată, domnilor, doresc să-mi încasez asigurarea".

ZOOTEHNIE. *Vizita președintelui francez Francois Mitterrand, din acest an, în Statele Unite, a avut un program complex și dens: convorbiri politice, întrevederi și discuții cu oamenii de afaceri și de știință, vizite la centre de cercetare. Agricultura n-a lipsit. La o fermă de lîngă Knoxville, ministrul agriculturii, John Block, i-a oferit președintelui... un purcel.*

Urgența dezamorsării unei „bombe cu explozie întîrziată“

Anul 1984 a debutat sub semnul unei înviorări pe alocuri a activității productive în economia mondială, după cea mai îndelungată și profundă manifestare depresivă din perioada postbelică. Doar pe alocuri, însă, și nu pe ansamblul economiei mondiale. La jumătatea anului, se constată că tendința se menține, relansarea dovedindu-se inegală și nici pe departe generalizată. Pulsul activității economice a redevenit ceva mai alert, de fapt, într-un număr restrîns de țări (îndeosebi industrial dezvoltate) și, în cadrul acestora, cu intensități sensibil diferențiate, în timp ce în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare (care formează, de altfel, grosul statelor lumii) nu se poate încă vorbi practic de o relansare, în măsura în care dinamica creșterii lor economice rămîne cu totul nesemnificativă, iar aceste țări continuă să fie confruntate cu grave dificultăți economico-financiare, din care, în multe cazuri, nici măcar nu s-a început să se iasă.

Potrivit estimațiilor Băncii Mondiale, creșterea economică pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare va depăși doar puțin 3 la sută în 1984, față de 1 la sută în 1983 și 2 la sută în 1982. Semnificația reală a acestor ritmuri scăzute de creștere economică este, de fapt, reducerea în țările respective a nivelului produsului brut pe locuitor în 1982 și cu atît mai mult în 1983 și numai o sporire cu totul marginală în 1984. În unele țări, situația economică este de-a dreptul dramatică: în statele africane, ai căror produs brut se situează sub 1 dolar pe om zilnic, acesta nu a încetat să scadă de 10 ani încoace, iar, în ce privește nivelul alimentației pe locuitor, deteriorarea continuă de două decenii.

Un raport al Băncii Mondiale apreciază că „în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare creșterea venitului pe locuitor a stopat, investiții utile au fost amînate și lupta împotriva sărăciei a fost întreruptă“, iar potrivit unui studiu al UNCTAD, „procesul de dezvoltare în lumea a treia a încetat practic, cel puțin în unele părți“, estimîndu-se că venitul pe locuitor, în medie pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare, va fi, la sfîrșitul anului 1984, inferior celui înregistrat la începutul deceniului.

Țările occidentale industrializate persistă în susținerea tezei că redemarajul lor economic ar fi de-ajuns pentru ca întregul angrenaj economic mondial să fie repus în mișcare, „economiile vagoane“ ale țărilor în curs de dezvoltare avînd a beneficia, în curînd, printr-un simplu „efect de antrenare“, de pe urma unui asemenea redemaraj al „economiilor locomotive“ occidentale; ar fi doar o chestiune de timp, țările în curs de dezvoltare urmînd a intra, cu un anumit defazaj, dar aproape „automat“, pe calea relansării. Realitățile și tendințele ce se prefigurează nu sînt de natură să confirme această teză, probînd, dimpotrivă, ceea ce țările în curs de dezvoltare argumentaseră și avertizaseră de mult: că, într-o lume interdependentă, nu va putea fi vorba de o autentică și durabilă relansare economică dacă nu se vor lua măsuri efective ca aceasta să cuprindă toate țările, cu alte cuvinte dacă țările în curs de dezvoltare, care au fost cel mai profund lovite de criză, nu vor fi sprijinite să-și reia programele lor de dezvoltare și să redevină astfel, prin piețele lor în creștere, un factor de susținere a unei expansiuni în economia mondială. Teza, asupra căreia țările occidentale industrializate au insistat în ultimii ani, a constituit, în fond, paravanul menit să disimuleze obstrucția față de adoptarea unor măsuri vizînd sprijinirea, cel puțin într-un tîrziu, a țărilor în curs de dezvoltare, după ce, ani de-a rîndul, țările occidentale dezvoltate le-au aruncat în spate o mare parte din povara crizei, prin bariere protecționiste, prețuri inechitabile, restricții în accesul la tehnologii și dobînzi excesive.

Strategia țărilor occidentale industrializate de a ieși din criză pe seama țărilor în curs de dezvoltare a împins aceste din urmă țări în grave dificultăți economico-financiare. O anumită reluare a activității economice se înregistrează în țările occidentale dezvoltate, dar dificultățile economico-financiare ale țărilor în curs de dezvoltare întorc — în situația în care țările respective nu sînt sprijinite să depășească aceste dificultăți — efecte și consecințe negative asupra înseși țărilor occidentale dezvoltate. Îndeosebi restrîngerea importurilor, la care țările în curs de dezvoltare se văd acum obligate să recurgă, înseamnă blocarea exporturilor țărilor dezvoltate (care se îndreaptă în proporție de aproape 30 la sută spre primele țări) și, deci, frînează reluarea activității economice în chiar cele din urmă.

Încasările în devize ale țărilor în curs de dezvoltare au fost afectate profund, în ultimii ani, nu numai de prăbușirea, în contextul reducerii cererii datorită recesiunii, a prețurilor la materiile prime, predominante în exporturile lor, dar și, în modul cel mai direct, de multiplele bariere pe care produsele lor industriale au continuat să le întîlnească la export pe piețele occidentale. Tendințele din ultimul timp de sporire a prețurilor la

materiile prime, în condiţiile relansării cererii (stimulată de revenirea economică din unele ţări mari consumatoare şi importatoare), ar fi de natură să sporească încasările ţărilor în curs de dezvoltare; dar afirmaţia nu poate fi generalizată nu numai pentru că practic nici una din aceste ţări nu este doar exportatoare, şi nu şi importatoare, a unor asemenea produse, dar şi pentru că multe din ţările respective sînt preponderent importatoare de materii prime, urmînd a trebui să cheltuiască mai mult decît în ultimii ani pentru procurarea lor. Ceea ce va reprezenta o povară în plus în contextul dificultăţilor lor economice şi de plăţi.

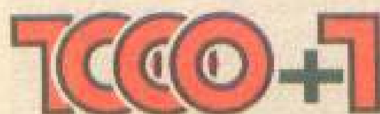
La sfîrşitul anului 1983, potrivit aprecierilor Băncii Mondiale, îndatorarea globală a ţărilor în curs de dezvoltare (sînt luate în considerare circa 130 de ţări) se ridica la 810 miliarde dolari, în creştere considerabilă faţă de 1982 (766 miliarde dolari). Sporirea este pusă pe seama majorării practice a dobînzilor în cursul anului trecut: pentru că, deşi dobînzile nominale nu se mai află la cotele record din 1981, ele nu au fost, însă, reduse în măsura scăderii inflaţiei, astfel încît dobînzile reale (adică în raport cu rata inflaţionistă) sînt astăzi, în unele cazuri, chiar mai ridicate decît în urmă cu 2—3 ani. Deci, în termeni reali, creditele la care ţările în curs de dezvoltare sînt nevoite să recurgă în continuare nu sînt cu nimic mai puţin scumpe decît în anii trecuţi şi, în plus, împrumuturile ce le sînt acordate se dovedesc mereu mai restrînse în volum. Datorită acestui fapt — apreciază un raport al Băncii Mondiale — sumele pe care ţările în curs de dezvoltare au fost obligate să le verse în contul datoriilor lor au devenit, de anul trecut, mai mari decît sumele pe care le-au primit sub formă de noi împrumuturi. Şi aceasta, în ciuda drasticelor programe de austeritate adoptate în majoritatea ţărilor în curs de dezvoltare şi a reeşalonărilor de plăţi la care numeroase din ele au fost nevoite să apeleze. Raportul Băncii Mondiale notează că 30 de ţări în curs de dezvoltare — mai multe decît în ultimii 25 de ani — au amînat, numai de la mijlocul anului 1982 şi pînă la sfîrşitul anului 1983, plăţi în valoare de peste 100 miliarde dolari (cuantum ce s-a ridicat la numai 2 miliarde dolari, în medie anual, în perioada 1974—1981 şi a cărui fabuloasă creştere evidenţiază gravele constrîngeri economico-financiare în care contextul economic internaţional ostil a adus ţările în curs de dezvoltare). În transferurile financiare legate de credite, ţările în curs de dezvoltare au obţinut un aport net de 16 miliarde dolari în 1981; acest aport net a scăzut în 1982 la numai 7 miliarde dolari, pentru ca în 1983, potrivit Băncii Mondiale, aportul să devină, dimpotrivă, o ieşire netă de fonduri de 21 miliarde dolari. În modul cel mai direct, ţările în curs de dezvoltare au ajuns să finanţeze ţările dezvoltate şi nu invers, cum ar fi necesar pentru a se sprijini ieşirea primelor ţări din actualele grave dificultăţi economico-financiare şi, tocmai prin aceasta, relansarea autentică a economiei mondiale în ansamblu.

Încă la începutul acestui an, Alden Clausen, preşedintele Băncii Mondiale, avertiza: „Relansarea din ţările dezvoltate nu va fi ea singură în măsură să redea ţărilor în curs de dezvoltare ritmurile de creştere economică înregistrate în trecut. Un efort internaţional concertat în numeroase domenii va fi necesar pe o perioadă de mai mulţi ani pentru relansarea creşterii economice în ţările în curs de dezvoltare. Un eşec ar avea consecinţe negative pentru întreaga lume". În faţa dificultăţilor care le confruntă, ţările în curs de dezvoltare s-au văzut obligate să introducă severe amputări ale programelor lor economico-sociale şi restrîngeri ale importurilor lor. În multe din ţările respective efectele constrîngerilor economice, acumulate pe perioada îndelungatei crize, abia acum sînt puternic resimţite în standardul de viaţă al populaţiilor lor. Şi raportul Băncii Mondiale avertizează că asemenea dificultăţi se vor accentua dacă acţiuni internaţionale corespunzătoare nu vor fi întreprinse, în paralel, desigur, cu măsuri interne de ameliorare a gestiunii economice. Respectiv, dacă, în primul rînd, pieţele ţărilor dezvoltate nu vor fi deschise în faţa produselor industriale de export ale ţărilor în curs de dezvoltare. „Expansiunea exporturilor către ţările industrializate este esenţială — apreciază raportul Băncii Mondiale — pentru relansarea creşterii economice şi îmbunătăţirea solvabilităţii ţărilor în curs de dezvoltare. Pentru ca aceste din urmă ţări să realizeze ritmurile de creştere economică de 5—6 la sută din anii '60—70, ele vor trebui să realizeze o expansiune a exporturilor de 6—7 la sută în medie anual, ceea ce, ţinînd cont de previzibila creştere relativ lentă a încasărilor lor din exporturile de produse de bază, va trebui să însemne o sporire de circa 12 la sută în medie anual a exporturilor de bunuri industriale". În al doilea rînd, este nevoie, în viziunea Băncii Mondiale, de o soluţionare a problemelor puse de uriaşele datorii externe ale ţărilor în curs de dezvoltare, mai ales în contextul în care se prevede „o reinflamare a plăţilor în contul serviciului datoriei externe în anii 1985—1987, determinată de rambursarea sumelor ce au fost împrumutate în anii recenţi de la Fondul Monetar Internaţional", precum şi în condiţiile în care „consecinţele problemelor îndatorării actuale se vor putea prelungi încă un deceniu". „Este păcat — apreciază însuşi preşedintele Băncii Mondiale — că băncile particulare, restrîngînd masiv creditarea, au retras ţărilor în curs de dezvoltare sprijinul de care acestea au nevoie tocmai acum, într-un moment în care atît relansarea economiei mondiale, cît şi procesul de ajustări economice în ţările în curs de dezvoltare sînt angajate pe un drum bun. Autorităţile din ţările industrializate au tot interesul de a ajuta ţările în curs de dezvoltare să depăşească problemele îndatorării lor, căci, dacă aceste probleme se agravează, ţările industrializate însele vor înregistra noi şi importante pierderi pe plan comercial, iar sistemul financiar internaţional riscă să se destabilizeze". Datele furnizate de raportul Băncii Mondiale sînt pe deplin semnificative: de la mijlocul anului 1982 şi pînă la mijlocul anului trecut, ţările în curs de dezvoltare au importat cu 43 miliarde dolari mai puţin din ţările dezvoltate decît în cele 4 trimestre precedente, întreprinderile şi lucrătorii care au pierdut aceste pieţe trebuind să-şi comprime cheltuielile, ceea ce a contribuit la frînarea creşterii economice; dacă importurile ţărilor în curs de dezvoltare şi-ar fi menţinut nivelul, creşterea economică în ţările dezvoltate ar fi fost de 3 la sută şi nu de 2,2 la sută în 1983.

În spiritul cerințelor unei relansări autentice, durabile și de ansamblu a economiei mondiale se înscriu măsurile avute în vedere de România în cadrul programului concret de acțiune, elaborat de președintele Nicolae Ceaușescu, pentru depășirea crizei economice mondiale, pentru asigurarea unei dezvoltări globale stabile și echilibrate, prin reducerea treptată a actualelor grave asimetrii economice. Acest program — care este cel al instaurării noii ordini economice internaționale, actualizat în lumina exigențelor nou apărute și asupra căruia țara noastră a insistat în forurile internaționale — prevede: eliminarea barierelor protecționiste și discriminărilor comerciale; lărgirea și îmbunătățirea tratamentului comercial preferențial în favoarea țărilor în curs de dezvoltare; asigurarea unor raporturi corespunzătoare între prețurile materiilor prime și produselor industriale; convenirea unor programe internaționale de sprijinire a țărilor în curs de dezvoltare în domeniile agriculturii, industriei, pregătirii cadrelor de specialitate, transporturilor etc.; asigurarea unui transfer de tehnologii moderne, în condiții avantajoase, către aceste țări; sporirea substanțială, cu circa 60 miliarde dolari în următorii 3—4 ani, a fondurilor alocate pentru sprijinirea țărilor respective; reducerea și stabilizarea dobînzilor la niveluri rezonabile (nu mai mult de 5 la sută în cazul creditelor acordate țărilor în curs de dezvoltare) și asigurarea accesului acestor țări, în condiții preferențiale, la creditele internaționale; soluționarea problemei datoriei externe a țărilor respective, prin anularea datoriilor țărilor cel mai puțin dezvoltate, prin reducerea, amînarea rambursării și reeșalonarea pe termen lung a datoriilor celorlalte țări în curs de dezvoltare; trecerea hotărîtă la reducerea cheltuielilor militare, al căror nivel constituie unul din principalii factori de agravare a situației economice mondiale.

Deschiderea piețelor pentru produsele țărilor în curs de dezvoltare, asigurarea accesului lor la tehnologiile moderne, sprijinirea acestor țări pe plan economic, comercial, financiar, promovarea unor raporturi juste între prețurile materiilor prime și produselor industriale și, cu prioritate în perioada actuală, soluționarea adecvată a problemei datoriilor externe ale țărilor respective prin reducerea, amînarea rambursării și reeșalonarea pe termen lung a acestor datorii, prin continuarea finanțării în condiții avantajoase de creditare și la dobînzi rezonabile constituie, toate, condiții indispensabile ale unei relansări notabile și durabile a economiei mondiale pentru că ar permite țărilor în curs de dezvoltare, cel mai grav afectate în ultimii ani, să poată depăși mai rapid gravele lor dificultăți economico-financiare, să-și reia programele lor de dezvoltare și să rămînă cumpărători ai produselor țărilor industrializate și, ca atare, factori de susținere a unei expansiuni a economiei mondiale în ansamblu. De piețe în creștere în țările în curs de dezvoltare au nevoie toate celelalte țări ale lumii, inclusiv — și îndeosebi — țările industrializate pentru asigurarea dezvoltării lor economice în continuare. Sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare se impune, în fond, tocmai în vederea creării condițiilor ca lumea a treia să constituie imensa piață pentru produsele întregii lumi pe care ar putea s-o reprezinte, prin uriașele ei resurse materiale și umane, dacă ar avea acces deplin la dezvoltare.

dr. Ilie Șerbănescu

Orașe chineze

În R.P. Chineză există 15 orașe a căror populație depășește 1 000 000 de locuitori și 230 de localități urbane trecute în categoria „orașelor mijlocii" – a căror populație variază între 100 000 și un milion de locuitori. Cel mai mare oraș al Chinei este Shanghai, cu 11 856 800 locuitori.

Salvarea lagunei

Soarta Veneției, cetatea dogilor, continuă să se afle la ordinea zilei. Un „parc" de circa 60 000 ha de apă și pămînt, care să aibă rolul de „cordon sanitar" în jurul Veneției – aceasta ar fi unica modalitate de a salva orașul lagunar de un dezastru ecologic, apreciază o serie de specialiști, iar ideea este din ce în ce mai îmbrățișată de venețieni. Pentru a face și mai larg cunoscută această soluție, la Palazzo Grassi din Veneția a fost inaugurată expoziția pe tema „Laguna – modificarea unui sistem ecologic". Pe baza liniilor directoare prezentate în expoziția venețiană, ar urma să fie edificat noul parc național, menit să salveze orașul și regiunea de la o catastrofă, fără a se interveni, însă, în zona industrială.

Pedeapsă

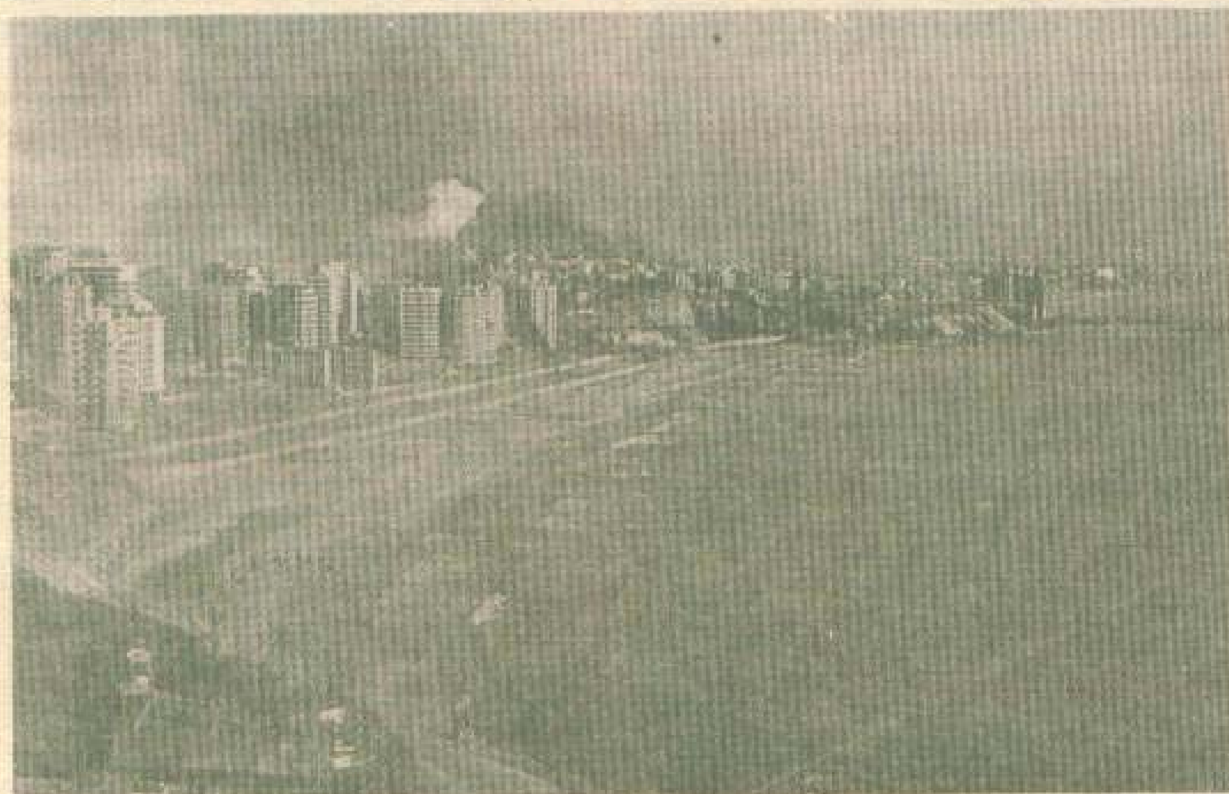
Tributul pe care-l aducem „zeului – automobil", pretutindeni în lume, îl socotim în milioane de accidente, unele dintre ele fatale. În numeroase țări, pe lîngă rigorile legii se practică și alte mijloace pentru a determina pe cei ce se află pe patru roți să fie mai prudenți cu viața lor și a altora. Cea mai interesantă regulă a fost introdusă la Sao Paolo, marele oraș al Braziliei, unde cei ce comit abateri repetate de la legea circulației, deși plătesc amenzi, sînt, totodată, obligați să meargă la grădinițe de copii special desemnate. În ce scop? Pentru a-i învăța pe copii să circule corect pe piste speciale, la volanul unor automobile cu pedale.

Supraviețuire

În satul Kayu Agung, din sudul Sumatrei (Indonezia), o familie și-a descoperit fetița după o perioadă de șase ani și jumătate. Rătăcită în junglă, fetița, care se numea Emiyati, a reușit să supraviețuiască în mod miraculos atîta amar de vreme. Ea n-a putut, din păcate, să comunice nimic din aventura petrecută la o vîrstă atît de fragedă. Nu vorbește, nu rîde, doar privirile îi sînt agere și mirate. Nu-și mai recunoaște nici părinții. Pentru ea, acum începe o nouă aventură: să descopere lumea din care a fost smulsă.

Fețe văzute și nevăzute ale războiului din LIBAN

Războiul civil din Liban, așa cum este denumit el în mod obișnuit în coloanele presei internaționale, intra, la 13 aprilie 1984, în al zecelea an al desfășurării sale. Pe parcursul timpului, drama libaneză costase viața a circa o sută de mii de persoane, la o populație totală de trei milioane de locuitori. Alte trei sute de mii de persoane fuseseră rănite, dintre care multe handicapate pentru întreaga existență. Două treimi din populație își schimbaseră forțat domiciliul, alungate de furia confruntărilor armate și a bombardamentelor. O bună parte din capitala țării, ca și o serie de alte localități au fost transformate în ruine. Activitatea economică s-a diminuat continuu, ajungînd la procente extrem de scăzute. Marele aeroport internațional și portul maritim Beirut, unul din cele mai importante din bazinul Mediteranei răsăritene, au fost, îndelungate perioade de timp, scoase din funcțiune. Peste 60 la sută din totalitatea salariaților libanezi și-au pierdut locurile de muncă. Lista urmărilor tragediei poate fi lungită.

Aici, pe una din plajele din sudul capitalei libaneze, i-au așteptat „cei șase turiști liniștiți" pe colegii lor veniți de pe mare la miezul nopții de 9 aprilie 1973. Nouă ani mai tîrziu, în iunie 1982, zona din imagine suferea puternice bombardamente aeriene și navale israeliene

mai departe, cu multe alte nenorociri cunoscute de populaţie, în ultimul deceniu, tablou grăitor a ceea ce înseamnă războiul pentru o ţară de proporţii reduse, chiar şi în cazul folosirii doar a armelor clasice.

Lunga confruntare ce a îndoliat pămîntul libanez îşi găseşte geneza într-o mulţime de cauze de ordin intern. Marile inechităţi sociale existente, îndeosebi la Beirut, reprezentau un contrast uluitor, puternic vizibil, între ultraluxoasele cartiere moderne şi înfăţişarea dezolantă a ghetourilor mizeriei din periferii, între opulenţa exorbitantă a păturii avute şi sărăcia lucie în care se zbăteau zeci şi sute de mii de dezmoşteniţi ai soartei. Se perpetuaseră, de asemenea, vechi adversităţi între comunităţi religioase, accentuate de sistemul confesional aflat la baza organizării statului libanez după dobîndirea independenţei sale din 1943. În arena politică se înfruntau diverse forţe, într-o paletă cuprinzătoare, de la extrema stîngă la extrema dreaptă, însumînd peste 40 de partide şi grupări la care se adăuga o împărţire generală a opţiunilor între arabism şi occidentalism, rezultînd de aici şi subdivizarea în filo-palestinieni şi anti-palestinieni, în condiţiile cînd, pe teritoriul Libanului, trăiau circa 400.000 de refugiaţi, instalaţi pe aceste meleaguri, începînd din 1948, după exodul ce a urmat declanşării primului război arabo-israelian. Atitudinea forţelor politice şi comunitare faţă de palestinieni şi alianţa strategică a acestora din urmă cu stînga libaneză şi majoritatea musulmană a populaţiei ţării şi-au pus şi ele, fără îndoială, amprenta asupra evenimentelor din perioada războiului civil, chiar dacă acesta a avut ca protagoniste, principale şi permanente, forţele politice şi comunitare libaneze.

Dar, fără a escamota contradicţiile evidente din sinul societăţii libaneze, neomiţîndu-le în nici un caz, trebuie spus, însă, că factorul esenţial, determinant, al declanşării şi întreţinerii conflictului, ce avea să sfîşie mica ţară mediteraneană, l-a constituit continua şi insistenta imixtiune străină. Ea a avut diverse faţete: de la provocări şi acte de diversiune, de la finanţarea războiului civil şi aprovizionarea sa cu arme, pînă la intervenţii directe terestre, aeriene şi navale. În toţi aceşti ani, Libanul a cunoscut o puzderie de atentate, cu cele mai sofisticate mijloace, care au făcut sute şi mii de victime. Au fost ucişi oameni politici, chiar un preşedinte de republică ales, trei ambasadori şi alţi diplomaţi, au sărit în aer clădiri cu multe etaje, au explodat bombe în cinematografe şi diverse localuri publice sau în plină stradă, s-a înregistrat o adevărată hecatombă de automobile dinamitate, fiecare provocînd pierderi de vieţi omeneşti, dar niciodată n-au fost arestaţi făptaşii, nu s-a reuşit aproape în nici unul din cazuri să fie identificaţi fizic. Concluzia care se desprinde este clară: atentatele derulate pe bandă nu erau operă de amatori, ci isprăvi ale unor profesionişti bine pregătiţi, care, în majoritatea lor, aparţineau, probabil, unor servicii specializate în acest scop. Dar secretele, oricît ar fi ele de secrete, au de multe ori şi limite, existînd desigur şi cazuri cînd, mai devreme sau mai tîrziu, devin publice, chiar dacă relatarea faptelor nu corespunde, sută la sută, cu cele întîmplate în realitate.

Despre feţele văzute şi nevăzute ale războiului din Liban s-a scris şi se va mai scrie mult; au apărut mii şi mii de articole, au fost tipărite zeci şi zeci de cărţi în care descrierea faptelor reale depăşeşte orice ficţiune. Desigur, foarte multe fapte din umbră au rămas încă ascunse şi vor trece ani pînă ce ele vor fi depistate şi aduse la lumină, pentru a întări convingerea, deja exprimată de o serie de autori, că „războiul civil" libanez a fost, în bună măsură, un război al serviciilor secrete, care s-au folosit de diverşi pioni, conştienţi sau inconştienţi, pentru a-şi face jocul, miza fiind complexul general al Orientului Mijlociu cu complicatele, extrem de contorsionatele sale probleme. Pornind de la cele ce s-au relatat pînă acum în presa libaneză şi din alte ţări despre feţele văzute şi nevăzute ale dramei libaneze, despre rolul avut de ingerinţele din afară în largul ei context, am ales cîteva întîmplări grăitoare, reconstituindu-le şi prezentîndu-le succint în rîndurile ce urmează.

O misterioasă şcoală din munţi

Cu zidurile sale din piatră cioplită, etalînd, vizibil, elemente ale vechii arhitecturi autohtone — coloane şi ogive —, impozanta clădire părea de la distanţă o obişnuită mănăstire maronită sau greco-catolică, aşa cum se întîlnesc în diverse zone pitoreşti din munţii Libanului. De sus, de la înălţimea celor aproape o mie de metri ai colinei unde fusese construită, se desluşea la orizont, cu ochiul liber, întreaga panoramă a Beirutului modern, marcat printr-o adevărată pădure de blocuri albe, aliniate pe fundalul albastru al Mediteranei răsăritene. Clădirea aceasta gălbuie, umbrită de coroanele rotunde ale unor pîlcuri de pini maritimi, adăpostea, dacă ar fi fost să ne luăm după firma atîrnată la intrare, un inocent institut de studiu al limbii arabe. E adevărat, nu pentru şcolari-copii, ci pentru oameni maturi veniţi aici de prin toate colţurile lumii şi, în mod deosebit, din cuprinsul Imperiului britanic, pe o perioadă de opt-zece luni, cu scopul declarat de a-şi însuşi limba Profetului şi modul de viaţă al Orientului.

Istoria lui „Middle East Center for Arabic Studies", instalat în localitatea montană libaneză Chemlane, situată la cîţiva kilometri de Beirut, începe în anii celui de al doilea război mondial la... Ierusalim. Institutul respectiv fusese organizat, în Oraşul Sfînt, din iniţiativa şi sub tutela lui War Office (ministerul de război britanic), cu misiunea de a pregăti diplomaţi şi diverşi agenţi englezi în limba arabă „pentru a putea face faţă, mai bine, infiltrării nazismului în regiune"; dar activitatea sa avea să continue şi după încheierea conflagraţiei mondiale. În 1947, cînd a izbucnit criza palestiniană, Ierusalimul devenind un loc nesigur din cauza multiplelor atentate ale extremiştilor din organizaţiile Irgun şi Stern şi ale adversarilor lor arabi, institutul s-a mutat pe meleaguri mai primitoare, liniştite atunci, într-o regiune încîntătoare

Chemlane... O misterioasă şcoală din munţii Libanului

Kim Philby, superspionul secolului, a trecut, şi el, pe la Chemlane

Tancuri ale armatei libaneze la o paradă înainte de declanşarea conflictului intern. În noaptea de 9—10 aprilie 1973, ele aveau să ajungă prea tîrziu la punctele atacate de comandoul diversionist israelian

din ţara vecină a cedrilor matusalemici, la sud-est de Beirut. Cu acest prilej, avea să se opereze şi o schimbare de tutori prin trecerea din subzistenţa lui War Office în aceea a lui Foreign Office (ministerul afacerilor externe).

În primii ani de funcţionare pe teritoriul libanez, prezenţa discretă a institutului de la Chemlane va rămîne oarecum neobservată, mai cu seamă că numărul „studenţilor" nu depăşea niciodată cifra de 50—60 de persoane, izolate în spatele impunătoarelor ziduri ale clădirii de pe colină. Dar, cu trecerea timpului, numele acestei „şcoli pentru învăţarea limbii arabe" avea să iasă, încetul cu încetul, din anonimat, fiind pomenit, tot mai des, în coloanele presei din Beirut, în legătură cu diverse scandaluri privind activităţi mai puţin nevinovate, ce ţineau, evident, de culisele unor servicii secrete. Un ziarist libanez, care reuşise să pătrundă, din curiozitate reportericească, în incinta clădirii de la Chemlane, va surprinde un fapt oarecum bizar: pe lîngă un tablou conţinînd regulamentul de funcţionare a şcolii, se afla afişată şi o listă ce menţiona zilele de plecare a valizelor diplomatice engleze, de la Beirut spre ambasadele Maiestăţii Sale din Cairo, Riad, Bagdad, Londra... Tel Aviv. De la această ultimă constatare nu mai era decît un pas pînă la tot felul de supoziţii ale imaginaţiei, ce-i drept nu lipsite de o bază reală.

Printre cei ce au urmat cursurile institutului de la Chemlane, figurează cîteva nume celebre din istoria antebelică a activităţii serviciilor secrete, aşa cum au fost George Blake, eroul unui proces de spionaj de mare răsunet, sau Kim Philby, considerat ca unul din cei mai mari agenţi secreţi ai secolului, ambii fiind descoperiţi, pînă la urmă, ca făcînd un joc dublu.

Harold Alan Russel Philby, zis Kim, aparţinea unei familii britanice care adusese în trecut mari servicii Coroanei. Tatăl său, Harry Saint-John Bridger Philby, fusese, la timpul său, un personaj extrem de cunoscut în Orientul Mijlociu, faima sa nefiind cu nimic mai prejos de aceea a celebrului colonel Lawrence; ambii aveau să contribuie, prin activitatea lor, la configuraţia ulterioară a hărţii politice a acestei regiuni. Maiorul Harry Philby, intrat în serviciul lui India Office, încă din 1908, acţionase în partea estică a peninsulei Arabice, mizînd pe dinastia wahabită de la Riad. Colonelul Lawrence, care era membru al lui Bureau Arab de la Cairo, îşi desfăşurase talentele sale de agent secret în partea vestică a regiunii, în special în Siria şi Hedjaz, protejata sa fiind familia haşemită de la Mecca. Aparţinînd unor branşe diferite ale lui Secret Intelligence Service, fiecare cu tactica ei, dar urmărind acelaşi obiectiv strategic la Est de Suez, în clipa prăbuşirii imperiului otoman, Philby şi Lawrence fuseseră, la un moment dat, rivali, susţinîndu-şi cu încăpăţînare opţiunile. În timp ce colonelul Lawrence participa direct la „revolta din deşert" a beduinilor din Hedjaz, organizînd răsunătoare acţiuni de diversiune în spatele frontului otoman, pe care le-a descris cu talent în cartea sa „Cei şapte stîlpi ai înţelepciunii", maiorul Harry Philby rămînea la curtea emirului din Nedjd, Abdel Aziz, viitorul rege al Arabiei Saudite, de a cărui istorie va fi strîns legată o lungă parte a vieţii agentului britanic. După încheierea primului război mondial şi prăbuşirea imperiului otoman, maiorul Philby a primit misiunea temporară de reprezentant special al Marii Britanii pe lîngă emirul Abdallah al noului stat al Transiordaniei, ce tocmai fusese creat. Puţin mai tîrziu a trecut şi prin Irak, zonă ce o cunoştea destul de bine, din timpul nefericitei campanii britanice în Mesopotamia anului 1916. Apoi, cînd Abdel Aziz a început cucerirea Arabiei, ajungînd cu armata sa la Mecca, îl găsim pe Philby alături de acesta, pe lîngă care va rămîne o bună bucată de timp. Trecînd la islamism, sub numele de şeicul Abdallah, el se va dovedi un musulman model, care îşi îndeplinea toate obligaţiile de credincios fervent, luîndu-şi şi două arăboaice de neveste (una dintre ele, se zice, chiar rudă a regelui), în afara celei pe care o avea în Anglia (mama lui Kim). Fostul Harry Philby va deveni mîna dreaptă a suveranului saudit, participînd regulat la toate consiliile de coroană şi primind din partea acestuia diferite misiuni delicate ca, de pildă, tratativele de pace cu imamul Yemenului în urma războiului din 1934. Ulterior, relaţiile cu regele se vor răci şi proaspătul musulman, întors la Londra, va candida, la un moment dat, chiar pentru un loc în Camera Comunelor. După cel de al doilea război mondial, reîmpăcat cu monarhia saudită, Harry Philby a mai întreprins o serie de călătorii în Orient, stingîndu-se din viaţă, la vîrsta de 75 de ani, în 1960, la Beirut. Pe mormîntul său, dintr-un cimitir al capitalei libaneze, fiul său, Kim Philby, i-a ridicat o stelă funerară avînd gravată pe ea doar o simplă inscripţie: „Aici odihneşte cel mai mare explorator al Arabiei".

Cînd bătrînul său tată şi-a dat obştescul sfîrşit, la un scurt popas între Londra şi Mecca, Kim Philby se afla la Beirut de puţin timp. Sosise aici în preajma furtunosului an 1958, cînd efervescenţa naţionalismului arab, animată de victoria revoluţiei egiptene, luase proporţii şi, pentru stăvilirea ei, un corp expediţionar american, format

din aproape zece mii de puşcaşi marini, va debarca în Liban sub protecţia celei de a 6-a flote a lui U.S. Navy, în vreme ce batalioanele de paraşutişti britanici, aterizate pe aeroportul din Amman, îşi organizau poziţiile de luptă, în preajma capitalei iordaniene. Trimiterea la Beirut, în acel moment, a ziaristului Kim Philby, în calitate de corespondent permanent al publicaţiilor britanice „Observer" şi „Economist", nu constituia, desigur, un fapt întîmplător, ci era legată tocmai de evenimentele în desfăşurare.

Kim Philby avusese o viaţă la fel de aventuroasă şi stranie ca şi a tatălui său, faimosul agent secret care acţionase, aproape o jumătate de veac, pe meleagurile Orientului Mijlociu. În timpul războiului civil din Spania, îl găsim pe Kim acreditat în calitate de corespondent britanic pe lîngă cartierul general franchist, de unde trimitea reportaje, din prima linie, pentru cunoscutul cotidian londonez „Times", la un moment dat scăpînd, ca prin minune, dintr-un bombardament de artilerie republican, în cursul căruia şi-au pierdut viaţa doi colegi de ai săi, ziarişti. Întors în Anglia, cu faima de simpatizant al politicii de dreapta, Kim Philby găseşte deschise porţile marilor cotidiane londoneze şi este trimis în calitate de corespondent special la Berlin, unde stabileşte relaţii foarte bune în cercurile conducătoare naziste. Apoi, după începerea războiului, însoţeşte trupele britanice din Franţa, părăsind această ţară, în momentul înfrîngerii, într-o ultimă barcă de salvare. În continuare, cariera sa se va desfăşura în cadrul lui Secret Intelligence Service, pe schema căruia urcă repede în grad, ajungînd şef de secţie şi evidenţiindu-se convingător prin eficienta sa activitate. În 1945, îl găsim, temporar, la Istanbul, pentru ca, peste puţin timp, să preia conducerea secţiei de informaţii a S.I.S. privind Uniunea Sovietică. Şefii săi sînt foarte mulţumiţi de activitatea sa şi, la scurtă vreme, va primi o înaltă distincţie britanică. În continuare, Philby, şeful secţiei sovietice din S.I.S., se va reîntoarce, pentru o perioadă, în Turcia, avînd calitatea de prim-secretar al ambasadei britanice. În 1949, ajunge la Washington, tot ca prim-secretar de ambasadă, avînd misiunea de agent de legătură al S.I.S. pe lîngă noua organizaţie de informaţii a Statelor Unite, care tocmai se crease — Central Intelligence Agency (C.I.A.). Cariera sa se apropia de apogeu. Se vorbea despre el ca despre un probabil candidat la postul de şef al serviciului secret englez.

Defecţiunea a doi diplomaţi englezi, ambii foşti în post la Washington, Guy Francis de Moncy Burgess, aparţinînd unei familii nobile, şi Donald MacLean, fiul şefului partidului liberal şi ministru într-unul din guvernele britanice, prieteni cu el încă din timpul cînd toţi trei erau studenţi la Cambridge, avea să-l pună pe Kim Philby într-o postură incomodă, mai cu seamă după ce se iscase presupunerea că i-ar fi avertizat, personal, pe aceştia, de bănuielile care planau asupra lor, permiţîndu-le astfel să dispară. Conducerea lui Secret Intelligence Service îşi păstră, însă, mai departe, încrederea în Kim şi va continua să-l apere chiar după ce acesta va fi nevoit să părăsească cadrele lui Foreign Office, reluîndu-şi vechea profesiune de ziarist. Se înţelege, tot în slujba lui Secret Intelligence Service. Mai întîi în Cipru, apoi în Liban, unde va fi întîlnit destul de des şi pe la institutul din Chemlane.

La Beirut, Kim Philby locuia într-un apartament elegant de pe strada Kantari, din centrul modern al capitalei libaneze, împreună cu cea de a treia

Imagine din Beirutul de vest, după un bombardament aerian

soţie a sa, Eleonor. Se cunoscuseră aici, pe cînd aceasta era căsătorită cu un ziarist american, Sam Brewer, corespondentul lui „New York Times", de care divorţase pentru a-l lua pe Kim. În seara de 23 ianuarie 1963, soţii Philby fuseseră invitaţi la familia prietenului lor, Balfour-Paul, prim secretar al ambasadei britanice din Liban. Kim a rugat-o pe Eleonor să plece înainte, urmînd ca el să vină mai tîrziu, avînd unele treburi de rezolvat. Familia diplomatului britanic şi invitata lor terminaseră masa, şi Kim continua să întîrzie. La miezul nopţii, Eleonor s-a întors singură acasă, dar nu l-a găsit acolo. N-a apărut nici a doua zi şi nici în zilele următoare. Între timp, îi sosiseră prin poştă cîteva rînduri liniştitoare de la Kim, acesta îşi motiva plecarea precipitată şi întîrzierea, explicînd că a primit o sarcină profesională urgentă şi va lipsi o perioadă ceva mai lungă. Dar Kim Philby n-a mai apărut la Beirut. Misterul dispariţiei sale va fi elucidat abia peste şase luni, în iulie 1963, cînd în ziarul „Izvestia" apărea o scurtă ştire: „Cetăţeanul englez H.A.R. Philby, care, în trecut, a ocupat o poziţie importantă în serviciul secret englez, s-a adresat oficialităţilor sovietice, cerînd azil politic şi cetăţenia sovietică. Sovietul Suprem al U.R.S.S. a aprobat cererea lui H.A.R. Philby". Puţin mai tîrziu, Kim Philby avea să primească o înaltă decoraţie sovietică, după ce, cu ani în urmă, fusese recompensat cu una din cele mai valoroase distincţii britanice pentru activitatea sa în Secret Intelligence Service.

Memoriile sale, publicate ulterior, în mai multe ţări, aveau să ridice, în parte, vălul de pe viaţa extraordinară a acestui personaj misterios, furnizînd amănunte pe care serviciul personalului din S.I.S., fireşte, nu le cunoscuse pînă atunci. Kim Philby nutrise convingeri de stînga încă din anii studenţiei; în 1934, tînăr, în vîrstă de 20 de ani, participase la luptele de pe baricadele cartierelor muncitoreşti din Viena, unde se afla în zilele represiunilor poliţieneşti ordonate de cancelarul Dollfus. Mai departe, îmbrăţişînd profesia de agent secret, servise aceeaşi cauză şi în Spania, pe lîngă cartierul general al lui Franco, sau la Berlin, pe lîngă ministerul de externe nazist, continuîndu-şi activitatea dublă şi în anii celui de al doilea război mondial şi, apoi, pînă în momentul cînd, încolţit de suspiciunile tot mai asidue ale contra-spionajului britanic şi american, fusese nevoit să părăsească scena, moment consemnat prin spectaculoasa sa dispariţie de la Beirut.

Prezența, prin sălile de curs de la Chemlane, a lui Blake, Philby și altor spioni, ale căror istorii s-au bucurat de multă publicitate, la vremea aceea, a făcut ca activitatea lui „Middle East Center for Arabic Studies" să ridice tot mai multe semne de întrebare în coloanele presei libaneze. Kamal Joumblatt, liderul, pe atunci, al Partidului Socialist Progresist și al comunității druze, care era, prin anii '60, și ministru de interne în guvernul libanez, a deschis o campanie susținută împotriva Institutului de la Chemlane, cerînd închiderea sa, sub acuzația că amenință securitatea în regiunea Orientului Mijlociu prin spionii care-i formează. El cerea deschiderea unei anchete serioase, menționînd că posedă „documente de mare importanță" în sprijinul acuzațiilor sale. Joumblatt nu era singurul ce încrimina acest institut pentru activități ținînd de spionaj. Liderul partidului laburist britanic, Harold Wilson, avînd aceleași opinii, cerea guvernului de la Londra să precizeze rolul institutului. Dar sesizările respective aveau să se lovească de aceeași indiferență la Beirut, ca și în capitala britanică, interese superioare cerînd ca ele să rămînă literă moartă.

Ulterior, presa libaneză observase că „studenții" de la Chemlane nu proveneau numai din imperiul britanic; în cercurile politice de la Beirut — oraș ce devenise, între timp, un adevărat viespar al spionajului internațional, estimările unor oficialități semnalînd prezența unui număr de cîteva mii de agenți secreți de toate națiile — se vorbea despre institutul „lingvistic" amintit ca despre un centru special de pregătire a profesioniștilor pentru întregul N.A.T.O. Desigur, în toată povestea era și ceva legendă, dar cum „unde nu-i foc nu iese fum", fabulațiile porneau, neîndoios, de la anumite realități.

Prin 1977, reporterul unei reviste politice libaneze, vizitînd Institutul de la Chemlane și discutînd cu noul său director despre istoriile mai vechi referitoare la școala pe care o conducea, acesta, schițînd o grimasă, avea să-i spună, puțin iritat: „Dar este vorba de lucruri trecute. La ce bun să mai vorbim din nou de ele. În orice caz, eu am fost numit director al Institutului de foarte puțin timp și, deci, nu sînt foarte competent pentru a vă răspunde la aceste chestiuni. Ceea ce vă pot afirma eu este că MECAS (Middle East Center for Arabic Studies), așa cum îl numim noi, există pentru ca diplomații englezi, plasați în Orientul Mijlociu, să învețe limba arabă în scopul de a se integra mai bine noului mediu". Amintindu-și, apoi, că și el era un fost student al institutului, noul director, cuprins de melancolie, mărturisea: „Noi toți (absolvenții) ne regăsim, aici, din timp în timp, deoarece institutul este, într-o privință, căminul nostru de peste treizeci de ani, un fel de club privat, unde revenim, unii pentru reciclare, unii pentru a-și reîmprospăta memoria, alții pentru a mai învăța ceva și, în sfîrșit, unii pentru a se regăsi în ambianță... Sîntem de altfel, cu toții, foști studenți ai Institutului, atît de eterocliți, veniți din patru colțuri de lume, încît MECAS mă face să mă gîndesc la un mini-O.N.U."

Desigur, ar fi oarecum deplasat să vorbești despre un anumit rol direct pe care acest institut lingvistic l-ar fi putut avea în desfășurarea evenimentelor ultimului deceniu, din Liban. Dar „onorabilii săi corespondenți", veniți aici din „patru colțuri de lume", mulți dintre ei uitînd să mai plece din Liban, după absolvire, probabil că ar fi avut ceva mai multe de povestit decît a spus directorul MECAS-ului în discuția sa cu reporterul revistei libaneze...

Șase turiști liniștiți

Andrew Wichlaw, blond, cu mustața tunsă scurt, îmbrăcat sport, într-un sweter bleumarin cu nasturi metalici, pantaloni gri-pal și purtînd la cămașa deschisă un fular de mătase, înnodat în jurul gîtului, avea înfățișarea tipică a unui englez în vacanță. Sosise, în acea zi de 6 aprilie 1973, cu cursa Alitalia de la Roma, de unde avusese grijă să-și comande, din timp, telefonic, o cameră la „Sands of Lebanon", hotel cotat cu patru stele și situat pe plaja dinspre Ouzai, la marginea sudică a capitalei libaneze. La început de aprilie, sezonul turistic la Beirut abia se pregătea pentru deschidere, cu toate că mercurul termometrelor staționa, de vreo două săptămîni, în jurul a treizeci de grade Celsius, iar apa mării se dovedea tocmai bună de scăldat. Domnul Andrew Wichlaw, un pasionat al pescuitului subacvatic, după cum explică el recepționerului de servici, își alesese special această perioadă a anului, mai puțin aglomerată, pentru a putea să se dedice, netulburat, sportului său preferat. Poziția hotelului „Sands of Lebanon" îi oferea condiții optime. Dincolo de stîncile din apropierea țărmului, apa mării, extrem de limpede, permitea o vizibilitate perfectă pînă la cîțiva metri adîncime, iar deasupra fundului nisipos se profilau cîrduri de pești, aparținînd faunei marine, atît de diversă, a Mediteranei răsăritene. Turistul englez, extrem de mulțumit de primele sale constatări, se hotărîse, pe loc, să rețină camera pentru două săptămîni, cît socotise el că va rămîne să-și petreacă vacanța în Liban. Ferestrele camerei sale dădeau direct spre peisajul încîntător al Mediteranei, plaja era la doi pași, trebuia să coboare doar cîteva trepte de unde se afla hotelul, confortul interior al acestuia nu lăsa cu nimic de dorit, răspunzînd tuturor exigențelor de clasă internațională. Exista un singur inconvenient: era situat cam departe de centrul orașului. De aceea, domnul Wichlaw se deplasă la un birou de închiriat mașini, întorcîndu-se la volanul unui elegant Buick, după ce mai întîi se oprise la un magazin specializat din cartierul Hamra, pentru a-și cumpăra cele necesare pescuitului subacvatic, grăbindu-se să întreprindă prima explorare sub apă chiar în cursul acelei după-amieze.

Trecuseră trei zile, și vînătorul subacvatic de pe malul Tamisei nu înceta să guste deliciile sportului preferat, reușind cîteva capturi de toată frumusețea, fără a se îndepărta prea mult din raza hotelului.

Cum nopțile erau calde și luna plină, atîrnată pe cer ca un candelabru uriaș, lumina puternic, pînă în adîncurile mării, domnul Wichlaw hotărî să-și încerce norocul și la ore mai tîrzii. Astfel, în seara de 9 aprilie, avea să pornească la vînătoare imediat după cină, dispărînd sub luciul ușor ondulat al mării, de unde nu va mai reveni niciodată în camera sa de la „Sands of Lebanon". A doua zi, personalul hotelului avea să constate că, odată cu dispariția în valuri a clientului britanic, se volatilizase și Buickul închiriat de el.

Cam la aceeași oră din noapte, alți cinci turiști străini dispăreau și ei, definitiv, din hotelurile lor. Doi dintre aceștia, Dieter Aldnoder, un german sosit cu cîteva zile mai înainte din Frankfurt, și Gilbert Rimbert, cetățean belgian, erau, ca și domnul Wichlaw, clienți ai aceluiași hotel „Sands of Lebanon". George Eldret, posesor al unui pașaport britanic, și Charles Boussart, un alt belgian, locuiseră la hotelul „Coral Beach", situat tot în

Străzi şi cartiere întregi au fost transformate în ruine

apropierea falezei sudice a capitalei libaneze. Domnul Massey, un al treilea turist britanic şi al şaselea din grupul celor dispăruţi, stătuse la hotelul „Atlantic", nu prea departe de celelalte hoteluri menţionate. Şi, ca o coincidenţă, odată cu el se făcuseră nevăzute şi limuzinele pe care le închiriase fiecare pe numele său, de la o firmă de turism specializată în acest domeniu. Cîteva ore mai tîrziu, o patrulă a poliţiei libaneze avea să descopere cu mirare, pe faleza Ramlet el-Bayda, un şir de şase limuzine cu portierele deschise, fără a se zări cineva în jur. Doar în port-bagajul desfăcut al uneia dintre ele se distingeau mari pete de sînge.

Drama începuse să se deruleze la miezul nopţii. Cele şase autoturisme, circulînd cu viteză redusă, se opriseră, unul după altul, cu farurile stinse, într-un loc mai izolat, pe şoseaua de la marginea mării, ce străbate zona sudică a Beirutului. De aici, cobora spre apă o întindere de nisip neîngrijită şi destul de murdară, poreclită „plaja milogilor", unde intrarea era liberă, spre deosebire de plajele amenajate cu cabine, duşuri şi mici restaurante, frecventate pe bază de abonament sau bilet plătit individual. În apropiere, lîngă zidurile de cărămidă roşie ale unui hotel în construcţie, sub un palmier, singuratic, staţiona, stînd jos, pe pămînt, pentru a nu atrage atenţia, un grup de vreo douăzeci de indivizi îmbrăcaţi în haine pestriţe: blugi şi cămăşi colorate, uniforme ale jandarmeriei libaneze, salopete „leopard", de camuflaj, ale fedainilor palestinieni. La volanele limuzinelor ce aşteptau sus pe şosea, se aflau cei şase turişti cu paşapoarte străine, dispăruţi ceva mai înainte de la hotelurile „Sands of Lebanon", „Coral Beach" şi „Atlantic", toţi buni cunoscători ai meandrelor cartierelor din Beirut pe care le studiaseră cu minuţiozitate, luni de zile, acasă, mult înainte de aventura la care luau parte în această noapte. Şi ei, ca şi toţi componenţii grupului adunat sub palmierul singuratic, vorbeau perfect limba arabă, întreaga operaţiune fiind planificată şi organizată pînă în cele mai mici amănunte de serviciile secrete israeliene de care aparţineau. „Turiştii străini" plecaseră în prealabil din Tel Aviv cu paşapoarte false de rezervă, pentru a ajunge la Beirut, pe rute ocolite, prin Roma, Londra, Frankfurt şi Bruxelles, misiunea lor fiind aceea de a furniza mijloacele de deplasare, în capitala libaneză, pentru comandoul ce avea să debarce în noaptea de 9 aprilie, transportat la ţărm, în bărci pneumatice, de la bordul unei vedete militare ancorată în larg.

La un semnal, membrii comandoului au urcat pe şosea, instalîndu-se în automobilele conduse de Wichlaw, Aldnoder, Rimbert, Boussart, Eldret şi Massey alias... cine ştie cum l-o mai fi chemînd în realitate, divizîndu-se şi pornind în două direcţii: primul grup — spre centrul oraşului, al doilea — spre tabăra palestiniană de la Sabra, aflată, în linie dreaptă, la mai puţin de doi kilometri de ţărmul mării.

Primele trei Buick-uri, rulînd pe şoseaua litoralului înspre oraş, traversară cartierul rezidenţial Rauche şi, apoi, după ce străbătură o parte a bulevardului Charles de Gaulle, trecură pe strada Verdun, oprindu-se la vreo două-trei sute de metri distanţă de o cazarmă a jandarmeriei libaneze. Strada era calmă la acea oră, circulaţia fiind destul de redusă. La intrarea de sticlă a unui bloc cu şapte etaje, doi fedaini palestinieni, aşezaţi comod în fotolii de răchită, stăteau de vorbă, ţinînd însă, la îndemînă, pe genunchi, pistoalele-mitralieră. Făceau de gardă, aici, în fiecare seară, de aproape doi ani. Văzînd grupul de tineri coborînd din cele trei încăpătoare automobile, se gîndiră probabil: „nişte hippies care se duc la decoratorul de teatru din blocul vecin", unde urcau adeseori, la ore tîrzii, băieţi şi fete cu părul lung şi în blugi. Dar unii dintre ei purtau, în acea seară, trench-coat-uri albe, deşi era destul de cald afară, iar sub ele se conturau, disimulate, nişte obiecte tari... Ultima constatare a fedainilor fusese, însă, tardivă, pentru că, înainte de a putea ridica armele ce le ţineau pe genunchi, „hippies" îi făcură inofensivi, folosindu-se de pistoale cu surdină. Trecînd pe lîngă corpurile fedainilor ciuruiţi de gloanţe, diversioniştii urcară la etajul 6, unde locuia Abu Yussef, şeful departamentului politic al Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei. În acelaşi moment, alt grup se oprea la etajele doi şi trei dintr-un imobil vecin, acolo unde îşi aveau apartamentele Kamal Adwane, responsabilul activităţilor palestiniene din teritoriile ocupate, şi Kamal Nasser, ziarist şi scriitor de valoare, purtătorul de cuvînt al O.E.P., membru în Comitetul Executiv al organizaţiei. Falşii hippies au făcut să explodeze uşile apartamentelor celor trei şefi palestinieni, sincronizînd exploziile exact la aceeaşi oră: unu şi cinci minute. Pătrunzînd în interior, ei îi vor ucide cu sînge rece, prin rafale de arme automate. Soţia lui Abu Yussef a fost lovită, şi ea, de cîteva gloanţe, iar unul din copiii săi, martor la întreaga dramă, va fi găsit abia a doua zi după-amiază, rătăcind pe străzi, cu mintea înceţoşată. Kamal Adwane, înainte de a cădea străpuns de gloanţele ucigaşe, mai avu încă timp să ridice pistolul-mitralieră, ce-l avea lîngă el, şi să tragă o lungă rafală în doi dintre atacanţi.

Bechir Gemayel, tînărul comandant al milițiilor unificate ale coaliției creștine de dreapta, a pierit în cursul unui atentat împotriva sediului central al partidului Kataeb (falangele libaneze), la trei săptămîni după ce fusese ales președinte al republicii. Moartea sa a constituit pretextul ocupării Beirutului de vest de către armata israeliană

Timp de aproape trei luni, luptătorii palestinieni și mițiile forțelor progresiste libaneze au apărat cu dîrzenie Beirutul de vest. Spre sfîrșitul lui august 1982, luptătorii palestinieni s-au retras din capitala libaneză, în urma unui acord realizat pe canale diplomatice

Zgomotul împușcăturilor avu darul să-i alarmeze pe vecinii din clădirile apropiate și blocurile vecine. O femeie libaneză, ieșită în ușa apartamentului ei, îi auzi pe diversioniștii ce se retrăgeau, strigîndu-se precipitat într-o limbă necunoscută. Un alt vecin, tot libanez, care deslușise cîteva crîmpeie de frază, își dădu cu părerea: „Erau israelieni!" Ceilalți vecini, ce își făcură și ei apariția, cînd zgomotele se potoliseră, ridicară din umeri a nedumerire. Israelieni — în plin centrul Beirutului, cum ar fi putut cineva să-și închipuie așa ceva?

Un jeep al „beretelor roșii" (brigada a 16-a a forțelor de securitate interioară libaneză — F.S.I., principala unitate de menținere a ordinii a Beirutului din acel timp), care efectua o patrulare de rutină, fu alertată prin radio de un ofițer de serviciu, de la cazarma din apropiere: „Vedeți ce se întîmplă pe la palestinieni". Cu puștile-mitralieră M-16 pregătite, „beretele roșii" se îndreptară în viteză spre imobilele unde locuiau liderii palestinieni. Ajungînd la fața locului, căzură în ambuscada comandoului israelian, care tocmai se retrăgea: doi polițiști libanezi fură uciși pe loc. Cerînd prin radio întăriri, alte două jeepuri ale F.S.I. sosiră în grabă, fiind primite, și ele, cu rafale de arme automate. La ora unu și douăzeci de minute, un ofițer de poliție libanez striga disperat în emițătorul-radio, cerînd să i se trimită de urgență o ambulanță: „Am răniți... Nu știu cine trage!"

La cartierul general al F.S.I., confuzia era totală. De peste tot se primeau telefoane semnalînd focuri de armă și încăierări. În cartierul Dora, un garaj fusese aruncat în aer: trei muncitori sirieni și un libanez care dormeau acolo fuseseră uciși de explozie. În tabăra palestiniană Sabra se auzeau împușcături și explozii. La ora unu și treizeci de minute, un ofițer de poliție, aflat în strada Verdun, comunica prin radio comandamentului: „Aici totul s-a terminat. Criminalii au fugit cu trei automobile civile. Unde să trimit răniții?"

Cu zece minute mai înainte, sediul unei organizații palestiniene din Sabra era atacat de un grup armat îmbrăcat în uniforme de jandarmi libanezi și salopete „leopard". Cîțiva diversioniști, apropiindu-se de gărzile de la intrarea imobilului cu patru etaje, deschiseră simultan focul din revolvere dotate cu amortizor de zgomot. Înainte de a muri, unul dintre palestinienii de gardă reuși să tragă o rafală în aer, dînd astfel alarma. Cum la acea oră se mai aflau încă în clădire mai mulți fedaini înarmați, aceștia răspunseră cu foc intens asediatorilor care, aruncînd grenade fumigene, reușiseră să pună stăpînire pe primul etaj. Unul din fedainii asediați relata ulterior: „Am telefonat la ora unu și douăzeci la O.E.P. pentru a informa că sîntem atacați de israelieni. Îi recunoscusem imediat. Am cerut să fie prevenit primul ministru libanez". Retrăgîndu-se, comandoul israelian avea să arunce în aer o parte a imobilului. Palestinienii înregistrau pierderea a cinci fedaini. Israelienii transportau cadavrele a doi membri ai comandoului.

La ora unu și cincizeci de minute, primul ministru libanez, Saeb Salam, reușea să-l găsească la telefon pe generalul Ghanem, comandantul șef al armatei, anunțîndu-l de atacul israelian împotriva palestinienilor. Generalul i-a promis că va pune armata în stare de alarmă. Primul tanc libanez ajungea în strada Verdun abia la ora două și zece minute. În acel moment, întregul efectiv al comandoului israelian, împreună cu cei șase „turiști liniștiți", purtînd cu ei morții și răniții proprii, erau îmbarcați la bordul vedetei ce-i așteptase în larg.

Cînd blindatele armatei libaneze și-au făcut apariția în zona unde debarcase la miezul nopții comandoul, nava israeliană se afla de mult în largul mării, îndreptîndu-se, cu toată viteza, spre Haifa, sub protecția aeriană a unei patrule de „Phantom"-uri.

Bătrînul vînzător de fructe, ce putea fi întîlnit, ziua pînă noaptea tîrziu, pe faleza sudică, cu căruciorul său de fructe și storcătorul manual de făcut suc din portocale, rămase foarte mirat de întrebările militarilor care îl găsiseră la vreo douăzeci de metri de plaja unde debarcase comandoul israelian. A văzut el o navă? Unde? Pe mare... A auzit el rafale de mitralieră? Da, a auzit. Și ce-i cu asta? La Beirut se aude obișnuit așa ceva, aproape în fiecare noapte. Și pentru atîta lucru trebuia să se deplaseze pe faleză o întreagă coloană de tancuri?

Operațiunea „turiștilor liniștiți" se încheiase. La ora patru dimineața, un general israelian, purtător de cuvînt al autorităților militare, ținea o conferință de presă relatînd ziariștilor, sculați din somn, întregul film al acțiunii de comando de la Beirut. Dar, în capitala libaneză, zarva era departe de a se fi potolit. Ea avusese darul să deschidă o adevărată cutie a Pandorei, cu repercusiuni grave, ce au jucat un rol important în desfășurarea ulterioară a evenimentelor, inclusiv în declanșarea conflictului intern libanez.

Premierul Saeb Salam acuzase, a doua zi, comandamentul armatei de neglijență și întîrziere a măsurilor ce se impuneau, cerînd demisia generalului Ghanem. În paranteză spus, acesta fusese rechemat în cadrele active ale armatei nu cu prea mult timp în urmă, după ce, aflat în retragere, îndeplinise, cîțiva ani, funcția de consilier pentru probleme militare al ambasadei americane din Beirut. (Armata libaneză era echipată cu uniforme asemănătoare celor ale armatei americane, înzestrarea sa tehnică fiind asigurată, în mare parte, tot de Statele Unite). Președintele republicii din acel timp, Suleiman Frangieh, a refuzat cererea premierului, ceea ce a provocat o gravă criză de guvern, Saeb Salam prezentîndu-și, el însuși, demisia. Între palestinieni și statul libanez s-a creat o încordare crescîndă, antrenînd puternice divergențe între forțele politice și comunitare ale țării. Aceasta stare de tensiune a condus, trei săptămîni mai tîrziu, la un mini-război între armata libaneză și forțele armate palestiniene de la Beirut, taberele palestiniene fiind bombardate cu artileria și aviația.

15 septembrie 1982. Blindatele israeliene pătrund din toate direcțiile în Beirutul de vest

Intervențiile diplomatice ale statelor arabe, ale Ligii Arabe, negocierile dintre Organizația pentru Eliberarea Palestinei și statul libanez au reușit, pînă la urmă, să aplaneze conflictul armat, care durase mai multe zile, cu pierderi umane de ambele părți. Dar atmosfera de neîncredere creată în urma operațiunii comandoului israelian persista, mai cu seamă că actele de diversiune puse la cale de vecinii de la frontiera sudică continuau să se înmulțească.

Cea mai spectaculoasă acțiune de acest fel avea să fie întreprinsă, spre sfîrșitul anului următor, tot la Beirut. Scenariul pregătirii ei fusese identic cu cel al operațiunii din aprilie 1973. La fel, patru „turiști" străini cu pașapoarte false — britanic, irlandez, vest-german, mexican — veniseră să-și petreacă vacanța la Beirut, închiriind, la rîndul lor, autoturisme de la o societate specializată. În continuare însă, actele de diversiune nu au fost realizate printr-un atac direct, ci se utilizaseră mijloace sofisticate, ținînd de ultimul strigăt al tehnicii. Automobilele închiriate și predate apoi unor complici profesioniști fuseseră transformate în aruncătoare de rachete, cu declanșare electronică. Rachetele erau instalate pe acoperișurile autoturismelor, disimulate în cîte o lădiță plată de carton. Ele fuseseră aduse noaptea, fiind parcate printre diversele vehicule din preajma unor sedii palestiniene, chiar în mijlocul Beirutului: sediul central al O.E.P., Centrul de studii palestiniene și Centrul național pentru teritoriile ocupate. La 10 decembrie 1974, dimineața, șaptesprezece rachete cu sistem de declanșare electronică, amplasate pe cele patru autoturisme închiriate de falșii turiști, care avuseseră grijă să părăsească teritoriul libanez cu o zi înainte, vor lovi, precis, imobilele în cauză, fără a reuși, din fericire, să producă pierderi umane, în afară de patru persoane ușor rănite.

Impactul psihologic fusese, însă, cu mult mai puternic, otrăvind din nou relațiile dintre palestinieni și statul libanez, dintre libanezii înșiși — obiectiv ce, de altfel, tocmai se urmărea de serviciile secrete organizatoare ale unor asemenea acte de diversiune...

Povestea lui Abu Rish

Strada Hamra (Roșie) era, în timpuri normale, un fel de vitrină a Beirutului modern, cea mai elegantă și mai occidentală arteră comercială a capitalei libaneze, principalul loc de promenadă al tuturor vizitatorilor străini. De o parte și de alta, pe o distanță de vreo doi kilometri cît măsura în lungime, se aliniau hoteluri de lux, restaurante de tip european, cafe-trotuaruri cu aspect parizian și nume franțuzești, supermagazine unde găseai mărfuri de import din toate colțurile lumii, prăvălii ce expuneau cele mai noi producții ale unor

case de modă cu faimă mondială, cinematografe elegante, se înțelege toate cu aer condiționat, prezentînd ultimele filme premiate la Cannes, sedii ale filialelor unor mari bănci internaționale, săli imense cu jocuri mecanice, librării etalînd cărțile apărute cu o zi înainte în capitalele de pe Sena sau Tamisa, magazine de bijuterii și obiecte de artă, într-un cuvînt,o adevărată explozie a unei agitate activități comerciale și de distracții, care nu înceta măcar o clipă, nici în plină zi, nici în miez de noapte. Aici, pe Hamra, își dădeau întîlnire politicienii, oamenii de afaceri, traficanții de arme și narcotice, liber profesioniștii, spionii, tot felul de personaje misterioase, pierzîndu-se ușor în imensa animație a străzii. Se vorbeau toate limbile pămîntului, se vedeau cele mai diverse costumații, europenești sau orientale, oameni de diferite nații și rase.

În a doua jumătate a anului 1981, cînd începe povestea lui Abu Rish, Hamra decăzuse mult, cei peste șase ani de conflict intern deși nu-i provocaseră distrugeri directe, fiind situată în afara perimetrului propriu-zis al confruntărilor armate, reușiseră totuși să-i șteargă fardul opulenței cunoscute cîndva, subțiindu-i, uneori, pînă la zero animația zgomotoasă de altă dată, îndeosebi după lăsarea întunericului, cînd circulația pe jos, prin oraș, însemna o adevărată aventură ce se putea termina, destul de des, foarte rău. Din loc în loc, în fața unor instituții publice sau a hotelurilor transformate în diverse comandamente ale grupărilor armate, se vedeau mici fortificații din saci de nisip, în spatele cărora mitralierele așteptau cu banda de cartușe atîrnînd. Și totuși, Hamra rămînea mai departe un simbol al Beirutului trecut și viitor, păstrînd alături de nostalgia vremurilor liniștite speranța într-o revenire la o viață fără gloanțe și bombe. În momentul respectiv, optimismul unei reveniri la normal își făcea tot mai mult loc. Din iulie, un acord tacit, aranjat pe întortocheatele căi ale culiselor diplomatice, făcuse să înceteze focul între palestinieni și israelieni în sudul Libanului; se opriseră și raidurile aeriene ale acestora din urmă; forțele politice interne începuseră să tatoneze condițiile unei reconcilieri; căile de trecere dintre cele două părți ale Beirutului, vegheate de militarii sirieni din „Forța arabă de descurajare", funcționau aproape permanent. Strada Hamra se încadra și ea, timid, în acest climat ceva mai optimist, animația, în cursul zilei, devenind din ce în ce mai vie.

Cam pe atunci și-a făcut Abu Rish apariția permanentă în zona Hamra, pripășit pe cine știe de unde. Se stabilise spre un capăt al străzii, încropindu-și, din lădițe și cartoane aruncate, un adăpost improvizat, pe un loc viran situat în fața unui vechi hotel, unde era cazat un comandament din „Forța arabă de descurajare". Obișnuia să-și împodobească lațele netunse, ce-i atîrnau pînă pe umeri, cu pene și panglici colorate, după modelul pieilor roșii, și purta atîrnată de gît o salbă de clopoței ce scotea clinchete ușoare la fiecare mișcare. Abu Rish, cum îi spuneau toți în cartier, considerîndu-l drept un nebun inofensiv, trăia din pomenile vecinilor, inclusiv ale soldaților de gardă de la hotelul de vis-à-vis, care îi făceau parte din propriile rații și-l luaseră oarecum sub protecția lor. De altfel, în Orient nebunii sînt priviți cu oarecare condescendență și nimeni nu-și permite să-și bată joc de ei, să le facă cel mai mic rău și se bucură din plin de mila publică.

Abu Rish avea treizeci-treizeci și cinci de ani și, în ciuda înfățișării sale jalnice, se deslușea totuși, uneori, la o privire mai atentă, ceva aparte în comportarea sa; se exprima incoerent, în crîmpele din patru limbi, printre care și germana, și cum „Goethe Institut" (casa de cultură organizată de ambasada R.F.G. la Beirut) se afla prin apropiere, funcționarii acestuia se obișnuiseră să se pomenească, din cînd în cînd, cu el, pe la poartă, cerîndu-le, prin fraze trunchiate și prin semne, să-i dea vreo carte sau vreo revistă veche, din cele ce se aruncau la gunoi. Cînd primea ceva de citit, zdrăngănea bucuros din clopoței de la gît, bucurîndu-se ca un copil la primirea unei jucării. Se așeza, apoi, pe jos, în fața adăpostului său de carton, răsfoind ore întregi de la cap la coadă, și de la coadă la cap, revista sau cartea zdrențuită, aruncîndu-și însă, din timp în timp, privirea tulbure spre comandamentul militar de peste drum. Aștepta oare să-și primească hrana zilnică de la soldații de gardă, sau ce altceva putea să-i treacă prin mintea sa zdruncinată? În zona centrală a Beirutului de vest, începuse să fie cunoscut de mai toată lumea și, deși nimeni nu reușise să-i afle identitatea, de unde venise și pe unde umblase, se bănuia că ar fi fost un om cu școală, exercitînd o profesiune intelectuală, înainte ca cine știe ce nenorocire să-l fi lovit, întunecîndu-i mintea.

Prin iunie 1982, cînd a început asediul israelian al Beirutului de vest cu îngrozitoarele bombardamente aeriene, navale și terestre, ce au transformat în ruine străzi și cartiere întregi, zona Hamra a fost și ea lovită pe alocuri, fiind înregistrate destule victime. Timp de trei luni, oamenii au trăit mai mult prin subsoluri, mulți și-au părăsit locuințele, refugiindu-se în locuri considerate ceva mai ferite, sau au pierit sub dărîmăturile unor imobile. Spre sfîrșitul lui august, a intervenit acordul de retragere a combatanților palestinieni din Beirutul de vest, încetînd bombardamentele și oamenii începînd să revină pe la casele lor.

Trupele israeliene se aflau încă la marginea orașului, dar adversarii lor părăsiseră Beirutul de vest și se părea că liniștea avea oarecari șanse să se reîntroneze. La 23 august, fusese ales un nou președinte al Libanului, în persoana lui Bechir Gemayel, tînărul comandant al milițiilor unificate ale coaliției dreptei creștine, care rămăseseră neutre în timpul asediului Beirutului de vest, deși legăturile lor mai vechi cu israelienii, ce le aprovizionaseră, în trecut, cu arme, încetaseră de mult să constituie un secret. Bechir promisese, la alegerea sa, că intenționează să fie președinte al tuturor libanezilor, pronunțîndu-se astfel pentru o largă reconciliere națională menită să pună capăt definitiv confruntărilor armate interne și să favorizeze normalizarea vieții și refacerea Libanului. El urma să-și preia oficial funcția de președinte al republicii la 22 septembrie.

Între timp, la Beirut sosise și plecase o forță multinațională formată din 3 400 de militari străini — pușcași marini americani, parașutiști francezi și bersaglieri italieni —, însărcinată să mențină ordinea și să formeze o centură-tampon în fața trupelor israeliene pînă la retragerea totală din Beirutul de vest a combatanților palestinieni și a militarilor sirieni din „Forța arabă de descurajare", urmînd ca, în continuare, armata libaneză să preia controlul și asupra acestei părți a orașului.

La 14 septembrie, tînărul președinte ales Bechir Gemayel pierea în cursul unui atentat ce arunca în aer sediul central al partidului său Kataeb (falangele libaneze). A doua zi, sub pretextul asigurării securității locuitorilor Beirutului de vest și eliminării pericolului „eventualelor dezordini" ce ar fi putut fi provocate de moartea tragică a pre-

Palestinieni și libanezi, arestați de israelieni, legați la ochi și de mîini, sînt conduși spre locurile de interogare. Arestarea multora dintre aceștia s-a făcut după indicațiile agenților secreți israelieni, strecurați în prealabil în Beirutul de vest

ședintelui republicii (forța multinațională își încheiase evacuarea), trupele israeliene vor pătrunde în această parte a orașului, rămasă, practic, după retragerea palestinienilor, fără nici o apărare armată.

Povestind intrarea armatei israeliene în Beirutul de vest, un martor ocular relata că, prin mijlocul străzilor, înaintau cu viteză redusă coloanele de tancuri, în timp ce, de-a lungul trotuarelor, infanteriștii, cu degetul pe trăgaciul armelor automate, se scurgeau în șir indian. Din loc în loc, alaiurile acestea ale zeului Marte, ce treceau nestingherite prin orașul lipsit de apărare, se opreau și, din înălțimea a cîte unuia din blindate, un ofițer de contrainformații, cu un carnețel în mînă, anunța cu voce cavernoasă printr-un megafon portativ: Mohammad... apartamentul doisprezece, etajul patru, din imobilul cu numărul șapte... coboară! Și în acest timp, turelele tancurilor se învirteau amenințătoare în direcția clădirii indicate. Era arestat, după liste minuțios stabilite de mult timp, oricine ar fi fost bănuit de cea mai mică legătură cu organizațiile palestiniene, chiar dacă avea cetățenie libaneză. Cu mîinile legate la spate, „suspecții", înghesuiți în camioane, plecau spre sud, în zona ocupată, la centrele de triere ale serviciilor specializate israeliene.

Abu Rish, care dispăruse în iunie, cam pe la începutul asediului israelian, și-a făcut și el reapariția tocmai în această jumătate de septembrie atît de dramatică. Vecinii din cartier crezuseră că nebunul cu clopoței fusese ucis în timpul bombardamentelor, pierzîndu-și urma printre mormanele de dărîmături sub care au pierit mulți locuitori ai capitalei libaneze. Dar, spre marea lor surpriză, Abu Rish era viu și sănătos și arăta cu totul altfel decît se obișnuiseră să-l vadă. Nu mai purta pene și panglici legate în păr și nici colierul de clopoței agățat de gît. Dacă nu le-ar fi vorbit, în cea mai coerentă limbă arabă, amintindu-le de zilele cînd cerșea pe la ușile lor, cu greu l-ar mai fi cunoscut în hainele de uniformă, noi nouțe, în care era îmbrăcat. Pe cap purta un chipiu de ofițer, la centură îi atîrna tocul unui revolver, iar pe epoleții vestonului, însemnele gradului de căpitan al armatei... israeliene. Cu o listă în mînă, pregătită de el în prealabil — pe atunci cînd rătăcea stîrnind mila, prin cartierele vestice ale Beirutului, distruse ulterior de colegii săi din aviație și de la artilerie — „nebunul cu clopoței", în realitate ofițer al serviciilor secrete israeliene, ghida acum operațiunile de arestare a „suspecților" libanezi și palestinieni din rîndurile populației civile supraviețuitoare.

După cum relata agenția „France Presse" la timpul respectiv, într-o amplă corespondență primită de la trimișii săi în Liban, locuitorii Beirutului de vest au putut constata, în acele zile, că uimitoarea poveste a „nebunului cu clopoței", un adevărat subiect de roman de tip James Bond, întrecînd de fapt orice ficțiune, era departe de a constitui o întîmplare singulară. E adevărat că numeroasa cohortă de spioni israelieni ce inundase, de multă vreme, toate sectoarele vieții publice din capitala libaneză, nu purta, în toate cazurile, clopoței de gît și nici nu făceau pe pieile roșii, trecînd drept niște bieți alienați mintali, liniștiți, inofensivi. Astfel, un oarecare Walid Jamal alias... devenise unul din cei mai apreciați militanți ai unuia dintre partidele libaneze aliate cu rezistența palestiniană și luptase cu arma în mînă împotriva trupelor israeliene asediatoare. Un alt „alias" ajunsese la comanda unui grup de luptă, înființat, de altfel, chiar de el și fusese prezent pe baricadele din periferiile sudice ale capitalei libaneze pînă în ultimul moment al bătăliei din iunie — august. Ambii „inamici înverșunați" ai Israelului vor reapărea în zilele ocupației Beirutului, în vechile lor uniforme de ofițeri ai Zahalului (armata israeliană).

Corespondenții de la Beirut ai marilor agenții de presă internaționale transmiteau, în acele zile, o serie de relatări și despre alți agenți israelieni infiltrați în rîndurile diverselor organizații libaneze și palestiniene, ca și despre persoane deasupra oricăror bănuieli, dar care s-au grăbit să-și dea jos masca, devenită inutilă, la sosirea trupelor israeliene, în realitate agenți secreți strecurați cine știe de cînd în capitala libaneză.

Și, cum orice poveste are morala ei, în cazul de față ea s-ar putea enunța astfel, mai cu seamă pentru locurile unde se prefigurează o situație tulbure: feriți-vă de nebunii cu clopoței, dar mai ales de colegii lor fără clopoței...!

Crăciun Ionescu

ABORIGENII AUSTRALIEI

Vieții și năzuințelor celei mai vechi populații australiene — aborigenii, confruntați, dramatic, cu dificultățile unui mod de viață străin, impus de coloniștii „europeni", dar deciși să-și recîștige propria identitate, dreptul la păstrarea valorilor și idealurilor lor tradiționale — revista „Afrique-Asie" le dedică un amplu reportaj, din care publicăm extrasele următoare:

- **Ce știți despre aborigeni?**
- **Străini în propria țară**
- **Pămînt, identitate, egalitate**

„Aborigenii? — întreabă Nicole, locuitoare a orașului Redfern. Nu vreau să-i cunosc, dar cazul lor îmi pare disperat și modul lor de viață este dincolo de înțelegerea mea. Consider că nu am nici un motiv de a vrea să-i cunosc sau să mă interesez de ei". Nicole este albă, protestantă, de origine anglo-saxonă. Nimic uimitor, deci, că ea nu vrea să-i cunoască pe aborigeni, deși trăiește printre ei. Dacă prezența ei pe aceste meleaguri este datorată hazardului, atitudinea ei față de aborigeni nu are, în schimb, nimic excepțional.

Ei, aborigenii, sînt locuitori ai Australiei de peste 40.000 de ani

Majoritatea australienilor albi nu au, în general, nimic de-a face cu acești vechi locuitori ai „Nordului profund" al Australiei. Totuși, aborigenii sînt, aici, de peste 40.000 de ani. 99 la sută din istoria umană a continentului este aborigenă. În număr de circa 300.000, la sosirea căpitanului Cook în Terra Australis, acum 200 de ani, aborigenii, rapid decimați, nu mai reprezentau decît o populație de 60.000 de suflete, la începutul anilor 1930. În decurs de un secol, o mare parte din cele 500 de limbi și dialecte ale lor era definitiv pierdută. Aceasta este adevărata față a „colonizării pașnice", minciună istorică care se aseamănă altor mituri de acest gen.

Primii coloni, criminali condamnați, trimiși în acest vast penitenciar de către Anglia, care dorea să-și debaraseze închisorile suprapopulate — nu cunoscuseră, în țara de origine, decît nedreptatea și violența. Este ceea ce ei înșiși au transmis celor care i-au primit în Australia; bolilor aduse — variolă, tuberculoză, sifilis —, necunoscute pînă atunci, li s-au adăugat „vînătoarea de oameni", practicată ca un sport, sau confecționarea de capcane cu hrană otrăvită, în perioadele de foamete. Obiectivul era să nu mai rămînă nici un singur aborigen în Tasmania. Autoritățile considerau că dispariția totală de pe ansamblul continentului era inevitabilă. S-a decis, deci, să li se „facă moartea mai puțin penibilă".

Dar, contrar a ceea ce credea ocupantul alb, mare a fost rezistența aborigenilor. Ei au supraviețuit în cîmpurile de concentrare. Aceasta a obligat autoritățile să abandoneze politica de așa-zis „protecționism", pentru a o adopta pe cea de asimilare, în special cu privire la aborigenii de rasă amestecată. Dar, o dată în plus, rezultatul nu a fost cel așteptat. Aborigenii s-au dovedit imposibil de exterminat, imposibil de izolat, imposibil de asimilat. În final, guvernul a fost constrîns, în 1967, să le recunoască existența. Căci, pînă atunci, ei nu erau nici măcar incluși în recensăminte. Considerați drept „minori", nu aveau nici drept de vot. În urma referendumului din 1967, Constituția australiană a fost modificată pentru a permite guvernului federal să adopte legi asupra aborigenilor, în măsură să acționeze asupra tuturor statelor federației și să-i includă pe aborigeni „celorlalte rase" din compunerea populației țării. În 1981, la primul recensămînt la care au fost luați în seamă, ei erau 160.000.

Recunoscuți, în sfîrșit, oficial, aborigenii nu sînt, totuși, luați în seamă în realitate. Un aborigen își vede frecvent refuzată intrarea în hoteluri, restaurante, anumite baruri. Australianul „european" — cum îi place să se numească — este gata să admită, în ultimă instanță, drepturile tuturor celorlalte grupări etnice imigrate, precum greci, italieni, vietnamezi, li-

Demonstrație pentru recunoașterea identității aborigene și acceptarea acestor primi locuitori ai continentului drept cetățeni cu drepturi egale cu ceilalți

banezi, dar nu și pe cele ale poporului autentic al acestei țări. „Într-o cafenea grecească se vorbește grecește, într-o cafenea italienească se vorbește italienește. Toată lumea poate să-și vorbească aici propria limbă — spune Larry, un militant aborigen —, în afara de noi. Ceilalți își au, de asemenea, școlile lor, în propriile limbi. Dar, pentru noi, limba noastră nu mai există în mod practic". Larry nu vrea să fie acuzat de rasism, la rîndul său. El este conștient că toți acești imigranți, care, în majoritate, datorită constrîngerilor economice, și-au ales Australia drept „nouă patrie", nu se simt pe de-a-ntregul în largul lor. Chiar avînd naționalitate australiană, ei nu sînt considerați drept „adevărați australieni". „Dar, cel puțin, ei sînt considerați ca ființe umane și, apoi, au o altă țară, o altă cultură, pe care se pot sprijini — continuă Larry. În vreme ce noi nu avem nici chiar statutul lor. Noi am devenit străini în propria noastră țară".

Cum se explică faptul că 90 la sută dintre aborigeni trăiesc în pragul sărăciei? Cum se explică faptul că ei suferă de boli care au dispărut total în alte comunități ale țării? Fiecare aborigen are un orb în familia sa, fiecare familie din mediul rural numără un lepros, rata mortalității infantile este de trei ori mai ridicată decît în celelalte comunități, speranța de viață este cu 20 de ani mai scurtă; un aborigen din cinci moare înaintea vîrstei de 40 de ani. Bolile mentale, maladiile respiratorii, gastrointestinale, cardiovasculare, bolile datorate malnutriției, ca și tot felul de infecții sînt mult mai frecvente la aborigeni și apar la o vîrstă mult mai precoce.

Șomajul este o altă problemă gravă care-i afectează pe aborigeni. În statul New South Wales, 77 la sută din populația aborigenă activă este fără lucru. Rata șomajului este, în general, de șase ori mai mare decît pentru restul australienilor. Atitudinile rasiste, ca și ideile preconcepute sînt de vină, în egală măsură, cu lipsa de instruire și calificare profesională. „Singurii aborigeni care au de lucru în această parte a țării sînt, practic, cei care sînt angajați de instituții ce se ocupă de problemele lor — precizează Lyann Munro, administrator al serviciului judiciar aborigen la Redfern. Este de neconceput, de exemplu, să vezi un negru în spatele unei tejghele. Exponenții diferitelor grupări etnice pot lucra la bănci, birouri, poștă, dar nu noi". Ei sînt, deci, constrînși la lucrări manuale, și nici acestea nu sînt întotdeauna ușor de găsit.

Se afirmă că discriminarea rasială este abolită. Legal da, dar ea persistă în maniera cea mai virulentă, în mentalități și în fapte. Nomazi din tradiție, neacordînd decît puțină valoare proprietății materiale, aborigenii sînt, de multe ori, incapabili să se supună ritmurilor unor ocupații cărora din punctul lor de vedere nu le depistează nici măcar utilitatea. În lipsa studiilor necesare, plătiți deseori sub salariul minim, ei se obișnuiesc să apeleze prea des la asistența socială. Una din consecințele manifeste ale acestei situații este recrudescența criminalității. În vreme ce aborigenii constituie doar 1 la sută din populația totală a Australiei, ei reprezintă 30 la sută din deținuții din închisori. Dar, și acolo, rasismul intervine, căci, în numeroase cazuri, pentru aceleași vini, aborigenii sînt condamnați la pedepse mai grele decît ceilalți australieni de către magistrați albi și, adesea, foarte conservatori.

Deposedați de propria lor cultură și de identitate, mulți aborigeni își caută refugiul în alcool.

Totuși, din ce în ce mai mulți sînt cei care se organizează pentru a-și revendica drepturile și a-și lua în propriile mîini destinul. Mișcarea „așezărilor exterioare" constituie una din dovezile acestei voințe. De la începutul anilor '70, grupuri de familii au început să abandoneze zonele rezervate din epoca protecționistă, mergînd să se stabilească pe fostele lor pămînturi, unde să poată să-și mențină un stil de viață tradițional, trăind din cultivarea pămîntului și vînătoare și exprimîndu-se prin pictură și alte forme de artă specifice. În acest fel, ei speră să poată salva o cultură pe cale de dispariție definitivă, să dea educația necesară tinerei generații, pentru ca aceasta să-și poată găsi identitatea și încrederea în ea însăși, să învețe istoria, limba, tradițiile și ritualurile sacre de inițiere din triburi și, în sfîrșit, să-și permită să aibă libertatea de a alege ceea ce vrea, să asimileze din civilizația oamenilor albi și să respingă ceea ce consideră ca aspecte negative.

Azi, peste 4000 de aborigeni au ales viața în asemenea așezări. În ciuda controversei iscate de problema aceasta și a neliniștilor — exprimate mai ales de albi — privind riscul că această mișcare ar putea să reprezinte o nouă formă de segregație, un fel de apartheid în sens invers, un fapt este sigur: aborigenii trăind în „așezările exterioare" și-au regăsit un mai bun echilibru sufletesc, o identitate și o încredere, pe care nu pot să le procure instituțiile sau programele create de către albi, în vederea ameliorării situației lor. „Oricare ar fi viitorul acestor comunități — declară avocatul Tony Simpson —, ele sînt, cel puțin, un refugiu unde acești oameni pot reflecta, unde își pot reveni din șocul încă dureros al întîlnirii cu civilizația occidentală. Ei vor avea, apoi, timpul să decidă ce cale vor să aleagă, plecînd de la o situație oarecum egalitară". Avocatul se definește, el însuși, ca un „aliat

profesional" al aborigenilor, în cadrul unui „program de supraviețuire comunitară". Pe baza lui, acționează organizații create și controlate de comunitățile aborigene pentru a-și rezolva problemele pe termen scurt, în special în domenii presante, ale justiției și sănătății, în așteptarea unei soluții politice pe termen lung, cum ar fi obținerea unor drepturi asupra pămîntului. Serviciul judiciar din Redfern, înființat în 1971 de cîțiva militanți aborigeni, este primul de acest fel. Exemplul a fost urmat, în același an, prin crearea unui serviciu medical în localitatea amintită. Lipsa de avocați sau de medici aborigeni a determinat comunitățile să caute cooperarea unor „aliați profesionali" printre neaborigeni, cum ar fi profesorul Fred Hollows, celebru oculist, devenit o legendă vie a Australiei negre. Totuși, nu doctorii sînt cei care administrează serviciile medicale. „Noi sîntem persoanele cel mai puțin importante într-un asemenea centru — declară unul din acești doctori. Comunitatea însăși este cea care se ocupă de tot". Dacă centrele sînt locul de ajutor medical pentru aborigeni, care, dacă aceste structuri n-ar exista, ar prefera să moară la ei acasă, decît să suporte tratamentul umilitor la care sînt expuși deseori în spitale, ele funcționează, de asemenea, ca locuri de întîlnire și schimburi sociale, pentru menținerea legăturilor de solidaritate între aborigenii dispersați în mediul urban.

Subiectul care suscită, totuși, cel mai mare interes și cele mai vii polemici rămîne cel al pămîntului. Atașamentul aborigenilor față de pămînt, chiar al celor care păstrează puține raporturi cu tribul lor și cu tradițiile, este mare. În strînsă legătură cu legendele creației, nu numai pămîntul este cel considerat sacru, dar și arborii, stîncile adăpostite de el. Fiecare obiect, fiecare lucru este adesea subiect de istorii, servind frecvent de loc de refugiu spiritului vreunui strămoș venerat. Este, deci, esențial pentru aborigeni să-și recupereze locurile sacre și să obțină proprietatea asupra pămînturilor, care le aparțin tradițional. Numai dispunînd de drepturi inalienabile asupra pămîntului pe care ei se gîndesc să implanteze bazele unei independențe economice și să nu mai trăiască din programele de asistență ale guvernului, vor putea să-și regăsească identitatea și demnitatea ca australieni cu drepturi depline.

Azi, ei au acces la 9,71 la sută din suprafața Australiei, adică

„Străin în propria țară"

746.152 km pătrați de pămînt (aproape o dată și jumătate din suprafața Franței). Desigur, este un mare progres, în comparație cu situația existentă acum 10 ani. Totuși, majoritatea acestor pămînturi sînt deșertice, abandonate de cultivatorii albi și nu au decît puțină valoare economică. Este, mai ales, cazul teritoriului din Nord, sub administrarea guvernului federal, unde aborigenii au avut drept la 28 la sută din suprafața departamentului (389.731 km²). Pe de altă parte, pămînturile astfel recîștigate sînt, în genere, locuite de aborigenii trăind în trib și nu privesc pe cei din centrele urbane sau semiurbane care n-au, practic, acces la nici un fel de proprietate asupra pămîntului.

„Influența societății neaborigene este atît de mare aici, în statul N.S.W., că mișcarea pentru drepturile asupra pămîntului nu poate avea decît o importanță simbolică" — afirmă ministrul afacerilor aborigene, Pat O'Shane. În acest stat, de altfel, guvernul dă cu o mînă pentru a lua cu alta. O lege recentă recunoștea dreptul aborigenilor de a reclama titlul de proprietate asupra pămînturilor care le aparțineau tradițional și care, azi, sînt plasate sub jurisdicția coroanei. O altă lege a legalizat, de curînd, revocarea ilegală a 100 km² de pămînturi de rezervă. Serviciul judiciar aborigen din Redfern a depus o plîngere împotriva guvernului statului N.S.W., acuzîndu-l că acționează în contradicție cu legea federală privind discriminarea rasială. Victoria populației pitjantjatjara, care a obținut un titlu de proprietate asupra a 100.000 km² în statul Australiei de Sud, nu poate fi nici măcar un vis îndepărtat în statele cu reputație rasistă, precum Queensland sau Tasmania. Guvernul din acest din urmă stat a făcut cunoscut că nu există nici un „adevărat" aborigen, „pur sînge", pe teritoriul său și că totalul suprafețelor posedate de aborigeni în Tasmania este de... 1 km².

Revenirea, anul trecut, a laburiștilor la puterea centrală a suscitat unele speranțe. Crearea unei legi federale pentru recunoașterea drepturilor asupra pămîntului, care să guverneze legislațiile statelor australiene, figurează printre proiectele guvernului premierului Robert Hawke. Deja atitudinea Canberrei asupra problemei aborigene favorizează o concepție mai pozitivă: să-i lăsăm pe aborigeni să decidă pentru ei înșiși, în loc să dorim să-i învățăm ceea ce ar fi bun sau rău pentru ei. „Dorim să ne limităm intervenția la punerea în lucru a unor structuri pentru realizarea deciziilor lor" — a declarat un responsabil al departamentului pentru problemele aborigene.

În sfîrșit, un consiliu național aborigen, cuprinzînd 36 de reprezentanți, aleși din rîndul propriei populații, funcționează din 1977, avînd drept sarcină centralizarea deciziilor și a revendicărilor aborigenilor și să negocieze în numele acestora cu guvernul federal. Canberra dorește să demonstreze, astfel, bunele sale intenții, reamintind, totodată, nivelul sumelor consacrate programelor de asistență socială pentru aborigeni: un miliard de dolari, în timpul ultimilor șase ani, adică, în medie, 2.200 de dolari pentru fiecare aborigen. O cifră care ar putea să pară enormă multor australieni albi, dar care nu are, de fapt, o prea mare semnificație dacă este privită ca o compensație pentru nedreptățile făcute acestui popor de 200 de ani încoace. Esențialul rămîne încă de îndeplinit: recunoașterea identității aborigene și acceptarea acestor primi locuitori ai teritoriului ca cetățeni australieni egali în drepturi cu ceilalți. Ceea ce nu depinde, în primă instanță, de numărul de dolari cheltuiți, ci de schimbarea mentalității comunității albe dominante.

Pirații mărilor în secolul 20

Pirateria și frauda maritimă sînt, fără îndoială, tot atît de vechi ca și marina comercială, așa cum o dovedesc numeroase povești ale mării. Pirateria, îndeosebi, are o istorie îndelungată și colorată, scrierile despre Sindbad Marinarul, de pildă, demonstrînd elocvent acest lucru. Și, deși nu a reușit niciodată să pună în cauză comerțul maritim, ea i-a frînat totuși dezvoltarea. Astăzi, încă, într-o lume în care mari cantități de mărfuri iau calea apei, frauda maritimă și pirateria continuă să perturbeze transporturile maritime. Fenomenul este cu atît mai alarmant, cu cît el nu a încetat să se agraveze în ultimii ani. Daunele provocate de frauda maritimă și piraterie sînt estimate la un miliard de dolari anual.

Un studiu elaborat recent de Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD) sintetizează practicile piraților moderni, mai ales practicile frauduloase la care recurg escrocii mărilor în cadrul unor tranzacții aparent normale. Raportul a servit ca punct de plecare în cadrul lucrărilor unui grup interguvernamental întrunit sub auspiciile UNCTAD, pentru examinarea modalităților de combatere a tuturor aspectelor fraudei maritime, inclusiv a pirateriei. Reuniunea a fost convocată la cererea țărilor în curs de dezvoltare, afectate în mod deosebit de fenomenul pirateriei moderne. Aceasta, deoarece o parte relativ importantă a comerțului lor — atît a exporturilor, cît și a importurilor — se realizează prin intermediul transporturilor pe mare.

După cum o indică studiul, registrul actelor frauduloase care afectează transporturile maritime este deosebit de larg. În principal, ele constau din: falsificarea contractelor și a celorlalte documente de transport (cel mai frecvent a conosamentului — factura încărcăturii), escrocheriile legate de un contract de navlosire (de închiriere a unui vas pentru transportul mărfurilor), frauda implicînd polițele de asigurare, furtul încărcăturii, pirateria propriu-zisă.

Scenarii ale fraudelor prin documente

Deși documentele ce pot fi utilizate cu succes de escroci sînt de o mare diversitate, cel mai important este conosamentul, ce pare un instrument ideal pentru realizarea obiectivelor ilicite. El nu servește doar de recipisă pentru bunurile livrate de navlositor, ci și ca dovadă a existenței unui contract de transport al mărfii și, mai ales, ca titlu de proprietate asupra produselor respective.

O metodă utilizată frecvent este cea a falsificării de către vînzător a conosamentului, rezultatul fiind „livrarea" unor mărfuri inexistente. Nava poate exista în realitate, dar poate fi și cu totul fictivă. Documentele suplimentare ce însoțesc în mod obișnuit conosamentul în orice tranzacție comercială, ca factura prețului de vînzare, polița de asigurare sau certificatele de origine și control, pot fi și ele falsificate. Cele mai multe asemenea acte nu sînt decît simple formulare, tipărite pe hîrtie obișnuită, contrafacerea lor nefiind o problemă. Este, de altfel, știut că ele se pot procura cu ușurință pe piața ilicită.

Documentele falsificate — între care conosamentul, dovadă a proprietății asupra „mărfii" — sînt plasate unui cumpărător inocent, care așteaptă apoi să intre în posesia bunurilor, în portul de destinație. De-abia în momentul în care nava nu sosește, sau sosește fără marfa respectivă, cumpărătorul descoperă escrocheria; e însă prea tîrziu, căci vînzătorul e de mult dispărut.

O alternativă la scenariul de mai sus constă în livrarea de către vînzător a unor produse într-o cantitate și o calitate inferioară celor specificate în contract. Dacă diferența de cantitate și calitate este atît de evidentă încît ea nu poate scăpa atenției navlositorului, atunci se recurge la falsificarea conosamentului, pentru a se ascunde acest fapt. Dar, de regulă, deosebirea în ceea ce privește cantitatea și calitatea nu este detectată. Aceasta se întîmplă frecvent în cazul mărfurilor transportate în containere, cînd cumpărătorul primește un conosament valid, însoțit de o poliță de asigurare, la rîndul ei, autentică. Certificatul de control este, însă, falsificat de escroc. Cînd nava sosește la destinație, cumpărătorul descoperă, în locul mărfii așteptate, un substitut fără valoare.

Asemenea escrocherii sînt posibile întrucît actualul sistem comercial are la bază efectuarea vînzării prin transferul de documente. Cumpărătorului îi este aproape imposibil să inspecteze personal marfa în portul de încărcare (care se găsește, în general, la mare distanță), iar vînzătorul pretinde ca plata să fie efectuată la încheierea contractului, și nu la sosirea bunurilor în portul de destinație. În baza afirmației navlositorului că marfa se află la bordul navei, cumpărătorul acceptă

să o achite în schimbul documentelor de transport. În cel mai bun caz, el poate insista ca inspecţia să fie realizată de o agenţie independentă, dar, după cum am văzut, falsificarea certificatului de control nu constituie o problemă deosebită pentru escroci.

Tranzacţiile de acest fel se realizează, de regulă, prin intermediul instituţiilor financiare. Cumpărătorul deschide o linie de credit la o bancă din propria sa ţară, care solicită unei alte bănci, din ţara vînzătorului, să efectueze plata la prezentarea documentelor de transport. Potrivit reglementărilor actuale, această din urmă bancă se rezumă la controlul documentelor, fără a se asigura dacă marfa există în realitate şi a fost încărcată la bordul navei.

O altă formă de escrocherie rezidă în falsificarea documentelor de transport de către cumpărător. Uneori, navele ajung în portul de destinaţie înaintea conosamentului. În asemenea situaţii, navlositorul depozitează, de obicei, marfa. Dar sînt şi cazuri în care, din diverse motive (între ele perisabilitatea relativă a produselor), navlositorul poate livra marfa în schimbul unei scrisori de garanţie. Odată ce şi-a asigurat primirea mărfii, cumpărătorul vinde conosamentul unei terţe persoane. Cînd aceasta revendică bunurile, navlositorul se găseşte într-o situaţie de neinvidiat şi, de obicei, descoperă că destinatarul iniţial a dispărut fără urmă. El este obligat, în acest caz, să acopere pierderea suferită de al doilea cumpărător.

O variantă a acestui tip de fraudă constă în trimiterea de către cumpărător, după începerea negocierii tranzacţiei, a unei scrisori de credit, contrafăcute, direct vînzătorului. Banca „emitentă" nu recunoaşte, cum este şi firesc, linia de credit, şi tot ce-i mai rămîne de făcut cumpărătorului este să încerce să-şi recupereze marfa. Cînd trece la acţiune, descoperă, însă, frecvent că aceasta a dispărut.

Au existat cazuri, — este adevărat, mai rare — de complicitate a cumpărătorului cu vînzătorul, victima fiind instituţia financiară. Cele două părţi ale tranzacţiei trimit o falsă scrisoare de credit, aparent emisă de o bancă din ţara de destinaţie, băncii corespunzătoare din ţara de origine. Formularul scrisorii de credit este, în aceste cazuri, autentic, el fiind obţinut graţie sprijinului unuia din funcţionarii băncii emitente cu acces la asemenea documente. Odată cu scrisoarea falsă de credit sînt furnizate şi detalii ale sistemului de contabilizare al băncii emitente — cerinţă esenţială pentru acceptarea, de către cealaltă bancă, a documentului. Sînt contrafăcute, apoi, şi celelalte acte de transport — conosamentul, factura preţului, certificatul de control etc. — menţionate în scrisoarea de credit. După controlul documentelor, banca din ţara de origine a „mărfii" efectuează plata şi, doar în momentul în care cere băncii „emitente" a scrisorii de credit rambursarea sumei, frauda este descoperită. O condiţie a succesului operaţiunii a constat, în ultima perioadă, în limitarea valorii tranzacţiei la mai puţin de un milion de dolari, deoarece, la sume mai mari, banca plătitoare ar fi solicitat confirmarea contului respectiv de către banca emitentă. Evident, în urma unor asemenea escrocherii, instituţiile financiare au devenit mai circumspecte, procedînd la verificarea liniei de credit şi la sume mai mici.

Fraude legate de un contract de navlosire

Escrocheriile de acest fel sînt comise fie de navlositor contra armatorului, prin eludarea plăţii închirierii, fie de armator contra navlositorului sau a proprietarului încărcăturii, prin perceperea forţată a unei plăţi suplimentare exorbitante.

În primul caz, un navlositor închiriază un vas pe un anumit termen, obligîndu-se să achite navlul la intervale regulate. El oferă condiţii foarte avantajoase pentru armator. Navlositorul subînchiriază apoi vasul unei terţe persoane. Cînd marfa este încărcată, el emite conosamentul, încasează navlul şi încetează plata datorată proprietarului cargoului. De regulă dispare.

În fraudele comise de armator contra navlositorului sau proprietarului, cel mai frecvent scenariu este următorul: un vas navlosit este adus într-un port dinainte stabilit pentru a fi supus, chipurile, unor reparaţii. În acel moment intervine un creditor care reţine vasul pentru neplata unor datorii de către armator. Prin hotărîre judecătorească, cargoul este vîndut. Noul proprietar nu recunoaşte, în acest caz, contractul iniţial de navlosire, reclamînd un navlu mai mare. Ulterior, se constată că armatorul, creditorul şi noul proprietar au lucrat mînă în mînă.

Fraude comise prin devierea vasului de la ruta stabilită

În esenţă, escrocheriile de acest fel constau în furtul mărfii. Ele sînt comise de armator, care dă dispoziţie căpitanului navei, cînd acesta se află în marea liberă, să se îndrepte spre o altă destinaţie, unde produsele sînt vîndute. Apoi, fie că nava este scufundată în mod intenţionat, fie că ea „dispare", pentru a reapare sub alt nume şi alt pavilion naţional. Acest tip de escrocherie survine cel mai des în regiunile în care, din cauza războaielor, tulburărilor şi altor factori, există zone portuare lipsite de o supraveghere şi un control stricte, fiind posibile, deci, vînzările ilegale. Existenţa unor zone portuare cu comerţ liber în unele ţări facilitează şi ea asemenea fraude.

Nu toate fraudele „de deviere" sînt premeditate. O parte se produc în cazul apariţiei unor probleme ulterioare încheierii contractului de navlosire — neplata închirierii sau durata excesivă a perioadei de aşteptare în rada porturilor. În anii '70, aglomerarea unor porturi din vestul Africii a constituit cauza a numeroase devieri frauduloase de cargouri.

Fraude implicînd poliţele de asigurare

Escrocheriile de acest tip sînt foarte diverse. Multe dintre ele implică o prezentare falsă sau nedivulgare a unui fapt material — în mod obişnuit privind valoarea obiectului asigurat sau chiar existenţa lui. Această fraudă poate surveni atît în asigurarea navei, cît şi a încărcăturii. Ea este comisă prin scufundarea intenţionată a vasului, dacă acesta este asigurat cu o sumă ce îi depăşeşte valoarea sau dacă este asigurată o marfă inexistentă (caz în care armatorul încasează ambele poliţe de asigurare, atît a vasului, cît şi a „mărfii"). Pentru a evita plata poliţelor, banca trebuie să dovedească sabordarea vasului, ceea ce constituie o acţiune foarte dificilă, dacă nu imposibilă. O variaţiune pe această temă constă în dispariţia fictivă a navei, care, cum am văzut mai sus, poate reapărea, ulterior rebotezată.

Fraude diverse

Escrocheriile cele mai frecvente cuprinse în această categorie de studiu UNCTAD, sînt furturile ce survin în porturi. Ele au drept cauze ambalarea şi depozitarea nea-

decvate, întîrzierile în manipularea mărfii, controlul superficial. Se apreciază că, dacă nu sînt adoptate măsuri pentru curmarea lor, aceste fraude pot avea consecințe importante pentru economiile țărilor în curs de dezvoltare (în cazul porturilor calificate ca nesigure, polițele de asigurare sînt mai mari, în timp ce dispariția mărfii poate genera neîndepliniri ale planurilor de producție sau pierderea piețelor de desfacere).

Pirateria

Termenul pirateriei este utilizat în mod obișnuit pentru a desemna un registru larg de acte violente pe mare, care nu se încadrează, toate, definiției oferite de dreptul internațional. În articolul 101 al Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării, din 1982, care reiterează articolul 15 al Convenției de la Geneva asupra mării libere, din 1958, „pirateria constă din oricare din următoarele acte:

a) orice act ilegal de violență sau deținere, ori orice act de jefuire, comis în scopuri particulare de echipajul sau pasagerii unei nave particulare și îndreptat: 1. în marea liberă, contra altei nave, ori contra persoanelor sau proprietății aflate la bordul unei asemenea nave; 2. contra unei nave, a persoanelor sau proprietății într-o zonă aflată în afara jurisdicției oricărui stat;

b) orice act de participare voluntară la o operațiune piraterească;

c) orice act de incitare sau facilitare intenționată a unui act cuprins în subparagrafele a) sau b)".

În ultima perioadă s-a înregistrat un număr crescînd de furturi și jafuri însoțite de violență și chiar omucideri, comise de bande de trei-patru pînă la 30 de oameni, ce operează la bordul unor ambarcațiuni diverse, de la simple canoe sau bărci cu motor la șalupe de mare viteză sau chiar nave mai mari. Ele s-au produs în zone portuare, în ape teritoriale (unde navele așteaptă intrarea într-un port sau parcurgerea unei strîmtori) ori în marea liberă. Acțiunile de acest tip, înregistrate contra navelor comerciale, implică existența unor bande cu sediul pe uscat.

Actele de piraterie comise se produc în zone unde există o concentrare mare de trafic maritim și, în același timp, măsuri de asigurare a legii și ordinii insuficiente, fiind facilitate de condiții economice și sociale locale favorabile. Este o realitate că pirateria pune, în zilele noastre, grave probleme transporturilor maritime de mărfuri. Știrile despre atacarea unei nave în largul anumitor zone de coastă sînt tot mai frecvente.

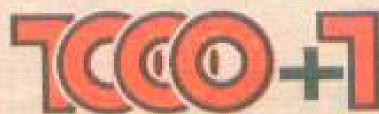
■

Raportul UNCTAD conține o amplă analiză a diverselor reforme preconizate pentru actuala structură a transporturilor maritime internaționale. Printre recomandările avansate figurează modificarea reglementărilor bancare aplicabile plăților ce se efectuează la prezentarea scrisorilor de credit, stabilirea unor noi metode de transfer al titlului de proprietate asupra mărfurilor transportate, înregistrarea la un organism unic a conosamentelor, emiterea unor conosamente imposibil de contrafăcut, urmărirea în mai bune condiții a deplasării navelor, determinarea mai exactă a responsabilității armatorilor și navlositorilor. Se propune, de asemenea, realizarea unei cooperări mai bune între state pentru combaterea actelor de piraterie, întărirea prerogativelor autorităților în materie de jurisdicție și extrădare față de cei ce emit acte de fraudă maritimă și piraterie.

Nici frauda maritimă și nici pirateria nu constituie probleme noi pentru traficul maritim internațional. Cîtă vreme ele nu au depășit un nivel considerat „acceptabil", cercurile maritime și comerciale nu au simțit nevoia adoptării unor schimbări structurale. Ultima perioadă a adus, însă, apreciază studiul UNCTAD, o recrudescență marcată a actelor de fraudă maritimă și piraterie, ceea ce face ca anumite reforme să devină obligatorii pentru contracararea fenomenului.

Cele mai frecvente victime ale acestor acte sînt țările în curs de dezvoltare, din cauza experienței lor mai reduse în ceea ce privește transporturile maritime și comerțul. Dar ceea ce face ca ele să devină victime ale diverselor acte de escrocherie și ale pirateriei este existența, în actualul mod de organizare și reglementare a transporturilor maritime și comerțului, a unor lacune și portițe de scăpare de care pot profita escrocii, iar aceasta este o problemă ce afectează toate țările – toate fiind, în principiu, victime potențiale. Iată de ce, conchide studiul UNCTAD, adoptarea unor măsuri practice de restructurare a cadrului în care se desfășoară transporturile maritime internaționale și comerțul constituie o problemă a întregii comunități internaționale care trebuie soluționată fără întîrziere.

Constantin Țintea

Fildeșul în pericol

Peste 60 000 de elefanți sînt uciși anual în Africa, se arată într-un raport al specialiștilor Uniunii Internaționale pentru apărarea naturii și resurselor naturale. Uriașele pachiderme sînt omorîte, de regulă, pentru fildeș. Numai în cursul anului trecut, din Africa s-au transportat spre unele din țările din Asia și America Latină peste 800 de tone de fildeș. Specialiștii afirmă că, pentru prevenirea dispariției totale a elefanților africani, este necesar să se organizeze o luptă necruțătoare împotriva braconajului, să se instituie cote mici de vînătoare și să se efectueze un control drastic asupra exportului de fildeș. După 300 000 de ani de existență, elefantul african este, așadar, o specie pe cale de dispariție. Un ultim recensămînt al faunei acestui continent indică faptul că, aici, mai supraviețuiesc doar circa un milion de exemplare. Dacă nu se vor lua măsuri severe de protejare a acestor mamifere uriașe – splendoare și, altădată, punct de referință în peisajul continentului negru – ele vor ajunge la un număr insuficient pentru a se asigura perpetuarea. În patru țări africane – Gambia, Guineea-Bissau, Lesotho și Swaziland –, elefanții au dispărut complet.

Jubileu

1984 a fost proclamat în Franța „An al automobilului". Acțiunea nu s-a făcut, de data aceasta, în scop publicitar sau pentru a corija proasta conjunctură a pieței, ci pentru a marca apariția în Franța, în urmă cu 100 de ani, a primei trăsuri cu motor care avea să declanșeze „era automobilului". Jubileul este marcat de o serie de manifestări automobilistice, între care parada vechilor vedete pe patru roți și „raliul veteranilor" pe un traseu de 3 000 km.

Promptitudine

Colaboratorii din Paris ai ziarului american „Washington Post" au fost surprinși de cererea adresată de redacția de peste ocean: un articol despre sociologul francez Raymond Aron scris de Jean Paul Sartre,... mort în 1980. Și iată, acum, răspunsul corespondenților de la Paris: Putem transmite numai un material despre actualul guvern francez – comentator de Gaulle. O.K.?

Ouro Preto, orașul aurului din statul Minas Gerais. În perioada epocii coloniale, căutătorii metalului galben au făcut din această așezare o adevărată capodoperă a arhitecturii baroce

PE TAPAJOS,

printre căutătorii de aur

Febra cauciucului, a aurului, a cafelei. De-a lungul timpului, Brazilia, pămînt bogat, al făgăduinței, și-a scos la lumină, rînd pe rînd, una sau alta din resursele sale, redescoperindu-le, adesea, pe cele vechi, găsind mereu altele noi. Zone întregi sînt încă neexplorate, ascunzînd, dincolo de zidul de nepătruns al vegetației junglei, comori existente, sau doar bănuite, sau chiar doar visate. Peste tot există „căutători", acolo unde speranțele abia încep, unde exploatarea pe scară largă încă nu este posibilă sau prea puțin rentabilă. Prospectarea se dovedește o adevărată aventură, despre care se va vorbi imediat. Vor apărea atunci reporterii. Așa vor face de pildă, Michel Trichet și Francois Casteran, de la agenția „France Presse", care vor publica mai multe reportaje despre căutătorii de aur din Amazonia, din care reproducem mai jos largi extrase.

Tone de pămînt sînt dislocate în căutarea prețiosului filon aurifer

Una din regiunile Amazoniei, altădată prosperă prin recolta sa de cauciuc, cunoaşte acum „iureşul aurului". Este o vale imensă, spre care oamenii nu încetează să sosească în flux continuu, lună de lună, venind din toată Brazilia, dar şi din Antile sau din alte zone ale Caraibilor. Itaituba este noua capitală a aurului.

Valea fluviului Tapajos, fluviu lung de 1950 de km, se află în sud-vestul statului Para, mărginită la nord şi la vest de Amazonas şi la sud de Mato Grosso. Fluviul se varsă în Amazon, la Santarem, fiind, în mare parte, navigabil şi cu multe căderi de apă, care ascund un inestimabil potenţial hidroelectric. Pămîntul făgăduinţei - bogat în diverse minerale, ca şi în latex şi alte esenţe preţioase - se întinde de la Itaituba pînă la Tapajosul superior, unde, se spune, se află cea mai mare concentraţie auriferă din lume. Itaituba este centrul aurului din această regiune. Pe singura stradă comercială a acestui oraş cu 20 000 de locuitori, afişe mari anunţă: „Aici se cumpără aur". Prezenţa metalului galben este permanentă: farmacia se numeşte „Cupa de aur", singurul cinematograf - „Cinema do ouro" şi aşa mai departe. Itaituba, care păstrează, încă, în port o veche biserică din epoca misionarilor care se aventurau în teritoriul amazonian al indigenilor, nu trăieşte decît prin şi pentru aur. Oraşul adună metalul preţios strîns din sutele de „garimpos" (mine), dispersate pe mii de kilometri pătraţi de pădure, în sudul localităţii. Alături de magazinele care cumpără preţiosul metal galben, comerţul cel mai înfloritor este cel specializat în materiale de prospectare: pompe, lopeţi, cazmale, fierăstraie, prelate etc., dar şi de aparatură ultramodernă pentru scufundări subacvatice, proprietarii celor două feluri de comerţ fiind, în general, aceiaşi.

Aurul se află, însă, doar în tranzit la Itaituba, înainte de a se transforma în averi la Rio de Janeiro, Sao Paulo sau Belem. Oraşul însuşi nu trage nici un folos, dovadă locuinţele şi magazinele modeste, construite în grabă, cu acoperişuri din tablă ondulată. Chiar şi cel mai bogat om din regiune, Jose Candido de Araujo, supranumit şi „Ze Arara", nu face excepţie. Îmbrăcat întotdeauna în pantaloni scurţi, cu o cingătoare lată la brîu, îşi părăseşte rar prăvălia, unde intră mai mult de 60 la sută din aurul găsit în regiunea Tapajos. Pentru fiecare kilogram pe care îl ia, şi apoi îl vinde statului, cîştigă o cotă însemnată. Sînt luni cînd vinde şi 500 kg de aur. Proprietar peste nouă mine, unde lucrează 3000 de oameni, „Ze Arara", numit aşa pentru că poartă o pană de papagal la beretă, are o societate de avioane-taxi, cu trei aparate, o proprietate de 25000 de hectare, cu 3000 de capete de vite, fără a mai vorbi de tot felul de afaceri pe care le învîrte în oraş.

„Ze Arara", 52 de ani, numit şi „regele aurului din Tapajos", s-a „pierdut" în pădurea amazoniană acum 20 de ani. Cu calm, în şapte ani de muncă, a strîns 18 kg de aur. Azi, este stăpînul unui imperiu, în care intră şi „Yacht Club"-ul din oraş, unde vin să se distreze proprietarii de "garimpos", comercianţii bogaţi, deţinătorii pistelor de aterizare, care percep taxe pentru fiecare mişcare a aparatelor de zbor. Obsedat de cîştig, nu suportă nici o concurenţă şi nu ezită să supraliciteze la preţ, pentru a zdrobi alte oferte.

Imense inscripţii anunţă: „Se cumpără aur".

De la intrarea lor în micul aeroport de la Itaituba, la 800 de km sud-vest de Belem, în Amazonia, căutătorii sînt invitaţi să-şi vîndă săculeţul cu pudră de aur, strînsă cu răbdare timp de săptămîni şi luni, în plină junglă, pe fluviul Tapajos.

În aeroport, unde se amestecă o lume pestriţă de aventurieri şi sărmani, piloţii de pe avioanele-taxi îşi fac în grabă planurile de zbor, înainte de a pleca spre una din exploatările pierdute în junglă. Un pilot bronzat, cu ochelarii ridicaţi pe creştetul capului, cu părul blond şi pantalonii băgaţi în cizme, ca un adevărat actor de la Hollywood, se pregăteşte de zbor. În aparatul său, o familie de „garimpeiros" (căutători de aur) stă strivită între saci de orez, cutii cu roşii, lăzi de bere. Pilotul este grăbit, căci abia poate face faţă cererii. Pe pista de decolare se stă la rînd, deşi sezonul ploilor, cînd apele se umflă, face extrem de complicată munca oricărui „garimpeiro".

La Itaituba sînt circa 80 de avioane. În sezonul uscat, sînt peste 160, cu o medie zilnică de 130 de decolări şi aterizări, între 6 dimineaţa şi 5 după-amiază. Aeroportul din Rio înregistrează, în medie, 240 de sosiri şi plecări în 24 de ore. Turnul de control din Itaituba lucrează într-un ritm infernal.

Pe noua pistă de aterizare, construită după ce un avion de pasageri răsese pur şi simplu cîteva zeci de aparate „Cessna", în timpul unei aterizări greşite, micul aparat ia viteză, după care se ridică deasupra apelor pline de „vitoria regia", nufărul gigant al Amazoniei. Apoi pilotul ia legătura prin radio cu cei de la exploatările de aur. „Trebuie mereu să le semnalăm poziţia, pentru a evita accidentele din cauza vremii proaste şi mai ales ca să le putem spune cînd sîntem în dificultate şi să le indicăm locul unde am căzut". Se întîmplă des acest lucru: aparatele sînt slabe, se prăbuşesc uşor, se moare uşor. Pilotul arată o pată albă pe malul rîului. Este pista de la Mundico Coelho, care deţine recordul accidentelor. Cele mai multe - pentru că piloţii îşi asumă riscul să aterizeze, deşi pista este aglomerată. Rezultatul: aripi sfărîmate, coliziuni în lanţ, elice date peste cap. Blondul, căruia i se zice şi „francezul", pentru că îl cheamă Denis, este foarte bun cunoscător al locurilor. „Este dintre cei mai buni", se spune pe seama lui, cunoscîndu-i-se pasiunea pentru zbor şi pentru Amazonia, „singurul loc unde aventura este posibilă", spune el.

După o oră de zbor, cu ajutorul ceasului şi busolei, pilotul încearcă să-şi dea seama dacă a ajuns deja la locul de destinaţie. Trecuse de alte „garimpos", ca „Piranha", „Perdidos". Pare puţin dezorientat. În spatele carlingii, femeia începe să se neliniştească. Cinci minute mai tîrziu, avionul zboară deasupra rîului Crepori, cu convoaiele sale de plute cu prelate albastre: sînt aşa-numitele „balsas", echipate cu pompe puternice, care dragheză pe fundul apei, tot pentru a scoate aur. „Motoarele sînt aduse, piesă cu piesă, cu avionul", spune pilotul. Este o investiţie importantă, dar rentabilă. Aproape fiecare pilot are cîteva asemenea „balsas", pe care le încredinţează unui intermediar: o activitate care sporeşte venituri deja importante.

Înainte de a coborî la Creporizinho, aparatul „Cessna" survolează cîteva piste de-a lungul fluviului Crepori, unde arborii au fost tăiaţi, ca să nu împiedice aterizarea. „Pista este bună", spune Denis, care, după un viraj brusc, coboară spre o fîşie de pămînt ce pare extrem de strîmtă. Pasagerii sînt aruncaţi într-o parte şi într-alta, dar avionul se opreşte apoi repede. Pentru pilot este un joc de copii, cînd ştii că aterizează adesea pe piste în curbă sau situate între două dealuri. Avionul este descărcat imediat, în timp ce o femeie, „agent de voiaj" local, vizează operaţiunile de îmbarcare a mărfurilor şi pasagerilor. După ce ia cîteva scrisori să le pună la poşta din Itaituba, Denis repune motorul în mişcare, făcînd semn că se întoarce peste două-trei ore. Pentru pilot, este zi obişnuită. Cînd operaţiunile sînt mai delicate, se apelează la un indian,

Coronha, copilotul cel mai experimentat al acestor „aviatori nebuni" din Itaituba. Coronha este singurul care cunoaşte toate pistele din regiune şi care îţi arată drumul pe orice vreme. Ştie să-l înveţe pe pilot cum să atace pista şi este imbatabil în materie de precizie.

Dintre sute de „garimpos"

Circa douăzeci de barăci de lemn, între care o băcănie şi trei baruri – acesta este Creporizinho, unul din cele cîteva sute de „garimpos", puncte de exploatare a aurului, pierdute în jungla amazoniană dintre fluviile Tapajos şi Jamanxim, la mai mult de 300 de kilometri de Belem.

La intrarea în sat – dovadă că aurul nu a înăbuşit, chiar şi pentru „garimpeiros", pasiunea de căpătîi a oricărui brazilian – 11 tricouri albastre, puse la uscat lîngă 11 chiloţi albi. Echipa aşezării joacă în fiecare duminică împotriva altor echipe ad hoc, care îşi acordă, cu orgoliu, numele de „Flamengo" sau de „Vasco", marile echipe de fotbal din Rio de Janeiro.

Miguel, 18 ani, serveşte drept ghid pe potecile întunecoase, care duc spre „baixao", acele mici exploatări de aur săpate de numai patru sau cinci oameni. Sînt circa 1000–1500 de asemenea căutători numai la Creporizinho. Încărcaţi, fiecare, cu cîte 30 de kilograme în spate – uneltele de lucru –, „os garimpeiros" pleacă spre carierele de aur, unde nu vor ajunge decît după trei zile de mers. Plini de răni, datorate muşcăturilor de „murisoca" şi „mutuca" (ţînţari şi muşte uriaşe, care sug sîngele), muncesc pînă la epuizare, pentru a scoate cîteva grame de aur din tone de pămînt răscolit.

De fiecare dată, cînd o zonă este considerată promiţătoare, după cîteva lopeţi de pămînt, începe exploatarea: sînt tăiaţi arborii giganţi şi se sapă pînă la doi metri adîncime, înainte de a se ajunge la straturile aurifere. Se sapă timp de o săptămînă, apoi, săptămîna următoare, pămîntul se spală.

Înainte de a ajunge la „baixao", eşti avertizat: aici, curioşii nu sînt agreaţi. Un om din doi poartă o armă la centură. Dar prezenţa lui Miguel, care visează să se facă pilot şi nu să caute aur, nu trezeşte nici o teamă. „Garimpeiros" fac o pauză pentru a oferi o „cafezinho" (o cafea mică) vizitatorului.

Aceşti oameni care vin, în cea mai mare parte, din regiunile secetoase ale nord-estului, bogaţi în cîteva grame de aur după mai multe săptămîni de lucru, merg, cel mai adesea, să-şi cheltuie agoniseala la Creporizinho, risipind banii pe nimicuri şi pe alcoolul din trestie de zahăr. Fiecare are talonul său de căutător de aur. Unii lucrează independent, alţii contra salariu. Primesc atunci, în medie, de zece ori mai mult decît un hamal din Belem.

Adevărata muncă de „garimpo" este însă cea care se face pe rîul Crepori, cu ajutorul acelor „balsas", plute echipate cu pompe puternice. Cei 2 000 de „garimpeiros" de la Mundico Coelho, nu departe de Creporizinho, ajung astfel să scoată, în anumite zile, pînă la 30 de kilograme de aur din fluviu. Riscurile sînt, însă, mari. Fără nici un fel de pregătire specială sau de sisteme de securitate, plonjorii însărcinaţi să aşeze pe fundul apei enorme furtunuri, la şase sau şapte metri adîncime, îşi lasă adesea, aici, propria viaţă. Media este de doi morţi pe lună.

În timpul zilei, Creporizinho este aproape gol: cîteva femei şi cîţiva copii. O fetiţă de doi ani se mîndreşte cu ceea ce a primit la aniversarea sa: un dinte de aur. Femeile aşteaptă bărbaţii să se întoarcă pentru a le cere aur pentru cercei şi brăţări. Adesea îşi petrec ziua cu o cană de bere în faţă, care costă de trei ori mai mult ca la Belem. Singura distracţie este sosirea avioanelor care aduc provizii. Află atunci care este cursul aurului la Itaituba, pentru a putea negocia cu băcanul din Creporizinho, care cumpără metalul galben de la cei ce nu-şi pot plăti preţul unui bilet dus-întors în oraş. „Toată lumea exploatează pe toată lumea şi fiecare cîştigă ceva", zice un pilot care, după ce bea o cafea, se urcă în avioneta sa.

De sus, nimic nu lasă de presupus că circa 2 000 de oameni lucrează în mijlocul pădurii dese. Singurele semne ale prezenţei omului sînt petele albe ale pistelor de aterizare, iar, pe fluviul Crepori, petele albastre ale carierelor subacvatice. Pilotul afirmă că săpăturile făcute cu echipa lui i-au adus săptămîna trecută 500 de grame de aur. Cîştigurile lui de pilot de avion-taxi şi de căutător de aur îi vor permite să-şi cumpere un hidroavion şi să se specializeze în transportul fluvial pe Tapajos. „Există mult aur în acest fluviu, dar exploatarea sa nu a început încă", asigură el. A zburat, azi, timp de opt ore şi a făcut 2 400 de kilometri. Se întoarce, deci, la Itaituba, ca să-şi verifice motorul şi trenul de aterizare.

La Jatoba, nimeni nu fură aur

Lîngă Cuiaba, în Mato Grosso, mii de oameni sapă, spală pămîntul şi-l cern în căutarea licărului unei pepite sau a unui minuscul grăunte de aur. Asta se întîmplă la Jatoba, circa 30 de km mai la sud de Cuiaba. Cu o săptămînă înainte, un important post de televiziune anunţase, în întreaga Brazilie, că un şofer de taxi descoperise aici, din întîmplare, o pepită uriaşă.

Încep, deci, săpăturile. Cine ştie? Poate se va descoperi o nouă Serra Palada, muntele de aur pe care 25 000 de „garimpeiros" l-au transformat, într-un singur an, într-o imensă groapă, pentru a extrage 11 tone de aur. Se află în statul Para, în mijlocul pădurii tropicale a masivului Carajas.

La Jatoba, lucrează deja 2 000 de „garimpeiros": în şort, cu bustul gol, pălării pe cap şi pungi agăţate la centură, unde se află toată averea lor – hîrtiile de identitate, fotografiile de familie şi pepitele, pe care le arată în mijlocul palmelor lor bătătorite. Vin mereu alţii, cu cîte o valijoară în mînă, din toate colţurile ţării din Mato Grosso şi chiar din Rondonia şi Para, după o călătorie de cîteva zile cu autocarul. La început îşi caută un loc de dormit. În grupuri de patru sau cinci, agaţă o folie mare de plastic între cîţiva pomi. Cîteva cufere constituie mobilierul. Iar pentru dormit, întind hamace. Genivaldo, de vreo 40 de ani, cu ochi foarte limpezi pe o faţă închisă, arsă de soare, cu o cicatrice pe piept, nu este satisfăcut. Este un „garimpeiro" de profesie. A venit cu avionul de la Porto Velho, îndată ce a auzit la televizor despre aurul de la Jatoba. Drumul l-a costat destul de mult. Dar în prima zi a găsit 15 grame de aur. „Cu asta îmi plătesc drumul de întoarcere. Mai găsesc mîine ceva. Mina asta nu dă, totuşi, aur destul. Nu merită deplasarea". Şi bombăne împotriva anunţului de la televizor. „Nu s-a vorbit niciodată atîta de aur ca acum, cînd a crescut şomajul,

Pentru spălarea pămîntului, apa este adusă uneori de la mare distanță

Adesea, grăuntele galben este scos cu răbdare din nisipul de pe fundul rîului

spune el, mai să crezi că totul se face special". Ednin are 20 de ani și e mai puțin pesimist. În picioare, lîngă cutia în care spală nisipul, privește fascinat, în mijlocul palmei, trei minusculi grăunți de aur. Este pentru prima dată că le găsește. Locuiește la Cuiaba. Pentru el, investiția a fost neglijabilă: muncitor necalificat, nu are nimic de pierdut. Marco Tulio Soares este și el un „garimpeiro" novice. Vine din Mato Grosso de nord, unde a sosit cu șase luni în urmă din Rio Grande do Sul, împreună cu familia, ca atîția alții. Aici își încearcă norocul, lucrînd alături de oameni cît se poate de simpli.

Doi inspectori de la Casa federală de economii au sosit la fața locului pentru a vedea dacă producția justifică instalarea unui post de cumpărare a aurului. La prima vedere, cei 2000 de lucrători nu scot mai mult de un kilogram de aur pe zi. Este prea puțin. Aur există, dar este un metal din aluviuni. Trebuie săpat prea mult și, mai ales, apa lipsește, la Jatoba, pentru un spălat eficient al pămîntului. Se vorbește, de aceea, de săparea unei fîntîni arteziene sau a unui canal de derivație, pentru a aduce apa din rîul care curge la doi kilometri mai departe. Pentru moment, apa este adusă de camioanele cisternă, deci trebuie plătită. Și proprietarului terenului trebuie să i se dea 10 la sută din valoarea aurului extras.

La Cuiaba, oraș cu 220 000 de locuitori, nimeni nu crede prea mult în mirajul săpăturilor. Rames Bucair, geolog, speolog, naturalist și proprietar al unui bogat muzeu, în care sînt expuse diamante brute și piese arheologice, povestește: „Aur a existat aici întotdeauna și de aceea Moreira Cabral a fondat orașul, cu 275 de ani în urmă. Dar trebuie căutat și nu este ușor. Trebuie, bineînțeles, să ai noroc". Și arată o pepită de 20 de grame, pe care a găsit-o în grădina casei, cu cîțiva ani în urmă. Explică împrejurările: „Înainte ca străzile să fie asfaltate, cei din Cuiaba mergeau, după ploaie, să caute aur, așa cum alții merg după ciuperci". Ploaia spăla solul și, cîteodată, apărea o pepită. Așa a găsit-o și Bucair, după o furtună, în pămîntul săpat cu ocazia unor lucrări de canalizare. Nu e de mirare că febra aurului i-a cuprins pe mulți. Așa a apărut Jatoba, în Mato Grosso, Serra Pelada, Cumaru, în estul statului Para. Zeci de mii de oameni, înaintînd în șir indian, cu saci grei de pietriș aurifer pe umăr, au săpat groapa uriașă de la Serra Pelada, un fel de antipiramidă, plină de scări rudimentare de lemn...

La căderea nopții, piloții și căutătorii de aur se instalează în baruri, în jurul unui pahar de „cachaca" (alcool din trestie de zahăr). Amețiți de băutură, mulți își fac socoteli de viitor, despre garajul „de mîine", unde se va afla, în mod sigur, un Rolls Royce sau un Jaguar. Tîrziu, către miezul nopții, apar femeile, pline de bijuterii, dar apariția lor nu provoacă vreun entuziasm special. Ceea ce frapează este sclipirea permanentă a mult căutatului metal. Căci toată această lume de aventurieri are regulile sale precise: poți face o crimă din motive de morală sau cu mintea încețoșată de „cachaca", dar nimeni nu fură aur. El există, aici, la îndemîna oricui, în cantitate mai mare sau mai mică. Depinde de șansă...

Traducere și prelucrare
de Anca Voican

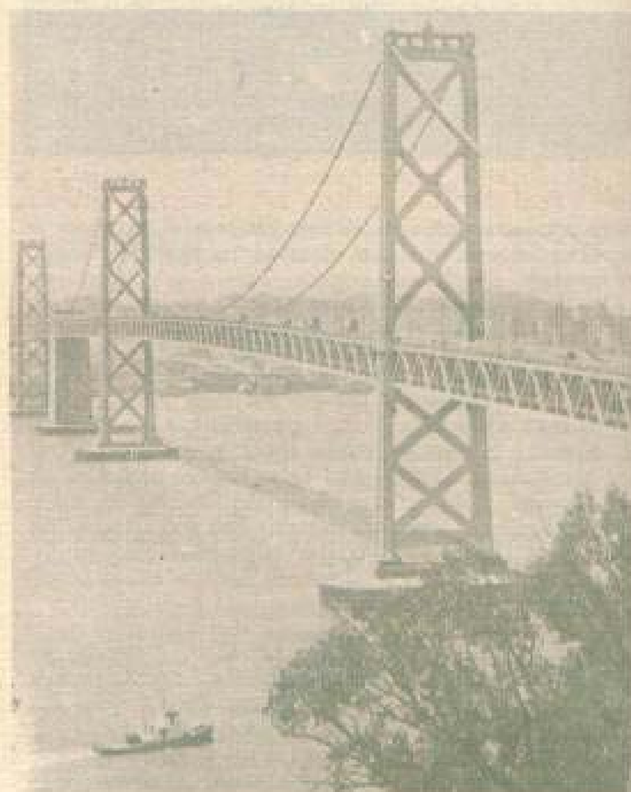

Reportaj pe glob

Norton I și leii de mare

Toată lumea știe cît de îngrozitor a fost dezastrul din 1906, dar toată lumea trăiește de parcă niciodată nu s-ar mai putea întîmpla, nu din inconștiență, întrucît fiecare zăvorăște în el o teamă mult prea omenească, ci din acea convingere inexplicabilă că omul e, pînă la urmă, mai puternic decît natura. E ca și cum un cîntec de lebădă s-ar auzi în fiecare zi, de mai bine de șapte decenii. Astfel, bucuria, speranța, încrederea, pînă la urmă chiar și inconștiența omenească au făcut din San Francisco orașul cel mai frumos al Americii. Are un rol major, dar peisajul nu e totul. Urci o colină care se pierde efectiv în cer, socotești că dincolo nu mai e nimic, decît țărmul abrupt al Oceanului, și descoperi că drumul continuă și țărmul e mai departe, dincolo de o altă culme identică, de parcă Fata Morgana ar fi stăpîna orașului. Aglomerarea aceea de coline în trepte pe care străzile urcă și coboară într-o pedeapsă sisifică e numai decorul pe care oamenii l-au transformat în spectacol, cu nemărturisita știință că un spectacol se poate încheia la un moment dat, dar și cu speranța că poate ține afișul la nesfîrșit. Iar din speranța aceasta toate cîte s-au făcut trebuiau să fie strălucitoare, exuberante, cele mai dintre cele mai, în orice direcție.

Fiecare casă vrea să fie nu numai curată, ci și frumoasă. Fiecare parc vrea să fie cît mai ademenitor. Fiecare cartier vrea să ofere un chip pe care vizitatorul să nu-l mai uite. Pe cea mai șerpuită stradă din lume, Lombard Street, într-un unghi de vreo 60 de grade, urci de parcă ai lua muntele pieptiș, iar alături de tine, în curbele în ac de păr, zumzăie automobilele. Faimosul tramvai cu cablu (redat în funcțiune) gîfîie pe cîteva pante amețitoare, ca într-un parc de distracții care îți taie respirația, chiar dacă vatmanul impasibil își vede de manevrele lui, ca și cum ar conduce o lotcă pe care o împinge cu o manetă enormă. Centrul financiar e o îngrămădire de zgîrie nori tăcuți și misterioși, fiecare altă formă și culoare, unul alunecînd spre înalt, ca o piramidă foarte ascuțită. La Fisherman's Warf se înșiruie pe tarabe fructele mării, ca și în alte orașe, dar e ca și cum cei mai mari crabi din lume, cele mai mari languste, cei mai mari pești n-ar putea fi văzuți decît aici. Golden Gate, podul de aur, nici măcar nu are culoarea aurului, e roșcat, cel mai adesea își arată numai cîte o arcadă prin ceață, ca

S-a rîs copios cînd Norton I a propus un pod peste golf. Astăzi, el există...

o fantomă, dar nimeni nu sosește aici fără să meargă să-l vadă. Ghirardelli Square e un grup de căsuțe din secolul trecut, refăcute, în cărămidă și în toate culorile, indiferente la semeția altor buildinguri care n-au puterea să le apese, dar nimeni nu pare să se gîndească la grozăvia unui nou cutremur. Chinatown scăldat în miros de santal, pare sărbătoresc tot timpul, precum poarta de intrare imitînd o pagodă. Să

mai continui? Pînă şi vremea pare să vrea să fie altfel. Plouase cîteva zile în şir înainte să ajung acolo, mă înfiora gîndul că voi tremura de frig, îmi aminteam ce spusese Jack London odată, că a petrecut cea mai friguroasă iarnă într-o... vară, la San Francisco. A ieşit, însă, soarele, îmi ardea pielea şi nu ştiam, pentru că briza permanentă e mult prea înşelătoare.

Aproape nici un alt oraş american nu se lasă atît de greu descris: vestic, american şi, totuşi, cu un iz european; plin de contraste; foarte bogat, deşi cei mai mulţi din locuitori sînt la polul opus bogăţiei; curat, dar copleşit de smog; sofisticat uneori; cu un dram de nebunie, neegalată în altă parte; chiar cu umor. Probabil, o rămăşiţă a goanei nebune după aur, în veacul trecut, cînd, fără un dram de umor, se suportau mai anevoie înfrîngerile.

San Francisco e singurul oraş american care a avut un împărat.

Joshua Norton a fost un speculant de grîne, cumpărase la un moment dat tot orezul Californiei, ca să dicteze preţurile, dar vase cu orez de prin alte părţi au reuşit să pătrundă în port, şi falimentul a fost instantaneu. Lumea l-a uitat, pînă într-o zi în care a intrat în redacţia ziarului „Bulletin" cu o proclamaţie în care se declara Norton I, împărat al Statelor Unite. Redactorii au avut destul umor să tipărească proclamaţia, cu care au început cei 23 de ani ai „domniei" sale. Oraşul se prăpădea de rîs. Dar l-a acceptat ca pe un personaj important. Periodic, i se publicau proclamaţiile, socotite de-a dreptul nebune. A cerut ca edilii să arunce pămînt în golf, să extindă zona Embarcadero, adăugînd sute de acri oraşului; oamenii au zîmbit, dar mai tîrziu au făcut exact asta. A cerut să se construiască un pod care să lege San Francisco de Oakland, peste golf; zile întregi, oraşul s-a cutremurat de rîs, dar azi podul există (şi are multe mile). A cerut alt pod, Golden Gate; alte valuri de rîs, dar şi Golden Gate există. A cerut iluminatul străzilor cu gaz, pentru ca... femeile decente să poată ieşi şi noaptea în oraş. A cerut ca ziua de Crăciun să fie o sărbătoare pentru copii şi un brad uriaş să fie înălţat în Union Square; de atunci, în fiecare an e ridicat acolo. Avea locuri rezervate la operă, participa la sesiunile legislaturii statului, a încercat să medieze în războiul civil, a fost convins că războiul franco-prusac din 1870 s-a încheiat datorită telegramei sale etc., etc. Cînd a murit, i s-au făcut mari funeralii. Un nebun? Cine mai poate spune cu exactitate? Mai degrabă, există ceva în spiritul sanfranciscanilor care acceptă vizionarul.

Cliff House se află chiar pe ţărmul Pacificului, în capătul vestic al oraşului. Cutremurul din 1906 a dărîmat construcţia, apoi a ars, dar a fost reconstruită tot acolo. Încăpăţînare, nebunie, sau altceva mai mult? Drumul din centrul oraşului pînă la faleză este istovitor cum nu-mi închipuiam. Plaja e îngustă, în acel moment se arăta neprimitoare, un vînt puternic spulbera nisipul care mă orbea. Valuri mari se îngrămădesc, fioroase, unele peste altele. Din automobilele care aleargă pe autostrada panamericană alăturată, nimeni nu se opreşte să privească. Cliff House e zidit pe o stîncă, alături se mai văd faliile din 1906, pe care se caţără smocuri de flori liliachii. E un fel de bar-restaurant, o clădire cu acoperiş de lemn, cu podele din lemn, înăuntru un cowboy de lemn vopsit violent amuză lumea. Nu pentru Cliff House venisem, chiar dacă am intrat să-mi încălzesc inima cu o cafea irlandeză (cafea, whiskey şi frişcă). Venisem pentru apusul care se încăpăţîna să întîrzie, şi pentru leii de mare.

La cîteva sute de picioare de promontoriu, răsar din ocean grupuri de stînci negre, înalte, ameninţătoare. În jurul lor, o colonie de lei de mare, un fel de foci cu coamă, le auzeam strigătele ca un fel de lătrat şi nu vedeam nici unul. Legenda am aflat-o mai tîrziu. Aproape oriunde pe teritoriul imens al Americii au locuit cîndva indieni, la fel şi la San Francisco, în capătul peninsulei. Puţini îşi mai amintesc altceva despre indienii castanion decît legenda cu focile. Ameninţat de invazia unui trib ostil, spiritul pămîntului a oferit gemenelor şefului indian un iris magic: fiecare din cele trei petale îndeplinea o dorinţă. Duşmanul s-a apropiat, gemenele au rupt prima petală şi au dorit o ceaţă cum nu mai văzuse nimeni pînă atunci, dar bărcile au înaintat. Au mai rupt o petală, şi au dorit o furtună groaznică, dar vrăjmaşii continuau să se apropie înot. Cu ultima petală, gemenele i-au transformat în animale.

Tramvaiul cu cablu — nu numai atracţie a turiştilor

Încercam să-i văd, strîngîndu-mi haina în jurul gîtului, îngheţat de vîntul rece. În centru ardea soarele şi aici părea să fie toamnă. Valuri cenuşiu-metalice, n-am înţeles cum de a fost numit oceanul acesta Pacific. Respiră, însă, o forţă care mă înfioară, aerul e încărcat de ameninţări, culoarea cerului se schimbă de la o clipă la alta. Brusc, soarele coboară, un disc portocaliu incandescent care se prăbuşeşte din nemişcare, ceaţa întunecată de deasupra orizontului îl înghite în cîteva minute, către sfîrşit izbucneşte o lumină deasupra acelei neguri, ca o explozie înspăimîntătoare, în clipa următoare totul pare să fi fost o iluzie, rămîn doar urme de nori, ca un fum. Atunci, leii de mare au strigat cel mai tare şi i-am văzut căţărîndu-se pe stîncile negre, cinci, zece, nu i-am mai numărat, o invazie implorînd să dispară mirajul petalei de iris.

Stelian Ţurlea

1000+1

DESTINDERE. *Cîteva clipe înaintea începerii conferinţei pentru reconcilierea în Liban, care s-a desfăşurat în martie, la Lausanne, participanţii s-au destins cu o scenă amuzantă. Doi membri ai forţelor de securitate elveţiene o înconjuraseră pe manechina americană Laureen, cu mîinile încătuşate. Scena a fost regizată pentru o revistă de modă din Statele Unite.*

Simfonie pentru pian şi... şomaj

Englezul Richard Reason a uimit lumea muzicală britanică prin titlul uneia dintre creaţiile sale: „Piesă pentru pianiştii şomeri". Destinată muzicienilor fără angajamente, compoziţia cu titlu atît de neobişnuit trebuia interpretată de 40 de instrumentişti (bineînţeles şomeri). Cei care au răspuns la ofertă au întrecut, însă, cu mult numărul cerut de formaţia de interpreţi. Eroarea, se pare, aparţine însuşi compozitorului, care ar fi trebuit să convoace pentru aceeaşi partitură şi alte grupuri distincte de interpreţi, inclusiv coruri.

Oraş plutitor?

Utopia de altădată devine realitate în zilele noastre. Specialistul japonez K. Terai a propus construirea în largul oceanului, la 200 mile de Tokio, a unui oraş-satelit, cu o populaţie de două milioane locuitori. Conform proiectului, oraşul ar urma să fie amplasat pe patru „punţi" avînd, fiecare, o suprafaţă de cîte 5 km pătraţi. Pe puntea superioară vor fi amplasate locuinţele, magazinele, parcurile şi un aeroport. Pe cea de a doua se va afla sistemul de transporturi, respectiv o reţea de metrouri cu garnituri ce vor circula în regim automat. Pe cea de a treia punte va fi amenajat centrul industrial al oraşului. Pe puntea inferioară vor fi instalate sistemele de canalizare, telecomunicaţii şi alte servicii de importanţă vitală. Cele patru punţi vor fi construite pe 10 000 stîlpi de oţel plutitori, goi pe dinăuntru, conectaţi cu rezervoare de apă, controlate cu ajutorul computerelor, asigurîndu-se, astfel, stabilitate întregii construcţii.

Pescărească

În cadrul Pieţei comune, pescuitul creează, în fiecare an, destule probleme membrilor comunităţii economice în legătură cu repartizarea cotelor, zonelor de pescuit etc. Intervin, însă, şi întîmplări care mai reuşesc să descreţească fruntea oficialităţilor responsabile cu pescuitul în CEE. Recent, pescarul irlandez Don Hayes a devenit celebru peste noapte, deoarece a „prins" un cal, dar nu de mare, ci de curse, în largul portului Helvij, la aproape 7 km de ţărm. Calul – relatează agenţia „Reuter" – fusese luat de curenţi puternici şi a stat în apă aproape patru ore pînă cînd Hayes l-a prins şi l-a legat de ambarcaţiunea sa, scoţîndu-l la mal. Chiar dacă era într-o zonă interzisă pescuitului, potrivit normelor CEE, Hayes era îndreptăţit să „arunce năvodul"... după un cal.

Fraude electronice

15 miliarde de mărci vest-germane pe an, acesta este – potrivit agenţiei „Associated Press" – totalul escrocheriilor făcute cu ajutorul ordinatoarelor în R.F. Germania. Funcţionari „fără complexe" se servesc de creierele electronice pentru a-şi căptuşi buzunarele cu sume considerabile. Astfel, este citat cazul unui funcţionar de bancă din această ţară, care calcula dobînzile „neglijînd" mărunţişul, adică pfennigii – pe care îi trecea în contul personal. Timp de doi ani, el a subtilizat, în acest mod, aproape o jumătate de milion de mărci.

PROTEST. *De mai bine de doi ani, femei britanice protestează în faţa bazei de la Greenham Common, unde au fost aduse rachete nucleare americane. Condiţiile meteo nefavorabile şi arestările nu le-au împiedicat să-şi continue prezenţa acolo şi să împiedice desfăşurarea normală a exerciţiilor militare. Dar protestul lor a fost dus şi la Downing Street 10, premierului Margaret Thatcher, de către Katherine Hammett, pe a cărei bluză stă scris: „58 la sută (dintre noi) nu doresc (rachete) Pershing".*

Operațiunea „CITADELA"

Ne despart aproape patru decenii de la încheierea celui de-al doilea război mondial, declanșat de fascismul german, război care a costat omenirea aproape 55 milioane de vieți omenești și imense distrugeri materiale. Se spune că, peste trecut, se așterne, cu timpul, patina uitării. Popoarele care au trăit ororile războiului nu pot și nu trebuie să uite, însă, acele grele încercări prin care au fost obligate să treacă; și, pe bună dreptate, afirma un filozof american: „un popor care își uită trecutul este condamnat să-l retrăiască". Memoria popoarelor nu este doar un cumul de amintiri, o cronică impasibilă a evenimentelor. Ea reprezintă, în același timp, o punte spre viitor, le ajută să discearnă mai bine prezentul și viitorul.

Războiul dus de Uniunea Sovietică împotriva Germaniei fasciste a reprezentat o componentă hotărîtoare a celei de-a doua conflagrații mondiale. Pe frontul de Est s-au înregistrat cele mai mari pierderi ale Wehrmachtului hitlerist — cca 10 milioane oameni (80%), 62 000 de avioane (62%), cca 56 000 tancuri și autotunuri (75%), 180 000 tunuri și aruncătoare de mine (74%). Pe acest front s-au desfășurat cele mai mari bătălii ale războiului. Una dintre ele a fost bătălia de la Kursk.

După înfrîngerile suferite lîngă Moscova și la Stalingrad, comandamentul hitlerist pierduse inițiativa strategică în desfășurarea operațiunilor militare. Mitul invincibilității Wehrmachtului hitlerist a fost spulberat, și asupra Germaniei fasciste plana amenințarea reală a pierderii războiului. Încercînd, cu orice preț, să schimbe cursul evenimentelor și să-și refacă pierderile suferite, hitleriștii au efectuat, în prima jumătate a anului 1943, o mobilizare „totală", mărind, în același timp, considerabil producția militară, ceea ce le-a permis, pînă la începerea campaniei din vara anului 1943, să dispună, pe frontul din Est, de 5 325 000 militari, 54 330 tunuri și aruncătoare de mine, 5 850 tancuri și autotunuri, cca 3 000 avioane. Pentru a preîntîmpina destrămarea blocului fascist și a redobîndi inițiativa strategică, comandamentul german a decis să întreprindă, în vara anului 1943, o mare operațiune ofensivă sub denumirea codificată „Citadela" în sectorul pintenului de la Kursk, format prin pătrunderea adîncă în dispozitivul german a trupelor sovietice, în urma ofensivei din iarna-primăvara acelui an.

Spre deosebire de luptele din primele luni ale războiului, bătălia de la Kursk avea să se desfășoare în condiții noi, favorabile trupelor sovietice. În prima etapă a războiului, inamicul ocupase zonele dezvoltate din punct de vedere economic ale teritoriului sovietic, unde se aflau concentrate uzine metalurgice ce asigurau mai mult de jumătate din producția de fontă și oțel, alte întreprinderi ale industriei grele.

Desigur, pierderea acestor regiuni nu putea să nu se repercuteze asupra volumului producției industriale, de care depindea asigurarea trupelor cu armament și muniții. În primele luni ale războiului, acest lucru s-a resimțit foarte mult. În cursul bătăliei de lîngă Moscova, cînd Armata Sovietică a trecut la contraofensivă, inamicul era de 1,5 ori superior în ceea ce privește efectivele și tehnica de luptă. Același lucru se poate spune și în legătură cu bătălia de la Stalingrad.

În perioada iulie-noiembrie 1941, au fost evacuate departe, în spatele frontului, peste 1 500 de întreprinderi. Această strămutare a forțelor de producție, fără precedent în istorie, și repunerea lor în funcțiune, în termene extrem de scurte și condiții deosebit de grele, poate fi apreciată ca una din cele mai de avengură operațiuni militare din timpul celui de-al doilea război mondial. În anul 1943 a sporit, în mod considerabil, aprovizionarea frontului cu tehnică de luptă. A fost asimilată fabricarea avioanelor de vînătoare de mare viteză, a avioanelor de asalt și bombardament, în multe privințe superioare celor ale inamicului. Noile tancuri se distingeau printr-un blindaj foarte rezistent, aveau o dotare de foc și mobilitate superioare. Datorită capacității de a mobiliza rapid resursele materiale pentru nevoile de apărare, a eroismului și abnegației oamenilor sovietici, Uniunea Sovietică a reușit să obțină, către anul 1943, o superioritate evidentă în confruntarea economică cu dușmanul. Acest lucru a constituit, de altfel, baza cotiturii ce s-a produs și pe plan militar.

Dar în ce constau planurile comandamentului hitlerist pentru vara lui 1943? După îndelungate dezbateri, Hitler și acoliții săi au ajuns la concluzia că cel mai indicat ar fi să se înceapă noua campanie de vară în Răsărit cu încercarea de a zdrobi cea mai puternică grupare a trupelor sovietice — Fronturile Central și cel de Voronej, cu

Trupe sovietice în atac

rezervele lor strategice din sectorul pintenului de la Kursk, care pătrundea spre vest, pe o distanță de 200 km. Comandamentul hitlerist urmărea să nimicească gruparea trupelor sovietice din sectorul Kursk, cu un efectiv de peste un milion de oameni, și să dezvolte ofensiva pe direcția nord-est, cu scopul de a pătrunde adînc în zonele centrale ale Rusiei. În continuare, se urmărea ca o parte din forțele angajate la Kursk să fie transferate pe direcția Leningradului, în vederea desfășurării operațiunilor „Parkplatz I" și „Parkplatz II", care vizau cucerirea Leningradului, zdrobirea grupării nord-vestice a Armatei Sovietice și nimicirea flotei baltice. Operațiunea „Citadela" era pregătită în detaliu. Se făcea tot posibilul pentru a satura la maximum unitățile de șoc cu tancuri grele și autotunuri. Pe direcția Kursk au fost concentrate 50 de divizii ale inamicului (inclusiv 16 divizii de tancuri și motorizate), 2 brigăzi de tancuri, 3 batalioane speciale de tancuri și 8 divizioane de autotunuri, care făceau parte din Armatele a 9-a și a 2-a ale grupului de armate „Centru", sub comanda feldmareșalului H. Kluge, Armata a 4-a și grupul operativ „Kempf" din grupul de armate „Sud", sub comanda feldmareșalului E. Manstein — în total un efectiv de circa 900 000 militari, 10 000 tunuri și aruncătoare de mine, 2 700 tancuri și autotunuri și peste 2 000 avioane. Comandamentul german miza mult pe surpriza folosirii tancurilor grele „Tiger" și „Panther", a autotunurilor „Ferdinand", a avioanelor de vînătoare „Focke-Wulf-190 A" și a celor de asalt „Heinkel-129".

În această bătălie s-au înfruntat nu numai două armate, ci și două strategii, două școli de gîndire militară. Pentru campania din vara anului 1943, Armata Sovietică dispunea de tot ce era necesar pentru a trece la ofensivă în sectorul pintenului de la Kursk. Dar, în urma informațiilor obținute de serviciul de informații sovietic, din care rezulta că hitleriștii pregătesc o mare ofensivă de vară, Cartierul General al Marelui Stat Major a hotărît, în ședința din 12 aprilie, trecerea în mod deliberat la apărare. Se avea în vedere ca, în prima parte a bătăliei, să se folosească pozițiile întărite, pregătite din timp, să fie măcinate în luptele de apărare puternicele grupări de tancuri ale inamicului, iar, apoi, să se treacă la contraofensivă și la zdrobirea apărării hitleriste pe un front de 1 000 km și la dezvoltarea ofensivei generale pe direcțiile strategice sud-vest și vest. Se prevedea, de asemenea, trecerea trupelor sovietice la acțiuni ofensive și în cazul cînd trupele hitleriste nu ar mai fi întreprins curînd o ofensivă sau ar fi amînat-o pentru un timp mai îndelungat. Latura nordică a pintenului de la Kursk era apărată de trupele Frontului central, sub comanda generalului de armată Rokossovski, iar latura sudică — de trupele Frontului de Voronej, sub comanda generalului de armată Vatutin. În spatele lor, era concentrată o puternică rezervă strategică — Frontul de stepă, sub comanda general-colonelului Konev. Acțiunile fronturilor erau coordonate de reprezentanții Cartierului General, mareșalii Jukov și Vasilievski.

În perioada pregătirii apărării (aprilie-iunie), în sectorul pintenului de la Kursk a fost executat un volum enorm de lucrări genistice. Au fost create 8 aliniamente de apărare pe o adîncime de 300 km. Numai în sectorul Frontului central au fost săpate, cu forțele trupelor și ale populației, circa 5 000 km de tranșee și căi de comunicație. O atenție deosebită a fost acordată creării unei puternice apărări antitanc. Pe direcțiile probabile de atac ale inamicului au fost plantate cîte 1 500 de mine antitanc și 1 700 mine antiinfanterie pe fiecare kilometru pătrat. La începutul lunii iulie, în sectoarele Frontului Central și ale celui de Voronej, erau concentrate efective însumînd 1 300 000 de oameni, 20 000 tunuri și aruncătoare de mine, circa 3 600 tancuri și autotunuri, peste 2 800 avioane.

În ajunul bătăliei de la Kursk, lovituri puternice au fost date inamicului de detașamentele de partizani. În cadrul operațiunii „Războiul șinelor", desfășurată pe un imens teritoriu (1 000 km pe linia frontului și 750 km în adîncime), detașamentele de partizani au distrus principalele căi de comunicație ale hitleriștilor.

Pe baza datelor obținute de serviciul de informații sovietic, Cartierul General al Marelui Stat Major a încunoștințat comandanții fronturilor că ofensiva trupelor hitleriste va începe în ziua de 5 iulie, la orele 3,00. Cu 40 minute înainte de pornirea atacului, trupele hitleriste au fost supuse unui puternic tir de artilerie și bombardament de aviație, înregistrînd grele pierderi și fiind lipsite de avantajul elementului surpriză.

„Tigru" în flăcări

...Speranțe spulberate

În dimineața zilei de 5 iulie, pe latura nordică, trupele hitleriste au trecut la atac, concentrîndu-și lovitura principală pe direcția Olhovatka din sectorul armatei a 13-a sovietice. În ciuda folosirii forțelor întregii grupări de șoc și a superiorității în efective și mijloace de luptă pe sectoare înguste (în primul eșalon acționau cca 500 tancuri), inamicul nu a reușit să obțină succesul scontat și și-a schimbat direcția loviturii spre Poniri, dar nici aici nu a reușit să străpungă apărarea sovietică. Hitleriștii au pătruns în dispozitivul trupelor sovietice doar pe o adîncime de 10—12 km, iar începînd din 10 iulie capacitatea lor ofensivă practic dispăruse. Pierzînd aproape două treimi din tancuri, Armata a 9-a germană a fost nevoită să treacă la apărare.

Pe latura sudică, lovitura trupelor germane, în ziua de 5 iulie, a fost primită de armatele sovietice de gardă a 6-a și a 7-a. Avînd superioritate în efective și tehnică, hitleriștii reușeau să străpungă apărarea sovietică pe direcțiile Oboiani și Koroci; cu prețul unor grele pierderi, înaintaseră doar 35 km. Atunci, trupele germane și-au schimbat lovitura principală pe direcția localității Prohorovka. Însă trupele sovietice, întărite cu forțe din rezerva strategică, i-au dat, aici, inamicului o puternică contralovitură.

A fost necesară doar o săptămînă pentru a zădărnici ofensiva hitleriștilor în sectorul pintenului de la Kursk. Pierzînd, în acest răstimp, 42 000 de soldați și ofițeri, inamicul a fost nevoit să treacă la apărare.

În ziua de 12 iulie, în sectorul localității Prohorovka, s-a desfășurat cea mai mare bătălie de tancuri din istoria războaielor. Aruncînd în luptă cîteva corpuri de tancuri, hitleriștii au încercat să străpungă, în acest sector, aripa sudică a frontului. Au fost, însă, întîmpinați de o puternică contralovitură de tancuri sovietice. Pe cîmpul de luptă s-au întîlnit, într-o ciocnire pe viață și pe moarte, cca 1 500 de tancuri și autotunuri, precum și puternice forțe ale aviației. Această luptă a decis soarta întregii bătălii de la Kursk. Hitleriștii pierduseră peste 350 tancuri, lăsînd pe cîmpul de luptă cca 10 000 de morți. În desfășurarea bătăliei de la Kursk s-a produs, în acea zi, cotitura radicală. Nemții trec la apărare, iar, pe 16 iulie, încep retragerea. Comandamentul sovietic a hotărît că a sosit momentul pentru declanșarea contraofensivei. Printr-o bună coordonare a acțiunilor fronturilor, trupele sovietice aplică lovituri zdrobitoare; în pofida rezervelor strategice transferate din alte sectoare ale frontului, inamicul nu mai putea opune o rezistență decisivă. Practic, planul „Citadela" eșuase. În ziua de 5 august, au fost eliberate orașele Orel și Belgorod, iar, pe 23 august, orașul Harkov. Pe direcția Belgorod-Harkov, trupele sovietice au înaintat 140 km, ocupînd poziții favorabile pentru începerea unei ofensive generale în vederea eliberării Ucrainei, pînă la Nipru.

În cele 50 de zile, cît a durat bătălia în sectorul pintenului de la Kursk, numit pe drept cuvînt „arcul de foc", au fost nimicite aproape 30 de divizii ale inamicului, inclusiv 7 divizii de tancuri. Pierderile generale ale trupelor germane în oameni s-au ridicat la peste 500 000 morți, răniți sau dispăruți. Supremația în aer a trecut, definitiv, de partea aviației sovietice. Bătălia de la Kursk a dus nu numai la schimbarea situației pe diferitele fronturi (pierderile Germaniei, în campania din vara și toamna anului 1943, s-au dovedit a fi irecuperabile: 118 divizii — 1 400 000 de oameni, 3 200 tancuri, 10 000 avioane, 26 000 tunuri), dar a pus Germania în fața unei catastrofe iminente. Comandamentul german a fost nevoit să renunțe la strategia ofensivă și să treacă la apărare pe întregul front de Est.

Victoria Armatei Sovietice în bătălia de la Kursk a marcat o cotitură radicală nu numai în războiul dus de Uniunea Sovietică, dar și în întreaga desfășurare a celui de-al doilea război mondial.

Franco își recheamă urgent, de pe frontul de Est, rămășițele „Diviziei albastre", Mannerheim respinge propunerea lui Hitler de a ocupa funcția de comandant suprem al trupelor finlandeze și germane din Finlanda. Horthy întreprinde încercări febrile de a intra în contact cu Anglia. Se produc schimbări și în țările neutre. Cercurile conducătoare din Turcia se conving de lipsa de perspectivă a orientării progermane și tatonează posibilitatea unui dialog cu Londra. Elveția inter-

Aici s-a luptat pe viață și pe moarte

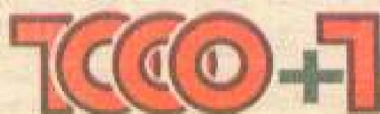
zice tranzitul transporturilor militare germane pe teritoriul său. Portuglia se decide să-i transfere Angliei bazele sale militare din Azore. Blocul hitlerist începuse să se destrame. Întregul Reich era cuprins de o stare de spirit defetistă și, în noiembrie 1943, generalul Jodl era nevoit să recunoască că, peste întreaga Germanie, „se așterne spectrul destrămării".

Ofensiva sovietică din lunile ce au urmat a dus la ruperea întregului front german, de la Marea Baltică la Marea Neagră.

Însemnătatea victoriei repurtate de trupele sovietice în bătălia de la Kursk s-a bucurat de o înaltă apreciere în țările coaliției antihitleriste, fiind considerată un eveniment de o semnificație deosebită în desfășurarea celui de-al doilea război mondial. În scrisoarea sa, din 6 august 1943, adresată lui Stalin, președintele Roosevelt sublinia că, „în decurs de o lună de lupte titanice, forțele armate sovietice, dînd dovadă de o înaltă măiestrie, spirit de sacrificu și abnegație, au oprit nu numai ofensiva germană care se pregătea demult, dar au trecut cu succes la contraofensivă cu implicații profunde".

E adevărat că, în cursul bătăliei de la Kursk, se produsese și debarcarea aliaților în Sicilia. Dar semnificația victoriei de la Kursk este cu atît mai profundă, cu cît, în ciuda promisiunilor făcute, la începutul anului, de a deschide cel de-al doilea front în 1943, aliații îi comunicaseră lui Stalin, în mai 1943, înaintea bătăliei de la Kursk, că sînt puși în situația de a amîna debarcarea în Europa pentru anul 1944.

Petre Mocenco

La Marseillaise

Un manuscris autograf al textului Marseillaise-i, aparținînd lui Joseph Rouget de Lisle, a fost scos la licitație. Adresat unui prieten – se pare în perioada Restaurației – manuscrisul este conform versiunii inițiale, care diferă foarte puțin de cea cîntată acum. Alăturate manuscrisului se află o plachetă – multiplicată de fiul autorului în 100 de exemplare – și scrisoarea însăși a lui Rouget de Lisle, adresată prietenului său E. Breton, celebru istoric de artă.

„La Marseillaise" – cuvintele și muzica – a fost compusă în aprilie 1792 de căpitanul Rouget de Lisle, aflat în garnizoană la Strasbourg, și era destinată Armatei Rhinului. În capitala Franței a ajuns un an mai tîrziu, la 30 iulie, cîntată de un contingent de voluntari din Marsilia. În 1795, Marseillaise a fost adoptată ca imn oficial al republicii. Înlocuită, începînd cu perioada imperiului, aceasta a redevenit imnul național francez, la 14 februarie 1879.

CABINET. *Cel mai secret birou din Marea Britanie, în timpul celui de-al doilea război mondial — cabinetul de război al lui Winston Churchill — a fost deschis publicului, după 40 de ani, la începutul lunii aprilie a.c. Încăperea se află la 7 metri sub pămînt, într-o clădire pe King Charles Street, lîngă St. James Park, la aproximativ 100 de metri de Downing Street 10 (locuința primului ministru). În această încăpere — în care totul a rămas așa cum a lăsat Churchill, în 1945 —, premierul și cei opt membri ai cabinetului său, împreună cu comandanții militari, s-au întîlnit de peste 100 de ori, între 1940 și 1944. Cabinetul dispunea de o legătură telefonică specială cu Casa Albă, de la Washington, Churchill conferind de nenumărate ori cu președintele american Roosevelt. Au fost menținute, pe pereți, hărțile acelor vremuri; de asemenea, mapele și creioanele acelor vremuri se află pe birouri. Alături de acest cabinet de război există cîteva încăperi pentru secretare și funcționari, precum și dormitoare. Ședințele durau uneori zile întregi. Tot lîngă acest birou se află încăperea hărților, pe care erau însemnate zilnic schimbările pe fronturi. Doi din membrii cabinetului de atunci, încă în viață — fostul ginere al lui Churchill, Lord Duncan-Sandys și Lord Geoffrey Lloyd — au participat la ceremoniile deschiderii, din aprilie, în prezența primului ministru de astăzi, d-na Margaret Thatcher*

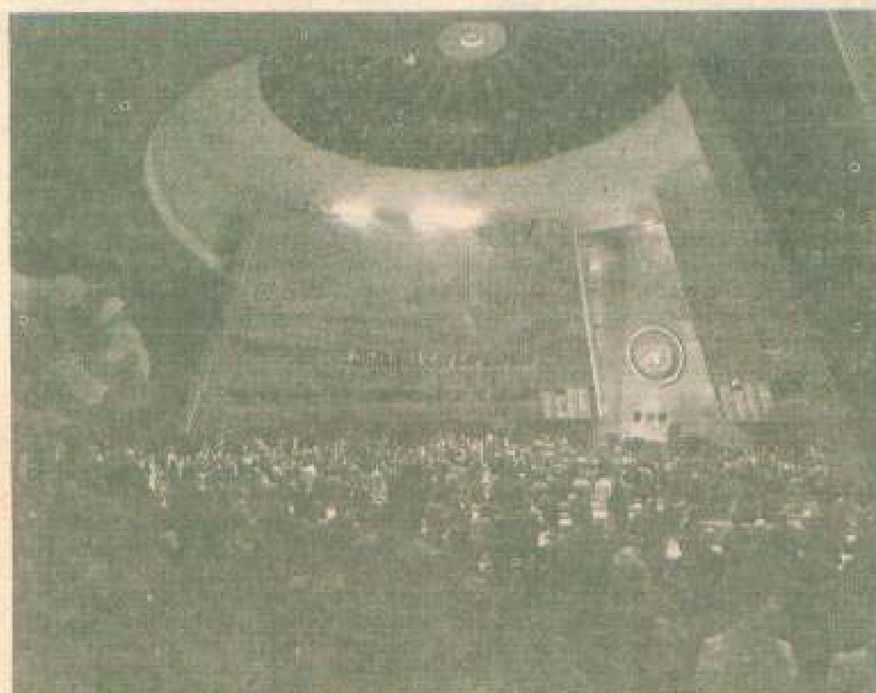

O.N.U., văzut de aproape

Spre această enclavă internațională converg reprezentanții celor 4 510 milioane de oameni care populează Terra ca să discute și să decidă în probleme ale păcii, dreptății și bunăstării sociale. Aici lucrează funcționarii Organizației pentru a da curs deciziilor luate.

Fațada înaltă de sticlă este simbolul — cunoscut în toată lumea — al Națiunilor Unite. Structura materială a Sediului este reflectarea dublei activități ce se desfășoară aici. În clădirea Adunării Generale, cu linii joase și subtil arcuite, și în cea alăturată — a conferințelor — reprezentanții deliberează, în timp ce în Secretariat, pe care-l adăpostește un turn cu 39 etaje de birouri, personalul permanent asigură serviciul reuniunilor, adună date și stabilește rapoarte. Aceste mase arhitectonice contrastante dau elementelor fundamentale ale urbanismului modern — soarele, spațiul, vegetația — un maximum de penetrabilitate.

Aspect din sala Adunării Generale

Sediul ONU a fost conceput pentru a servi patru grupuri principale: delegațiile care reprezintă astăzi 159 state membre și trimit, în fiecare an, la New York, pentru Adunarea Generală, peste 2 900 de persoane; Secretariatul, care numără în jur de 5 095 de funcționari dintr-un total de 16 000, diseminați în toată lumea; vizitatorii — 1 523 în medie pe zi — și presa, grup format din cei 300 ziariști acreditați permanent, al căror efectiv se dublează cu ocazia reuniunilor importante.

Amplasamentul

După oferte și sugestii venind din partea a numeroase țări, Adunarea Generală, a cărei primă sesiune s-a ținut la Londra, a decis, la 14 februarie 1946, să stabilească sediul permanent al ONU în împrejurimile New York-ului. La 10 decembrie 1945, Congresul american luase în unanimitate decizia de a invita Organizația să-și instaleze sediul în Statele Unite. În ultimele luni ale anului 1946, un comitet special a fost însărcinat cu examinarea posibilităților de amplasare; se aveau în vedere orașele Philadelphia, Boston și San Francisco, dar și diverse zone în nordul New York-ului. Manhattan-ul n-a reținut serios atenția datorită densității populației. Totuși, la 14 decembrie 1946, Adunarea Generală a acceptat, cu o mare majoritate, oferta de 8,5 milioane de dolari făcută în ultimul moment de John D. Rockefeller Jr. pentru achiziționarea actualului amplasament. Orașul New York i-a sporit suprafața prin donații suplimentare de teren.

Locul odată ales, rămînea să se conceapă un grup de clădiri adaptate necesităților Organizației mondiale. Aceasta a decis să încredințeze construirea sediului său unor arhitecți eminenți, originari din mai multe țări, care să lucreze în colaborare. În calitate de director al planului a fost numit Wallace K. Harrison (SUA). El era asistat de un consiliu de studiu compus din 10 arhitecți consultanți desemnați de țările lor: N.D. Basov (URSS), Gaston Brunfaut (Belgia), Ernest Cormier (Canada), Charles E. Le Corbusier (Franța), Liang Su-Cheng (China), Sven Markelius (Suedia), Oscar Niemeyer (Brazilia), Howard Robertson (Marea Britanie), G.A. Soilleux (Australia), Julio Villamajo (Uruguay).

Locul ales de Organizația Națiunilor Unite se găsea într-un cartier mărginaș, de abatoare, industrii ușoare și cheiuri, unde acostau șlepurile transportînd vagoane de marfă. Spațiul de care se dispunea era relativ modest; se impunea, astfel, o construcție pe verticală pentru a adăposti toate birourile.

Realizarea planului inițial revenea la aproximativ 85 de milioane de dolari. La cererea Secretarului general, arhitecții au scăzut devizul la 65 milioane, micșorînd de la 45 la 39 numărul de etaje ale Secretariatului, reducînd suprafața sălilor de conferințe și utilizînd o construcție care se găsea acolo pentru instalarea bibliotecii. Acest ultim plan a fost aprobat de Adunarea Generală la 20 noiembrie 1947. Pentru finanțarea construcției, guvernul american a împrumutat Organizației Națiunilor Unite

65 milioane de dolari fără dobîndă. În 1982, ONU a rambursat ultima tranșă a împrumutului, adică 1 milion de dolari.

Lucrările de construcție au fost încredințate, în ianuarie 1949, unui grup de 4 mari întreprinderi new-yorkeze specializate. La 21 august 1950, primii funcționari ai Secretariatului se instalau în birourile lor. Biblioteca Dag Hammarskjöld, terminată în 1961, a fost primul mare adaos la complex.

De-a lungul anilor, interiorul clădirilor a fost transformat pentru a primi numeroasele state devenite, între timp, membre ale Organizației. Adunarea Generală a aprobat, în 1976, o serie de amenajări importante, pentru a extinde locurile disponibile în sala Adunării Generale și în celelalte mari săli de conferințe. Operația a costat aproape 15 milioane de dolari.

Edificiul Secretariatului se dovedi insuficient de mare odată cu creșterea personalului; lucru care a necesitat închirierea unor birouri în imobilele vecine. Numeroși funcționari, în special de la Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) își desfășoară activitatea, la ora actuală, în două clădiri ale UNDC (United Nations Development Corporation).

Edificiile

CLĂDIREA SECRETARIATULUI, înaltă de aproape 170 metri, este, în exterior, un conglomerat de aluminiu, sticlă și marmură. Sub cele 39 de etaje se află trei subsoluri, care se leagă cu cele din clădirea conferințelor. Ele adăpostesc un imens grup de refrigerare pentru climatizarea imobilului, ateliere de reparații, grup de pompieri, platforme de încărcare, birouri de securitate, serviciul de curier diplomatic, antrepozite, un garaj cu trei niveluri, un service.

Birourile sînt, în general, mici și concepute rațional. Cele 4 000 de climatizoare instalate sub ferestre creează o ambianță confortabilă. Cu ajutorul unui termostat care permite reglarea temperaturii într-o limită de 7°, funcționarii, din cele peste 150 țări, pot să-și ofere „clima" cu care sînt obișnuiți. Transportul documentelor și al corespondenței se face printr-un sistem electric integrat de ascensoare pentru materiale și însoțitori.

CLĂDIREA ADUNĂRII GENERALE este o structură arcuită, cu două laturi concave. Are 115 metri lungime și 49 metri lățime. La nord, se deschide spre o esplanadă amenajată, care constituie principala cale de acces a publicului la complex. Panourile de sticlă translucidă încastrate în marmură au fost special concepute pentru a da sălii o lumină filtrată de catedrală. La est și la vest, zidurile sînt acoperite cu travertin englezesc. Pe latura de sud, holul delegaților dă spre esplanada Secretariatului.

Ansamblul de edificii ale ONU, în New York

Fapte și cifre

• Amplasamentul sediului, care se găsește în teritoriu internațional, este proprietatea Organizației Națiunilor Unite. Conform unui acord special încheiat cu guvernul american, Organizația se bucură de anumite privilegii și imunități; în linii generale, i se aplică, totuși, legile orașului și statului New York și ale Statelor Unite.

• În fiecare an la Sediu se țin aproximativ 3 500 de reuniuni.

• Marea majoritate a tăblițelor indicatoare sînt redactate în limbile de lucru ale Organizației: engleza și franceza.

• Cele 5000 mașini de scris utilizate sînt adaptate limbilor oficiale ale Organizației: araba, chineza, engleza, franceza, rusa și spaniola.

• Anual, Sediul expediază sau primește aproximativ 69 milioane de cuvinte, sub forma telegramelor oficiale.

• Programele radiofonice ale Organizației Națiunilor Unite sînt difuzate în 25 limbi, spre 167 de țări și teritorii.

• ONU numără aproximativ 16 000 funcționari, dintre care 5 100 la Sediu. Funcționarii internaționali sînt recrutați din peste 146 țări.

• Aproximativ 300 corespondenți de presă și de radio și 110 fotografi sînt acreditați permanent la ONU; alți 300 sînt acreditați temporar.

• Sediul ONU a fost vizitat pînă acum de 25 000 000 de turiști, cărora li s-au dat explicații în peste 25 de limbi.

În partea de nord-vest a sălii există un vitraliu de Chagall care măsoară 4,50 m pe 3,65 m. Simbolizînd lupta omului pentru pace, el a fost creat în memoria secretarului general Dag Hammarskjöld, care a pierit, împreună cu 15 persoane, în 1961, într-o catastrofă aeriană. Perpendiculare pe acest vitraliu, patru plăci de bronz evocă în amintire pe observatorii militari și membrii Secretariatului morți în serviciul Organizației, în cursul unor misiuni de observație, mediere și conciliere.

Sala în albastru, verde și auriu a Adunării Generale — 50 m lungime, 35 m lățime, 23 m înălțime — ocupă etajele unu, doi și trei. Reprezentanții statelor membre iau loc la mese îmbrăcate în piele, cu fața spre estradă și tribuna oratorilor. Sala Adunării a fost reamenajată în 1979, pentru a primi pînă la 182 de delegații, dispunînd fiecare de cîte 6 locuri. În spate sînt locuri pentru 476 de supleanți, pentru reprezentanții institutelor specializate și funcționari superiori. Pe laturi, există 187 locuri destinate supleanților, observatorilor și altor persoane oficiale. Balconul oferă un rînd de 53 locuri pentru organele de informare și 280 locuri, pe 5 rînduri, pentru public. De o parte și de alta a tribunei este spațiul rezervat celor 24 funcționari care asigură serviciul reuniunilor. Cele 2 103 locuri dispun de aparate de recepție, permițînd urmărirea dezbaterilor fie în limba oratorului, fie traduse într-una din cele 6 limbi oficiale — araba, chineza, engleza, franceza, rusa și spaniola. Rezultatele voturilor apar pe panourile mari din spatele tribunei. Acestea fac parte dintr-un sistem electronic care dă posibilitatea fiecărui reprezentant să voteze de la locul său apăsînd pe un buton.

Ședința inaugurală a Adunării Generale în această sală a avut loc la 14 octombrie 1952, cu ocazia deschiderii celei de-a șaptea sesiuni ordinare.

Cele două subsoluri ale clădirii adăpostesc o sală mare de conferințe, patru săli de dimensiuni mai modeste, studiouri de radio și televiziune, o sală de regie, care constituie nucleul sistemului de comunicații al Sediului.

Publicul are acces la librăria ONU, la un stand filatelic, la un magazin de suveniruri, bufet și alte servicii.

CLĂDIREA CONFERINȚELOR, care unește edificiul Adunării Generale cu cel al Secretariatului, se întinde pe 122 metri cu fața la fluviu. La ultimul etaj (al treilea), se găsesc un restaurant al delegațiilor, un restaurant al personalului, o bucătărie, săli de mese particulare.

Etajele unu și doi adăpostesc cele trei săli ale consiliilor. Sala Consiliului de Securitate a fost proiectată de norvegianul Arnstein Arneberg,

Sala Consiliului de Securitate

mobilierul, finanțat de Norvegia. O amplă pictură murală, opera lui Per Krohg (Norvegia), care simbolizează promisiunea de pace și libertate individuală, acoperă cea mai mare parte a peretelui dinspre est. Sala dispune de 232 locuri pentru public și 118 pentru presă. Sala Consiliului de Tutelă a fost mobilată prin grija Danemarcei, proiectată fiind de un danez, Finn Juhl. În 1978, numărul locurilor destinate delegațiilor a fost mărit; sala poate primi 164 vizitatori și 30 ziariști. Ea este de asemenea pusă la dispoziția marilor comisii ale Adunării Generale, care sînt formate din toate statele membre ale Organizației. Sala Consiliului Economic și Social a fost proiectată de suedezul Sven Markelius; Suedia a finanțat procurarea mobilierului. În 1974, ea a fost reamenajată pentru a face față creșterii numărului de membri ai Consiliului — de la 27 inițial la 54. Galeriile conțin 336 locuri pentru public și 40 pentru presă.

Fiecare dintre aceste săli are aproximativ 41 m în lungime, 22 m în lățime și 7,5 m în înălțime. La subsolul acestora se află trei încăperi spațioase de conferințe, rezervate marilor comisii ale Adunării Generale, și 6 săli mai mici unde publicul nu are acces.

BIBLIOTECA. În partea de sud-vest a amplasamentului se înalță Biblioteca Dag Hammarskjöld, dedicată memoriei Secretarului general defunct. Arhitectura clădirii se armonizează cu cea a structurilor vecine. Are 6 nivele, dintre care trei în subsol, și un apartament-terasă pentru recepțiile oficiale, lung de 67 metri și lat de 26 m. Cele trei etaje superioare adăpostesc colecțiile ONU, documentele instituțiilor specializate și ale Societății Națiunilor, lucrări de referință, hărți. Sala de lectură Woodrow Wilson se întinde pe două etaje. La subsol se află o sală de audiții de 195 locuri.

GRĂDINILE cuprind numeroase varietăți de arbori, arbuști și flori, în mare parte donații particulare sau de grup. Peste 150 cireși japonezi, 45 pomi fructiferi pitici, 1000 tufe de trandafiri dintre cele mai renumite soiuri, trandafiri sălbatici, sicomori, azalee. Aleile asfaltate sînt mărginite de glicine și trandafiri agățători: solul este acoperit cu gazon englezesc.

■

Respectînd caracterul internațional al Organizației, materialele folosite pentru construirea Sediului au fost procurate din numeroase țări. Travertinul din Marea Britanie, marmura din Italia, mobilierul de birouri din Franța, scaunele și țesăturile din Cehoslovacia și Grecia, covoarele sînt englezești, franțuzești și scoțiene, mesele din Elveția, diverse esențe de lemn pentru decorațiuni interioare din Belgia, Canada, Cuba, Guatemala, Norvegia, Filipine și Zair.

Singura operă de artă comandată de Adunarea Generală este pictura intitulată „Titani", purtînd semnătura artistului american Lumen Martin Winter. Comemorînd Adunarea Mondială a Tineretului, care a avut loc la Sediu, în 1970, ea este expusă la etajul doi în pasajul care leagă clădirea conferințelor de cea a Adunării Generale; a fost finanțată datorită unui excedent de contribuții voluntare vărsate cu acea ocazie.

Printre donațiile făcute Sediului Organizației se numără și cea a României: tapiseria murală a lui Ion Nicodim, „Odă omului", aflată în Salonul delegaților, din clădirea conferințelor.

M.S.

Din dosarele secrete ale unui medic legist de la Hollywood

Într-o cetate a spectacolului și a banului, a gloriei și decăderii, a violenței și viciului, a star-urilor de o zi și a invidiilor perpetue, într-un oraș nebun, ce poartă numele de Hollywood, fiecare moarte violentă, mai ales dacă e vorba de moartea unei vedete, devine obiect de zvonuri și intrigi, de aluzii și supoziții, de mister și fantasme. Presa de scandal i-a învățat pe oameni să se îndoiască de adevărul și onestitatea poliției și autorităților. Cel mai adesea, trec ani și împrejurările morții unor star-uri continuă să fie puse sub semnul întrebării, atîta vreme cît pagini din dosarele acumulate în timpul anchetelor au fost sustrase sau au dispărut pur și simplu.

Este cazul actriței Marilyn Monroe, dispărută la 4 august 1962, după ce înghițise între 40 și 50 capsule de „Nembutal", un somnifer puternic. Sinucidere sau asasinat?

Este cazul actriței Natalie Wood, dispărută, în noaptea de 28 spre 29 noiembrie 1981, în apele Pacificului, în apropiere de insula Santa Catalina. Sinucidere sau accident?

Controversele continuă.

Iată, însă, că, recent, a apărut o carte ce a stîrnit senzație: *„The Coroner"* („Medicul legist"). Autorul ei, *Dr. Thomas Noguchi*, director, ani de-a rîndul, al Serviciului medico-legal din Los Angeles, încearcă să pună capăt extravaganțelor ipoteze. Nu e oare el prima persoană îndreptățită să cunoască, științific, adevărul, atîta vreme cît a procedat la autopsia celor două corpuri? Noguchi optează pentru concluzia „sinucidere", în primul caz, și „accident" — în cel de-al doilea. Și totuși...

O dispariție stranie

Santa Catalina este o insuliță în Pacificul de Nord, situată la 50 km de coastele meridionale ale Californiei. Pintenii stîncoși și faliile reliefului său muntos formează golfuri pitorești, în care iahturi și bărci cu pînze vin să ancoreze la poalele falezelor. Capitala, așezată la capătul de sud al insulei, numără cîteva mii de locuitori. Golful său are reputația de a fi locul ideal pentru practicarea sportului cu vele sau a scufundărilor subacvatice.

Posesorii de iahturi preferă însă un golf mai izolat, din extremitatea de nord a insulei: Isthmus Bay. Singurul local de pe această coastă este „Doug's Harbor Reef", un bar-restaurant frecventat de posesorii vaselor de agrement ancorate în golf.

În seara de 28 noiembrie 1981, Natalie Wood și soțul ei, Robert Wagner, au luat masa la „Doug's Harbor Reef", în compania actorului Christopher Walken, invitatul lor pentru lungul week-end al sărbătorii Thanksgiving, celebrată în Statele Unite în ultima joi din noiembrie. După aceea, s-au întors să petreacă noaptea la bordul iahtului lui Wagner, „Splendour". A doua zi, la prima oră a dimineții, corpul ei a fost găsit plutind în voia valurilor, la distanță de o milă la sud de vas.

În noaptea dramei, o goeletă era legată la mal de aceeași geamandură cu iahtul soților Wagner. Printr-un ciudat concurs de împrejurări, căpitanul acestei ambarcațiuni nu era altul decît Paul Miller, colaboratorul brigăzii medico-legale a districtului Los Angeles, și expert în accidentele pe mare. Era președintele Academiei de navigație cu ambarcațiuni cu pînze din Marina del Rey. Cunoștea bine apele înșelătoare care înconjoară insula Santa Catalina.

În seara premergătoare tragediei, Miller luase masa în același restaurant cu soții Wagner și cu Chris-

topher Walken. Se întorsese la vasul său cu aproximativ jumătate de oră înaintea lor. Cînd actorii au urcat pe iahtul „Splendour", el se afla pe puntea vasului său și i-a văzut trecînd. Mai tîrziu, în cursul nopții, tot el a fost primul care a răspuns la chemarea de ajutor lansată de Robert Wagner.

„Cu trei ani în urmă, în 1978, Miller — povestește dr. Noguchi — mă invitase, cu ocazia unei anchete, la bordul goeletei sale. Această anchetă începuse în cursul aceluiași week-end — cel al sărbătorii Thanksgiving — și în același golf în care Natalie Wood avea să-și piardă viața. Cînd fusesem în insula Catalina, luasem masa la «Doug's Harbor Reef». În seara aceea, reintorcîndu-mă pe iahtul lui Miller, remarcasem un lucru care avea să se dovedească important: la bordul a numeroase vase ancorate în golf, posturile de radio revărsau o muzică răsunătoare, la care se adăuga zarva petrecerilor".

Acest vacarm s-a repetat după trei ani, și numai două persoane, Marilyn Wayne și un prieten al ei, care se aflau pe un vas vecin cu „Splendour", au auzit strigătele disperate ale actriței Natalie Wood, care cerea ajutor. Miller se afla în cabina goeletei sale. Nu a auzit nimic, tot din cauza zgomotului. Wagner și Walken, care se aflau la bordul iahtului „Splendour", au afirmat că nu-și amintesc să fi auzit vreun strigăt.

„I-am cerut lui Miller — relatează medicul legist — să inițieze o anchetă specială. Cînd mi-a parvenit raportul său, am putut confrunta observațiile sale de expert cu propriile mele cunoștințe despre apele periculoase care scaldă insulița bătută de vînturi. S-a făcut o mare publicitate în jurul investigațiilor noastre, dar unele aspecte din ultimele clipe ale actriței nu au fost niciodată dezvăluite.

A avut o carieră lungă și strălucită. În 1955, trei tineri actori au apărut într-un film care, în decurs de o noapte, avea să-i ridice la rangul de mari stele de cinema. Acest film avea titlul «La Fureur de vivre», iar actorii se numeau James Dean, Sal Mineo și Natalie Wood. Acești trei actori vor muri mai devreme decît este normal. James Dean a murit la volanul automobilului său, mergînd să participe la o competiție, în același an în care filmul a apărut pe ecrane. («Uriașul» nu a fost distribuit decît după moartea sa). În 1976, Sal Mineo a fost înjunghiat în apropierea casei sale de la Hollywood. Și, în 1981, Natalie Wood a murit înecată într-un accident misterios".

29 noiembrie, orele 7 și 30: un elicopter trimis în grabă de serviciile șerifului se îndreaptă spre Catalina pentru a lua parte la căutări, cînd un membru al echipajului repereazã un punct roșu pe valuri.

— Coboară! strigă el pilotului.

Aparatul ajunge la nivelul apei. Curentul produs de elice face valuri în jurul elicopterului. Pilotul o vede pe Natalie Wood.

Trupul se afla în mijlocul unui mic golf izolat, numit Blue Cavern Point. Barca pneumatică este descoperită pe uscat, mai departe, spre sud. Pe tabloul de bord al vasului, cheia se află în poziție „off", schimbătorul de viteze la punctul mort, iar vîslele sînt înăuntru.

Era clar că nu avusese de gînd să facă o plimbare pe mare. Totuși, se pare că desprinsese legătura care prindea barca de iaht. De ce făcuse, oare, acest lucru, dacă nu intenționa să ia barca? Acesta este unul din misterele care planează asupra morții sale tragice.

În duminica aceea, la căderea nopții, Hollywood-ul vuia de zvonuri. Nu era ciudat că cei doi bărbați prezenți la bord nu au remarcat că ea părăsise iahtul? Nu le-a spus ea, oare, nimic? De ce s-a dus pe furiș în spatele vasului? De ce a coborît scara și a desfăcut legătura bărcii pneumatice? Ce făcea ea? Unde se ducea? Și de ce?

Dr. Noguchi precizează: „În toate cazurile de moarte insolită, prima obligație a medicului legist este aceea de a presupune că este o crimă. În ce mă privește, cred că știința medico-legală trebuie să aibă — și are — scopuri mai largi. De aceea, doream o anchetă specială, realizată de un expert, pentru a stabili faptele din jurul morții actriței Natalie Wood. Cînd am aflat că Miller se afla la Isthmus Bay în noaptea dramei, am fost convins că raportul lui va duce la concluziile dorite.

I-am dat cîteva indicații de rutină, necesare în orice anchetă medico-legală:

1. Să examineze pupa iahtului «Splendour» și să caute orice anomalie sau urmă de violență care ar fi putut scăpa poliției (crimă). 2. Să examineze barca pneumatică pentru a descoperi eventuale urme de luptă (crimă) 3. Să examineze vegetația marină în partea de jos a scării pentru a căuta orice semn de perturbare (încercase ea, oare, să urce din nou la bord?) 4. Să caute în barca cu motor eventuale zgîrieturi făcute cu unghiile (încercase ea, oare, să se urce în barcă?) Dar i-am precizat clar lui Miller că aceste instrucțiuni nu constituiau decît un punct de plecare. Contam pe experiența și pe competența lui pentru completarea anchetei.

Dimineața de luni 1 decembrie 1981 a fost deosebit de agitată. Birourile brigăzii medico-legale au fost luate cu asalt de către presă, care cerea lămuriri asupra morții misterioase a actriței Natalie Wood. La prînz, am comunicat colaboratorilor primele concluzii. Și anume, că moartea prin înec fusese accidentală și că alcoolul jucase un rol determinant în moartea actriței. Atunci mi s-a făcut următoarea remarcă:

— Doctore, ceea ce-i interesează pe ziariști, nu este atît să știe dacă Natalie Wood băuse sau nu, ci de ce părăsise iahtul pe timp de noapte.

Am încuviințat dînd din cap. Și la această întrebare am adăugat-o pe a mea: de ce, oare, nu se urcase pe scară cînd, după cît se pare, se afla la mai puțin de un metru de ea? Aceste două puncte constituiau un indiciu că actrița părea hotărîtă să se îndepărteze de vas. În acest moment, mi s-a comunicat că unul dintre polițiști pomenise de o ceartă între Wagner și Walken, în cabina principală a iahtului. Teoretic, era posibil ca, cedînd unui sentiment de repulsie, Natalie Wood să se fi decis să plece cu barca, pur și simplu pentru a se îndepărta de ei.

O liniște apăsătoare s-a lăsat peste încăpere. Brusc, toți au fost izbiți de implicațiile acestei ipoteze. Ea dădea apă la moară celor care pretindeau că un scandal la bordul iahtului fusese cauza morții celebrei stele de cinema.

Protestele provocate de împrejurările morții actriței Natalie Wood aveau să ia proporții neașteptate și să se transforme în condamnarea activității mele. În «Times», am fost tratat drept «medic legist cabotin». Frank Sinatra a scris Consiliului de administrație al districtului o scrisoare în care spunea că medicii legiști sînt plătiți pentru a-și îndeplini sarcinile, nu pentru a provoca scandaluri. Sindicatul actorilor a trimis, și el, o telegramă, stigmatizînd «încălcarea de către mine a principiului respectării intimității».

Cînd Paul Miller mi-a transmis raportul său, m-am hotărît să nu spun nimic presei. El conținea amănunte pe care mijloacele de informare le-ar fi calificat imediat drept morbide și deplasate. Raportul nu modifica cu nimic concluziile mele de medic legist, potrivit cărora

moartea se datora unui înec accidental. Pentru a evita să mai alimentez indignarea, am închis raportul și l-am clasat — împotriva voinței mele — fără a-i dezvălui conținutul. Pentru prima dată astăzi, ridic vălul care a acoperit faptele, permițînd reconstituirea ultimelor momente ale vieții actriței Natalie Wood. Povestea care urmează este, în același timp, tragică și plină de eroism.

Recitind acest raport astăzi, revăd Isthmus Bay, negru, amenințător în noapte și ploaia rece biciuind puntea vaselor legănate de valurile mării. Revăd și ziua în care Miller mi-a adus acest raport. Eram amîndoi în apartamentul meu din Marina del Rey, în fața acestui ocean ale cărui valuri se spărgeau, la 50 km spre vest de coastele insulei Santa Catalina.

Cu o figură gravă, Miller s-a aplecat spre mine:

— Te-ai înșelat, Tom, mi-a spus el. Natalie Wood nu a murit așa cum credeai tu. Ea nu era o persoană oarecare.

Mi-a făcut o schiță cu Isthmus Bay, indicînd punctul de legătură al fiecărui vas, inclusiv al iahtului «Splendour». Apoi, a tras o săgeată care pleca din vest, traversa lanțurile muntoase ale insulei și ajungea la vasele ancorate în golf.

— Elementul care trebuie reținut este vîrtejul format de vînt — a precizat el. Fenomenul la care făcea el aluzie îl cunoscusem cu trei ani în urmă, cînd fusesem în insulă. Vîntul cuprinde insula Santa Catalina din vest. Traversînd munții, se concentrează, formînd un vîrtej care ajunge în golful unde este legat iahtul soților Wagner.

— Cînd Natalie a desprins frînghia, a continuat Miller, barca ar fi trebuit să fie împinsă spre mare, în direcția continentului. Ea nu putea să descrie, singură, un unghi drept și să se întoarcă spre coasta insulei Santa Catalina, cu vîntul împotrivă. Amintește-ți că o barcă pneumatică pe mare se comportă exact ca un balon împins de vînt.

Era frig, în noaptea aceea, cînd Natalie Wood, simplu îmbrăcată, cu o cămașă de noapte, șosete de lînă și o vestă de puf, a ieșit pe puntea iahtului «Splendour» și a coborît scara de care era legată barca. Indiciile par a dovedi că, în momentul în care a survenit accidentul, ea nu căuta să strîngă frînghia, ci, de fapt, să se urce în barcă.

Dar reconstituirea stabilită de Miller dădea naștere la o a treia posibilitate care, potrivit interpretării mele, confirma versiunea faptelor prezentate de Wagner. Din cauza acestui vîrtej, ambarcațiunea desprinsă — indiferent din ce motiv — a fost împinsă spre mare și s-a depărtat de vas. E posibil ca, în loc să fi vrut să urce în barcă, Natalie Wood să fi încercat să o prindă și să-și fi pierdut echilibrul în acel moment.

Oricare i-ar fi fost intenția, ea a căzut, și apa înghețată a acoperit-o. Dar, atunci cînd capul i-a reapărut la suprafață, ea nu s-a simțit, după cît se pare, în pericol. Trebuie să se fi aflat încă la mai puțin de un metru de iaht. În afară de aceasta, leziunea superficială din interiorul brațului său drept indică faptul că se agățase de marginea bărcii, știind că aceasta îi va permite să se mențină la suprafață timpul necesar să-și recapete suflul.

Numai după aceea, ea a înțeles — dar prea tîrziu — că un fenomen neașteptat era pe cale să se producă. Barca se îndepărta rapid de iaht. Zece metri, douăzeci de metri, treizeci de metri... Ea nu ținuse seama de forța vîntului. În mai puțin de un minut, barca era atît de departe de «Splendour», încît Natalie nu se mai putea întoarce înot.

Atunci a început să strige după ajutor, dar de pe iaht nu a auzit-o nimeni. Urletul megafoanelor acoperea strigătele disperate pe care le scotea din mijlocul valurilor negre și agitate. Marilyn Wayne și prietenul ei au fost singurii care au auzit ceva. Dar, privind înspre mare, nu au distins nimic în noaptea întunecoasă. Mai mult, ei au crezut că aud, pe un vas vecin, pe cineva spunînd că vine în ajutor.

În această situație, fără nici o îndoială că teama a început să pună stăpînire pe Natalie Wood. Nimeni nu auzea apelurile sale. Nici o lumină pe mare. Nici un vas nu venea în ajutorul său. Totuși, datorită bărcii, ea nu se simțea cu adevărat în pericol. Se putea urca oricînd, putea porni motorul și reveni, în cîteva minute, la căldura reconfortantă a iahtului «Splendour».

Încercînd să se urce în barca ce reprezenta pentru ea salvarea, actrița a avut de înfruntat încercarea cea mai cumplită. Nu reușea să se urce în barcă. Marginea de cauciuc era, pe de o parte, rotundă și alunecoasă, iar, pe de alta, prea groasă. Chiar în condiții normale, i-ar fi fost greu să-și salte corpul, pentru a ateriza la fundul bărcii. De mai multe ori trebuie să fi încercat cu putere să se smulgă din apa mării, dar greutatea vestei o împiedica. În cele din urmă, văzînd că barca o ducea spre larg, a înțeles că viața îi era, cu adevărat, în pericol. Risca să se înece în această apă înghețată sau să moară de hipotermie (scăderea temperaturii corpului). Ce putea să facă?

În acea noapte rece de noiembrie, pierdută în mijlocul valurilor, Natalie Wood a luptat împotriva morții. Nu a cedat. Dimpotrivă, a săvîrșit o faptă remarcabilă, atît prin performanța realizată, cît și prin curajul de care a dat dovadă. Și a fost foarte aproape de miracol.

Agățată de bărcuța ei pe care vîntul o alunga spre larg, cu trupul deja amorțit de frig, ea a început să bată apa cu picioarele și să o despice cu mîna liberă. Și a reușit. Barca a încetat să plutească spre larg. Încet, foarte încet, ea a luat-o spre coastele insulei și spre salvare.

Un curent potrivit, de un nod (1,852 km/h), trecea prin acest loc, deplasîndu-se spre sud. Agățată de marginea bărcii, Natalie Wood o împingea spre mal. Dar plutirea spre sud o îndepărta de Isthmus Bay și de iahturile lui, ale căror lumini străluceau în depărtare. De fapt, golful se afla acum în spatele ei. Dar se apropia de coastă: 400 metri, 350 metri... Dacă va rezista, avea să reușească.

Frigul și amorțeala puneau stăpînire pe tot trupul ei. Vesta o trăgea la fund. Greutatea era din ce în ce mai mare pentru forțele ei scăzute. Luptînd împotriva acestor elemente, distingea acum scobitura stîncoasă Blue Cavern Point. Nu erau vase în acest loc, dar era un adăpost împotriva dușmanului său: vîntul. Mai avea, însă, pînă acolo. Trebuia să continue să înoate. În pofida tenacității și curajului său, tînăra femeie a pierdut lupta împotriva morții, la mai puțin de 200 metri de mal".

După 20 de ani

La 4 noiembrie 1982, dr. Noguchi era chemat în biroul procurorului din Los Angeles pentru a fi interogat asupra eventualității unei crime. Nimic extraordinar. Doar că eventualul asasinat se produsese cu 20 de ani mai devreme! Afacerea Marilyn Monroe n-a fost încă închisă oficial.

„La vremea aceea — povestește Noguchi — nu mai eram directorul Serviciului medico-legal din Los Angeles. Totuși, procurorul dorea să mă vadă, căci eu îi făcusem autopsia. Timp de douăzeci de ani, am fost supus atîtor întrebări din partea atîtor reporteri, încît memoria nici nu îi mai reține. Mulți dintre ei erau convinși că senatorul Robert F. Kennedy, despre care se presupunea că avusese relații cu Marilyn Monroe, pusese să fie asasinată printr-o injecție cu droguri. De ce, după atîția ani, sensibilitatea ameri-

canilor mai vibrează încă la auzul numelui ei? Frumusețea sa? Vulnerabilitatea sa? Talentul său? Sau poate misterul ciudatelor sale relații cu președintele Kennedy și fratele său Robert?"

Pe Robert Kennedy l-a întîlnit pentru prima oară la Madison Square Garden, la 19 mai 1962. S-au reîntîlnit la Los Angeles. I-a telefonat apoi, sub un nume fals, la Washington. I-a povestit prietenului său, W.J. Weatherly, de la ziarul „Manchester Guardian", că s-ar putea recăsători cu un om politic din Washington. Nu i-a pomenit numele. Alt prieten, Robert Slatzer, e convins că a auzit-o spunînd că Robert Kennedy i-a promis să se căsătorească cu ea. Comentariul lui Weatherly: „E posibil ca R. Kennedy să fi acceptat să-și distrugă, pentru ea, cariera politică?" Pentru o întreagă generație de ziariști-inchizitori, aceasta a fost cauza morții lui Marilyn.

Iar, dintre aceștia, cel mai perseverent era Robert Slatzer, care pretindea că, la un moment dat, la începutul anilor '50, a fost soțul ei și că i-a rămas prieten pînă la sfîrșit. În cartea sa, „Viața și strania moarte a lui Marilyn Monroe", publicată în 1974, Slatzer susține că, atunci cînd Robert Kennedy și-a retras „promisiunile" de căsătorie, Marilyn Monroe l-a șantajat cu un jurnal intim, jurnal ce a dispărut după moartea sa. Scopul asasinării ei ar fi fost acela de a o reduce la tăcere, pentru a nu distruge cariera politică a lui Robert Kennedy.

În 1962, Marilyn Monroe avea o stare atît de depresivă, încît psihiatrul ei, dr. Ralph Greenson, a insistat să angajeze o infirmieră, Eunice K. Murray. Totuși, după atîtea decepții profesionale, actrița începea să-și revină. Fusese contactată de directorul de la „20th Century-Fox" pentru reluarea turnării filmului întrerupt. Intenționa să fie vedeta unei comedii muzicale pe Broadway, ca și a unui „show"-gigant la Las Vegas. Așadar, proiecte de viitor...

Iată de ce, la 4 august 1962, Eunice Murray nu s-a mirat cînd Marilyn s-a trezit mai devreme ca de obicei, bine dispusă și veselă. După-amiază, a primit vizita dr. Greenson, cu care s-a întreținut timp de două ore. Acesta va declara, mai tîrziu, că actrița era „dezorientată". În cursul zilei, nici un indiciu nu i-a permis lui Eunice să presimtă o depresiune sinucigașă. Dimpotrivă: la orele 7,30 seara, Marilyn rîdea la telefon cu Joe junior, fiul primului ei soț, Joe DiMaggio. Și totuși, 30 de minute mai tîrziu, va porni pe drumul fără întoarcere. Faptul e confirmat de o declarație a lui Peter Lawford, cumnatul lui Robert Kennedy, care, la orele 8, i-a telefonat actriței, cu care urma să se întîlnească. Potrivit lui Lawford, vocea lui Marilyn era slabă și greu inteligibilă. I-a răspuns că n-are chef să mai iasă, adăugind: „Să-i spui adio lui Pat (soția lui Lawford) și președintelui. Îți spun și ție adio. Ai fost întotdeauna un om drăguț..." Și a închis.

Cazul Marilyn Monroe n-a fost încă elucidat

Cel care a revelat existența acestei ultime convorbiri telefonice este reporterul Eart Wilson, prieten cu Marilyn. Wilson povestește că lui Lawford i-a trecut în clipa aceea prin minte că, atunci cînd cineva spune „adio", sună a despărțire definitivă. Neliniștit, l-a sunat pe managerul său, care i-a amintit: „Sînteți cumnatul președintelui Statelor Unite. Nu puteți să vă duceți acolo". Se pare, însă, că managerul i-a telefonat, la rîndul său, lui Milton Rudin, agentul lui Marilyn Monroe. Acesta a sunat la ea, pe la orele 9,30. Trecuse o oră și jumătate de la telefonul lui Lawford. Rudin întreabă dacă totul e în ordine. Eunice Murray vede lumină în cameră și firul de telefon sub ușă. Nici o problemă — îl asigură ea pe Rudin și se duce să se culce. Pe la miezul nopții însă, se trezește și vede, în continuare, lumină în camera lui Marilyn Monroe. Încearcă să intre, și vede că ușa e încuiată. Speriată, îl anunță pe dr. Greenson, care sparge o fereastră pentru a intra în cameră. O găsesc pe Marilyn Monroe zăcînd pe pat. Cu brațul întins, mîna pe telefon. O imagine ce va face înconjurul lumii.

Sergentul Jack Clemmons, de serviciu în noaptea aceea la postul de poliție din Los Angeles, notează un apel telefonic al dr. Greenson anunțind moartea actriței Marilyn Monroe, la orele 4,25 dimineața. Clemmons, care se deplasează la fața locului, începe să-și pună întrebări: de ce decesul a fost anunțat atît de tîrziu, cînd corpul a fost descoperit la miezul nopții? Ce s-a petrecut în acest răstimp? În sfîrșit, se va întreba dacă nu cumva cineva n-a folosit aceste ceasuri pentru a șterge urmele unei crime...

La Institutul medico-legal era de serviciu, în duminica aceea, dr. Noguchi. El va face autopsia, conștient de responsabilitatea ce-i revenea. Cu minuțiozitate, a căutat, mai întîi, cu lupa, pe tot corpul, urmele unei eventuale înțepături de injecție, în cazul în care actriței i s-ar fi administrat forțat droguri. Nici o urmă. „Examenul sistemului digestiv a stat la originea controversei ulterioare — relatează medicul legist. Potrivit partizanilor actului criminal, acest examen era dovada că Marilyn a fost asasinată. Și aceasta deoarece n-am găsit nici o urmă vizibilă de pilule, nici în stomac, nici în intestine. Și totuși, flacoanele goale demonstrau că Marilyn Monroe înghițise între 40 și 50 de capsule de «Nembutal», precum și un mare număr de pilule de hidrat de chloral. Apărătorii tezei asasinatului conchideau că drogurile fuseseră injectate".

Raportul laboratorului de toxicologie a fost, însă, incomplet, fapt ce a alimentat această teză. „Cînd l-am citit — povestește dr. Noguchi — o sonerie de alarmă s-a declanșat brusc în mintea mea. Tehnicienii laboratorului examinaseră numai sîngele și ficatul. Revelațiile analizei ficatului și sîngelui i se păruseră șefului laboratorului, Raymon J. Abernathy, suficient de edificatoare și, de aceea, n-a mai considerat necesar să meargă mai departe. Analiza sîngelui dovedea că dozele mortale fuseseră cu mult depășite. Cînd, cîteva zile mai tîrziu, rezultatele au fost date publicității, ziarele au remarcat imediat omisiunea. Am vrut să repar această eroare, dar era prea tîrziu. Laboratorul considerase afacerea închisă și, deci, nu mai păstrase nimic".

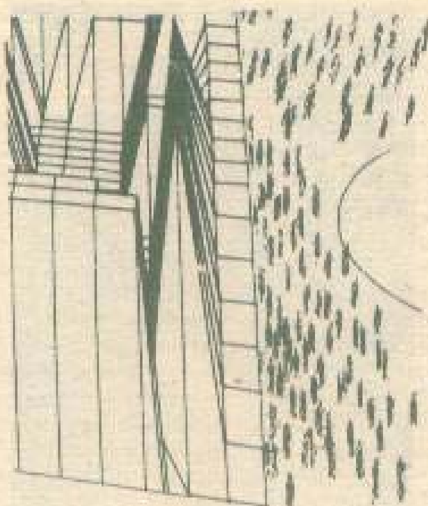
În decembrie 1982, raportul procurorului din Los Angeles, ale cărui concluzii au fost date publicității, specifică: „Un asasinat ar fi presupus un complot criminal de anvergură ce ar fi trebuit să implice toate persoanele prezente la locul decesului la 4 august 1962. Ancheta și studiul documentelor nu conțin nici un indiciu credibil în legătură cu ipoteza unui asemenea asasinat". În paralel, a apărut un alt raport, al dr. Boyd G. Stephens, medic legist șef la San Francisco, ce ajungea la concluzia că autopsia practicată în 1962 avea o incontestabilă valoare

ştiinţifică şi că „chiar aplicarea procedeelor celor mai avansate, corespunzînd celor 20 de ani de progres în materie, nu ar schimba cu nimic, în 1982, concluziile stabilite în 1962, de dr. Noguchi, în urma autopsiei".

Controversele, însă, continuă. Însuşi medicul legist are îndoieli. Căci, chiar şi după 20 de ani, ancheta n-a reuşit să răspundă unor întrebări rămase în suspensie. Nu s-a aflat, de pildă, de ce, în seara aceea de 4 august, la orele 19,30, Marilyn se amuza la telefon cu Joe DiMaggio jr., pentru ca, jumătate de oră mai tîrziu, să fie pe moarte. „Un alt fapt mă neliniştea — scrie dr. Noguchi: zvonurile de manipulări nu au dispărut total. Ziariştii susţineau că, din dosarul Monroe, transmis de F.B.I., lipseau pagini întregi. Potrivit anchetei procurorului, din 1982, dosarul fusese cenzurat. Mi-era imposibil să n-am îndoieli. Cum e posibil ca un dosar al F.B.I. privind o actriţă de cinema să fie cenzurat? De ce, douăzeci de ani de la moartea ei, F.B.I. cenzurase şi acest dosar, nu numai atunci cînd l-a dat ziariştilor, ci şi procurorului, pentru o anchetă oficială? Ce conţinea, deci, dosarul Monroe?

Dar aceasta nu era singura mea sursă de preocupare. Cel care asistase, în 1962, la autopsie, John Miner, constituise, şi el, o problemă pentru anchetatorii procurorului. Miner nu numai că asistase la autopsie, ci dr. Greenson, psihiatrul actriţei, îi acordase favoarea, în exclusivitate, de a asculta cuvintele pronunţate de Marilyn Monroe în timpul şedinţelor de terapie. Potrivit raportului procuraturii, Miner se angajase să nu releve nimănui conţinutul înregistrărilor pe care le auzise. Dar le auzise, şi întrevederile cu dr. Greenson îl convinseseră că Marilyn Monroe nu se sinucisese. Raportul din 1982 adaugă: «La încheierea convorbirii cu Greenson, Miner declară că are serioase îndoieli asupra concluziilor confirmînd teza sinuciderii». A considerat necesar să-i anunţe despre rezervele sale (într-o notă scrisă) pe adjunctul principal al procurorului, precum şi alte persoane. Aceasta se petrecea în 1962. Douăzeci de ani mai tîrziu, Miner declară că, în 1962, susţinuse că Marilyn Monroe nu se sinucisese. Date fiind rezultatele testelor, o absorbţie accidentală a unei asemenea cantităţi de somnifere era de domeniul absurdului. Deci, aşa cum susţinuse Miner în 1962, singura cauză logică a morţii lui Marilyn Monroe era asasinatul.

Mă preocupa, de asemenea, faptul că se păstra, în continuare, secretul în legătură cu notele şi anchetele realizate de «comisia sinucidere» (formată imediat după moartea actriţei) şi că acestea nu fuseseră comunicate anchetatorilor procuraturii. Recent, am avut o întrevedere cu dr. Robert Litman, un psihiatru, membru al acestei comisii. Acesta e de părere că nu există nici o îndoială că actriţa s-a sinucis. Diferite persoane din anturajul ei declaraseră, pe de altă parte, că avea o stare extrem de depresivă şi se comportase ciudat în zilele ce i-au precedat moartea.

— Aţi cules indicii permiţînd să se acrediteze eventualitatea unui asasinat? — l-am întrebat.

Litman a ridicat din umeri:

— Uşa era încuiată prin interior. A trebuit să se spargă un geam pentru a intra în camera ei. Iar Eunice Murray se afla în camera sa, la doi paşi de cea a lui Marilyn Monroe.

Ce s-a petrecut cu adevărat în camera lui Marilyn Monroe în acea seară de 4 august 1962? Concluzia oficială a procuraturii stabilea, evaziv, dar pertinent: «Sinucidere probabilă». Bazîndu-mă pe intervenţia mea personală în afacere, aş adăuga: «Sinucidere foarte probabilă».

Dar cred, de asemenea, că, atîta vreme cît dosarul complet al F.B.I. nu va fi dat publicităţii, controversele vor continua în jurul morţii lui Marilyn Monroe. Celelalte întrebări vor rămîne fără răspuns, şi nimeni nu va putea spune niciodată ce anume, în seara aceea, a făcut din Marilyn Monroe, frumoasa şi talentata actriţă, ce rîdea şi vorbea veselă la telefon, un star în agonie... şi un mit nemuritor".

2000+1

VIITOR? *Casele de filme occidentale au turnat, în ultimii ani, mai multe pelicule despre catastrofe naturale sau nucleare. N-au lipsit nici ideile unor lupte spaţiale sau invazii extraterestre pe Pămînt. Precum* „Battlefield Earth" *(Cîmpul de luptă Pămînt), o versiune filmată a romanului ştiinţifico-fantastic al lui L. Ron Hubbard. Povestea se petrece în anul... 3000, cînd Pămîntul va fi fost invadat de extratereştri, cu care continuă să se lupte cîţiva supravieţuitori. Dar nu ne-am putea imagina un viitor cu totul diferit? Adică un an 3000 în care armele şi mentalitatea cursei înarmărilor să fi dispărut cu totul, iar pe Pămînt să fi fost instaurată o pace universală şi prosperitate pentru toţi?*

Reflectoare cosmice

Ziarul „Pravda" relata că, în viitorii zece ani, ar putea fi create prototipuri de reflectoare cosmice care să dirijeze spre Pămînt razele Soarelui, pentru a ilumina vaste întinderi ale planetei în timpul nopţii. La Institutul de aviaţie din Moscova, de exemplu, se lucrează la proiectarea unui satelit-reflector cu masa de 200 kg şi cu suprafaţa utilă de 110 mp. El ar fi destinat, în primul rînd, verificării soluţiilor tehnice preconizate pentru construcţia unui reflector cu utilizări practice. Intensitatea luminii ce va fi primită de un „receptor" terestru cu diametrul de aproximativ 10 km va fi de şapte ori mai mare decît cea pe care o primeşte Pămîntul, pe noaptea de Lună plină.

Folosirea luminii solare pentru „prelungirea" zilei ar fi deosebit de eficientă. Cheltuielile pentru iluminare din Cosmos a cinci oraşe s-ar putea recupera în 4–5 ani, prin economisirea cantităţii de energie electrică folosită, în prezent, pentru iluminarea oraşelor respective.

TOMBOUCTOU
în căutarea trecutului

Țară a soarelui, culorii, ritmului și originalității africane, Mali pare să marcheze una din limitele naturale ce despart Africa neagră de cea arabo-berberă. Mali este savana cu giganți baobabi, dar și cu tăcute întinderi de nisip, care își schimbă înfățișarea de la o oră la alta; este pămîntul ars de harmatan, dar și udat de două mari fluvii ale Africii occidentale care curg în sens opus – bătrînul și domolul Senegal și mai sprintenul Niger, cînd ocru și tulbure, în perioada ploilor, cînd verde și limpede, în sezonul secetos.

Parcă nicăieri, în această țară, tradiția n-a fost atît de bine conservată ca la Tombouctou, legendarul oraș al deșertului saharian, situat pe cel mai mare cot vestit al Nigerului malian. O vizită în fostul punct de intersecție a culturilor musulmană și islamică avea să-mi permită să aflu cîte ceva din istoria acestui vechi oraș.

Aeroportul – o mică sală agreabilă cu o mare deschidere circulară în plafon, ce-ți dă senzația că a fost construită în mod special pentru ca drumețul străin să nu scape posibilitatea de a admira, dintr-un loc ferit de razele fierbinți, frumosul cer saharian. Orașul are forma unui triunghi, ale cărui laturi închid, în interiorul lor, case spațioase, dar scunde, cea mai mare parte dintre ele neavînd decît parter. Toate sînt aproape uniform construite din cărămidă rotunjită între palme și uscată la soare.

Odată intrat în oraș, te frapează serenitatea și solicitudinea aparentă, liniștea care pare să domnească pretutindeni. Nici o mașină, nici un stop, nici un agent de circulație, în această urbe cu 14 000 de locuitori. Cu greu poți crede că Tombouctou a fost cîndva marele „antrepozit" din inima deșertului saharian, punct de intersecție a caravanelor ce veneau din nord spre nord-vest și est, denumit sugestiv de un cronicar al vremii „locul de întîlnire al celor care călătoreau în pirogă și al celor veniți pe spatele cămilelor".

Piroga reprezenta sudul Tombouctoului, adică fertilitatea și bogăția în toate. Cămila, figură de seamă a întregii Africi de nord, sugera, înainte de toate, Sahara, adică sterilitatea, dar și prețioasele mine de sare gemă. Și nordului și sudului Africii le trebuiau, în circuitul schimburilor lor, un antrepozit pentru produsele lor. Acesta a fost, pe vremuri, rolul orașului Tombouctou. El servea ca trăsătură de unire între lumea berbero-arabă și cea neagră. Spre Tombouctou plecau caravane de pretutindeni din nordul Africii, de la Marakech și Fes, de la Tripoli și Tunis. Părăsind țărmurile coastei mediteraneene a Africii, cămilele cărau mărfuri de tot felul: țesături, arme, pudră, oglinzi, perle, zahăr, ceai, curmale, parfumuri, tutun, covoare, cordoane, caftane etc. La plecare, numai jumătate din cămilele caravanei erau încărcate; cealaltă jumătate prelua sarcina la mijlocul drumului.

Despre această lume comercială, despre rolul orașului Tombouctou – celebru prin școlile, mai ales universitatea islamică de la Sankoré, cea mai mare din Africa occidentală – în dezvoltarea civilizației din zonă vorbesc – și, mai ales, vor vorbi prin identificarea și, apoi, studierea lor amănunțită – miile de manuscrise din bibliotecile orașului, ca urmare a lucrărilor de restaurare și cercetare inițiate sub egida UNESCO, în colaborare cu Institutul de Științe Umane din Mali.

Primele cercetări asupra secolelor de aur ale Universității din Tombouctou, inițiate în anii 1963–1964, au dus la descoperirea a trei biblioteci, cu un total de peste 5 000 de manuscrise, dintre care unele cu o valoare istorică deosebită. Studierea lor a pus în evidență una din cele mai strălucite figuri ale civilizației arabe din Africa: Abo Bakr al Kunti. Savant, ce-a trăit între anii 1763–1826, a lăsat peste 100 de opere, redactate în cea mai elegantă scriere maghrebiană. Bibliotecile orașului conțin, de altfel, numeroase lucrări privind istoria vechii civilizații a Sudanului occidental – Mauritania, Senegal și Mali –, viața unor savanți și regi ai vremii.

Cercetările asupra inestimabilelor opere de artă de la Tombouctou sînt abia la început. Centrul de documentare „Ahmed Baba" și-a propus, ca prime obiective, identificarea, colectarea, conservarea și descifrarea miilor de manuscrise în limba arabă, privind istoria Africii. Genurile documentelor sînt foarte variate: opere istorice, cronici sau „tarikhs", anale și liste genealogice de suverani, biografii de oameni politici, credincioși sau literați, lucrări de geografie sau povestiri de călătorie, corespondențe ale suveranilor, scrieri de inspirație juridică sau religioasă, conținînd indicații cu privire la istoria ideilor și societăților, opere literare ce pot constitui mărturii istorice, obiecte de artă veche. Cercetarea lor poate aduce numeroase și interesante elemente despre lumea de odinioară a zonelor saheliene și sahariene ale Africii de Vest.

Aurel Zamfirescu

Mesajul galaxiilor

Carl Sagan

Au fost lansate mai multe nave spațiale către stele: „Pioneer 11" și „Pioneer 12", „Voyager 1", „Voyager 2"... Dacă avem în vedere imensitatea distanțelor interstelare, aceste nave nu sînt decît niște mașini elementare, primitive. Dar, în viitor, ele vor fi mai rapide și le vom fixa obiective interstelare. Mai devreme sau mai tîrziu, ele vor avea la bord echipaje umane. Calea Lactee este compusă, cu siguranță, și

Carl Sagan la Observatorul Lowell (Arizona)

din planete, cu milioane de ani cel puțin mai vechi decît Pămîntul.

A existat oare, vreodată, o navă spațială care, venind dinspre o civilizație îndepărtată, să fi aterizat încet pe Pămînt, sub privirile libelulelor strălucitoare, ale reptilelor indiferente, ale primatelor zgomotoase sau ale oamenilor uimiți? Oricine a reflectat la problema existenței unei vieți inteligente în Univers și-a pus măcar o dată această întrebare. Dar, oare un asemenea eveniment s-a produs aievea? Calitatea mărturiilor culese rămîne un punct crucial. Ele trebuie examinate riguros și sceptic, fără a ne mulțumi cu ceea ce poate părea, la prima vedere, plauzibil sau cu povestirile pretinșilor martori oculari, incapabili să aducă o dovadă autentică. Dacă se adoptă această atitudine critică, nici unul dintre cazurile în care este vorba despre vizita unor extratereștri nu este realmente convingător, în ciuda tuturor discuțiilor despre OZN sau despre astronauți antici. Deși am dori să fie altfel. Sîntem tentați, în mod irezistibil, să descoperim cel mai slab indiciu care să permită conceperea unei civilizații spațiale. Tentația nu este nouă...

Pilda lui Champollion

În 1801, fizicianul Joseph Fourier efectua o inspecție — pe vremea cînd îndeplinea funcția de prefect în regiunea Isère — în școlile din această provincie. Cu această ocazie, a remarcat un elev de 11 ani, deosebit de dotat pentru limbile orientale. Fourier l-a invitat la el acasă pentru a-i arăta o colecție de obiecte egiptene pe care le adunase în timpul expediției lui Bonaparte. Hieroglifele l-au fascinat pe tînăr. „Ce semnificație au ele?" a întrebat el. Răspunsul a fost: „Nimeni nu știe nimic despre asta". Copilul se numea Jean-Francois Champollion. Înflăcărat de misterul unei limbi pe care nimeni nu putea să o citească, Champollion a devenit un eminent lingvist și pasionat pentru scrierea egipteană. La acea vreme, Franța era invadată de vestigii ale vechiului Egipt. Tînărul Champollion a devorat povestirea despre expediția lui Bonaparte, de îndată ce aceasta a fost publicată. Matur, el a fost primul care a descifrat hieroglifele. Dar abia în 1828, la 27 de ani după întîlnirea cu Fourier, a putut Champollion să viziteze Egiptul, țara visurilor sale, și să urce pe cursul Nilului, plecînd din Cairo.

Pretutindeni, pe pereți și pe coloanele de la Karnak și Denderah, Champollion a putut citi, aproape fără efort, inscripțiile. Hieroglifele erau considerate, pînă la el, ca fiind un cod pictural, bogat în metafore obscure în care se distingeau mai ales globuri oculare și linii șerpuitoare, scarabei, păsări și bondari. Domnea o mare confuzie. Cîțiva savanți erudiți au mers pînă acolo încît au presupus că egiptenii erau coloni veniți din China. Alții susțineau contrariul. Au fost publicate enorme volume cu traduceri inexacte. Un „traducător" a aruncat o privire asupra pietrei „Rosette", a cărei inscripție nu fusese încă descifrată, și a tradus-o pe loc. El pretindea „că evită astfel erorile care apar inevitabil după o reflectare prelungită". După părerea sa, cele mai bune rezultate se obțin atunci cînd nu gîndești prea mult. Așa cum în prezent, în căutarea unei vieți extraterestre, speculațiile amatorilor au speriat și descurajat numeroși cercetători.

Champollion a refuzat interpretarea conform căreia hieroglifele ar fi metafore picturale. Cu ajutorul unui strălucit fizician englez, Thomas Young, el a folosit altă metodă. Piatra „Rosette" fusese descoperită în 1799 de către un soldat francez care lucra la fortificațiile unui oraș situat în delta Nilului — Rachid —, pe care europenii, cunoscînd mai puțin limba arabă, l-au transformat în „Rosette". Pe acest fragment de stelă a

unui vechi templu, se poate observa un mesaj repetat cu trei caractere diferite: sus, cu hieroglife; la mijloc, cu caracter „demotic" (un fel de scriere hieroglifică cursivă); jos, cu caractere greceşti. Champollion citea curent greaca veche. Din inscripţie, a aflat că era vorba de comemorarea încoronării lui Ptolemeu al V-lea Epifanul, în anul 196 î.e.n.

Numele lui Ptolemeu este menţionat de mai multe ori în limba greacă. În textul hieroglific, el se găseşte aproape în aceleaşi poziţii, adică un grup de simboluri înconjurat de un cartuş de formă ovală. Champollion a conchis că ceea ce se afla în interiorul cartuşului trebuia să fie numele lui Ptolemeu. În acest caz, scrierea nu mai putea fi picturală sau metaforică. Simbolurile trebuiau să corespundă, aproape în întregime, unor litere sau unor silabe. Champollion numără cuvintele greceşti şi, apoi, hieroglifele. Primele erau mult mai puţin numeroase, ceea ce îi întărea ideea că hieroglifele reprezentau, în principal, litere şi silabe. Dar care? Din întîmplare, a avut ocazia să examineze un obelisc, găsit la Philae, pe care se aflau echivalentele hieroglifelor formînd numele Cleopatrei (Kleopatra).

Ptolemeu începe cu litera P; primul simbol din carte este un pătrat. A cincea literă din numele Cleopatrei este tot un P; ori, şi în cartuşul cu numele Cleopatrei se poate observa acelaşi pătrat în poziţia a cincea. A patra literă din numele lui Ptolemeu este un L. A doua literă din numele Cleopatrei este un L. În scrierea hieroglifică, este reprezentată de un leu. Vulturul este simbolul literei A şi apare de două ori în numele Cleopatrei. După cum se vede, hieroglifele se constituie, în marea lor majoritate, într-un simplu cod bazat pe substituire. Dar nu toate reprezintă litere sau silabe. Unele sînt realmente picturale. Sfîrşitul cartuşului cu Ptolemeu are următoarea semnificaţie: „Cel ce va trăi de-a pururi, îndrăgit de zeul Ptah". La sfîrşitul cartuşului Cleopatrei, un semicerc şi un ou formează o ideogramă convenţională pentru „fiica lui Isis". Acest amestec de litere şi de pictograme i-a tulburat mult pe cercetători.

Privind retrospectiv, lucrurile par chiar uşoare. Dar a trebuit să treacă secole pentru a reuşi. Mai erau încă multe de făcut, mai ales în ce priveşte descifrarea inscripţiilor hieroglifice mai vechi. În ce priveşte aceste cartuşe la care ne-am referit — cheile misterului —, s-ar putea spune că faraonii au uşurat sarcina egiptologilor, deoarece numele Ptolemeu şi Cleopatra sînt înconjurate de un cerc. Champollion a traversat marea sală Hipostilă a templului din Karnak unde a citit, fără dificultate, inscripţiile care uimiseră atît de mult generaţiile.

„Există, oare, acolo sus, cineva care ne-ar putea vorbi?"

Şi astăzi sîntem în căutarea unui mesaj al unei civilizaţii îndepărtate, separată de Pămînt nu numai în timp, dar şi în spaţiu.

Dacă am primi un mesaj radio din partea unei civilizaţii extraterestre, am putea oare să-l înţelegem? O inteligenţă extraterestră, în ciuda coerenţei sale interioare, a complexităţii sale, a eleganţei sale, ne-ar fi în întregime străină. Există ceva ce poate fi comparat cu o piatră „Rosette" interstelară? Sîntem convinşi de acest lucru. Toate civilizaţiile tehnice, oricît de diferite ar fi ele, trebuie să aibă un limbaj comun: ştiinţele şi matematica. Legile naturii sînt pretutindeni aceleaşi.

Cel mai mare observator radio radar semiorientabil de pe Terra este cel de la Arecibo. În inima insulei Porto Rico, acest observator se întinde pe o distanţă de 305 metri. Suprafaţa sa emisferică reflectorizantă se găseşte într-o vale naturală în formă de chiuvetă. Observatorul primeşte undele radio din adîncurile spaţiilor, le concentrează în antenele care se află deasupra reflectorului — acesta fiind conectat electronic la postul de control, unde este analizat semnalul. Atunci cînd telescopul serveşte drept emiţător radar, antenele transmit semnalul reflectorului, care le trimite în spaţiu. Observatorul de la Arecibo a fost utilizat pentru receptarea semnalelor inteligente provenind de la o civilizaţie spaţială, — şi numai o dată pentru a emite un mesaj către „M 13", o îndepărtată îngrămădire globulară de stele, pentru a demonstra capacitatea noastră de a angaja un autentic dialog interstelar.

În cîteva săptămîni, observatorul de la Arecibo ar putea emite, în direcţia unui alt observator similar, situat pe o planetă dintr-un sistem planetar apropiat, conţinutul integral al „Enciclopediei Britanice". Undele radio se deplasează cu viteza luminii, adică de zece ori mai repede decît orice mesaj transmis celei mai rapide dintre navele spaţiale terestre. Radiotelescoapele emit pe o bandă îngustă de frecvenţe semnale atît de intense, încît pot fi detectate la distanţe imense. Observatorul de la Arecibo ar putea comunica cu radiotelescoape situate pe o planetă aflată la o distanţă de 15 mii de ani lumină, la jumătatea drumului către centrul Căii Lactee. Numai dacă am şti, însă, unde să trimitem mesajul. Există oare, acolo sus, cineva care ne-ar putea vorbi? Printre atîtea miliarde de stele ale Căii Lactee, este oare posibil ca numai sistemul nostru solar să aibă o planetă locuită?

Există numeroase obstacole care pot împiedica evoluţia unei civilizaţii tehnice: planetele sînt poate mai rare decît credem noi, şi viaţa nu apare chiar atît de uşor. Este posibil ca evoluţiile formelor superioare de viaţă să fie incerte sau ca formele complexe de viaţă să se dezvolte fără dificultăţi, — dar ca inteligenţa şi apariţia societăţilor tehnice să presupună un joc al coincidenţelor, aceasta este puţin probabil. Astfel, evoluţia speciei umane n-a fost posibilă decît prin dispariţia dinozaurilor, prin îngheţarea pădurilor în epoca glaciară. Sau, oare, civilizaţiile se nasc inexorabil, pe rînd, pe nenumăratele planete din Calea Lactee dar sînt instabile, iar cele care sînt apte să supravieţuiască propriilor tehnologii, cele care evită să sucombe în ignoranţă, în poluare şi în războiul atomic, sînt foarte puţine?

Ne găsim încă la primele stadii ale cercetării noastre, prin radio, a altor civilizaţii spaţiale. O fotografie a unui cîmp stelar dens prezintă sute de mii de stele. Conform evaluărilor noastre optimiste, pe una dintre ele se află o civilizaţie avansată. Dar pe care? Către care stea ar trebui să direcţionăm radiotelescoapele? Dintre milioanele de posibili candidaţi, nu am examinat prin unde radio decît cîteva mii. Vom întreprinde totuşi, în curînd, o cercetare riguroasă şi sistematică. Preliminariile sînt în curs simultan, în Statele Unite şi în U.R.S.S.

„Zeul Corb"

Adesea, de-a lungul istoriei, popoarele nu s-au întîlnit sub semnul bunăvoinţei. Contactele „transculturale" au avut totdeauna o dimensiune directă şi fizică; ceea ce nu se poate, nicidecum, compara cu un contact radio. Este, totuşi, interesant de examinat unul sau două exemple din trecut, pentru a evalua ceea ce se poate spera. Ludovic al XVI-lea a trimis în Oceanul Pacific o expediţie ale cărei obiective erau ştiinţifice, geografice, economice şi politice, expediţie condusă de contele La Pérouse, reputat explorator care luptase alături de americani în timpul războiului de independenţă. În iulie 1786, după aproape un an de la plecare, La Pérouse a atins coastele Alaskăi, într-un

Piatra „Rosette" în dreapta — Champollion

punct numit astăzi Lituya Bay. El povesteşte: „În timpul şederii forţate în radă, am fost tot timpul înconjuraţi de pirogi pline de sălbatici. Aceştia ne propuneau să schimbăm fierul pe peşte, piei de lutru şi alte animale, ca şi diverse piese ale costumelor lor; păreau că sînt obişnuiţi cu traficul şi erau neguţători la fel de abili ca cei din Europa".

Indigenii americani s-au arătat din ce în ce mai duri în afaceri. Spre marea nemulţumire a lui La Pérouse, au început să şi fure. La Pérouse a respectat ordinele regelui: s-a comportat paşnic faţă de indigeni. După ce a asigurat aprovizionarea celor două nave, a părăsit Lituya Bay pentru a nu mai reveni niciodată acolo. Expediţia a naufragiat în Pacificul de Sud, în 1788. La Pérouse a pierit împreună cu toţi membrii echipajului său.

Exact un secol mai tîrziu, Cowee, şeful indienilor Tlingits, a povestit antropologului canadian G.T. Emmons cum s-au întîlnit strămoşii săi pentru prima dată cu omul alb. Indienii Tlingits nu aveau nici un document scris, iar Cowee nu auzise niciodată de La Pérouse. Iată ce relatează Cowee: „Într-o zi, la sfîrşitul primăverii, un grup mai mare de indieni Tlingits se aventurară la Yakuta, spre nord, pentru a cumpăra aramă. Fierul era şi mai preţios, dar imposibil de obţinut. Intrînd în Lituya Bay, patru pirogi au fost înghiţite de valuri. În timp ce supravieţuitorii îşi ridicau corturile şi îşi plîngeau tovarăşii pe care îi pierduseră, două obiecte mari, ciudate, îşi făcură apariţia în radă. Nimeni nu ştia ce sînt. Semănau cu două păsări mari, negre, avînd imense aripi albe. Conform credinţei indiene, lumea fusese creată de către o pasăre mare care lua adesea forma unui corb, o pasăre care eliberase soarele, luna şi toate stelele din cutiile în care fuseseră închise. Oricine ar fi privit Corbul, se preschimba în stană de piatră. Înspăimîntaţi, indienii au fugit să se ascundă în pădure. Dar, văzînd că nimeni nu venea către ei, cei mai curajoşi au ieşit din pădure, au rulat frunze de salată sălbatică pentru a-şi fabrica un fel de telescoape, sperind astfel să nu fie pietrificaţi. Li se părea că păsările îşi repliau aripile şi că o multitudine de mici personaje negre ieşeau din interiorul lor. În acest moment, un bătrîn războinic, pe jumătate orb, îi adună pe indieni şi îi anunţă că, viaţa lui fiind deja pe sfîrşite, putea merge, pentru binele comun, să vadă dacă zeul Corb îşi preschimbă copiii în pietre. A urcat în pirogă şi s-a îndreptat către Corb, în care s-a urcat. A auzit voci bizare. Avînd vederea slabă, abia distingea formele negre care se mişcau în faţa lui. Erau poate corbi mai mici. S-a reîntors bine sănătos printre ai lui. A fost imediat înconjurat de ceilalţi, foarte surprinşi de a-l vedea în viaţă. După ce s-a gîndit puţin, bătrînul şi-a dat seama că nu vizitase zeul Corb, ci o pirogă uriaşă, fabricată de oameni. Formele negre nu erau corbi, ci oameni de o specie diferită. I-a convins pe indieni să meargă la străinii aceia şi să schimbe blănurile lor pe articole ciudate, mai ales fier".

Indienii Tlingits au păstrat, astfel, în tradiţia lor orală, o povestire cît se poate de verosimilă a întîlnirii lor cu o cultură străină. Dacă, într-o zi, am intra în contact cu o civilizaţie extraterestră mai avansată decît a noastră, întîlnirea ar fi tot atît de paşnică? Sau ar urmări schema mai dezolantă a unei societăţi puţin mai dezvoltate care distruge complet o societate mai înapoiată din punct de vedere tehnic?

La începutul secolului al XVI-lea, în centrul Mexicului înflorea o civilizaţie. Aztecii aveau o arhitectură monumentală, un sistem de arhive perfecţionat, o artă rafinată şi un calendar astronomic superior celui care exista în Europa.

Contemplînd obiectele aztece aduse de către primele nave încărcate cu bogăţiile Mexicului, Albrecht Dürer scria, în 1520: „Nu am văzut niciodată pînă acum ceva care să mă fi încîntat atît de mult. Am văzut un soare în întregime din aur, avînd diametrul de un braţ (este vorba de calendarul astronomic aztec); de asemenea, o lună în întregime din argint, avînd acelaşi diametru şi două săli pline cu tot felul de arme, armuri şi alte obiecte războinice lucrate minunat, mai frumoase decît în poveşti". Intelectualii au fost stupefiaţi în faţa cărţilor aztece care, după cum spunea unul dintre ei, seamănă cu cele egiptene. Hernán Cortés descrie capitala aztecilor ca fiind una din cele mai frumoase din lume şi adaugă: „Moravurile sînt în general foarte asemănătoare cu cele din Spania; şi cum se remarcă aproape aceeaşi ordine şi ace-

lași ansamblu, ești permanent frapat de uimitoarea civilizație a unei națiuni barbare, separată de toate celelalte națiuni civilizate". Doi ani mai tîrziu, el distrugea în întregime Tenochtitlán, ca și restul civilizației pe care o descrisese atît de bine...

Perspicacitatea aztecilor în privința caracterului spaniolilor nu i-a ajutat să se apere. În 1517, o mare cometă apăruse pe cerul Mexicului. Moctezuma (împăratul aztec), obsedat de legenda întoarcerii zeului Quetzalcoatl sub forma unui om cu piele albă venind din Marea Orientală, i-a trimis la moarte imediat pe astrologii săi. Aceștia nu preziseseră cometa și nu știuseră nici să o explice. Era sigur că dezastrul era iminent. Moctezuma deveni sumbru și distant. Ajutată de superstițiile aztecilor și de propria sa superioritate tehnologică, o armată de patru sute de oameni — europeni și aliați — a repurtat o victorie zdrobitoare și a distrus în întregime această mare civilizație de un milion de oameni. Aztecii nu văzuseră niciodată cai: aceștia nu existau în Lumea Nouă. Nu inventaseră arma de foc și nu dispuneau nici măcar de arme din fier. Și totuși, prăpastia tehnologică dintre ei și spanioli nu era prea mare — numai de cîteva secole.

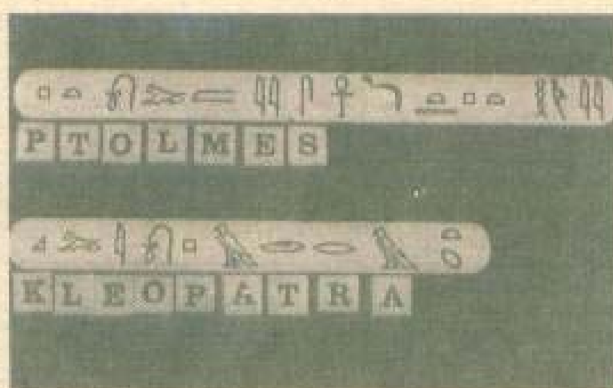
Dacă experiența penibilă a conflictelor între diversele culturi pe care a trăit-o planeta noastră s-ar repeta la scară galactică, se pare că ar fi trebuit să fim deja distruși — după ce am fi primit, în trecere, o dovadă de admirație pentru operele lui Shakespeare, Bach sau Vermeer. Dar aceasta nu s-a întîmplat. Este posibil ca intențiile civilizațiilor extraterestre să fie binevoitoare, ca în cazul lui La Pérouse, mai mult decît în cazul lui Cortés. Sau, în ciuda a tot ce s-a povestit despre OZN-uri și despre astronauții din antichitate, civilizația noastră nu a fost încă descoperită.

La două sute de ani lumină și acum un milion de ani...

Să admitem că civilizația cea mai apropiată se găsește la două sute de ani lumină, ceea ce înseamnă că nu i-ar trebui decît două sute de ani pentru a ajunge la noi cu o viteză apropiată de aceea a luminii. Și, chiar parcurgînd cu o sutime sau o miime din viteza luminii spațiile interstelare, ființele aparținînd altor civilizații apropiate ar fi putut să ne viziteze. De ce nu au făcut-o?

Mai multe răspunsuri sînt posibile. Dacă pornim de la o asemenea premisă, înseamnă să negăm moștenirea lui Aristarh și a lui Copernic — „Noi, oamenii, sîntem primii"; trebuie, desigur, ca o civilizație să fie prima, pentru a intra în istoria galaxiei. Sau poate avem dreptate cînd presupunem că alte civilizații nu au știut prea bine să evite autodistrugerea? Sau poate, în sfîrșit, o problemă neprevăzută împiedica zborurile interstelare? Există și o altă posibilitate: asemenea ființe au venit deja, dar se ascund, conform unei „Lex Galactica", unei etici ce interzice ingerința în afacerile unei alte civilizații. Se mai poate imagina că acestea ne observă — curioase, dar fără pasiune —, așa cum noi cercetăm o cultură microbiană...

Să încercăm, însă, o explicație mai compatibilă cu tot ceea ce știm deja. Dacă o civilizație foarte avansată în domeniul călătoriilor interstelare s-ar fi găsit, acum mult timp, la o distanță de două sute de ani lumină, nu ar fi avut nici un motiv special să creadă că Terra reprezintă ceva special, atîta vreme cît nu ar fi vizitat-o. Nici un produs al tehnologiei umane nu a avut timp, chiar deplasîndu-se cu viteza luminii, precum emisiunile noastre radio, să depășească bariera

O ideogramă și descifrarea ei

celor două sute de ani lumină. Din punct de vedere al acestei civilizații, toate sistemele stelare apropiate ar incita la explorare și la colonizare.

O civilizație care ar fi atins un anumit nivel tehnic s-ar fi interesat progresiv — după ce va fi parcurs tot sistemul său planetar și ar fi efectuat zboruri interstelare mai lungi — de stelele mai apropiate. Anumite civilizații nu ar fi avut planete care să justifice această acțiune, singurii lor vecini fiind uriașe lumi gazoase sau asteroizi minusculi. Altele ar fi, poate, înconjurate de planete deja locuite, a căror atmosferă ar fi toxică sau cu un climat ce nu permite viața. În multe cazuri, colonizatorii ar trebui să modifice lumea pentru a o face mai clementă, mai „terestră", am spune noi. Adaptarea unei planete la nevoile sale cere timp. Cîteodată, este posibil să apară o lume locuibilă ce va fi colonizată. Dar utilizarea resurselor planetare, permițînd construirea imediată a noi nave interstelare, ar cere, de asemenea, timp. În sfîrșit, misiunea unei a doua generații de exploratori și de colonizatori se va îndrepta spre stelele unde nimeni nu va fi ajuns niciodată. O civilizație ar putea, astfel, să avanseze încet, din lume în lume, ca o plantă agățătoare.

Este posibil ca, mai tîrziu, cînd coloniile de la nivelul trei sau patru ar dezvolta noi lumi, o civilizație independentă, de asemenea în expansiune, să fie descoperită. Și e foarte verosimil, ca un dialog la distanță să fie deja stabilit, prin radio sau prin orice alt mijloc, cu această nouă societate colonizatoare. Se pot concepe două civilizații care nu au nici măcar obiective planetare, care se ignoră, iar rețelele lor de expansiune se întrepătrund, fără să fie, însă, în conflict; sau, dimpotrivă, colaborează în explorarea unei anumite regiuni a galaxiei. Pot să dureze chiar mii de ani aceste aventuri coloniale, și civilizații vecine să rămînă departe sau învecinate, fără să se cunoască.

William Newman și cu mine am calculat că, dacă o asemenea civilizație, aflată la o distanță de două sute de ani lumină, s-ar fi lansat acum un milion de ani în explorarea spațiului, colonizînd pe drum lumile care i-ar fi convenit, abia acum navele sale spațiale ar intra în sistemul nostru solar. Un milion de ani reprezintă o perioadă lungă de timp. Și dacă civilizația cea mai apropiată de noi există de mult timp, ea nu a putut încă să ajungă la noi. O sferă cu o rază de două sute de ani lumină conține două sute de mii de sori, și poate un număr comparabil de lumi care se pretează la o colonizare. Va trebui, desigur, să se aștepte ca aceste două sute de mii de alte lumi să fie colonizate pentru ca, din întîmplare, să se descopere că și sistemul nostru solar adăpostește o civilizație autohtonă.

„Ingineria genetică" și viitorul plantelor

În vara caldă și ploioasă a anului 1846, aproape peste noapte, întreaga recoltă de cartofi a Irlandei a fost pierdută. Foametea rezultată în urma acestei catastrofe a cauzat moartea unui număr de 2,5 milioane de oameni și emigrarea disperată a altor 2 milioane, care s-au îndreptat fie către America, fie către Marea Britanie. Acesta este cel mai dramatic exemplu de foamete cauzată prin pierderea diversității genetice a unei plante alimentare. Baza genetică a culturilor de cartofi din Irlanda fusese redusă pînă la un nivel care oferea rezistență insuficientă la mălură. Dar aceasta nu a fost nici prima, nici ultima catastrofă de acest fel, iar oamenii de știință se tem că ea ar putea să nu rămînă cea mai dezastruoasă. Condițiile care ar putea duce la o întrerupere nefastă a producției mondiale de hrană evoluează într-un ritm amenințător. Amenințarea crește nu numai datorită dependenței excesive de un număr restrîns de soiuri de plante nutritive, ci și datorită distrugerii pe scară largă a vegetației sălbatice, și deci a unei surse importante de noi soiuri de plante agricole, sau de proprietăți noi pentru soiurile existente.

Această problemă se bucură în prezent de atenția care, conform părerii oamenilor de știință, i se cuvine de multă vreme. Spre exemplu, în 1981, Departamentul de Stat al Statelor Unite a cerut instituției American Association for the Advancement of Science să alcătuiască o echipă de experți care să studieze, între altele, implicațiile „ingineriei genetice" în acest domeniu complex și tot mai amplu de activitate științifică. Experții instituției amintite au înscris la loc de frunte problema conservării plasmei germinative.

„Acum zece mii de ani", spune Jean Mayer, dieteticiană de renume și rector al Universității Tufts, „populația globului era de aproximativ 5 milioane, conform ipotezelor emise de paleontropologi. Acești oameni erau culegători și vînători, iar Pămîntul oferea circa 25 de kilometri pătrați pe cap de locuitor. Ei dispuneau de aproximativ 5000 de soiuri de plante comestibile. Astăzi, cînd populația mondială este de peste 4 miliarde, densitatea medie fiind de 25 de oameni pe kilometru pătrat, în circuitul comerțului internațional intră mai puțin de 150 de plante nutritive".

Conform datelor emise de U.S. Department of Agriculture, supraviețuirea populației mondiale se bazează astăzi pe numai circa 15 specii de plante alimentare: cinci plante cerealiere (orezul, grîul, porumbul, sorgul și orzul), trei plante cu rădăcini comestibile (cartoful, maniocul și cartoful dulce), trei plante leguminoase (fasolea, soia și arahida), două plante producătoare de zahăr (trestia de zahăr și sfecla de zahăr) și doi arbori fructiferi (bananierul și cocotierul). „Dependența de un număr de specii atît de restrîns", argumentează în continuare Jean Mayer, „face ca omenirea să fie extrem de vulnerabilă la întreruperi dezastruoase ale aprovizionării cu hrană, prin catastrofe naturale sau cauzate de om".

Această vulnerabilitate decurge din echilibrul foarte fragil existent astăzi între plantele nutritive și agenții patogeni și insectele care le amenință. Adaptîndu-se la prezența unor noi insecticide, sau soiuri de plante cu o mai mare rezistență la boli, insectele dăunătoare și agenții patogeni (mucegaiurile, virusurile etc.) își schimbă mereu, prin mecanismul selecției naturale, constituția genetică.

Cînd un agent patogen cu o constituție genetică modificată atacă o plantă pînă atunci rezistentă la agentul patogen respectiv, există pericolul unei contaminări rapide a tuturor plantelor care au aceeași structură genetică. Din fericire, în lume există încă regiuni, mai cu seamă în țările subdezvoltate, unde uniformitatea genetică a plantelor agricole este limitată la un singur ogor, sat sau district. În restul lumii persistă pericolul unor catastrofe de proporțiile celei petrecute în Irlanda la mijlocul secolului trecut.

Asemenea exemple nu sînt greu de găsit. În deceniul al șaptelea al secolului trecut, o invazie de filoxeră a distrus viile din întreaga Europă. În Statele Unite, rugina-grîului a redus drastic recolta din 1958, iar, în 1970, o epidemie de mălură a frunzei de porumb a produs pagube evaluate între 500 de milioane și cîteva miliarde de dolari.

Baza genetică îngustă este rezultatul inevitabil al efortului de obținere, în timp scurt, a unor soiuri de semințe agricole capabile să producă uniform recolte bogate.

Un studiu efectuat în 1980 de o mare companie producătoare de semințe agricole s-a soldat cu concluzia că 38 la sută din suprafața totală a culturilor de grîu, 43 la sută din cea a culturilor de porumb și 42 la sută din cea a culturilor de soia foloseau în total numai șase varietăți de plante. Aproape trei pătrimi din totalul producției americane de cartofi se baza pe numai patru varietăți, iar în întreaga țară erau cultivate doar două soiuri de mazăre.

Conservarea plasmei germinative a unui număr cît mai mare de specii și varietăți de plante agricole oferă, printre altele, posibilitatea unui reviriment rapid în urma epidemiilor. În iarna care a urmat epidemiei de mălură din 1970, companiile americane producătoare de semințe au recurs rapid la cultivarea unor soiuri de porumb despre care se știa că aveau o mare rezistență la această boală, și au reușit să producă, în insulele Hawai și în Florida, cantitățile de semințe fără de care, în anul următor, majoritatea zonelor vătămate ar fi trebuit să renunțe la culturile de porumb. Imensa diversitate a materialului genetic prezent în plantele agricole și în soiurile sălbatice înrudite cu ele constituie sursa unor mari avantaje economice. Ea permite sporirea productivității și îmbunătățirea calităților nutritive și asigură rezistența la agenți patogeni și adaptabilitatea la condiții diferite de sol și climă. De asemenea, diversitatea genetică este de o mare importanță pentru însăși supraviețuirea culturilor de plante nutritive; agricultorii trebuie să dispună de un rezervor de potențial genetic acoperind o cît mai mare diversitate de plante. Așadar, perpetuarea varietăților sălbatice și primare ale plantelor agricole este cea mai bună asigurare împotriva distrugerii sistemului mondial al producției de alimente.

În realitate însă, numărul speciilor şi varietăţilor de plante scade într-un ritm tot mai rapid prin defrişare, prin cultivarea aproape exclusivă a unei plante anumite, prin eroziunea solului, deşertificare şi poluare. Pînă în anul 2000, populaţia globului va creşte cu aproape 50 la sută, cifrîndu-se la aproximativ 6 miliarde. Conform prognozei emise de Uniunea Internaţională pentru Conservarea Naturii şi a Resurselor Naturale, dacă actualul ritm de degradare a solului va persista, o treime din suprafaţa arabilă totală a globului îşi va pierde fertilitatea pînă la sfîrşitul secolului, iar suprafaţa totală a zonelor de pădure neexploatate va fi înjumătăţită.

Pînă nu demult, geneticienii puteau recurge la ajutorul oferit de diversitatea genetică păstrată în culturile indigene şi vegetaţia sălbatică din unele regiuni, situate cu precădere în lumea a treia. În aceste regiuni, ei puteau colecta plasma germinativă necesară pentru crearea unor noi soiuri de plante agricole. Astăzi însă, fermierii mexicani cultivă într-o măsură tot mai mare porumbul hibrid provenit din vestul mijlociu al Statelor Unite, tibetanii seamănă orz suedez, iar pe ogoarele din Turcia creşte un soi de grîu creat de agronomii mexicani. Toate aceste culturi vin în detrimentul varietăţilor locale ale plantelor agricole respective.

Un botanist de la Universitatea Texas apreciază că 30 pînă la 70 la sută din speciile de plante existente astăzi vor dispărea în următorii 100 de ani. Conform opiniei unui apreciat entomolog şi sociobiolog de la Universitatea Harvard, Edward O. Wilson, omul distruge astăzi speciile de plante într-un ritm care ameninţă echilibrul ecologic al planetei.

Proprietăţi folositoare

Dar trebuie oare să ne facem griji în privinţa fiecărei specii de plante? „În majoritatea covîrşitoare a cazurilor", spune Thomas E. Lovejoy, de la World Wildlife Fund, „este imposibil de vorbit despre beneficiile imediate pe care le-ar putea aduce o anumită specie. Dar incapacitatea noastră de a prezice care specii s-ar putea dovedi a fi folositoare omului ne obligă să asigurăm supravieţuirea tuturor".

O plantă nu trebuie să fie comestibilă pentru a fi folositoare. Cel mai adesea pe cale experimentală, omul a descoperit utilitatea medicinală sau industrială a unor specii de plante. În ultimii 25 de ani, asemenea experimente au vizat un număr de specii mai mare decît cel al tuturor plantelor folosite în tot restul istoriei umane în alte scopuri decît satisfacerea nevoii de hrană. Numai în Statele Unite a fost experimentat potenţialul unui număr de peste 30.000 de specii, iar în lume există alte circa 350.000 de plante superioare care nu au fost supuse încă cercetărilor. Multe dintre acestea din urmă nu sînt îndeajuns cunoscute; multe — dacă nu chiar majoritatea lor — au o răspîndire geografică foarte restrînsă.

La Universitatea Tufts, un institut de studii asupra nutriţiei examinează în prezent caracteristicile unui palmier din bazinul amazonian, denumit babassu; uleiul produs de acest arbore este similar cu uleiul de măsline, iar conţinutul său proteic este cu 40 la sută mai mare decît cel al unei legume amplu cultivată, soia, şi capabil să concureze cu proteinele animale de cea mai bună calitate. La Universitatea California din Berkeley, Melvin Calvin a extras din seva lăptoasă a unei plante care creşte în regiuni aride, Euphorbia lathyrus, o substanţă ce poate înlocui motorina.

„Bănci de plasmă germinativă"

Sistemul actual de conservare a plasmei germinative se bazează pe un complex, adesea confuz, de relaţii între instituţii naţionale şi internaţionale.

Pe plan internaţional, principalul for coordonator este Comisia Internaţională pentru Resurse Genetice Vegetale, al cărei secretariat se află în cadrul unei instituţii specializate a O.N.U., Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură (F.A.O.), cu sediul la Roma. Pe lîngă acest for, există alte trei organizaţii: Grupul Consultativ pentru Cercetări Agricole Internaţionale, al cărui sediu central se află la Washington, în cadrul Băncii Mondiale, Programul Ecologic al O.N.U., cu sediul la Nairobi, şi Uniunea Internaţională pentru Conservarea Naturii şi a Resurselor Naturale, cu sediul în Elveţia.

Specificul biologic al plantelor permite aplicarea unui număr restrîns de metode de conservare a plasmei germinative, în funcţie de modul de reproducere a diferitelor specii. În cazul unui mare număr de plante nutritive, conservarea seminţelor constituie o soluţie adecvată. Cea mai importantă bancă americană de seminţe este aşa-numitul National Seed Storage Laboratory din localitatea Fort Collins (statul Colorado).

Louis N. Bass, directorul acestei instituţii, afirmă că laboratorul posedă circa 250 000 de mostre refrigerate de seminţe, dintre care circa două treimi au fost catalogate pînă acum. Fiecare mostră conţine circa 5000 de seminţe şi reprezintă un soi diferit (din punct de vedere genetic) de plantă cu potenţial nutritiv sau industrial. Această colecţie de circa 1,25 miliarde de seminţe include toate plantele agricole importante: porumb, grîu, bumbac, soia, sorg, mei, iarbă furajeră, toate legumele şi principalele plante ornamentale. Seminţele păstrate aici provin din întreaga lume. Prin intermediul Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură şi al Comisiei Internaţionale pentru Resurse Genetice Vegetale, laboratorul colaborează cu centre similare din alte ţări.

Majoritatea seminţelor sînt păstrate la temperaturi între —15 şi —20°C. Ţelul urmărit este conservarea unor mostre cu un potenţial germinativ de peste 80 la sută. Mostrele de seminţe sînt controlate în acest sens la fiecare cinci ani. Atunci cînd potenţialul germinativ scade sub 70 la sută, laboratorul cultivă planta respectivă într-un mediu adecvat de climă şi sol pentru a obţine seminţe noi. Prin excluderea umidităţii şi menţinerea unor temperaturi scăzute, perioada de conservare a fost dublată şi chiar triplată în cazul unor seminţe de plante agricole.

„În prezent", spune Bass, „experimentăm conservarea seminţelor în azot lichid, la o temperatură de —196°C. Presupunem că această metodă va prelungi considerabil perioada în care seminţele conservate îşi păstrează potenţialul germinativ. Studiile efectuate pînă acum arată că seminţele multor plante agricole, precum ceapa, salata verde, pătlăgelele roşii, sorgul sau fasolea, suportă foarte bine acest mod de conservare. Vreme de trei ani, asemenea seminţe şi-au păstrat intact potenţialul germinativ".

Există însă şi numeroase plante agricole perene, precum arborii fructiferi, inclusiv soiuri ale căror proprietăţi au devenit atît de complexe prin intervenţia omului, încît nu pot fi transmise întocmai prin seminţe. Aşa-numitul Northwest Germ Plasm Repository din localitatea Corvallis (statul Oregon) a fost înfiinţat în 1981 în scopul conservării plantelor cu reproducere vegetativă. Acest centru va asigura perpetuarea unor soiuri de căpşuni, zmeură, păr, alun, hamei şi alte plante cu un important rol nutritiv. Alte 11 centre similare vor fi înfiinţate în anii următori.

Pe lîngă metodele convenţionale de conservare, există o posibilitate nouă, aplicabilă în special în cazul plantelor capabile de reproducere vegetativă. Noua metodă, a cărei experimentare se află încă într-un stadiu incipient, constă în cultivarea ţesuturilor vegetale în soluţii nutritive. Această tehnică este folosită

deja de cultivatorii de orhidee. Ea permite totodată întreruperea procesului natural de creştere a organismului vegetal şi conservarea răsadurilor sau a unor fragmente ale acestora.

„Îngheţarea" peisajului genetic

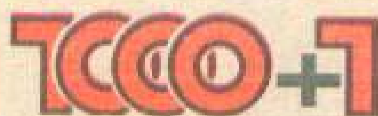
În ciuda tuturor acestor progrese ştiinţifice, un număr mereu mai mare de ecologi şi botanişti sînt de părere că băncile de plasmă germinativă — fie că este vorba de seminţe, cloni sau culturi de ţesuturi — nu vor fi niciodată capabile să ofere o asigurare adecvată privind producţia mondială de alimente. „Consider că băncile de plasmă germinativă joacă un rol de o importanţă enormă pentru munca de cercetare ştiinţifică şi îmbunătăţirea soiurilor de plante agricole", afirmă Hugh Iltis, „dar nu vor fi capabile să întreţină diversitatea genetică a plantelor de-a lungul următorilor 2000 de ani". În primul rînd, argumentează Iltis şi unii dintre colegii săi, aceste centre sînt vulnerabile la accidente. De asemenea, spre deosebire de duşmanii lor care trăiesc în mediul natural, plantele conservate încetează să evolueze.

Soluţia sugerată de Iltis şi numeroşi alţi experţi constă în „îngheţarea peisajului genetic", prin înfiinţarea unor rezervaţii naţionale şi internaţionale. Aceste rezervaţii ar ocroti nu numai vegetaţia sălbatică de ansamblu, dar şi genotipurile plantelor agricole. În lume există regiuni bogate în soiuri sălbatice de porumb (Mexic) sau cartof (Peru şi Bolivia), sau grîu şi orz (Anatolia). În aceste rezervaţii ar fi evitată cultivarea unor specii care nu fac parte din flora locală şi ar fi încurajată în schimb, chiar prin subvenţii, întreţinerea soiurilor primitive.

„Ocrotirea specificului genetic al vegetaţiei regionale trebuie tratată cu prioritate absolută în cadrul planificării agricole şi ecologice", spune Iltis. „Doar prin ocrotirea atentă a întregului tezaur de resurse biologice al planetei vom putea asigura perpetuarea genotipurilor şi fenotipurilor de care depinde viitorul agriculturii".

„Ocrotirea diversităţii genetice a naturii trebuie asigurată prin legi", continuă expertul american. Concluzia sa este că atît oamenilor de ştiinţă, cît şi politicienilor din întreaga lume le revine un rol hotărîtor în acest sens.

(După revista americană „Mosaic")

Un alt fel de debut

● *Trei monştri sacri ai ecranului internaţional revin sub luminile rampei. Cunoscutul actor american Dustin Hoffman a revenit la teatru după o absenţă de 15 ani. El interpretează pe Broadway rolul principal din piesa „Moartea unui comis voiajor", de Arthur Miller. Shirley MacLaine susţine un recital personal la New York. Ea, bineînţeles, pe lîngă dialogul în proză cu publicul, cîntă şi dansează. Gina Lollobrigida, care s-a dedicat în ultimii ani artei fotografice, imortalizînd pe peliculă oameni de stat şi personalităţi proeminente ale vieţii politice şi publice, a debutat pe o scenă newyorkeză, interpretînd unul din rolurile principale ale piesei „Tatuajul în formă de trandafir", de Tennessee Williams. De observat că toţi cei trei mari actori ai ecranului abordează roluri din piese de mare ţinută artistică.*

● *Tot mai mult, vedetele de cinema recurg la activităţi extraprofesionale, mai rentabile decît veniturile obţinute din rolurile pe ecran. Revista vest-germană „Quick" relevă că Elisabeth Taylor a prezentat mantouri de blană (contract de două milioane dolari), Orson Welles degustă vinuri (în medie, un milion venit), iar Farrah Fawcett face reclamă pentru produse cosmetice (pentru modesta sumă de... 6 milioane dolari).*

Mărul discordiei?

Continentul de gheaţă, continentul cel mai liniştit pînă acum - Antarctica, riscă oare să se transforme într-un nou măr al discordiei, împărţind naţiunile lumii în tabere vrăjmaşe?

După cum se ştie, din 1959 Antarctica face obiectul unui tratat semnat de 16 ţări, care prevede statutul său de continent demilitarizat, delimitează posibilităţile de explorare ştiinţifică şi stabileşte măsuri pentru ocrotirea mediului specific. Totodată, pe durata tratatului sînt suspendate orice pretenţii la suveranitate asupra teritoriului antarctic venind din partea unora din ţările membre. Unul din punctele tratatului, primit cu multă satisfacţie de către membri, este posibilitatea pe care o lasă părţilor de a negocia problemele aflate sub incidenţa lui chiar atunci cînd sînt în dezacord sau în conflict asupra altor chestiuni. Un exemplu de acţiune în acest spirit este continuarea discuţiilor asupra Antarcticii între Marea Britanie şi Argentina chiar pe durata conflictului lor armat din Malvine.

Dar pe măsură ce data expirării tratatului asupra Antarcticii se apropie (1989), neliniştea se strecoară în rîndul altor membri ai comunităţii mondiale. În septembrie anul trecut, de exemplu, la cererea unui grup de 101 ţări nealiniate, Adunarea Generală ONU a solicitat Secretarului general al organizaţiei mondiale să prezinte, în cadrul sesiunii din 1984, un raport asupra întregii problematici a Antarcticii, pentru a răspunde temerilor „lumii a treia" că o mînă de ţări bogate şi-ar putea împărţi (fie chiar într-un viitor mai îndepărtat) şi această ultimă zonă neexplorată şi neexploatată încă, în defavoarea celor care posedă doar o prea mică parte din multitudinea de resurse ale lumii.

Premieră chirurgicală

La spitalul de copii din Pittsburgh (SUA) a avut loc recent o premieră chirurgicală mondială: primul transplant multiplu (inimă şi ficat), practicat asupra unei fetiţe în vîrstă de 6 ani şi jumătate. Operaţia a durat 16 ore, timp în care s-a procedat întîi la transplantul de inimă (necesar pentru a se putea efectua, apoi, transplantul de ficat). Inima fetiţei era deja într-o stare critică în urma a două operaţii pe cord datorate unei afecţiuni a arterelor coronariene; la rîndul lor, aceste operaţii fuseseră impuse de nivelul crescut al colesterolului în sînge - provocat de o boală foarte rară a cărei singură şansă de remediere este transplantul de ficat.

Caleidoscop

Drogul: „lovitura de măciucă"

Comisarul Ulber, șeful brigăzii stupefiante din cadrul poliției Berlinului occidental, și dr. Francis Curtet, medic la Boulogne-sur-Seine, în Franța, nu se cunosc. Pare-se că nici n-au auzit unul de altul.

Și, totuși, amîndoi s-au consacrat fără rezerve, cu o responsabilitate demnă de toată considerația, unui scop comun: lupta împotriva drogului, a „morții albe". O luptă grea, plină de dificultăți și neprevăzut, în care succesele nu sînt numeroase și nici spectaculoase.

Anul trecut, poliția din Berlinul occidental avea în evidență zece mii de toxicomani, care consumau zilnic zece kilograme de heroină. Pentru traficanți, aceasta reprezenta o cifră de afaceri exorbitantă: un milion cinci sute de mii de mărci pe zi. În oraș numai firmele Telefunken, Siemens sau BMW mai atingeau asemenea cote. Un record destul de trist pentru un oraș cu 1,8 milioane de locuitori.

„Heroina se vinde pe străzi, în parcuri, la gară, în metrou, peste tot – precizează comisarul Ulber într-o discuție cu redactorul revistei «Le Point». În Berlinul occidental, acest drog este de trei ori mai ieftin decît la Milano, Paris sau Londra. Și mult mai pur. Dacă poliția închide azi două baruri în care s-au descoperit traficanți și consumatori de heroină, mîine alte zece își deschid porțile".

În Franța, acum 10 ani existau cam 30 000 consumatori de droguri. Astăzi, cifra depășește 80 000. În 99 la sută din cazuri este vorba despre tineri, adolescenți și chiar copii.

„Drogul este tot atît de grav ca și cancerul, afirmă dr. Francis Curtet. După accidentele de circulație, cele mai multe decese se înregistrează în rîndul toxicomanilor".

La Paris și în alte orașe franceze, traficanții au coborît prețul heroinei, de la 1 000 la 800 franci gramul, atrăgînd în acest fel mulți adolescenți de 16–17 ani în rîndul consumatorilor. Se știe, deja, ce este în stare să facă un toxicoman pentru a-și procura „rația" de drog...

„Reacționăm, desigur, explică comisarul Ulber. Încercăm să atacăm cu prioritate rădăcinile rețelelor de traficanți. Una dintre acestea, implantată în Orientul Mijlociu, se întindea pe traseul Grecia, Italia, Austria. Am crezut că am anihilat-o la un moment dat, însă traficanții au reactivat-o".

Aceasta explică de ce apar în Berlinul occidental cam o mie de noi toxicomani pe an, școlile fiind vizate în mod cu totul deosebit. Prețul heroinei este de 150 mărci gramul. Cît privește centrele de dezintoxicare, acestea sînt insuficiente: circa 500, cînd nici 1 000 n-ar fi deajuns.

Ar fi, desigur, greșit să se creadă că toxicomaniile se satisfac numai cu heroină, cocaină și alte droguri clasice. În Franța, bunăoară, amatorii de „călătorii fericite" recurg la amfetamine, substanțe halucinogene descoperite de chimiștii germani și folosite, se pare, pentru prima dată pe scară largă, în doparea piloților și tanchiștilor care au participat la campania din mai 1940 împotriva Franței. Pe atunci, aceste amfetamine erau cunoscute sub denumirile de Ortedrină, Maxiton și Corydran.

Cum se prezintă, însă, problema consumului și traficului de droguri în alte țări?

Agenția „Associated Press" scrie că, în anul 1982, în Anglia, peste 20 000 persoane s-au făcut vinovate de încălcarea legislației referitoare la stupefiante. Printre noii toxicomani există numeroși tineri care n-au atins încă vîrsta de 20 de ani. Acțiunile întreprinse de poliție – peste 21 000 – s-au soldat cu confiscarea a 200 kg heroină și arestarea a numeroși traficanți. În august 1983, vameșii de la aeroportul londonez Heathrow au reușit să captureze 7 kg heroină pură și un kilogram canabis, valorînd pe piața drogurilor cam 15 milioane de dolari.

O cantitate mult mai mare de heroină, considerată a fi drogul cel mai dur – aproape 1 500 kg –, a fost confiscată în anul 1982 de către serviciile vamale pakistaneze. Numai la sfîrșitul lunii decembrie, în urma unei acțiuni de anvergură, într-un camion aflat în tranzit s-au găsit 396 kg heroină, evaluată la peste 200 milioane de dolari.

În Brazilia, în anul 1982, cantitatea de cocaină capturată de autorități – circa 362 kg – a fost de trei ori mai mare decît în 1981, iar, în ansamblu – inclusiv cele 730 tone marihuana –, drogurile au atins valoarea de 1,8 miliarde dolari, ceea ce înseamnă dublu față de bugetul ministerului educației și culturii din această țară.

La 2 martie 1983, pe aeroportul argentinian Ezeiza-Buenos Aires poliția a arestat un traficant, care avea asupra lui șapte kilograme cocaină pură, evaluată la circa 5 milioane dolari.

Dar cea mai spectaculoasă operațiune pare să fi fost cea organizată de autoritățile birmane în „triunghiul de aur", la 8 aprilie 1983. Corespondenții de presă sosiți în localitatea Mongpan, din apropierea frontierei cu Thailanda, la puțin timp după încheierea „loviturii de măciucă" dată producătorilor și traficanților de droguri, au rămas uluiți de dimensiunile capturii: 105 kg droguri diverse, din care 10 kg heroină, 549 galoni de opiu lichid (un galon are 4,5 litri), 70 galoni de anhydridă acetică, utilizată pentru transformarea morfinei în heroină, diverse chimicale și o cantitate importantă de arme. În timpul schimbului de focuri, 36 traficanți au fost uciși și cîteva zeci răniți. Un număr de șase laboratoare clandestine au fost distruse.

Și bătălia împotriva „morții albe", de pe urma căreia conturile bancare ale traficanților cresc zi de zi în proporții fabuloase, continuă pe un front larg și cu tot mai multă fermitate.

C. Constantinescu

Însoţindu-l pe Maigret

Un om cu părul alb răsfoieşte cu tact, fără grabă, pagină după pagină. Atît de concentrat pare, încît ai putea spune că citeşte o carte pasionantă de istorie sau întîmplări din Mările Sudului. Din cînd în cînd, omul cu părul alb este învăluit de fumul alburiu al pipei ce părea stinsă. Aprinsă era, însă, flacăra vie a spiritului migălos de investigaţie al omului legii în faţa unei crime cu multe necunoscute, întîmplată într-un „banlieu" parizian. Este Maigret, eroul atitor episoade despre crime şi criminali scrise de Georges Simenon. Este poliţistul integru, reflexiv care, de fiecare dată, reuşeşte să dezlege ghemul încurcat al oricărui caz, cît de greu ar fi el,creat de cei fără de lege. Era, în paginile de literatură poliţistă, un Maigret în chip de comisar a cărui muncă, de zi cu zi, nu avea nimic senzaţional, era o rutină, adeseori plictisitoare. În contact cu delicvenţa şi cu autorii ei părea liniştit, impasibil, uman. Era vorba de delicvenţa „normală", cu 20—30 ani în urmă. Acum însă acţiunile criminale îmbracă forme complexe, punînd în faţa corpului poliţienesc cazuri mult mai multe şi mult mai greu de rezolvat. Maigret, cel din literatură, a fost nevoit să se schimbe, să devină ultra-eficient, în condiţiile în care o spargere nu se mai face cu o simplă cheie, cînd bande de agresori atacă în plină stradă, cu un arsenal de arme greu de imaginat altădată. Aşa se întîmplă în Franţa, în Italia, Anglia, R.F. Germania, în S.U.A., care cunosc o recrudescenţă a criminalităţii, de la acţiunile individuale pînă la cele ale grupurilor bine organizate, proliferînd, în consecinţă, terorismul în chip de grav fenomen antisocial.

Chicago în plin Paris

Goana după cîştiguri uşoare, dintr-o „singură lovitură", devine, pentru o importantă categorie socială de declasaţi, în Occidentul „tuturor posibilităţilor", un mod de viaţă, o profesiune de credinţă, o filozofie, un crez. Singurul lor mod de a exista este imaginat numai în huzur, fără muncă. Înregimentaţi în bande, proliferează comerţul cu stupefiante, stipendiază prostituţia, participă la „hold-up"-uri de milioane etc. Ei lovesc în orice: demnitate, muncă, viaţă.

Sub rafalele pistoalelor automate sînt secerate vieţi omeneşti, inclusiv ale oamenilor legii. Statisticile delicvenţei sînt edificatoare în a dimensiona fenomenul infracţional împotriva căruia braţul legii a declanşat un război total. În marele Paris, în 1983 s-au petrecut 350 000 de delicte faţă de 217 000 în 1982; curba infracţiunilor, în 1984, tinde la cote şi mai înalte, ca urmare a agravării delicvenţei juvenile sub impulsul răspîndirii drogului. Dacă în restul Franţei delicvenţa a crescut cu 20 la sută, în oraşul de pe malurile Senei ea a depăşit 30 la sută. În 1983, în capitala Franţei 17 poliţişti în serviciu comandat cad răpuşi în confruntările cu diverşi răufăcători, iar 1481 de jandarmi sînt răniţi. În gama delicvenţei pe pămînt francez, intră, între altele, furtul prin violenţă, răscumpărările pentru persoane sechestrate, dar şi acţiuni mai „subtile", cum ar fi acapararea ilegală a tripourilor, afacerile cu cecuri false, participarea în comerţul obişnuit, legal, cu bani proveniţi din diverse jafuri, asasinate comise de oamenii din „milieu" (sfera lumii interlope — n.r.). În această lume, scopul scuză, totdeauna, mijloacele. Singurul care contează este banul. Viaţa unui om este retezată fără milă, dacă ea reprezintă o sursă de venituri sau un obstacol în calea delicvenţei — cum este, de pildă, cea a poliţistului. De foarte multe ori, autorul sau autorii crimei dispar. Aşa s-a întîmplat într-o noapte din decembrie a anului 1983, cînd doi poliţişti sînt împuşcaţi în exerciţiul funcţiunii, fără ca cele 20 de brigăzi antigang să dea de urma criminalilor.

Un serviciu „24 din 24"

Seara, Parisul adoarme odată cu Sena. Localurile de divertisment sînt insule într-o mare linis-

Scenă obişnuită pe peroanele metroului din Paris. Violenţa, agresiunea din diferite motive fac, în medie, 3461 de victime în 24 de ore

tită. Monumentele au contururi difuze sub lumina reflectoarelor învinse de noapte. Dispar, atunci, şi misterul Senei cîntat de Prévert, şi liniile de puritate grecească ale catedralei Madeleine, şi coiful masivei Sacre-Coeur. Se estompează frizele Luvrului, devin umbre siluetele palatelor istorice de pe Sena, este înghiţit de noapte pînă şi turnul Eiffel. Într-un singur loc lumina nu se stinge niciodată, la Quai des Orfèvres Nr. 36. Este sediul poliţiei, unde brigada criminală lucrează „24 ore din 24" şi este chemată, prin componenţii ei, zeci de Maigret, să vegheze la liniştea Parisului. În noaptea metropolei se aud însă împuşcături, cad victime, ambulanţele gonesc cu viteză maximă. Un minut poate însemna viaţa sau moartea unui om, victimă a violenţei, jafului, furtului. În 1983, numai în metroul parizian în 24 de ore (de regulă seara şi noaptea) în medie 3 461 persoane au fost victime ale agresiunii din diverse motive. Tot noaptea mişună, în adevărate zone de promiscuitate, cei ce vînd sau cumpără droguri. 1983 a fost anul tuturor recordurilor: a crescut numărul celor care folosesc drogurile (10 000 persoane recenzate); a crescut cu 70 la sută preţul heroinei, au murit 190 de persoane din cauză de „overdose" (supradoză). Numai într-o singură zonă a Parisului, la Cholon, într-o singură noapte, brigăzile antidrog de la Quai des Orfèvres au reţinut 600 de persoane consumatoare de halucinogene.

Pentru oamenii de la Quai des Orfèvres fiecare misiune poate fi şi ultima. Decorul de acum trei decenii al sediului poliţiei pariziene a rămas şi astăzi acelaşi, inclusiv mobilierul şi dispunerea birourilor, cadru care a fost reprodus fidel şi în cîteva filme consacrate acţiunilor poliţiei din capitala franceză. Ceva, însă, s-a schimbat în activitatea oamenilor puşi să apere legea: Maigret, cel de azi, are în faţă mult mai mulţi infractori, o violenţă în continuă proliferare, împotriva căreia trebuie să găseşti forţe şi mijloace de combatere noi.

„Prea puţini Maigret pentru prea mulţi Mesrine"

Acest titlu a apărut într-unul din numerele din 1984 ale ziarului parizian „Le Matin", consacrat răspîndirii fenomenului infracţional la Paris şi luptei implacabile pe care trebuie s-o ducă poliţia împotriva criminalilor şi să răspundă, cîteodată, la apeluri fără un mobil criminal real. Prefectul Parisului, Guy Fougier, şi-a mărturisit amărăciunea faţă de creşterea valului de violenţă şi de sarcinile numeroase pe care trebuie să le rezolve cei 13 500 de poliţişti faţă de sutele de mii de delicte anual. O copleşitoare responsabilitate pentru corpul poliţienesc, care ziua şi noaptea este chemat să asigure liniştea parizienilor. Ei nu au nimic din aura uşor romantică al lui Maigret cel din literatură. Activitatea lor, ziua şi noaptea, consemnează, cum spunea Simenon, „viaţa aşa cum este ea, nu cum am vrea să fie". După un apel disperat, din periferii, în legătură cu o crimă, o doamnă din „centru" reclamă telefonic la sediul brigăzii criminale, deznădăjduită, dispariţia celui mai drag, mai iubit, mai stimat, mai ocrotit fiu al familiei. Poliţistul de serviciu deschide cu o mînă obosită (şi aici putem să ni-l imaginăm pe actorul Lino Ventura) registrul pentru consemnarea posibilei victime. Nume, prenume, statură, loc etc. Acelaşi poliţist sau altul se găseşte, de obicei, în faţa unui caz grav, obligat să consemneze, la o oră tîrzie din noapte, moartea unui coleg răpus de gloanţe de un asasin care a reuşit să dispară de la locul faptei. Tot ceea ce constată poliţistul de serviciu, cu durere în suflet, este că cel ce a fost pînă de curînd colegul său de meserie a căzut în Place Clichy, răpus de o rafală de

Cei trei „eroi" ai afacerii frauduloase de la cazinoul Palais de la Méditerranée, din Nisa

pușcă automată în genul de a acționa al celebrului bandit Jacques Mesrine. Întîmplarea avea loc în ultimile zile ale anului 1983 și nici pînă astăzi asasinul polițistului, înghițit de pîntecele alambicat al arondismentelor Parisului, n-a mai fost găsit. Moartea polițistului devenise după comiterea ei un fapt banal. Din banalitate iese, însă, figura de brigand a lui Jacques Mesrine, astăzi imortalizat pe peliculă într-o producție franceză de succes.

Racket — o nouă „industrie" a banditismului

Cuvîntul „racket" a emigrat din America ajungînd să desemneze, la fel ca în țara de origine, același lucru: taxă percepută proprietarilor de magazine, baruri, restaurante etc. pentru a nu fi molestați, devalizați, pentru ca localurile lor de comerț să nu fie transformate în mormane de moloz sau în locuri pîrjolite de foc. Cine nu plătește bandelor de gangsteri pierde. La început se sparg vitrinele. Este un semnal „blînd" pentru cel ce are curajul să nu se lase extorcat, după care urmează „artileria grea": bombă, dinamită sau, pur și simplu, atac direct ca pe vremea lui Al Capone. Așa se întîmplă pe malurile Senei, pe Coasta de Azur, ca, de altfel, și în alte mari orașe și zone din Occident cu rețea densă de stabilimente și magazine de tot felul. Semnalul de alarmă împotriva acestei forme de banditism a fost dat demult de presa franceză, iar poliția caută să găsească mijloacele cele mai bune de a-l elimina. Mulți dintre cei extorcați în acest fel preferă, din frică, să tacă. Vorbind despre „boala racket-ului", despre „noua industrie a crimei", „France Soir" scria: „Aproape nimeni nu îndrăznește

Încă o victimă pe caldarîmul Parisului

să facă plîngere împotriva acestor bandiți, în schimb mulți se supun amenințării cu violența. Ultimile statistici (ianuarie 1984) relevau că sub acțiunea racket-ului, în întreaga Franță, din nesupunere față de cererea de „a da bani ca să nu-ți cadă tavanul în cap", 222 500 de proprietari de localuri au avut de suferit. „Bombe explodează în două restaurante pariziene de renume, în decembrie 1983; un luxos snack-bar din Nisa, un restaurant cunoscut din Cannes și o discotecă din Juan-les-Pines au ars, în ianuarie 1984; cea mai mare braserie și una dintre cele mai mari cofetării din Aix-en-Provence au fost dinamitate; un club și un mare restaurant din Marsilia au înregistrat mari pagube în incendii; la Nisa, o drogherie este distrusă de dinamită; în Antibes, o încărcătură explosivă a demolat un magazin de bijuterii; la Cannes, două mari firme de renume — pescăria „Marcou" și o sucursală a rețelei de magazine „Bud" — au fost complet distruse"... („Le Figaro"). În fața acestui val de violență creat de racket, mulți dintre comercianți preferă să se apere ei singuri, fără a apela la poliție. Fie că instalează oameni de pază (unii chiar au adevărate „gărzi de corp"), fie că trec la mijloace de apărare ca pe vremea cuceririi vestului sălbatic, în America. „În spatele tejghelei se află pușca" — scria un reporter parizian descriind diverse aspecte ale contraofensivei și apărării față de racket. Alături de ei, poliția și-a extins acțiunea, intervenția ei fiind, însă, limitată în condițiile în care armata de gangsteri crește per-

manent, alimentată de sporirea elementelor declasate, al „milieu"-lui în care intră și unii ce au dus altădată o viață normală. Lumea interlopă se răspîndește la periferia societății poate și din vina acestei societăți în care acțiunea poliției, a celor în rolul lui Maigret, nu poate elimina și cauzele mai adînci ale racketului.

Romanul negru al cazinourilor din Nisa

Printre diversele culori ale jetoanelor răspîndite pe cîmpul verde al meselor de joc, banii au în ochii protagoniștilor ruletei culoarea curată a aurului. Milioanele atrag o faună umană specifică, din care nu lipsesc nici escrocii notorii, nici cei ce sub masca onorabilității încalcă legea sub diverse forme. Un episod ce implică această lume a început în urmă cu cîțiva ani, în celebra localitate turistică franceză Nisa, perimetru concentrat al unor cazinouri cu faimă. Un proces de senzație a dezvăluit, în afară de falsa identitate morală a unor personaje, un fenomen ce capătă răspîndire: acapararea, prin mijloace frauduloase, a conducerii cazinourilor. În scenariul derulat la Tribunalul din Nisa, din cele trei personaje inculpate pentru mită și escrocherie se prezintă numai unul, fostul avocat Jean Maurice Agnelet. A cumpărat de la Agnès le Roux votul ei, dat în calitate de moștenitoare a celui mai vechi local de jocuri — „Palais de la Mediterranée", cu renumele legat de celebritățile ce au trecut prin fața ruletei pierzînd milioane sau... viața. Într-o zi a anului 1977, cînd avea 29 de ani, Agnès le Roux a cedat în prezența acționarilor cazinoului, aflat în stare de lichidare a acțiunilor, votul ei, cumulînd 10 acțiuni, cu care îl făcea beneficiar unic pe Jean Dominique Fratoni, aflat în relații de afaceri cu Agnelet, pe atunci purtător al robei avocaților. Combinația frauduloasă a celor doi avea, pînă la urmă, să fie descoperită. Epilogul tristei colaborări „în trei": J.M. Agnelet este chemat în fața justiției; J.D. Fratoni fuge undeva, în afara Franței și frumoasa Agnès le Roux dispare fără urmă. Unii spun pentru totdeauna. Acest proces, născut din ilegalitățile și manipularea voturilor pentru controlul cazinourilor, ar putea rămîne unic, dar și la alte stabilimente de acest gen, la

Efect al „racket"-ului: un local de pe Coasta de Azur distrus complet de o bombă

Chamonix și Savoia Superioară este posibil să se înregistreze „nereguli" — spun surse ale poliției judiciare locale. Aceleași surse sînt de părere că există indicii ale interesului crescînd pentru cazinouri din partea Mafiei italiene. Ziarul „La Stampa" relevă că sindicatul crimei, încolțit în peninsulă, migrează în alte țări, printre acestea Franța devenind un loc unde „banii murdari" ai crimei (din răpiri, asasinate, spargeri, drog etc.) se reciclează, devenind „curați". Un loc ideal pentru o astfel de operațiune de reciclare a banilor este și cazinoul jocurilor de noroc. De aceea, magistratura și poliția italiană, ajutată de colegii lor francezi, colaborează în cadrul unei acțiuni a Interpolului, pentru a determina dacă localurile de joc franțuzești sînt utilizate de Mafia în vederea „transformării" milioanelor obținute în Italia. Romanul negru al cazinourilor are încă multe necunoscute. Nu se trage cu pistolul, nu sînt cadavre și crime la tot pasul. Și totuși, infracțiunea există. O infracțiune din care se scot, în mod ilicit, sute de milioane, care servesc la proliferarea altor afaceri veroase, mobilizează alte mase de infractori și criminali, punînd noi și noi probleme de rezolvat celor ce se află, azi, în rolul lui Maigret. Mobilul și martorul permanent al oricărei afaceri criminale, ilegale este mereu același, banul. El singur nu se poate constitui în martor, spunea un magistrat francez.

Într-un colț de Paris, la St Denis sau Le Cholon, drogurile se vînd ca înghețata (însă cu discreție și cu subtilitatea proprie unui comerț ilicit și periculos); o bancă este devalizată în condițiile ciudate ale unui „ambuteiaj" pe o stradă de regulă liniștită; doi pietoni cad răpuși pe macadam sub focul declanșat dintr-o mașină neidentificată; unul din zece locuitori își continuă afacerile dacă acceptă să fie „protejat"; una din 100 familii pariziene telefonează la comisariat ca urmare a unei infracțiuni; una la mie din familiile pariziene este victima unei agresiuni, din diverse motive. Avalanșa de cereri adresate siguranței publice din Paris mobilizează întreaga masă a jandarmilor, puțini însă în raport cu escalada infracțiunilor. Maigret, cel de azi, trebuie să fie prezent la datorie, mai ales acolo unde „pămîntul arde", cum este definită, în jargonul poliției, locul unei infracțiuni. Cîteodată Maigret moare. Rămîne însă neînvins cel din literatură, unde totdeauna triumfă spiritul justițiar.

Aurel Dumitrescu

„The Company" redivivus

Avionul bimotor „Cessna—404", ce se îndrepta spre aeroportul „Cesar Augusto Sandino", al capitalei nicaraguane, Managua, nu a reacționat la repetatele apeluri radio ale controlorilor de zbor din turnul de control. Pilotul Augustin Romano avea la bord bombe. În total 500 de livre. Ele erau destinate să lovească avioanele militare ale regimului sandinist din Nicaragua. Dar nu s-a ajuns pînă acolo, misiunea lui Augustin Romano terminîndu-se tragic. Artileria antiaeriană a sandiniștilor a lovit avionul „Cessna". Pilotul a murit sub resturile aparatului doborît.

Avionul „Cessna", cu care și-a găsit Romano moartea în luna septembrie a anului trecut, se mai găsea, încă, la începutul anului 1983, în proprietatea firmei „Investair Leasing Corporation" din localitatea McLean (statul american Virginia), al cărei șef fusese, în perioada 1966—1975, director al „Intermountain Aviation Inc.". Iar această din urmă firmă aparține CIA (Central Intelligence Agency). Directorul comercial al „Investair" avea vechi state de serviciu la CIA: el mai lucrase și la „Air America", o altă firmă aviatică a CIA, ce a desfășurat o intensă activitate, în special în perioada războiului din Vietnam.

Avionul „Cessna—404" fusese vîndut oficial, de americani — în perioada anterioară acțiunii împotriva aeroportului din Managua — unui om de afaceri din Panama. Însă cine era, de fapt, noul proprietar constituia un mister chiar și pentru guvernul din Panama. Totuși, un comerciant de acolo auzise ceva despre misteriosul „Cessna—404": „Trebuia să transporte marfă în Costa Rica", afirmă el.

Costa Rica servește însă drept bază pentru acele forțe antisandiniste nicaraguane care sînt finanțate și organizate de CIA. Peste 10 000 de „contras" (contrarevoluționari nicaraguani) se află în prezent, cel puțin indirect, sub ordinele directorului CIA, William Casey (70 de ani). Peste 400 de agenți CIA, ieșiți la pensie, au fost reangajați temporar în ultimele luni, deoarece centrala de spionaj americană duce lipsă de experți rutinați în asemenea acțiuni militare.

Astfel își începea revista vest-germană „Der Spiegel" un amplu reportaj, apărut la începutul acestui an.

De la retragerea trupelor americane din Vietnam, niciodată CIA nu a fost mai activă ca astăzi — e de părere publicația vest-germană. Precum sud-vietnamezii odinioară, în prezent grupările „contras" latino-americane sînt considerate drept mijloace potrivite pentru stoparea unei pretinse „ofensive roșii" în regiune. Ca și atunci, și acum în frontul cel mai avansat se află agenții CIA.

„Comandourile teroriste ale CIA", după cum le numește conducătorul sandinist Daniel Ortega Saavedra, au distrus, în portul Corinto, cinci tancuri petroliere uriașe și, prin aceasta, o parte a rezervelor petroliere nicaraguane. De asemenea, rebelii sprijiniți de CIA, instruiți în Honduras, au aruncat în aer o conductă petrolieră în orașul Puerto Sandino, situat la circa 50 kilometri la vest de Managua.

Aceste atacuri au produs spaimă în rîndul partenerilor de afaceri ai guvernului de stînga nicaraguan. Concernul american „Exxon" a sistat livrările de petrol, ca urmare a amenințării lansate de grupările antisandiniste că vor sabota tancurile petroliere ale „Exxon", în cazul cînd vor încerca să aprovizioneze Nicaragua. Se pregătesc, de asemenea, noi atacuri asupra unor centre industriale nicaraguane. Specialiștii CIA își instruiesc colaboratorii latino-americani în tehnica sabotajului și în tactica luptei de gherilă.

„The Company" (compania), cum este denumită CIA în jargonul agenților, trăiește, după ani de resemnare, „un mare avînt" — scrie „The New York Times". Serviciile secrete, care au fost discreditate în SUA, deoarece plănuiseră atentate împotriva lui Fidel Castro și Patrice Lumumba, și participaseră la puciul criminal împotriva președintelui chilian Allende, se laudă din nou că au „un moral excelent" (cel puțin așa afirmă șeful adjunct al CIA, John McMahon). „Se poate spune că serviciile noastre secrete și-au revenit", se bucură, la rîndul său, senatorul conservator Barry Goldwater, președinte al Comitetului pentru serviciile secrete al Senatului SUA. Au trecut anii neîncrederii publice, ai autocriticii și demiterii în masă a șefilor cu vechi state de servicii ai diverselor secții ale CIA.

Administrația republicană este cea care a determinat această schimbare. Căci — arată „Der Spiegel" —

Cartierul general al C.I.A.

deşi preşedintele SUA taie săracilor sprijinul din partea statului şi reduce oraşelor subvenţiile guvernului federal, în schimb, serviciile de spionaj americane, cum ar fi „National Security Agency", „Bureau of Intelligence and Research", din cadrul ministerului de externe, secţiile de spionaj ale armatei, forţelor aeriene, precum şi CIA, primesc acum sprijin pentru a se dezvolta într-o măsură mai mare ca niciodată după anii '50 ai „războiului rece". Casey dispune de mai multă putere decît a avut vreodată un director al CIA. Este membru al guvernului, consilier şef al preşedintelui pentru problemele serviciilor de spionaj şi coordonator al tuturor serviciilor secrete ale SUA, care totalizează aproximativ 200 000 de funcţionari şi are un buget anual de zece miliarde dolari. Casey are în fiecare săptămînă cel puţin două întrevederi cu preşedintele. În plus, el poate vorbi telefonic, în orice moment, cu Casa Albă. Şi, din partea sa, nu se poate aştepta un sfat moderat.

Şeful CIA şi-a dat avizul într-o serie de şedinţe secrete ce au avut loc înainte de invazia în Grenada, optînd pentru o acţiune militară — deşi agenţii săi nu au pregătit prea bine o asemenea acţiune: cu prilejul debarcării lor, trupele SUA nu au fost informate exact cu privire la numărul, armamentul şi poziţiile inamicului. Forţele armate nu au scăpat prilejul de a critica, pentru acest lucru, „Compania" lui Casey. Fireşte, directorul este la CIA printre cele mai simpatizate persoane. Căci CIA — care dispune de 16 000 de angajaţi permanenţi şi de un buget de 1,5 miliarde dolari — a obţinut, nu în ultimul rînd datorită influenţei lui Casey, în anul financiar 1983, cu circa 25 la sută mai multe fonduri decît în anul precedent. În prezent, sînt în curs de realizare proiectele de extindere a Cartierului General al organizaţiei, aflat la 10 kilometri de Washington, la Langley (Virginia). Căci, „Compania" se lărgeşte.

De pildă, din lipsă de spaţiu, experţii CIA în problemele sovietice sînt instalaţi provizoriu într-un complex de clădiri situat la circa 12 km de centrală. De asemenea, CIA mai dispune de numeroase filiale la Arlington (Virginia) şi chiar în capitala SUA. Centrala de spionaj are nevoie de spaţiu mai imperios ca niciodată. Căci, în ultimele luni, au fost anagajaţi mii de noi colaboratori. Pentru toţi cei ce „refuză rutina muncii de birou de la nouă la cinci", CIA promite „satisfacţii personale şi profesionale neobişnuite". În suplimentul „Cariere 1984", al publicaţiei „New York Times", centrala de spionaj caută prozeliţi cu anunţuri de genul: „Dacă vrei o posibilitate de a face ceva măreţ pentru patria ta, atunci prezintă-te la CIA".

La centrele de îndrumare profesională ale universităţilor sînt prezenţi, permanent, recrutori ai CIA. Şi, în decursul ultimului an, aproximativ 250 000 de americani au reacţionat la chemarea CIA. 10 000 au fost invitaţi în vederea unor consultări pentru angajare, 1 500 au şi fost angajaţi după trecerea testului obligatoriu cu detectorul de minciuni. Şanse bune de a intra în serviciile „Companiei" au experţii în computere, specialiştii în electronică, economiştii, absolvenţii de instituţii de învăţămînt superior, îndeosebi în specialităţile de ştiinţe politice, fizică, limbi străine şi filologie.

Agenţii CIA nu numai că spionează pentru SUA în întreaga lume, dar, în prezent, sînt implicaţi în mai multe ţări şi în „covert actions" (acţiuni secrete) à la Nicaragua, acţiuni caracterizate cîndva de fostul secretar de stat american, Henry Kissinger, drept măsuri situate „în zona limită dintre intervenţia militară şi procedura diplomatică normală". Astfel CIA:

— aprovizionează cu arme şi alte materiale pe rebelii din Afganistan;

— finanţează grupări iraniene ce luptă împotriva regimului de la Teheran; un post de radio plătit de americani difuzează propagandă împotriva conducerii de la Teheran;

— conspiră împotriva Vietnamului.

Oriunde izbucnesc crize, „Compania" este aproape întotdeauna prezentă. În cursul atentatului asupra ambasadei SUA de la Beirut au fost ucişi cel puţin şapte agenţi CIA, printre care şi şeful secţiei pentru Orientul Mijlociu, Robert Ames.

În plus, CIA sprijină politicieni din străinătate (de pildă, în insula Mauritius din Oceanul Pacific) cu aju-

toare în dolari şi, mai mult, asigură chiar şi instruirea unor gărzi personale, de exemplu în unele state din Africa. Pretutindeni, CIA îşi intensifică activitatea, colaboratorii săi fiind prezenţi aproape în toate ţările.

Mai recent, agenţii CIA au primit oficial permisiunea de a spiona şi în SUA; de pildă, în o serie de cazuri pot deschide corespondenţa chiar fără a mai cere o decizie judecătorească în acest sens. Dezvăluirea numelor angajaţilor activi ai CIA este, în prezent, pasibilă de pedeapsă. De asemenea, publicarea unor lucrări cu privire la activitatea unor foşti agenţi va trebui supusă — potrivit unei hotărîri a tribunalului — unei cenzuri drastice. De exemplu, dintr-un capitol al unei cărţi a fostului şef al CIA din perioada Administraţiei Carter, Stansfield Turner, referitoare la activitatea serviciilor secrete, cenzorul CIA a eliminat circa 10 la sută din text. Seymour Hersh, care în 1974, în perioada războiului din Vietnam, a dezvăluit activitatea ilegală de spionaj a CIA în interiorul SUA, remarcă: „Şi-au redobîndit vechea libertate", iar revista „Newsweek" îşi intitula un reportaj: „The CIA reborn" (CIA renăscută).

Timp de mulţi ani afacerile au mers prost. CIA este „la pămînt", afirma William Colby (director al organizaţiei, între anii 1973 şi 1975). Şi preciza motivul: „deoarece a fost greu lovită". Acest serviciu secret a căpătat o proastă faimă în perioada Vietnamului, după ce agenţii SUA organizaseră circa 20 000 de atentate împotriva unor vietnamezi despre care se pretindea că sînt simpatizanţi sau aliaţi ai comuniştilor.

Începînd din 1961, serviciile de spionaj ale SUA, mai ales CIA, au fost implicate în mai multe mii de „acţiuni secrete". CIA a manipulat în multe state partidele şi sindicatele. Chiar şi o serie de politicieni vest-germani au avut, în perioada anilor '50, contacte strînse cu serviciul secret american, deoarece ştiau că cei de la CIA „vor transmite totul despre noi fără ocolurile şi blocajele birocatice, acolo unde trebuie la Washington". Donaţiile băneşti au asigurat CIA influenţă asupra presei şi partidelor. „Compania" a finanţat publicarea a peste o mie de cărţi, a angajat, în vederea unor atentate, chiar criminali din lumea interlopă şi a livrat arme, avioane şi explozivi. Agenţii CIA — faptul este acum de notorietate — au pătruns pînă şi în biroul adversarilor democraţi ai republicanilor aflaţi la putere, situat în complexul imobiliar „Watergate" din Washington, şi, prin aceasta, au participat — fără să vrea — la căderea preşedintelui SUA, Richard Nixon.

Prin asemenea acţiuni, CIA şi-a pierdut temporar prestigiul în ţară (şi în faţa concurenţei). Sub şocul afacerii Watergate şi al Vietnamului, America a ajuns „pînă acolo încît se întreba dacă naţiunea are, de fapt, nevoie de un serviciu secret" — spunea Colby. Avînd în vedere această atmosferă, preşedintele Jimmy Carter a redus activităţile serviciului de spionaj, în special, „acţiunile secrete". Cînd Ronald Reagan a venit la putere, secţia „Covert Actions" mai dispunea doar de circa 200 agenţi.

Lui Casey „Compania" — aflată în pragul falimentului — i s-a părut a fi „ca un dar de la Dumnezeu", după cum afirmă criticul CIA, Hersh. Acest conservator din New York a lucrat pentru organizaţia anterioară constituirii CIA — OSS (Office of Strategic Services — Oficiul serviciilor strategice), apoi, ca om de afaceri, a ajuns milionar şi, în 1980, a condus, cu succes, campania electorală a lui R. Reagan.

Faptul că W. Casey a continuat să facă speculaţii la bursa din New York, chiar şi după numirea sa ca director al CIA, i-a indignat pe mulţi comentatori ai situaţiei din SUA, care afirmau cu ironie: „CIA înseamnă, de fapt, Casey Investing Again" (Casey investeşte din nou). Abia după ce s-a ajuns la proteste

„Nu vă alarmaţi: C.I.A. la telefon"...

Frederic L. Wall, în vîrstă de 36 de ani, specialist în arta modelării lemnului, se săturase să confecţioneze mereu aceleaşi obiecte de mobilier pe care i le comandau în mod stereotip clienţii şi se hotărîse să se dedice în întregime pasiunii de-o viaţă: sculptura în lemn. De curînd, terminase lucrul la o pompă de benzină realizată din lemn de stejar şi mahon, o sculptură înfăţişînd o trapă ce masca un bar.

Într-o zi, în locuinţa ce şi-o amenajase drept atelier, în Herndon, statul Virginia, a sunat telefonul: „Nu vă alarmaţi", a auzit spunîndu-i o voce de femeie, „CIA la telefon. Am vrea să ne faceţi un serviciu".

Dl. Wall a crezut că i se va cere să execute un scaun sau o nouă masă de conferinţe pentru biroul directorului Agenţiei Centrale de Informaţii. Ca asistent la institutul de arte plastice „Corcoran" din Washington, s-a gîndit că ar fi un bun prilej pentru a-şi dovedi măiestria. Persoana de la celălalt capăt al firului i-a explicat, însă, că nu despre aşa ceva este vorba. I se oferea să lucreze **numai** *pentru CIA.*

„Mai reflectaţi şi, apoi, sunaţi-ne", a încheiat ea. Aşa a şi procedat, iar Agenţia i-a propus să-l angajeze pentru proiectarea şi realizarea de sertare secrete şi de diferite ascunzători în mobilier care să fie instalate în locuri potrivite cu ocazia unor deplasări în străinătate ce urma să le efectueze sub o identitate falsă.

Frederick L. Wall îşi aminteşte întîmplarea în cele mai mici detalii. Se petrecuse cu trei ani în urmă, pe vremea cînd Administraţia Reagan începuse să dea un nou impuls activităţilor Agenţiei. CIA a refuzat să comenteze relatarea d-lui Wall, dar un reprezentant al acesteia a calificat-o drept „verosimilă".

„Primul lucru pe care l-am făcut, după ce am primit acel telefon, a fost să discut cu soţia, întrucît nu-mi fusese impusă vreo restricţie în acest sens". Frederick Wall n-ar fi acordat prea multă atenţie ofertei, dar soţia, împreună cu cîţiva prieteni apropiaţi, au fost de părere că un apel din partea CIA, care începe cu formula: „nu vă alarmaţi", nu e înţelept să-l ignori. Aşa că, în urma solicitării de a primi lămuriri suplimentare, i-a parvenit o scrisoare prin care i se stabilea o întîlnire într-o clădire din Washington aparţinînd Marinei de război.

„Am fost introdus într-o sală de conferinţe de dimensiuni reduse, unde mă aşteptau doi bărbaţi. Le-am arătat fotografiile unor obiecte de mobilier din secolul al XVIII-lea restaurate de mine, şi păreau că sînt în măsură să formuleze o părere competentă. Au apreciat şi ultima mea sculptură, a cărei poză le-am arătat-o de asemenea."

„Se vede că sînteţi capabil de lucruri de calitate" – i s-a adresat unul din interlocutori. „Credeţi că aţi putea să realizaţi, însă, şi altele de calitate inferioară?"

Frederick Wall a admis această posibilitate, dar a dorit să ştie motivul unei asemenea întrebări. „Pentru că va trebui să executaţi obiecte care să corespundă locului şi persoanei căreia îi sînt destinate" – i s-a răspuns. „Unui fermier de pildă, care ar comanda să zicem o bibliotecă, va trebui să i se furnizeze ceva adecvat trebuinţelor lui, ceva corespunzător unei

Eva: „Şefule! Treaba merge bine. Persoana în cauză muşcă din mărul pe care i l-am pregătit"

energice în Senat, Casey şi-a încredinţat afacerile unui administrator.

Şeful CIA obişnuieşte să moţăie în cadrul unor şedinţe. Dar este capabil şi să citească în două ore o carte de 458 de pagini, cum este romanul de acţiune „The Spike". Fostul său adjunct, amiralul Robert Inman, îl caracteriza pe Casey drept „dinamul uman" şi „forţa propulsoare" a CIA. Inman — care, în prezent, activează în economia particulară — are o înaltă apreciere pentru CIA, afirmînd: „Dacă ne gîndim la conflictele din centrul Europei, sîntem într-o formă bună". El adaugă, însă, că, dacă SUA vor fi implicate în lupta pentru materii prime sau în conflicte — în statele subdezvoltate, „am fi mult mai puţin pregătiţi". În Liban, de pildă, serviciul secret nu este mai informat decît infanteriştii marini staţionaţi acolo, iar din Iranul antiamerican al lui Khomeiny nu mai parvin informaţii de primă mînă. În India, care are o notorie suspiciune faţă de diplomaţii SUA şi de amestecul american, a izbucnit de curînd un scandal în care CIA era profund amestecată: prin intermediul funcţionarilor ambasadei SUA de la Delhi, „Compania" mituise mai mulţi ofiţeri pentru a obţine informaţii cu privire la livrările de armament modern din alte ţări către India. „Sîntem remarcabili cînd este vorba de cercetări la faţa locului", afirmă Inman, adăugind, însă, că, în previziunile asupra unor evoluţii viitoare, „sîntem mai puţin eficienţi". Mai ales activitatea de spionaj în URSS „ne dă dureri de cap", afirmă fosta oficialitate a CIA, într-o convorbire cu revista „Der Spiegel". Oricum, americanii pot să-şi trimită sateliţii deasupra acelor zone în care serviciile lor secrete bănuiesc evoluţii interesante. „Majoritatea lucrurilor pe care le cunoaştem asupra domeniului militar sovietic, mai ales în ce priveşte armele atomice, le-am aflat prin intermediul sateliţilor", declară Fred Kaplan, expert în problemele militare şi autor al cărţii „The Wizards of Armageddon". Există, fireşte, şi limite — astfel, doar rareori, şi numai datorită progreselor în tehnologia computerelor, pot fi descifrate informaţiile codificate ale sovieticilor. În plus, sateliţii pot fi induşi în eroare — de pildă prin instalaţii subterane şi obiective false.

Ca urmare a revoluţiei din Iran, SUA au pierdut importante posturi de observaţie şi ascultare a unor zone ale planetei. Americanii doreau să instaleze, în Norvegia, un complex care să le înlocuiască, dar o indiscreţie a ziarului „New York Times" a împiedicat realizarea acestui proiect. CIA depune o intensă activitate de ascultare a undelor radio ale URSS. Specialiştii CIA sînt, în mare măsură, obligaţi să facă o muncă asemănătoare dezlegătorului de cuvinte încrucişate, valorificînd observaţiile din sateliţi, rapoartele

persoane de condiţia acestuia. Şi, în plus, biblioteca ar putea dispune de o ascunzătoare în care să fie ţinute diferite documente."

Ascultîndu-i pe cei doi bărbaţi, o idee se înfiripase deja în mintea lui Wall: „mobilă-spion"!

„V-am oferit chiar fotografiile unor părţi de mobilier, după care dumneavoastră va trebui să realizaţi copii identice" – au mai adăugat recrutorii.

„Erau amabili şi distinşi – îşi aminteşte sculptorul – şi manifestau un entuziasm molipsitor. De fiecare dată, însă, cînd zugrăveau o posibilă viitoare comandă – cum ar fi un scaun cu un picior gol pe dinăuntru –, se opreau singuri din explicaţie, la un moment dat, ca să afirme: «Dar, bineînţeles, noi nu sîntem o organizaţie de tip James Bond». Au subliniat asta de mai multe ori în cursul discuţiei."

Apoi dl. Wall a fost curios să ştie unde va lucra şi cum va primi comenzile. „Vă vom supune mai întîi unei probe" – i s-a precizat. „Veţi concepe, de pildă, un corp de mobilier în care să poată fi montat unul din dispozitivele noastre electronice." De asemenea, sculptorului i s-a mai comunicat că i se va pune la dispoziţie un atelier-magazin cu toate dotările necesare, situat la circa douăzeci de mile distanţă de sediul CIA din Langley, Virginia. Ar avea posibilitatea să înveţe şi alte meşteşuguri dacă doreşte, precum arta prelucrării metalului, a ceramicii sau a pielăriei. I s-a mai specificat că priceperea sa în recunoaşterea speciilor de arbori şi în identificarea oricărui material lemnos îi va fi foarte folositoare.

Cei doi interlocutori l-au prevenit, însă, că, uneori, va avea foarte mult de lucru, pentru a nu depăşi scadenţele fixate pentru „onorarea comenzilor" şi că va trebui, din cînd în cînd, să „meargă pe teren" unde se va întîlni cu agenţi CIA pentru a le arăta „trucurile" ori pentru a monta el însuşi „mobila-spion".

După un dialog de 75 de minute, recrutorii s-au retras, în locul lor apărînd femeia care-l condusese înăuntru. „Vă apreciază cu adevărat" – l-a informat ea.

După aceea, dl. Wall a fost poftit într-o altă încăpere, în care se aflau trei tipi: unul se postase în faţa sa, iar ceilalţi în părţile laterale ale camerei. Sculptorul şi-a dat seama că, oricum s-ar aşeza, nu ar putea să-i aibă în raza sa vizuală pe toţi trei deodată.

Rugat să pună întrebări, Frederick Wall s-a interesat de caracterul secret al activităţii şi de consecinţele acestui fapt asupra lui.

„Da, este o ocupaţie secretă", i-a confirmat unul dintre ei. „Nu aveţi nevoie de o identitate falsă, însă natura «serviciilor» dumneavoastră va fi ascunsă. Vi se va da un post care vă va servi drept paravan, cum ar fi acela de creator de modele în cadrul Ministerului Apărării".

Cele auzite i-au cam răcit interesul d-lui Wall.

„Îmi place să vorbesc despre munca mea" – a ţinut el să mărturisească. „Nu mă pricep să mint prea bine". Tipii s-au privit între ei o clipă. „Mulţi îşi fac probleme la început din cauza asta. Dar nu-i o piedică, nu-i aşa Fred?" – a exclamat unul. Cel cu numele de Fred a convenit aprobator. „Nu va fi nevoie să minţiţi – a continuat primul. Dacă, de exemplu, doriţi un împrumut de la bancă şi trebuie să precizaţi locul de muncă, vă vom indica un număr special de telefon unde oricine va suna va obţine confirmarea dorită. O confirmare cît se poate de... convingătoare."

Dl. Wall se întreba, totuşi, în sinea lui, cum o să le transmită prietenilor vestea angajării sale ca designer la CIA. Nici măcar nu l-ar crede.

În schimb, recrutorii erau „înţelegători". Nu i-au ascuns faptul că activitatea aceasta pretinde numeroase sacrificii. L-au mai informat că, odată

serviciilor de ascultare, cercetarea echipamentului militar capturat cu diferite prilejuri.

Informaţiile obţinute de CIA sînt comparate cu cele ale unor servicii similare din ţările aliate, cum ar fi de pildă serviciul de informaţii federal vest-german, care are, la ambasada de la Washington, o serie de rezidenţi în camere asigurate împotriva ascultării. Ambasadele SUA sînt cartiere generale ale unor agenţi deghizaţi în diplomaţi (la Bonn sînt circa 75).

În pofida activităţii intense a serviciilor de informaţii, există şi multe lipsuri. La aceste dificultăţi provocate de greutăţi în procurarea informaţiilor se adaugă şi o problemă politică: deseori, serviciile secrete oferă guvernanţilor rapoarte unilaterale, care confirmă convingerile sau aprecierile acestora. De pildă, şefii CIA nu îndrăzneau, în cursul şedinţelor cu Carter, să contrazică opinia proastă pe care o avea preşedintele SUA despre Helmut Schmidt. În primele săptămîni după ce devenise director al CIA, Casey a cerut experţilor să-i prezinte situaţia din RFG. Cînd funcţionarii i-au prezentat analize în care mişcările pentru pace şi partidul „verzilor" (ecologist) erau priviţi într-o lumină pozitivă, Casey le-a dat şefului lui „European Office" pentru a le „corecta". Cu cîteva luni în urmă, unul din cei mai bine informaţi experţi CIA în problemele germane s-a pensionat înainte de vreme, deoarece nu mai dorea să elaboreze analize unilaterale în domeniul său. Unul din colegii săi bine informaţi — cel care a pronosticat căderea lui Helmut Schmidt — a fost mutat în altă secţie, deoarece arăta prea multă înţelegere pentru grupările de stînga din RFG. În Berlinul occidental, şeful agenţilor CIA este un specialist în problemele Americii Latine.

Chiar şi cazul falsului jurnal al lui Adolf Hitler a prins „Compania" pe picior greşit. Atunci cînd, după publicarea pretinselor carnete ale Führerului, o serie de membri îngrijoraţi ai Congresului SUA au luat

YOU CAN DO GREAT THINGS WITH THE CIA

Opportunities

Rewards

Reclamă pentru recrutarea de agenţi: „Poţi să faci lucruri mari prin C.I.A.".

contact cu centrala CIA pentru a se informa dacă documentele sînt false, experţii CIA au fost, la început, surprinşi, neştiind ce să spună, şi au lansat chiar speculaţii absurde.

Un comitet al Senatului SUA critica recent unilateralitatea informaţiilor cu privire la Salvador, care menţionau doar „teroarea stîngii", dar nu aminteau nimic despre fărădelegile grupărilor de extrema dreaptă. Analizele realiste nu-l prea fascinează pe Casey. Directorul CIA preferă să stea în biroul său de la etajul şase al Cartierului general al CIA şi să plănuiască acţiuni ca aceea a avionului „Cessna" asupra aeroportului din Managua.

Adaptare după „Der Spiegel"
de Romeo Nădăşan

„înrolat", va trebui să urmeze un curs de instruire, va călători uneori în alte ţări şi va putea obţine chiar o trimitere, timp de trei ani, în străinătate, eventual în Japonia.

„Mai este o problemă în cazul deplasării în misiune peste hotare" – le-a destăinuit dl. Wall. „Soţia mea cîştigă mai mult decît mine, astfel încît depindem de veniturile ei." „Se poate aranja şi acest lucru" – l-au asigurat cu „bunăvoinţă" interlocutorii. „Nu va fi prea greu să-i găsim un post de secretară în acelaşi loc unde veţi fi trimis şi dumneavoastră." „Totuşi – a insistat dl Wall – soţia mea este avocat la Serviciul naţional de percepere a impozitelor." „Se rezolvă" – au hotărît „gazdele".

Atunci, modelierul a cerut alte amănunte privind caracterul „clandestin" al muncii pe care urma s-o desfăşoare. I s-a răspuns că această „clandestinitate" funcţiona numai pentru protecţia lui. „În acest fel, teroriştii nu vor descoperi cine sînteţi" – au motivat interlocutorii. Apoi, din nou a fost lăsat singur, însă femeia care-i declarase că e „apreciat" s-a reîntors şi i-a repetat aceeaşi părere. În plus, i-a comunicat că va primi un salariu „îndeajuns de atrăgător", pe care, ulterior, l-a mai „umflat" puţin. Trebuia să completeze o cerere, să fie supus la cîteva teste şi să mai fie invitat la unele discuţii.

Frederick Wall a discutat încă o dată oferta cu soţia, după care a mai cerut o întrevedere, pentru că mai avea unele neclarităţi. Numărul de telefon la care trebuia să apeleze îi fusese înmînat într-un mod foarte neobişnuit: era notat pe porţiunea dată cu clei a plicului în care urma să înapoieze cererea de angajare completată. Odată plicul lipit, numărul s-ar fi şters cînd plicul ar fi fost din nou deschis. Deşi dl. Wall n-a înţeles importanţa precauţiunii, evident că era voită şi proba şiretenia celor care o concepuseră. Oricum, plicul se găsea acasă, iar sculptorul, în momentul în care s-a gîndit să sune, se afla în magazinul de mobilă al cărui proprietar era. Aşa încît a fost nevoit să caute numărul CIA în cartea de telefon: întrebînd de femeia cu care dialogase iniţial, i s-a răspuns că Agenţia nu are nici un angajat cu acest nume...

Ajuns acasă, a format numărul de pe plic. A cerut să aibă o nouă discuţie, dacă e posibil, cu unul din cei doi tipi cu care a stat de vorbă mai întîi. La mai puţin de o oră, unul dintre aceştia l-a căutat la telefon. Dl. Wall l-a întrebat: „În ce priveşte deplasările în străinătate, după ce proiectez cutare «scaun», cum procedez, le explic agenţilor unde şi în ce fel să-l instaleze?" „Nu, dumneavoastră îl veţi «instala»", i-a replicat prompt celălalt. „Eu?", a îngăimat perplex Frederick Wall. „Pe propriul meu risc?" „O, dar nu e nimic riscant. CIA nu-şi permite să-şi trimită oamenii decît în condiţii de siguranţă maximă. Poate doar o dată la cinci ani o să vă aflaţi într-o situaţie «delicată»".

Dl Wall s-a hotărît astfel să nu dea curs propunerii CIA de a lucra ca proiectant de „mobilă-spion", în pofida salariului tentant şi a posibilităţilor de a călători în străinătate. De-atunci, a continuat să sculpteze în lemn. Nu a mai avut nici un contact cu CIA, dar, dezvăluind această întîmplare, a încălcat rugămintea cea mai fierbinte pe care i-o adresase Agenţia...

„Cînd am sunat-o pe persoana cu care avusesem prima convorbire pentru a-i comunica refuzul meu, s-a arătat înţelegătoare, zicîndu-mi: «Dacă ştiţi pe altcineva care ar fi interesat de ofertă, trimiteţi-l la noi, OK?»".

(După „International Herald Tribune")

Traducere şi adaptare de Luigi Toma

HITCHCOCK totdeauna surprinzător

Se părea că despre renumitul regizor Alfred Hitchcock se știe totul. La un recent festival al filmului de suspans, desfășurat la Londra, creațiile strălucitului autor de pelicule ce provoacă fiori de groază s-au bucurat de obișnuitul succes. „Un spectacol unic!", exclama publicația „Time Out", după ce cinematografele londoneze prezentaseră cinci copii după Hitchcock — thriller clasice; aceeași revistă adăuga: „Inimitabilul «Hitch» este din nou printre noi". Filmele respective au fost relansate în cursul toamnei trecute, după ce Patricia, fiica lui A. Hitchcock, fusese de acord — deloc dezinteresat, bineînțeles — , să deschidă tezaurul moștenit pentru a relansa pe piața avidă a cinematografului pelicule originale ca „Fereastra dinspre curte", „Necazuri cu Harry" și „Omul care știa prea multe". Hitchcock-tatăl pusese la păstrare negativele acestor filme ale sale devenite clasice. Și calculele marelui maestru al suspansului au fost încununate de succes. În orașul său natal — Hitchcock s-a născut în cartierul londonez East End, în 1899 — au apărut în fața caselor cinematografelor lungi cozi, o demonstrație clară a faptului că și comedia absurdă „Cocktail pentru un cadavru", și povestirea halucinantă „Din imperiul morților" stîrnesc interesul noilor generații de cinefili.

Un film Hitchcock uitat într-un muzeu

Și totuși, din programul „operelor pierdute" (după cum afirma ziarul „The Times") lipsea o a șasea peliculă, ce nu primise încă un nume definitiv. Scenele sale de groază, în alb-negru și fără muzică, par a fi filmate pe tărîmurile infernului — crematorii, cadavre despuiate ce acoperă pămîntul pînă la orizont, burghezi curățel în costum de duminică ce stau înmărmuriți la marginea gropilor comune. Mai îngrozitor este faptul că nu a fost nevoie ca Hitchcock să imagineze tot ceea ce se putea vedea pe ecran. Materialul său a fost filmat în Germania de operatori englezi, americani și sovietici, în perioada cînd trupele aliate eliberau lagărele de tristă amintire de la Auschwitz, Maidanek, Bergen-Belsen, Buchenwald și Dachau. Din acest material documentar, care totaliza, în mai 1945, deja 12 000 de metri de peliculă, renumitul regizor a realizat cel mai cumplit document cinematografic de istorie contemporană. Dar, la fel de straniu ca în straniile filme ale lui Hitchcock, pelicula nu a fost prezentată niciodată în întregime publicului. Decenii întregi, această lucrare a lui Hitchcock a zăcut în „Imperial War Museum" din Londra, unde sînt strînse documente și obiecte ce constituie mărturii ale dezastrelor provocate de marea conflagrație de la mijlocul acestui secol. Și deși accesibil oricui, documentarul nu a fost prezentat niciodată și nimeni nu a avut curiozitatea să-l vizioneze. Neclarificată este soarta celei de-a șasea role a peliculei, care cuprindea imagini ale crematoriilor și grămezile de ochelari ale victimelor ce mergeau la camerele de gazare, rolă ce a fost împrumutată, la sfîrșitul anului 1945, pentru turnarea altor filme și nu a mai fost apoi înapoiată. Restul filmului, ce durează circa o oră, poartă amprenta inconfundabilă a lui Hitchcock, fiind realizat după principiile caracteristice artei sale — optică riguroasă, cu lungi travelinguri, decupaje și contradecupaje, ce escaladează treptat în scene cumplite. După cum declarau în acea perioadă autorii comentariului (ce nu a fost, pînă la urmă, definitiv elaborat) — Collin Wills, redactor la publicația londoneză „News Chronicle", și Richard Crossman, ulterior ministru în cabinetul premierului laburist Harold Wilson — scenele nu trebuiau să fie „supraîncărcate" cu cuvinte, ci trebuiau să ofere spectatorilor „timp de reflecție pentru ca cele arătate — «o lecție îngrozitoare» — să poată fi mai bine înțelese".

Supraviețuitori ai lagărelor morții

Vizitatori germani la intrarea...

...și la ieșirea din lagăr

O coborîre în infernul nazist

Filmul lui Hitchcock începe cu o scenă ce a avut loc la Berlin, în 1940, și îl prezintă pe Hitler, flancat de naziștii din anturajul său, jubilînd în fața unei mulțimi uriașe.

Brusc, pe ecran apar, mai intîi fără dramatism, un convoi de camioane britanice ce defilează prin fața unei livezi, pentru a intra, apoi, în lagărul Bergen-Belsen. În spatele gardului de sîrmă ghimpată pot fi văzuți copii ce privesc trupele britanice. Apoi camerele de luat vederi prezintă imagini ale barăcilor de lemn, în care, la începutul anului 1945, peste 50 000 de oameni au murit ca urmare a epuizării fizice, a lipsei de apă sau a tifosului. În interiorul barăcilor pot fi văzute cadavrele celor internați, unele pe jumătate putrezite, în unele camere fiind stivuite pînă la tavan...

Un fragment de 15 minute din acest film a avut asupra milioanelor de telespectatori britanici ai „Channel 4" un efect și mai impresionant decît dramaticul film american „The Day After" (Ziua de după),care înfățișează urmările unui război nuclear. „Coborîrea în infern se petrece în filmul lui Hitchcock spiralat, fiecare nouă grozăvie fiind urmată de alta la fel de cumplită", afirma regizorul britanic Dai Vaughan. Într-adevăr, o procesiune de oameni ce mai speră încă într-o miraculoasă salvare trece prin fața celor pe moarte sau decedați deja. Subnutriții merg unul după altul poticnindu-se, o procesiune de adevărate schelete.

Spre deosebire de alte filme cu privire la fărădelegile naziștilor, care provoacă spectatorilor „un sentiment de neputință, de oroare" (Vaughan), filmul lui Hitchcock dă naștere la mînie. Mai ales scena în care oficialitățile din Bergen-Belsen sînt aduse sub escortă de militarii britanici să asiste la îngroparea în masă a celor ce au fost uciși fără milă în acest lagăr. Privirea camerei de filmare alunecă încet spre un grup de copii care sorb cu greutate din nou o supă caldă...

Și, totuși, speranța nu este absentă din filmul marelui cineast. O scenă prezintă un grup de oameni ce fac baie în căzi improvizate în imediata apropiere a cuptoarelor morții. Săpunul și apa par să redea supraviețuitorilor îngrozitorului supliciu demnitatea. Femeile reînvață să zîmbească, un supraviețuitor rămîne minute în șir în cadru pieptănîndu-se — un gest liniștit și liniștitor.

Odiseea unui documentar stînjenitor

Ideea realizării acestui documentar, care să zugrăvească în întreaga lor grozăvie crimele fasciste, a aparținut unui prieten al lui Hitchcock — Sidney Lewis Bernstein, șeful secției film a Ministerului britanic al Informațiilor. El a vizitat Bergen-Belsen imediat după eliberarea acestuia și a rămas profund impresionat de ce văzuse acolo, de dimensiunile holocaustului și ale acestei mașini de nimicit oameni, propunînd imediat aliaților să se realizeze „un film special pentru germani". Bernstein intenționa să pună în fața ochilor germanilor „o oglindă", care să imortalizeze, pentru generațiile prezente și cele viitoare, o parte din crimele săvîrșite în numele lor. De asemenea, el proiecta realizarea unei a doua pelicule, în versiune engleză, care să fie difuzată în întreaga lume. Motivul pentru care nu s-a ajuns la realizarea intențiilor lui Bernstein a fost dezvăluit într-un articol publicat în „The Times", de istoricul Caroline Moorehead. Chiar înainte ca Hitchcock să înceapă, în anul 1945, să vizioneze materialul filmat, șefii lui Bernstein de la Ministerul Informațiilor au început să emită rezerve. Ei găseau că partea din film deja realizată este „prea șocantă și chiar neverosimilă" și, mai mult chiar, se temeau că va da naștere unui „efect bumerang". Se susținea că publicul spectator ar putea pune sub semnul întrebării autenticitatea sa, deoarece „filmul nu este pe deplin convingător". Bernstein nu s-a lăsat intimidat și a accelerat lucrările de filmare, a trimis o nouă echipă de operatori în Germania și l-a rugat pe Hitchcock să-l ajute. Acesta a acceptat imediat, deși în anii războiului activase cu mare succes la Hollywood. Problema i s-a părut atît de importantă marelui cineast încît s-a apucat imediat de lucru, refuzînd orice onorariu. La sfîrșitul lui iunie 1945, el a început prelucrarea materialului la filmul intitulat provizoriu „Concentration Camp Film". În momentul respectiv, documentaristul britanic Stewart McAllister sortase materialul pe mai multe secțiuni tematice, astfel încît Hitchcock a putut începe imediat să definitiveze ultimele faze de producție. Cînd filmului nu-i mai trebuia decît stabilirea comentariului definitiv a survenit o schimbare în atitudinea aliaților — de care depindea difuzarea filmului — în sensul că prezentarea crimelor naziste nu ar fi oportună. Au fost incriminate pînă și cele cîteva fraze ce urmau să constituie nucleul comentariului definitiv, ca de pildă aceasta: „Atîta vreme cît germanii nu-și vor schimba concepția care a dus la înjosirea fizică și morală a atîtor oameni, pentru ei nu va exista un viitor". Revista vest-germană „Der Spiegel", după care am preluat această frază, arăta că „interesele politice din ajunul «războiului rece» au precumpănit în aprecierile învingătorilor occidentali în fața documentului ce respecta adevărul istoric".

La sfîrșitul lui iunie 1945, Hitchcock s-a reîntors la Hollywood pentru a continua o strălucită carieră cinematografică cu ficțiunile sale care provocau și provoacă fiori spectatorilor dornici de suspans. Cel mai cumplit film de groază al său a fost, însă, depozitat și treptat dat uitării. Avea un mare defect — era adevăr, nu ficțiune!

R.N.

1000+1

AUTOMOBIL.. *Premierul Margaret Thatcher la volanul unui prototip de automobil computerizat, construit de firma „Ford". O mașină a viitorului. Evenimentul avea loc cu prilejul deschiderii, la Londra, a unei expoziții intitulate „Drive Forward—Towards the Year 2000"*

Inovație hotelieră

Concurența în ramura hotelieră devine din ce în ce mai ascuțită, mai ales că numărul turiștilor în Europa occidentală are o permanentă tendință de scădere, în condițiile în care fiecare buget familial obișnuit este erodat de efectele crizei și inflației. Tocmai datorită îngustării pieței în ramură, un proprietar de hotel din Paris a introdus o inovație în branșă, autorizîndu-și clienții să aducă cu ei și cîini. Proprietarul hotelului a dovedit că are și umor, deoarece își explică hotărîrea printr-un aviz care flatează comportamentul patrupedelor: cîinii nu-și lustruiesc pantofii cu draperiile, nu se șterg pe fața de masă, nu colecționează lingurițe, nu iau prosoapele și servețelele ca suvenir, sînt gentili cu oamenii de serviciu. Și, mai ales, – deși nu scrie în aviz – aduc cu ei clienți cu venituri frumoase.

Reportaj pe glob

Sevilla:

„Astăzi, închis. Bărbierul plecat la operă!“

M-aş putea crede la Sevilla, mai mult ca oriunde pe pămînt spaniol, acasă. Simţeam asta încă din noaptea trecută, cînd trenul luat din gara Atocha mă purta legănat spre sud, în Andaluzia.

M-aş putea crede acasă. Doi împăraţi romani s-au născut aici. De numele primului este legată venirea legiunilor Romei la nord de Dunăre. De cel de al doilea — retragerea lor. Şi Traian şi Adrian au plecat din Italica, oraşul înfiinţat de predecesorul lor pe Tibru, Filip Arabul. Facem ce facem şi ne întoarcem la constatarea că lumea-i mică. În Siria, acum cîţiva ani, cineva îmi vorbea cu patimă despre Apolodor, despre meşteşugul lui binecunoscut şi recunoscut. O punte pornea, atunci, din mintea mea, îmbolnăvită de mersul nisipului încins şi de nepăsarea lui, către Dunăre şi către primul pod ridicat acolo de sus-numitul Apolodor. De ce n-aş face acum drumul invers, dinspre Italica spre Sarmisegetuza şi, mai încolo, la Damasc... Ne regăsim în această lume mică de atîtea ori rădăcini în stare să ţină de umbră şi să ne îndemne la vorbă făcîndu-ne a mai uita din focul care ne paşte din cine ştie ce chibrit abil ţinut departe de ochii noştri.

Merg, la ora dimineţii, în lungul cheiului pustiu. Dacă atît mi-aş fi îngăduit a vedea din Sevilla, puteam să mă declar mulţumit, cu toate că n-am sub ochi, de aici, albul de speriat al caselor, verdele chinuitor al parcurilor şi n-ajung la mine, în nici un fel, tresărirea umerilor, călcătura trupurilor tinere din care s-a născut chipul de veselie şi neastîmpăr al Sevillei.

Sevilla - sustrasă, parcă, timpului prezent

Sînt invidios pe Turnul de Aur. Nu doar pentru anii lăsaţi în urmă, 800 la număr, nu pentru privitul ţanţoş şi lucirile-i fără potrivă. Iată-l colo, ca şi atunci, măsurînd distanţele. Cîntărind grăunţele vieţii, răsturnînd între palme zarurile evenimentelor, gata oricînd să le descoasă înţelesul. Cît aur se va fi închis cu adevărat în întunecimile lui şi cîţi ochi îl vor fi scrijelit din această pricină, smulgîndu-i secrete pe care doar el le va şti cu adevărat. Turnul de Aur l-a văzut pe Columb şi apele Guadalquivirului purtîndu-i gîndurile spre o Indie numită America, forţînd o uşă dincolo de care putea să nu se afle altceva decît căderea. Turnul de Aur l-a văzut pe Magellan ducîndu-se pentru a nu mai reveni niciodată. Cine crede că astea sînt lucruri de toată ziua nu are decît să se uite la Turnul de Aur ca la nimic altceva decît minaretul unei moschei de duzină, ceva mai robust şi mai decis pentru a sparge cu fruntea decenii şi secole.

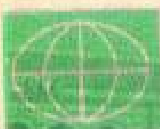
— Dv. domnule?

Atît mi-a trebuit.

— Sîntem la Alcazar, senor, la Alcazar!

Ştiam şi singur, luasem decizia de a trece de zidurile care ar putea

Almanah Lumea coala 9 10

masca blocuri de 2—3 etaje, învelite în dunga verde a vrejurilor de unde răsar — pungi de sticlă umezite de rouă — florile roşii sau mov. Sevilla a avut parte de bătaia tuturor vînturilor. „Hercule m-a înălţat. Cezar cu ziduri m-a înconjurat/ Cu' nalte turnuri am rămas/ Regele sfînt m-a cîştigat..." Versuri vizibile cîndva pe poarta Jerez. Orgoliu nepotolit de aspre furtuni ale sorţii. Fenicieni, greci, cartaginezi, romani, vizigoţi, mauri... Toţi au trecut, şi am renunţa cu greu la ideea plecării fără a fi lăsat, în lutul drumului, urme. În noiembrie 1428, regele Ferdinand III deschidea porţile pentru creştini.

Tras de mînecă, ţinut din scurt, invitat cu amabilitate — dar încearcă să baţi în retragere! —, asaltat de detalii, condus cu ochii de cunoscător, ajungi să desfaci Alcazarul în tronsoane, felii, cotloane, să aluneci în lung şi în lat, să-l demontezi ca pe un ceas, vrăjit de ticăitul fără egal al sufletului, doar astfel accesibil, prin operaţie, prin scoatere la soare.

Este, în toate acestea, un joc al întîmplării, un amestec ciudat de impulsuri, de gesturi şi predispoziţii de a tăia în tufişurile istoriei cărări spre nori, cu convingerea ajungerii în luminişurile unde, acum, cîţi sîntem în stare să vedem, ne crucim, privim fără să credem, obişnuim pupilele să prindă snopul de raze reflectate de peretele sigur pe el şi pe efectele ce le provoacă.

— Alcazarul, senor! Merită să-l vedeţi. Credeţi-mă!

Norocul meu. Un bilet de intrare şi o lume fără de care aş fi acum mai sărac.

O faţadă spumoasă, cîmp traforat cu migală, te uiţi şi gîndeşti la degetele cîte au trudit pentru a încropi desenul vinişoarelor de piatră rostogolit peste suprafaţa de spumă. Broderie comparabilă muncii în borangic. Sus, nişte cabinete, abia atinse de daltă, înfloresc cornişa. Patio de las Doncellas — galerii cu arce polilobate, structuri de incredibilă fineţe — înseamnă cumva capul de compas al întregului, locul de unde pornesc prin deşurubare spaţiile locuite, încăperile dominate de plafoane făcute să-ţi ia glasul, căptuşite cu decoraţii mergînd spre opulenţă. Sînt acolo încăperi cu ecouri din zilele lui Carol Quintul, sînt apartamentele Mariei de Padilla, dormitoarele lui Filip II şi Isabela Catolica, apartamentele locuite de Carol V.

Oricum, ştiau să trăiască prinţii Spaniei, fratele meu! Ca şi cum toate cîte sînt rămase prin palatul făcut la ora de traforaj n-ar fi fost de ajuns, iată grădinile, alinieri exacte de arbori, fîntîni şi pavilioane lăsate în răsfăţul de vegetaţie, care parcă nu se mai opreşte, galerii. Aşa trebuie să fie grădinile din Aranjuez pe care nu le-am văzut, cam aşa arată parcul Maria Luisa, cu alei cu nume de navigatori plecaţi în Lumea Nouă şi dincolo de ea, cu Piaţa Spaniei, cu imensul hemiciclu monumental dar urît, nelalocul lui într-un loc unde arborii au învăţat să se ţină de mînă cu atîta respect.

Nu-mi rămîne acum decît să iau la rînd sălile de muzeu, cîte sînt, să-mi feresc ochii de electricitatea goblinurilor, multe şi mari, mai ales despre aventurile lui Carol Quintul în Africa — iată un cal bînd apă, în timp ce umbra îi stă culcată peste undele înverşunate —, să mă uit la alăturarea bizară de evantaie şi machete de caravele mirosind a aur şi depărtări, de steme imperiale, de fotolii cu însemne regeşti, la ceramica în stare să trăznească, prin mai multe săgeţi în acelaşi timp — galben, albastru, verde —, sub chip de flori, animale sau sfinţi.

Şi aici, ca peste tot, emblematic, corrida

Santa Cruz. Din nou faţă în faţă cu acest nume. Înseamnă aici un petic de viaţă, altfel decît l-am bănui şi chiar altfel decît ni s-ar povesti. În spate stă Alcazarul, el şi grădinile sale dospite de ziduri. Santa Cruz a convocat alături case modeste, pitite în fier forjat, curţi interioare vînate de portocali, ghivece de flori ieşite la soare, palmieri sfioşi strecuraţi lîngă ziduri, fîntîni şoptitoare, paşi tremuraţi. Seara vin să-şi cînte vîrsta şi visurile studenţii. Acum trec bătrînii după treabă, căutîndu-şi de drum, împlinind ritualuri doar de ei ştiute.

Mi-a fost de ajuns să citesc ce spunea Gautier pentru a mă crede tot timpul pe drumul catedralei. Observatorul fin, meticulosul, persiflantul călător de la nord de Pirinei găsea că Nôtre-Dame s-ar putea mişca în voie prin centrul catedralei, atît este de înspăimîntătoare în înălţimea ei.

Mă apropii cu reţinere. Întîrzii cît pot prin faţa Casei Lonja, între lacătele căreia stau arhivele Indiilor, acele documente unice ce ţin de venirea pe lume a coloniilor spaniole şi ajungerea încoace a bogăţiilor lor. Unii vor să ne aducă aminte doar de tezaurele găsite şi puse în calea galioanelor. Alţii vorbesc doar de praful de puşcă. Lăsaţi-mă să cred că volumul însemnărilor privind şansa Europei venind dinspre pămînturile noi rămîne necompetitiv la întîlnirea cu celelalte. Dacă, de pildă, conchistadorii soseau în San Salvador înaintea inventării arcului şi prafului de puşcă? Dacă s-ar fi ajuns în Mexic acum cîţiva ani avînd la oblînc arma cu neutroni?

Dacă nu s-ar fi ajuns niciodată? Prefer, vreau să spun, periscopul dispus să examineze drumul caravanelor conduse de Cristobal Colon, odată ce le știm pe celelalte și bine e că le știm și ni le amintim și nouă și celor ce se fac a nu le cunoaște, în partea ce ține de avantajele pentru omenirea întreagă, de ambele capete ale traseului.

Trag cu ochiul de-a lungul caselor, pentru a mă opri în grădinile pline de portocali la vîrsta fructului copt.

Trotuarele se animă. În vecinătatea lor, trăsuri cu cai avînd pe cap niște sombrero caraghioase, bune altfel contra căldurii ce va să vină odată cu turiștii. Ora plimbărilor n-a sosit încă.

Giralda este acolo. Trup de balerină înălțată în zbor, rază de soare înghețată în rugămintea privirii și de dragul ei. Fetele andaluze pot fi geloase pe stalagmita proptită la vedere, capabilă să ți se lipească de ochi, să-ți urmărească mersul și gîndurile, rostind chemarea întoarcerii. A fost admirată, descrisă, lăudată, cîntată în toate limbile pămîntului. Mă întreb cum s-ar fi vorbit despre Giralda în situația descoperirii ei pe tipsia unei piețe monumentale, lăsată cel mult în seama porumbeilor și celor veniți să le dea de mîncare, uitată, acolo în seama ochilor noștri puși să vadă, să măsoare, să cîntărească, să dea Cezarului ce este al lui. Geber, matematicianul, a dorit să facă pariu cu noi, aruncînd pe masă neașteptate împerecheri, unde arhitectura și algebra fac bună casă. Construcția lui ne trimite la alura rachetelor țîșnind spre cer. Deget arătător întors către soare. Îi privesc geometria desăvîrșită, succesiunea de ferestre, coloane și arcuri, coloritul alunecos, roz-alburiu pe care mi se pare că văd picături microscopice de sudoare.

„Să înălțăm un monument care să facă posteritatea să creadă că eram nebuni". Sînt mai puțin preocupat de autenticitatea afirmației consiliului de canonici, mă interesează puțin sau deloc ambiția cuiva de a epata cu orice preț, deși n-am să cad în păcatul de a considera blamabilă aspirația spre șocant. Contează dorința saltului înainte și nu, cîteodată cel puțin, mijloacele, dacă ele funcționează în termenii normalului.

Gîndul de început al canonicilor a izbîndit. Pe locul acesta a fost Marea moschee a Sevillei. Catedrala datează din vremea lui Alexandru cel Bun. Ce nu și-a găsit loc sub acoperișurile-i cățărate de cer? Capele adunate una într-alta, delimitări scrupuloase, pentru a face loc, în toracele lor lăsat la vedere, statui impunătoare, compunînd de jur-împrejur un brîu de firide, la discreția candelelor. Stîlpi vînjoși primesc pe creștet greutatea bolților, meșteri de renume au pus mîna pentru a fățui altare, porți, basoreliefuri, semicolonete, cripte regale, ornamente polifonice, ferestrele încadrînd vitralii de mare percuție vizuală. Dimensiunea singură n-ar însemna totul, spunea cineva, dar aici nu doar dimensiuni copleșitoare se întind deasupra noastră, sînt lucrări de extraordinară exactitate constructivă, de rafinament admirabil, de învăluiri în plasa unei priceperi greu de exprimat și catalogat.

Mormîntul lui Columb și-a găsit loc în spațiul catedralei. Patru regi poartă pe umeri catafalcul din piatră, gest dorindu-și probabil dimensiunea răscumpărării. M-ar întrista să știu că prețuirea merge, în cazul de față, nu către temeritatea deschizătoare de drumuri, ci ar viza recunoașterea, pur și simplu, a valizelor cu care s-a soldat.

Iată ceva la care canonicii constructori nu s-au gîndit. Bogățiile de dincolo de catedrală, averile adăpostite în firidele ei, tezaurul artistic pentru care am putea, la urma urmei, să-i batem pe umăr spunîndu-le: dreptatea este cu voi! Sînt podoabele... Cine ar fi crezut? Obiecte de aur și argint, lucrături în fir de metal, cărți rare, potire, o mitră purtînd pe ea nu mai puțin de 12 000 de pietre prețioase. Și sînt tablourile. De n-ar fi muzeul la care voi ajunge, Sevilla s-ar putea considera izbăvită de datoria față de artiștii săi, ai țării și ai altora. Lucrări semnate de Goya și Luis de Morales, Zurbaran și Valdes Leal, Jordaens și Pacheco. Dar există, la Sevilla, Murillo, atît cît n-am să văd nicăieri. Catedrala s-a ambiționat să ne amintească de el, nu oricum, nu întîmplător, nu pe orice dimensiune de expresie artistică. Th. Gautier, într-un acces de umor negru, crede că „gloria dar și plaga Sevillei este Murillo", excedat probabil de accentul cu care localnicii i l-au scos la vedere.

Un loc de referință – Piața Spaniei

* * *

Oră de prînz. Duminică. Decembrie. Soarele Andaluziei s-a înălțat în scări, doritor să nu scape din ochi globul terestru și, mai ales, Sevilla. Giralda, în lipsa vîntului care s-o pună la treabă, ține în palmă un snop de raze. Trăsurile trec în trapul cailor, întocmai ca prin Disneyland. Cine ar avea nevoie de ele de nu s-ar face fotografii? Orașul a ieșit în stradă, localnicii și veneticii se văd, se studiază, se ignoră într-un efort de a se crede fiecare stăpîn pe situație, dar fără a băga de seamă ceilalți. Cerul a împrumutat — ce să-i faci! — albastrul din pînze de Murillo. Oameni fără treabă au ieșit să se uite unii la alții. Nu pe furiș, nu agresiv, se privesc pur și simplu. Fete oacheșe se preling printre grupurile de aflători în stradă, calcă sigur și apăsat, indiferente la oftaturile ce le curg pe urme. Sînt pe Calle de las Sierpes. Lipscanii locului. Nimic nu pare a bîntui sufletul cetățeanului Sevillei în afara poftei de a se bronza la soarele lor care este numai al lor, de a-și vorbi cu prietenie, la o cafea sau la țigară, de ce ar lipsi tocmai aici? Căsuțele mărunte de pe margine nu sînt nici bănci, nici teatre, nici arhive naționale. Prăvăliile se țin lanț, cafenelele de asemenea, locurile de distracții și ele. La numărul 52, în cazinoul de azi, s-a aflat închisoarea de ieri a lui Cervantes. Acolo l-a construit pe Don Quijote.

Parcă rămîne să mai citesc pe o ușă, dincolo de care mișcarea lipsește: „Astăzi, închis. Bărbierul plecat la operă!"

Neagu Udroiu

Enigmele Insulei Paştelui

Legenda povesteşte că după o lungă şi grea călătorie, Hotu Matua a poposit în Insula Paştelui, unde avea să devină primul rege, şi a botezat-o „Te Pito no te Henua" — „Buricul Pămîntului".

A fost începutul, acum mai bine de 1 500 ani, al unei culturi misterioase, care, în zilele noastre, nu se cunoaşte decît parţial.

Primii colonişti au debarcat aici venind din Polinezia. Ei au lăsat o cultură unică în felul ei, caracterizată printr-o obsesie a prelucrării pietrei sub forme variate, executată cu unelte rudimentare.

Cercetările arheologice au dovedit că modul de viaţă al vechilor locuitori ai Insulei Paştelui prezenta asemănări cu obiceiurile celorlalte popoare polineziene. Au fost, totuşi, depistate mărturii ale existenţei unei populaţii mai vechi, anterioară celei de cultură polineziană. Originea populării acestei insule rămîne însă obscură, pretinzîndu-se la diverse interpretări.

Situată la 3 200 km de coastele chiliene, Insula Paştelui este unul din punctele cele mai izolate ale planetei. În 1888, insula a fost ataşată statului Chile. Autorităţile acestei ţări organizează în prezent un program arheologic cu un dublu obiectiv; primul, pur ştiinţific, de a elucida o perioadă cultural-istorică de 1 500 ani, care constituie unul din fenomenele cele mai misterioase de pe planeta noastră: dezvoltarea acestei culturi într-o izolare extremă. Celălalt se leagă de consolidarea şi restaurarea vestigiilor arheologice, care riscă să piară, dată fiind starea lor avansată de deteriorare.

Lucrările arheologice de cercetare şi restaurare au loc, în special, la marile sanctuare sub cerul liber ahu-uri. Acestea au cunoscut, rînd pe rînd, distrugeri, reconstrucţii şi transformări.

Ahu-urile, situate majoritatea în apropierea coastei, erau locuri de venerare a strămoşilor, de rituri funerare. Unele din ele sînt orientate în funcţie de poziţia soarelui la echinocţii şi solstiţii. Insula numără în jur de 300 astfel de monumente asociate unui simbolism religios. Pe ele sînt aşezate corpurile moai-lor, sculpturile în piatră vulcanică ce-i reprezentau pe strămoşii veneraţi. Locuitorii insulei credeau că, la terminarea lor, aceste statui erau înzestrate cu o putere magică, mana, care-i apăra şi ajuta.

Există peste 800 de statui în insulă. Unele măsoară zece metri şi cîntăresc 20—30 tone. Cilindre cioplite de tuf roşu erau plasate, în echilibru, pe capetele lor grele. Multe statui se găsesc în continuare în cariera unde au fost sculptate — craterul Rano-Raraku.

Rano-Raraku dă impresia unui şantier care a fost brutal întrerupt. Această întrerupere a intervenit, probabil, într-un moment în care Insula Paştelui atinsese gradul ei de cultură cel mai dezvoltat; apoi, datorită unui grav conflict intern, încă ignorat, a început declinul. Din acel moment, probabil secolul al XVII-lea, s-a instaurat o fază de instabilitate şi de războaie tribale continue, datorate, se pare, unei înmulţiri excesive a populaţiei, situaţie care a condus-o la exterminarea reciprocă şi la practica generalizată a canibalismului.

Acest trecut de persecuţii, orori şi distrugere a rămas gravat în memoria orală a insulei. În timpul acestor lupte, toţi moai-i au fost, dintr-un motiv necunoscut, răsturnaţi şi lăsaţi pradă acţiunii distrugătoare — care se continuă şi astăzi — a mării, ploilor şi vîntului. Aceste statui ridică problemele cele mai mari de conservare, căci piatra vulcanică din care sînt construite este un material poros prin care apa pătrunde uşor, măcinîndu-le.

Rarele picturi rupestre sînt şi ele atacate de umiditate, care afectează aderenţa fragilă a culorilor pe piatră.

Se pot găsi într-un singur „ahu" 12 statuete aliniate, aproape întotdeauna întoarse spre interiorul insulei. „Pukao" (pălăriile) cîntăresc, uneori, 11 tone

Sculpturile gigantice de pe Insula Paştelui sînt făcute dintr-un singur bloc de stîncă. Se pot observa porozitatea pietrei şi degradarea provocată, în timp, de vînturi şi ploi

Zidurile de piatră dovedesc o mare măiestrie în construcţie; ele sînt orientate în funcţie de mişcarea soarelui pe bolta cerească

În alte cazuri, ele sînt amenințate prin dispariția însăși a structurilor care le servesc drept suport. Aceste picturi sînt asociate, în general, cultului omului-pasăre, care consta într-o luptă dată între șefii războinici pentru a obține primul ou al manua-tarei — o pasăre migratoare asemănătoare pescărușului, care vine în fiecare primăvară din insulele vecine. Învingătorul era considerat omul-pasăre, iar grupul său putea exercita puterea în timpul acelui an. Acest cult, legat de divinitatea supremă Make-Make, zeul vieții care sfințea, o dată pe an, ritualul fecundității și al înapoierii la obîrșie, a cunoscut apogeul în perioada de distrugere a sanctuarelor, cînd puterea centrală a regelui a cedat locul celei a șefilor supremi.

Insula Paștelui este un imens muzeu în aer liber: monumente, statui petroglife, încărcate de simbol și forță de viață. Conservarea acestor vestigii depinde în cea mai mare măsură de sensibilitatea omului contemporan față de ele, de sprijinul pe care li-l va da.

Mirela Șetraru

Acest drog numit... zahăr

— Vă pronunțați pentru eliminarea completă a zahărului?

— În nici un caz. Din totalitatea substanțelor vitale pe care le-a elaborat natura și care se găsesc în trestia de zahăr sau în sfeclă, în urma rafinării rămîne una singură: zahărul alb. Dar el se dovedește un produs mort, a cărui întrebuințare antrenează numeroase tulburări.

— Puteți cita cîteva din aceste afecțiuni principale?

— Desigur. Înainte de toate, zahărul paralizează imunitatea naturală și favorizează înmulțirea bacteriilor nocive. El provoacă plăgile dentare, care sînt la originea cariilor și perturbă echilibrul florei intestinale din tubul digestiv.

— Aceasta duce și la infecții?

— Da. Ele apar în diferite părți ale corpului cu o rezistență mai mică, dînd naștere la rinite, anghine, otite, sinusite, cistite și o mulțime de alte infecții de diverse feluri.

— Nu credeți că semnalul dv. de alarmă îi va neliniști pe oameni?

— Nu. Înainte de toate, încercăm să nu dăm informații dezastruoase, care ar consta în a prezenta dramele provocate de carne, zahăr, țigări, cafea etc., fără a explica modul în care te poți dezbăra de aceste droguri. În cartea noastră „A învăța să te hrănești" toate aceste lucruri sînt prezentate cu umor și se pare că sînt mult mai bine înțelese de persoanele interesate. Oamenii rîd și atunci cînd rîd înțeleg.

— Explicați modul de a evita abuzurile respectînd o dietă draconică?

— Nu, explicăm într-o manieră amuzantă modul de a renunța la aceste obișnuințe dăunătoare. Oamenii înțeleg ceea ce se întîmplă în organismul lor. Te poți simți bine modificînd modul de a te hrăni, fără a recurge însă la diete draconice, care, adesea, fac mai mult rău decît răul pe care dorim să-l înlăturăm.

— Vă pronunțați în favoarea unor diete ușoare?

— Recomandăm tot felul de diete ușoare, fără a constrînge o persoană să aleagă o formulă specifică. Fiecare își poate alege regimul care îi place. Nu este suficient să le spui oamenilor: suprimați zahărul! Trebuie să le spui și cu ce să-l înlocuiască.

— Se află sfaturile dv. la îndemîna tuturor?

— Desigur. Oamenii se simt rău din cauza modului lor de viață și a alimentației greșite. Și au nevoie de zahăr, cafea, țigări, un pahar de coniac sau o friptură bună pentru a compensa faptul că se simt rău. Este un cerc vicios. Repet, rolul nostru este preventiv. Arătăm oamenilor modul în care pot rămîne sănătoși și pot evita maladiile grave.

— Să revenim la zahăr. Există exemple care să demonstreze nocivitatea acestui aliment?

— Exemplele sînt numeroase. Numai simpla suprimare a zahărului rafinat permite, adesea, vindecarea infecțiilor recidivante sau cronice. Studiile au demonstrat diminuarea instantanee a capacității globulelor albe de a distruge bacteriile (fagocitoză) în momentul în care s-a mîncat zahăr rafinat, și această diminuare este proporțională cu cantitatea ingerată.

— Cum explicați acest fenomen?

— Spre deosebire de zaharurile naturale, zahărul rafinat este absorbit foarte repede de intestinul subțire și provoacă o hiperglicemie bruscă. Aceasta determină o stare de excitare fizică și psihică, apoi antrenează o hipoglicemie. A doua reacție este însoțită de o depresiune mentală, de oboseală fizică.

— Faimosul cerc vicios.

— Da, acești noi stimulatori provoacă, la rîndul lor, o nouă hipoglicemie. Asemenea alternanțe dereglează metabolismul și epuizează sistemul nervos, ceea ce provoacă oboseală, iritabilitate, agresivitate și o slăbire generală. Pe de altă parte, organismul își mobilizează pentru neutralizarea zahărului alb rezervele de calciu în detrimentul sistemului osos și al dentiției, care devin din ce în ce mai fragile.

— Trebuie să considerăm zahărul alb drept un drog care antrenează o veritabilă toxicomanie?

— Da, în mod categoric. În spitale au fost făcute studii foarte interesante. S-a constatat că atunci cînd cantitatea de zahăr s-a diminuat și s-a înlocuit cu miere, împreună cu 2—3 modificări alimentare ușoare, oamenii trec mult mai ușor prin stările alternante de excitări și depresiuni, iar consumul de calmante scade la jumătate. Efectul zahărului de generator de anxietate este amplu dovedit.

— Zahărul provoacă și diabetul...

— Zahărul alb constituie o veritabilă toxicomanie și trebuie clasat, repet, printre drogurile dure. Acest zahăr joacă un rol important în creșterea cazurilor de diabet în țările occidentale.

— Preconizați, deci, consumarea zahărului brun în locul zahărului alb?

— Nu. Acest zahăr prezintă aproape aceleași pericole ca și cel alb. Adeseori se constată că zahărul brun nu este altceva decît un zahăr alb colorat!

— Și ciocolata?

— În afară de zahărul rafinat, ciocolata mai conține cacao și alte substanțe stimulatorii. Nevoia de ciocolată corespunde, adesea, unei nevoi de cupru, care poate fi satisfăcută prin consumarea caiselor uscate sau a altor alimente care conțin acest element...

— Puteți defini principalele produse nenocive care să înlocuiască zahărul și derivatele sale dăunătoare?

— O importantă listă a acestor produse figurează în cartea noastră „A învăța să te hrănești". În ceea ce privește zahărul rafinat, pot cita înlocuitori ca mierea, dar și zahărul de mesteacăn (xylitol), de orez, de malț, de arțar, precum și zahărul de trestie nerafinat.

— Ce credeți despre băuturile îndulcite, mai ales despre cele pe bază de cola?

— Este vorba de o problemă gravă, crucială. Știți că un litru de cola conține 22 de bucăți de zahăr și substanțe excitante echivalente cu 3 cești de cafea? Nu cunosc pe nimeni care ar permite copilului său să bea, deodată, trei cești de cafea și să mănînce 22 de bucăți de zahăr. Însă numeroși părinți oferă copiilor după-amiaza un litru de cola. Repet: este vorba de veritabile droguri, care creează, în mod prematur, un dezechilibru permanent. Surescitare urmată de epuizare.

(Extrase din interviul acordat de dr. Christian Schaller săptămînalului elvețian „L'Echo")

„IMPERIUL GETTY":

dolari dispute drame

La inceputul anului 1984, numele Getty, purtat de miliardarul american care, pînă la moartea sa, în 1976, era considerat „cel mai bogat dintre bogații lumii", a revenit în primele pagini ale ziarelor occidentale. Tentacularul „Imperiu Getty" intra într-o nouă fază a existenței sale, marcată în mod constant, pe de o parte, de exorbitante profituri, pe de alta, de violente dispute de familie și puternice drame. Revenirea în actualitate a „Imperiului Getty" a fost declanșată de acțiunea de cumpărare a firmei „Getty Oil", de către una din „cele șapte surori", compania „Texaco". Prin aceasta urmărindu-se în principal stoparea declinului îndelungat înregistrat de „Texaco". În același timp, remarca săptăminalul britanic „The Economist", înghițirea lui „Getty Oil" de către „Texaco" face ca un număr restrîns de membri ai familiei Getty, deja bogați peste măsură, să devină și mai bogați. Marii beneficiari ai afacerii sînt Gordon Getty, cel mai întreprinzător dintre fiii fondatorului clanului, fratele său Paul Getty II, personaj abulic și dezaxat, retras la o reședință din Anglia —, și trei fete ale unui alt frate de-al lor, George Getty. Se apreciază că acești beneficiari vor avea de împărțit un venit anual de peste 330 de milioane de dolari, adică o sumă ce depășește de patru ori venitul anual pe care-l furnizau pînă acum dividendele lui „Getty Oil". Un al patrulea frate, Ronald, are mai puține motive să aducă mulțumiri lui „Texaco". Frate vitreg al celor de mai sus, Ronald a fost vitregit și de bătrînul Getty, printr-o dispoziție testamentară, care-i asigură un venit anual de numai 3 000 de dolari. De ani de zile se străduiește acest „sărac" al familiei, prin tribunale, să obțină mai mult din fabuloasa avere lăsată de bătrîn. Dar nici „bogații" clanului nu se au bine între ei. Gordon și Paul II se traduc, la rîndul lor, în fața justiției, pentru a-și rotunji părțile personale din averea paternă. Mai nou, Paul II dorește ca tribunalul să desemneze Banca Americii drept „co-împuternicită" în conducerea companiei, pentru a proteja interesele unuia din fiii săi, numit Tara Gabriel Galaxy Gramaphone Getty. Tara fiind unul din cei 16 nepoți ai bătrînului J. Paul Getty și principalul beneficiar al moștenirii acestuia, după ce „a doua generație" Getty va dispărea. Așadar, certurile de familie promit să se perpetueze, la fel de animat ca și pînă acum, în sînul clanului Getty.

Pe lista oamenilor celor mai bogați din Statele Unite, întocmită anual de revista de afaceri „Forbes", în dreptul locului I pe anul 1983, scria: „Gordon Peter Getty, 49 de ani, 2,2 miliarde dolari, moștenire petrolieră". Ani în șir, în fruntea aceleiași liste, pînă la moartea sa, survenită în 1976, se afla tatăl lui Gordon, adică John Paul Getty, considerat, la vremea aceea, drept „cel mai bogat dintre bogații lumii". Articulat în jurul lui „Getty Oil Company", care deținea controlul asupra a numeroase societăți de explorare, extracție, prelucrare și distribuire a petrolului, din țări ale Africii, Americii Latine, Asiei și Europei occidentale, „Imperiul Getty" avea multe alte „interese minore" — cum se exprima revista „Paris Match" — prin intermediul unor societăți ca „Uranium Properties", „Mission Corporation", „Skelly Pipe Line Co", „Skelly Leasing Co", „Vancouver Plywood Co", „Pekotomias Co". Despre excentricul fondator al dinastiei neîncoronate Getty s-a scris mult, și în timpul vieții, și după moartea sa. Ca, de altfel, despre întregul „Imperiu Getty", despre familia Getty, în general. „Povestea zbuciumată a familiei Getty — observă săptăminalul britanic «Sunday Times Magazine» — seamănă cu un scenariu de televiziune în care se întrepătrund afacerile de

moravuri, banii, stupefiantele, puterea, crima, tragedia și intrigile de familie". Este cert — conchid toți biografii lui J. Paul Getty — că averea nu i-a adus fericirea. O dovedește însăși viața meschină pe care a dus-o acest om care aștepta afară din restaurant pînă cînd se termina programul orchestrei, pentru a nu i se încărca suplimentar, cu... muzică, nota de plată. S-a căsătorit — și a divorțat rapid — de cinci ori. Femeile erau slăbiciunea lui — s-a spus — și, spre sfîrșitul vieții, în jurul său se agita „o bizară cohortă de femei, care se disprețuiau reciproc".

J. Paul Getty a avut cinci fii. Cel mai tînăr, Timmy, era un copil bolnăvicios, care și-a petrecut mulți ani în spital, unde a murit, orb și epuizat, la vîrsta de 12 ani, în vreme ce tatăl său era prea ocupat pentru a-l vedea. Numai fiul cel mare, George, manifesta „talent" pentru principalul „business" al tatălui — petrolul. Pe umerii lui avea de gînd bătrînul să lase „Imperiul". Dar, în 1973, George a murit, după ce luase o supradoză de barbiturice și alcool, în împrejurări rămase pînă acum misterioase. Curînd după aceea, cel mai mare dintre nepoții bătrînului, purtătorul numelui său, Paul III, a fost răpit în Italia. Răscumpărarea a fost plătită doar după ce răpitorii i-au tăiat băiatului o ureche și au trimis-o într-un colet redacției unui ziar din Roma. Trei ani mai tîrziu, cu cîteva săptămîni înainte de a muri de cancer, înconjurat de numeroasele sale amice, bătrînul a semnat un ultim testament, prin care retrăgea propriei sale familii dreptul de a deține controlul asupra uriașei sale averi. O mare parte din avere avea să fie înghițită de un muzeu-vilă din Malibu — California, atît de bine înzestrat cu opere de artă, încît ajunsese să amenințe, la un moment dat, stabilitatea pieței artistice occidentale.

Drama „casei Getty" avea să continue și după moartea fondatorului ei. Paul III, puternic marcat de răpire, a suferit un șoc serios, agravat de consumul de alcool, care l-a lăsat orb și paralizat la vîrsta de 24 de ani. Ziaristul britanic Russell Miller a încercat să investigheze, pentru prima oară mai în profunzime, viața familiei Getty, pentru a-i povesti destinul. Relatăm, în cele ce urmează, o serie de întîmplări din viața acestei familii, așa cum i s-au dezvăluit ele ziaristului britanic.

Un prezicător i-a spus odată lui J. Paul Getty că va muri pe meleaguri străine. Foarte superstițios, el a trimis o scrisoare confidențială, identică, unui număr de șase prieteni apropiați. „Aș aprecia foarte mult — scria el — dacă mi-ați face un serviciu. După cum știți, sînt orginar din California. Intenționez să mă întorc la casa mea din Santa Monica, atunci cînd îmi voi înceta activitățile și mă voi retrage din afaceri. Dacă mi se va întîmpla ceva, un șoc, și nu voi mai putea să vorbesc sau să scriu, v-aș ruga să fiu dus la locuința mea din California în cel mai scurt timp, fiindcă nu doresc să-mi sfîrșesc zilele într-o țară străină".

La 6 iunie 1976, către miezul nopții, J. Paul Getty a murit , la 83 de ani, după o boală care a durat mai multe luni. Decesul s-a produs la Sutton Place, lîngă Guildford, Anglia, adică la 6 000 de mile depărtare de locul în care ar fi dorit să se afle în acel moment. De ce nu s-a dus acasă pentru a muri, rămîne un lucru inexplicabil. Prieteni apropiați de-ai săi au remarcat izolarea tot mai accentuată a bătrînului în ultimele luni de viață. În această perioadă, el a semnat pe patul de moarte un surprinzător testament, prin care a luat averea sa din mîinile familiei pentru a o plasa în mîinile unor manageri profesioniști. Scrisoarea prin care cerea să fie dus în California, pentru a muri acolo, nu i-a surprins pe prietenii săi, căci el vorbea adesea despre dorința lui de a se întoarce în America. „Mă simt tot mai bolnav de casă de la an la an, i-a spus odată Robinei Lund, tînăra care era consilierul lui juridic. Cînd ești bătrîn, dorești să te întorci acasă, printre lucrurile cunoscute ale tinereții tale". Iar, la 25 decembrie 1952, el își nota în jurnal: „Acesta e ultimul Crăciun pe care-l fac departe de casă. Sînt hotărît să mă întorc în Statele Unite în anul care vine". Nici chiar la Sutton Place nu se simțea liniștit. Iată o altă însemnare din jurnal, datată 29 iunie 1960: „De acum înainte, adresa mea va fi Sutton Place —, dar

1964 — J. Paul Getty, „cel mai bogat om din lume", în fața reședinței sale de la Sutton Place — Anglia

pentru cît timp? Sper să pun capăt afacerilor, cel tîrziu în cursul anului viitor. Vreau să revin la Malibu". Desigur, este posibil ca el să-și fi schimbat dorința după ce s-a îmbolnăvit, cînd devenise prea obosit și prea slăbit pentru a face față unei călătorii. Este posibil să-i fi fost și frică să se reintoarcă acasă.

Spre sfîrșitul vieții, Getty a devenit obsedat de securitatea sa personală. Ori de cîte ori părăsea Sutton Place, Cadillacul său era urmat de o mașină în care se aflau doi însoțitori înarmați și cîinele său alsacian. În timpul nopții, toate intrările erau închise la orele 22. Dormitorul bătrînului avea șase încuietori, iar, lîngă patul lui, era instalat un sistem de alarmă foarte complicat, conectat direct cu poliția. Un paznic, secondat de un cîine, stătea toată noaptea în fața ușii.

Doamnele din „harem" — cum se exprimau cei de la Sutton Place, pentru a numi anturajul femi-

„IMPERIUL GETTY": dolari, dispute, drame

Gordon Getty — moștenitorul

J. Paul Getty III, cel mai mare dintre nepoții bătrînului miliardar. Puternic marcat de răpirea sa în Italia, a suferit un șoc serios, agravat de consumul de alcool, care l-a lăsat orb și paralizat la vîrsta de 24 de ani

nin al bătrînului, compus din amicele sale de demult, sau de dată recentă — nu pierdeau prilejul pentru a-i arăta, în ziare, articole despre creșterea crimei și violenței în Statele Unite, în ideea de a-l face ca nu cumva să le părăsească și să se întoarcă în America. Un vizitator din New York a rămas uimit cînd, înainte de a se întîlni cu Getty, una din doamnele din anturajul său a insistat să-i vorbească bătrînului despre cît de violentă a devenit America.

Tensiunile și geloziile au crescut la Sutton Place pe măsură ce bătrînul devenea tot mai lipsit de puteri, iar femeile din anturajul său își dădeau seama de faptul că n-o să mai trăiască mult. Într-o seară din noiembrie 1975, baroana Marianne von Alvensleben (una din pretendentele cele mai serioase, la un moment dat, la rîvnitul statut de „a șasea doamnă Getty") și Joan Zetka (despre care se spune că a contribuit la redactarea autobiografiei lui Getty) aproape s-au luat de păr pentru prioritatea de a-l însoți pe bătrîn în dormitor. La puțin timp după ce împlinise 83 de ani, sănătatea acestuia a început să se deterioreze rapid. Ultima sa călătorie a fost la Londra, în ziua de 22 ianuarie, pentru o afacere de prospecțiuni petroliere în Marea Nordului. După aceea, Getty s-a izolat de lumea din afară, sau a fost izolat de ea de către cei din jurul său. Există două versiuni în legătură cu cele ce s-au întîmplat la Sutton Place, în ultimele luni de viață ale bătrînului. Prietenii și amantele care au fost împiedicați să-l întîlnească pe bătrîn spre sfîrșitul vieții au spus că, de fapt, a fost vorba de un complot țesut de anturajul său de ultimă oră. Cîteva din „prietenele" aflate în preajma lui, care decideau asupra accesului la bătrîn, aveau să declare că, în realitate, Getty era acela care nu mai vroia să se perinde multă lume la el. La sfîrșitul lui februarie 1976, telefonul particular, secret, Guildford 66739, a fost deconectat. Fapt care nu putea trece neobservat. Pentru că, în timpul vieții sale active, Getty își rezolva multe din problemele lui de afaceri prin telefon, din diverse hoteluri și, mai apoi, de la Sutton Place. Telefonul particular era un instrument de lucru foarte important pentru el, un canal de legătură de nelipsit cu imperiul său de afaceri și cu prietenii. Era o legătură la care, spuneau amicii săi, el n-ar fi putut renunța, mai ales din momentul în care se îmbolnăvise.

Avalanșa testamentelor

La 11 martie 1976, Getty a semnat cel de-al 21-lea testament (ultimul), prin care scotea imensa lui avere de sub controlul familiei și o punea în mîna unor manageri. Faptul a fost considerat drept o surprinzătoare schimbare la față, pentru că, toată viața sa, Getty a crezut în principiul moștenirii de familie. Și, chiar în momentele cele mai dificile ale relațiilor cu fiii săi, nici unul din testamentele succesive făcute de el nu conținea vreo prevedere prin care să se scoată de sub controlul vreunuia din descendenții săi direcți controlul asupra averii familiei.

Numeroasele sale testamente succesive sînt mai interesante în ce privește capriciile sentimentale ale lui Getty. Miliardarul se folosea de aceste testamente pentru a-i manevra fără rușine pe cei din jurul său, promițîndu-le includerea sau, dimpotrivă, amenințîndu-i cu excluderea din testament.

Pentru prima oară cînd și-a exprimat „ultima dorință", într-un document din 1958, Getty își lăsa o mare parte din avere muzeului pe care-l fondase la Malibu, iar, cum cei patru fii ai săi erau administratorii muzeului, familia urma să dețină controlul efectiv asupra moștenirii. Conform dorinței exprimate de bătrîn, îmbrăcămintea lui (multe din haine vechi și uzate, pentru că-l repugna să-și cumpere altele noi), bunurile sale personale și acțiunile lui „Getty Oil" urmau să fie împărțite între cei patru fii. O sumă de 50 000 de dolari era alocată pentru ridicarea unui mausoleu de marmură la Malibu, unde să fie depus el și urmașii săi. Printre „beneficiarii minori" ai documentului erau o serie de prietene de demult

de-ale lui Getty și numai una din fostele sale soții. Acest capitol a rămas, în linii generale, neschimbat de la un testament la altul. În schimb, s-au înregistrat fluctuații mari în ce privește partea atribuită diverselor sale amice de dată mai recentă. Testamentul, semnat în iunie 1960, marchează intrarea în scenă a doamnei Penelope Kitson, cu 2 500 de acțiuni „Getty Oil". Al cincilea testament, din martie 1963, îl excludea pe Gordon Getty din grațiile paterne, probabil din cauza afacerilor dezastruoase pe care le făcuse acesta (partea de moștenire atribuită era de numai 500 de dolari).

În al șaselea testament, din septembrie 1965, diversele amice ale bătrînului continuă să prospere. Doamnei Kitson i se atribuie 5 000 de acțiuni, Robinei Lund — tot 5 000 și doamnei Mary Tessier — 2 000. Ele rămîn în grațiile miliardarului pînă în februarie 1969, cînd, prin al 10-lea testament, părțile atribuite doamnei Kitson și domnișoarei Lund se prăbușesc la 1 000 de acțiuni. O lună mai tîrziu, doamna Kitson are o puternică revenire, cu 7 500 de acțiuni, în timp ce partea domnișoarei Lund rămîne staționară.

Cel mai important rămîne al nouălea testament, semnat în noiembrie 1967, prin care Getty lasă, în modul cel mai clar, administrarea moștenirii sale familiei. De aceea, ultimul testament, al 21-lea, semnat cu cîteva săptămîni înainte de moarte, a făcut obiectul unor aprige dispute.

La două săptămîni după ce soția fiului său Paul II — Talitha Poll — a murit după ce luase o supradoză de heroină la Roma, în iulie 1971, Paul II a căzut, ca și fratele său Gordon, în dizgrația tatălui. Un alt testament, datat 22 iulie 1971, îi lăsa „500 de dolari și nimic altceva". În 1973, domnișoara Kitson s-a măritat. Furios, Getty a amenințat-o că nu-i mai lasă nimic. În al 15-lea testament, moștenirea ei scade, însă, numai de la 7 500 la 5 000 de acțiuni... După moartea lui George, în 1973, doar un Getty mai rămîne în consiliul de administrație al muzeului — Ronald. Dar, curînd, Gordon se împacă cu tatăl său și, în cel de-al 19-lea testament, își reocupă locul lîngă Ronald.

Multe lucruri au rămas neexplicate în legătură cu al 21-lea testament. De ce, de pildă, Getty și-a lăsat averea spre administrare nu propriilor descendenți, ci unor manageri, despre care toată viața avusese o părere proastă. Sau, de ce și-a dezmoștenit, practic, fiii în 1976, cînd relațiile sale cu ei nu erau mai proaste ca altădată. Apoi, se știe că Getty consemna, meticulos, în jurnal, faptul de a fi făcut un nou testament. Or, în martie 1976, cînd nu mai avea putere să scrie lizibil și își dicta însemnările zilnice unei secretare, nu se face nici o mențiune privind semnarea vreunui testament. Obiectul disputei îl constituie, de fapt, starea fizică și mintală a lui Getty din ultimele două săptămîni de viață. După unii, facultățile mintale i-ar fi rămas intacte pînă în preziua morții, iar starea fizică i s-a deteriorat serios din februarie. În aprilie s-a diagnosticat cancerul. Pe măsura apropierii sfîrșitului, o procesiune ciudată de medici și șarlatani a început să se perinde la Sutton Place. Bătrînul, care fusese toată viața o fire ipohondră, încerca să-și amîne cu orice chip sfîrșitul. Un acupuncturist de origine chineză a venit de la Paris, un prieten, despre care Getty credea că „are mîini magice" — din Florida, o maseuză și-a făcut și ea apariția.

La 30 mai, a sosit, de la San Francisco, Gordon cu soția sa, Anne. Nici Ronald, nici Paul II nu și-au văzut tatăl înainte de moartea lui. Era clar că bătrînul nu va mai trăi mult. Anne l-a întrebat dacă dorește să fie dus în California. La început el a încuviințat, apoi a spus că vrea să se mai gîndească. La 2 iunie 1976, muribundul a dictat ultimele sale gînduri în jurnalul personal: „Dormit bine noaptea. Doamna Shaw (maseuza) a venit pentru tratament. U. (Lady Ursula) aici pentru două ore. Pen (doamna Kitson), aici". Patru zile mai tîrziu, Getty murea.

«Suferința urmașilor»

Sînt zile cînd Paul III poate să distingă vag culorile și formele. Se străduiește cu disperare să articuleze cîteva vorbe și, uneori, chiar reușește să pronunțe inteligibil cîte un cuvînt. De cîtva timp, infirmierele au reușit să-l ajute să se țină pe picioare, deși membrele sale paralizate se clatină îngrozitor. În orice caz, se consideră că el a făcut mai multe progrese decît oricine altcineva în situația lui. Chiar mai multe progrese decît s-ar fi crezut că este posibil. Bineînțeles că nu își va mai reveni niciodată pe deplin, dar unii speră că, într-o bună zi, va fi, poate, în stare măcar să se deplaseze singur, sprijinindu-se în cîrje, sau chiar să vadă puțin. Se spune că tinerețea este, în orice caz, de partea lui: la ultima aniversare a zilei de naștere, în tort erau înfipte 26 de lumînări. Cineva a încercat atunci să-i dea o înghițitură de vin dintr-un pahar, dar el n-a reușit s-o ia. Crudă ironie a soartei, căci prăbușirea sa fizică — din urmă cu doi ani —, care l-a lăsat orb și paraplegic, s-a datorat, în mare măsură, alcoolului. În casa mamei sale, din cocheta suburbie Brentwood, a Los Angelesului, specialiștii se ocupă de el cîte 12 ore pe zi, timp de șase zile pe săptămînă. O infirmieră se află lîngă el în permanență, ajutîndu-l să se hrănească, îmbrăcîndu-l și ținîndu-l curat. De două ori pe zi, e transportat într-o piscină cu apă călduță, unde i se fac exerciții menite să-i aline situația în care se află, cu corpul lui lipsit de nervi. În restul timpului, cînd nu i se fac tratamente, lîncezește într-un șezlong sub soarele Californiei, într-o pijama de bumbac, ascultînd muzică rock sau casete pentru nevăzători, pe care sînt înregistrate romane.

Aceasta este viața pe care o duce, azi, J. Paul Gety III, promițătorul și invidiatul (pînă la un moment dat) descendent al omului despre care s-a spus că ar fi cel mai bogat dintre bogații lumii.

La fiecare cîteva săptămîni, fratele său mai mic, Mark, 22 de ani, diplomat în științe politice al

Universității din California, vine să-l viziteze și stă cu el ore în șir, distrîndu-l, citindu-i sau numai ținîndu-l de mînă. Sora lui, Aileen, 23 de ani, telefonează zilnic, cînd nu poate să-l viziteze, de la salonul ei de coafură din Santa Barbara, iar cealaltă soră, Ariadna, 20 de ani, studentă la Bennington College din Vermont, își petrece toate zilele libere la Brentwood. Soția, Martine, de care s-a despărțit, îl vizitează, totuși, adesea, din San Francisco, unde lucrează la o librărie, iar cei doi copii, Anna, 10 ani (dintr-o căsătorie anterioară a soției), și Paul Baltazar, 7 ani, telefonează regulat. „Paul poate să înțeleagă ce-i spun copiii — declară Martine. E greu de spus ce se va întîmpla mai departe cu el. Tot ce putem face e să sperăm". La Brentwood se află însă, în permanență, mama sa, Gail Harris Getty, care n-a vorbit niciodată, în public, despre ce i s-a întîmplat fiului ei, preferînd să-și consacre toată atenția și energia îngrijirii lui. Dar ea a trăit experiența cumplită a răpirii lui în Italia și, acum, încearcă una și mai tragică.

Cînd J. Paul Getty III a căzut adormit pe covor, în timp ce se afla în vizită la niște prieteni din Los Angeles, la 5 aprilie 1981, nimeni nu și-a făcut vreo problemă. Nu era ceva neobișnuit ca Paul să înghită prea multe droguri, sau să bea prea mult, sau să le facă pe amîndouă în același timp; consuma, de regulă, cîte un sfert de sticlă de whisky pe zi. Două ore mai tîrziu Emmanuella Stuzzhi, prietena sa italiancă, a încercat să-l trezească, dar el n-a reacționat. „Hai, Paul, trezește-te!" — i-a spus ea bătîndu-l încetișor cu palma pe obraz. Un tînăr, care era de față, l-a zgîlțîit mai serios. Dar Paul n-a deschis ochii. „Nu doarme — a spus cineva. E în comă". J.P. Getty III, care-și pierduse într-adevăr cunoștința, a fost luat cu ambulanța și dus la Cedars-Sinai Medical Centre. Cîteva ore mai tîrziu, un doctor a ieșit să le spună prietenilor lui Paul că acesta a suferit un șoc puternic. În ce măsură i-au fost afectate funcțiile creierului, nimeni nu putea spune pe loc, dar era probabil că nu-și va mai reveni niciodată. Paul a rămas în comă timp de patru săptămîni. Cînd, în sfîrșit, și-a revenit, s-a constatat că orbise, era complet paralizat și își pierduse graiul. Toate simțurile îi dispăruseră, deși era conștient de el. Avea, atunci, 24 de ani. Cînd, în Statele Unite, se întîmplă o asemenea nenorocire, mai mult decît de curaj e nevoie și de altceva. Și anume, de bani. Pentru un Getty s-ar putea imagina că aceasta nu era o problemă, dar Paul era lipsit de mijloace, căci fusese dezmoștenit de tatăl său, din cauză că se căsătorise cu Martine, la vîrsta de 17 ani. E drept că mama sa nu era săracă, dar, în orice caz, nu avea posibilitățile financiare necesare pentru a plăti o infirmieră care să stea în permanență lîngă bolnav, sau tratamentul care mai putea să îndreptățească vreo speranță. De aceea, Gail a cerut ajutor fostului ei soț, tatăl lui Paul, J. Paul Getty II. Acesta primea din partea familiei o sumă anuală de 20 de milioane de dolari. Abia trecut de vîrsta de 50 de ani, el duce, la Londra, o viață retrasă, părăsindu-și rareori casa din Cheyne Walk, Chelsea. Singurul lucru care-l interesa era colecția sa de cărți rare, despre care se spune că e una din cele mai apreciate colecții particulare de acest gen din lume. Povestindu-i-se despre nenorocirea fiului său, Paul II a reacționat prompt și hotărît. El a informat-o pe Gail că nu e în măsură să contribuie cu nimic la acoperirea sumei de 25 000 de dolari pe lună, reprezentînd îngrijirile lui Paul III. Și, a mai spus el, în viitor va face totul pentru a respinge orice încercare, inclusiv cele care ar fi făcute prin intermediul justiției, de a-l face să plătească. Faptul a provocat surprindere în cercurile familiei și prietenilor. „Pare de necrezut — declara Ed Stadum, un avocat american care avea să se ocupe de acest caz — că un om care dispune de atîtea resurse n-a șovăit nici măcar un moment pentru a refuza să facă tot ceea ce este posibil din punct de vedere medical pentru fiul său". La rîndul său, judecătorul William Newson remarca faptul că „probabil, în subconștient , Paul II i-a făcut fiului său ceea ce tatăl său i-a făcut lui".

De bună seamă că J. Paul Getty I s-a bucurat la nașterea primului său nepot în anul 1957. „Un copilaș voios, cu o față rumenă și care face ceea ce îi spune bunicul său" — nota, atunci, în jurnalul său, bătrînul. În acea vreme, certurile care aveau să submineze armonia familiei nu apăruseră. Cel mai mare dintre fiii lui Getty se supusese dorinței tatălui său și intrase în afacerile de familie. J. Paul Getty II se ocupa de filiala „Getty Oil Italiana" din Roma, pe care bătrînul o vizita adesea. „Am aflat mai multe despre Paul și Gail în ultimii cîțiva ani — scria Getty în autobiografia sa. Au încă trei copii. Paul n-o să uimească lumea ca om de afaceri, dar, dacă ținem seama de toate elementele, el o să facă un lucru bun la serviciul lui din Roma. În plus, el și cu Gail par să aibă o căsnicie fericită." Numai că mariajul lui Paul Getty II s-a prăbușit în scurtă vreme; iar el s-a dovedit incapabil ca om de afaceri. Getty bătrînul declara colaboratorilor săi că „Getty Oil Italiana" pare să fie condusă mai curînd de... secretarul fiului său. Necazul era că Paul Getty II iubea mai mult viața ușoară, muzica și literatura, și nu afacerile cu petrol. Naiv, nesociabil și impresionabil, el se mulțumea să profite de venitul particular pe care-l primea din partea trustului Getty, neavînd nici o dorință reală de a munci. Roma era pentru el orașul decadent din „La Dolce Vita", care l-a acaparat total. La jumătatea anilor 60, Paul II și-a lăsat barbă și părul lung, și-a părăsit slujba și familia, și a devenit hippie, îmbrăcîndu-se în caftane psihedelice. „Paparazzi"-i (gazetarii de scandal) mișunau în jurul lui. În ziare au început să apară articole și fotografii ale celui ce era numit „fiul celui mai bogat om din lume". Fotografii colorate, în companii dintre cele mai „colorate". Faptul acesta i-a provocat bătrînului o anumită stînjeneală, furie și dezgust. În 1967, Paul II a divorțat de Gail și s-a căsătorit cu Talitha Poll, o actriță olandeză, strănepoata pictorului Augustus Johan. Prietenii de familie spun că problemele au început să apară, pentru tînărul Paul III, odată cu divorțul tatălui său. Pentru Paul II, fiul său, care îl adora, a încetat atunci dintr-odată să mai existe. În timp de Gail și copiii lo-

cuiau în Italia, Paul II s-a angajat într-un mod de viață tipic pentru hippies; și-a cumpărat un castel maur la Marrakesh, a început să consume droguri, a intrat în compania membrilor formației Rolling Stones și a făcut mai multe călătorii în orient cu frumoasa Talitha. În 1970, a revenit la Londra, dar n-a arătat nici cel mai mic interes pentru restabilirea legăturilor cu Paul III, fiul său mai mare, care deja promitea să devină un adolescent cu probleme. Stilul „Dolce Vita" al lui Paul II avea să-și găsească un sfîrșit tragic și abrupt la 11 iulie 1971, cînd Talitha a luat o doză masivă de heroină în apartamentul lor din Via Della Ara Coeli. Soțul ei a declarat că a găsit-o zăcînd fără cunoștință lîngă el, în pat, cînd s-a trezit, către prînz; ea avea să moară în aceeași seară la clinica Villa del Rosario. Avea 30 de ani. Și chiar dacă nu s-a făcut nici o aluzie la faptul că Paul II ar fi fost, într-un fel, răspunzător de moartea soției sale, la scurt timp după nenorocire, el a părăsit în grabă Roma pentru Londra, ceea ce a dat naștere la tot felul de speculații soldate cu începerea unor investigații de către poliția italiană. Un judecător, care s-a ocupat de împrejurările morții Talithei, declara: „Cred că este în interesul oricui ar fi implicat în acest caz să aducă o contribuție utilă, întorcîndu-se de bună voie în Italia pentru a da ajutorul pe care-l poate". Dar Paul II nu s-a mai întors niciodată la Roma și n-a mai fost văzut de atunci nicăieri altundeva în Italia. În Anglia, n-a găsit o primire călduroasă la Sutton Place, reședința tatălui său de la Surrey. Bătrînul a dezaprobat profund viața distrusă de droguri a fiului său și falimentul provocat de cumpărările masive de cărți vechi pentru colecția pe care începuse să și-o facă. Cînd creditorii au văzut că nu-și mai pot recupera banii de la Paul II, n-au ezitat să trimită notele de plată, în modul cel mai firesc, tatălui său. Bătrînul, pe atunci în vîrstă de 79 de ani, s-a înfuriat și a spus că nu dorește să-și mai vadă niciodată fiul, iar personalul de la Sutton Place a fost instruit să nu-i permită lui Paul II să mai calce pe acolo.

Misterioasa răpire

Între timp, tînărul Paul Getty III hoinărea prin Roma, ținîndu-se de beții, consumînd stupefiante, accidentînd mașini și motociclete, fotografiindu-se pentru reviste pornografice și angajînd aventuri cu femei mult mai în vîrstă ca el. Nu împlinise încă 16 ani. Salariații de la „Getty Oil Italiana" cred că bătrînul era pe deplin la curent cu escapadele lui Paul III, întrucît nu s-a arătat șocat de faptul că „mica sa pușlama cu fața rumenă" era descrisă în ziarele italiene ca „The Golden Hippie" (Hippie-ul de aur). În 1973, într-o noapte călduroasă de iulie, Paul III, după o ciondăneală cu un dansator într-un club de noapte din Piazza Farnese, dispare. Nouă zile mai tîrziu, mama sa primește un bilet prin care află că fiul ei a fost răpit și că va fi omorît dacă nu se plătește pentru el o răscumpărare în valoare de două milioane de lire sterline. La Sutton Place, J. Paul Getty a primit vestea cu scepticism. Plimbîndu-se prin grădină cu un colaborator, el s-a oprit deodată și a spus: „Nu crezi că băiatul și maică-sa au fost cei care au pus la cale toate astea pentru a scoate niște bani de la mine?" Interlocutorul său a bîiguit ceva despre cît de neloiali ar putea fi membrii unei familii care ar recurge la asemenea tactici. „Ai dreptate" — a spus bătrînul. Prietenii lui Gail resping cu hotărîre aceste suspiciuni ale lui Getty. „Ar fi grotesc să-ți imaginezi că Gail sau Paul III au fost vreodată amestecați cumva în plănuirea unei asemenea oribile crime." Cînd miliardarul a făcut cunoscut că nu va plăti nici un penny ca răscumpărare, el a fost blamat. Era vorba de cel mai bogat om din lume, care refuză să scoată ceva din casa lui de bani pentru a-și salva propriul nepot. Avusese totdeauna faima de zgîrcit; acum devenea un zgîrcit lipsit de inimă.

Pentru publicul larg, bătrînul și-a motivat refuzul spunînd că, dacă ar plăti răscumpărarea, acest fapt i-ar face imediat pe ceilalți nepoți ai săi vulnerabili la răpire.

Fletcher Chase, un fost agent al F.B.I. folosit de „Getty Oil", s-a deplasat la Roma pentru a întocmi un raport confidențial pentru bătrîn asupra dispariției nepotului. Raportul a confirmat, în bună măsură, suspiciunile acestuia. Înainte de a dispărea, Paul III a fost auzit glumind despre posibilitatea „propriei răpiri" pentru a stoarce bani de la bunicul său. Avea datorii foarte mari, pe care le făcuse pentru cumpărarea de stupefiante; s-a menționat suma de 20 000 de dolari. Un șofer al bătrînului Getty a declarat, sub jurămînt, că l-a văzut pe Paul III într-o suburbie a Romei **după** răpire și că băiatul a dispărut rapid atunci cînd l-a observat. Chase a mai aflat că un film care rula în acel timp la Roma, intitulat „Călătorie cu mătușa mea", unde se prezintă și o înscenare de răpire, a fost văzut de tînărul Paul de trei ori. Au trecut mai multe săptămîni, și despre băiat nu s-a aflat nici o veste. Oamenii lui Getty rămîneau în contacte telefonice sporadice cu autorii răpirii. Prețul cerut devenea tot mai amenințător și valoarea răscumpărării escalada rapid; la un moment dat, cererea urcase la peste 10 milioane lire sterline.

La 10 noiembrie, un colet poștal, expediat în urmă cu 10 zile din Napoli, a ajuns la birourile ziarului „Il Messaggero" din Roma. În pachet se afla urechea dreaptă a lui Paul. Un bilet trimis de autorul răpirii, cîteva zile mai tîrziu, anunța că, dacă peste cîteva zile nu se plătește răscumpărarea, băiatului i se va tăia și un picior. Pachetul expediat ziarului „Il Messaggero" a schimbat brusc cursul negocierilor. Indiferent de circumstanțele inițiale ale răpirii, era clar că lucrurile luaseră o întorsătură cu totul diferită. După o lungă reuniune cu consilierii săi la Sutton Place, Getty a acceptat să plătească integral răscumpărarea.

Suma a fost transferată în mod discret la o bancă italiană și ridicată în bani gheață de Fletcher Chase, care a plecat imediat cu ei la o întîlnire secretă cu autorii răpirii.

La 15 decembrie 1973 — ziua în care J. Paul Getty împlinea 81 de ani —, Paul III a fost găsit adăpostindu-se de ploaie sub acoperișul unei stații de benzină de lîngă Lagonegro, la 100 de mile sud de Napoli. Cu excepția urechii drepte mutilate, era într-o stare fizică neașteptat de bună. „Credem că băiatul a făcut obiectul unei vînzări — spune Norris Bramlett, fostul contabil și prieten apropiat al bătrînului Getty. La început exista o puternică bănuială că, de fapt, n-ar fi vorba de o răpire autentică. Indiferent cine ar fi fost implicat inițial, probabil că, pe parcurs, a fost înlăturat sau că a vîndut băiatul unor răpitori adevărați. Este mai mult ca sigur că am tratat cu două categorii diferite de oameni. Cînd urechea băiatului a fost tăiată, a devenit clar că el se află deja în mîinile unor duri și de aceea răscumpărarea a fost plătită pentru a se ajunge cît de curînd posibil la o înțelegere". Amănunte despre răscumpărare n-au fost niciodată dezvăluite, cu toate că s-a vorbit, la un moment dat, despre suma de trei milioane de dolari. De fapt, se pare că prețul răscumpărării a fost de numai 850 000 de dolari, și aceasta în mare măsură datorită faptului că autorii răpirii nu mai sperau că ar putea obține vreun ban de la bătrîn.

Una din condițiile puse de acesta pentru plata răscumpărării a fost ca nici Paul III, nici frații și surorile sale să se căsătorească înainte de a împlini vîrsta de 22 de ani. Dar Paul III s-a căsătorit curînd după acea, la vîrsta de 17 ani, cu Martine Zacher, o nemțoaică în vîrstă de 24 de ani, care avea un copil de 18 luni dintr-o primă căsătorie.

Oricare ar fi fost împrejurările reale ale răpirii, nu încape nici o îndoială că această experiență l-a traumatizat profund pe Paul, care, de atunci, a început să absoarbă zilnic doze masive de tranchilizante. În vara anului 1976, cînd bătrînul a murit de cancer la Sutton Place, ultimul său testament cuprinde o mențiune specială referitoare la cel mai mare dintre nepoții săi: o clauză care stipula că niciodată, nici tînărul Paul, nici tatăl său nu vor deține controlul asupra averii sale. Paul și Martine s-au stabilit în California, în decembrie 1977, chirurgii de la „Stanford University Medical Centre" i-au refăcut urechea dreaptă, folosind cartilagii scoase din jurul coastelor. El a început să consume masiv băutură și droguri, făcîndu-și de lucru la studiourile de film de la Hollywood. Prieteni de-ai săi spun că Paul nu mai avea șanse de a se vindeca după șocul emoțional și psihologic pe care l-a avut. După ce a părăsit-o pe Martine, care avea asupra lui un efect stabilizator, s-a angajat pe drumul care avea să-l lase fără cunoștință pe o canapea, la Los Angeles, în noaptea de 5 aprilie 1981...

În locuința sa somptuoasă de la Cheyne Walk, care aparținuse în secolul XIX lui Dante Gabriel Rosetti, J. Paul Getty II își petrecea timpul mîncînd toată ziua caramele cu cremă și văicărindu-se tot timpul de flebită. Peste toate ferestrele erau trase în permanență obloanele și, printre puținii săi vizitatori, se număra un doctor. În schimb, grădina era îngrijită cu multă atenție, iar florile preferate ale Talithei erau mereu plantate, pentru ca ele să înflorească în tot timpul anului. Un majordom îmbrăcat în alb și albastru ieșea în întîmpinarea oricui venea în vizită, cu cuvintele: „Domnul Getty nu primește musafiri". În afară de acest servitor și de o secretară, Paul II trăia singur. Îl părăsise și prietena sa, fostul manechin Victoria Brooke, descendentă a rajahului din Sarawak. Vecinii spun că rarele sale ieșiri pe afară aveau loc în timpul nopții, pentru numai cîteva ore. Doamna Nuala All Ansin, care locuia în apropiere, povestea că, odată, Paul II a rugat-o să vorbească de la telefonul ei, pentru că al lui era deranjat. „Purta niște bluejeans-i uzați și era foarte slăbit" — spune ea.

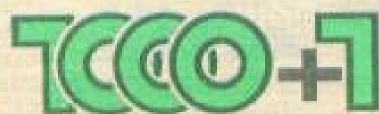
Paul II a comentat o singură dată în public refuzul de a plăti prețul îngrijirilor medicale pentru fiul său. Într-o scrisoare adresată ziarului „Times", el spunea: „Nimeni dintre cei care cred că nu sînt afectat de tragedia fiului meu sau că doresc ca de el să se ocupe asistența publică, nu mă cunoaște. N-am renunțat niciodată la obligațiile față de copiii mei, așa cum le înțeleg eu, conform legii și răspunderilor paterne, așa cum le văd eu". Fratele mai mic și cele două surori ale lui Paul, prietenii vechi și chiar avocații săi au încercat să-l convingă pe Paul II să-și schimbe poziția. Dar totul a fost în zadar. Cînd a devenit clar că el rămîne neînduplecat, Gail s-a orientat spre un tribunal din Los Angeles, pentru a-l forța pe fostul ei soț să contribuie la plata tratamentului fiului lor. Paul II i-a pus pe avocați să găsească ceva pentru ca el să nu compară în fața instanței. A spus că e incapabil să călătorească din cauza „tulburărilor circulatorii" și că, el fiind cetățean britanic, nu poate fi judecat de un tribunal american. „Prin aceasta — spunea Ed Stadum, avocatul lui Paul III și al mamei sale, în fața tribunalului — unul din cei mai bogați oameni din lume încerca să cîștige un proces împotriva fiului său orb și paralizat și refuza să-l ajute, invocînd, pentru aceasta, motive de procedură lipsite de substanță". La 30 noiembrie 1981, judecătorul Bruce Gernaer, de la tribunalul din Los Angeles, a respins argumentele avocaților lui Paul II, adăugînd: „Domnului Getty ar trebui să-i fie rușine de el însuși. El cheltuiește mai mult pentru acest proces decît pentru îndeplinirea obligațiilor sale morale". În acest timp, cheltuielile pentru îngrijirea medicală a lui Paul III erau suportate de unchiul său Gordon Getty. În februarie, tribunalul din Los Angeles l-a declarat pe Paul II răspunzător pentru plata îngrijirii fiului său. „A fost cel mai mare exemplu de refuz al îndeplinirii îndatoririlor paterne — a spus Stadum. Oare cum poate un om atît de bogat să întoarcă spatele fiului său?".

Membrii familiei Getty, care se află în California, sînt cunoscuți pentru atitudinea rezervată asupra vieții lor particulare; nici unul dintre ei nu vrea să discute despre ce i s-a întîmplat lui Paul III sau despre bătălia purtată în justiție cu tatăl său. Dar avocatul William Newson, prieten din

copilărie al lui Gail și coleg de școală cu Paul II, spune: „Acțiunea legală a fost absolut grotescă. Nu pot ști ce a fost în mintea lui Paul II. Nu-mi pot explica atitudinea lui decît printr-un fel de degradare emoțională pe care a suferit-o de-a lungul anilor. Poate că se gîndește că sumele cheltuite pentru îngrijirea fiului său sînt prea mari. Dar ele sînt derizorii față de venitul său, mult mai mici decît 1 la sută". În biblioteca lui Paul II sînt cărți care valorează mai mult decît ar trebui pentru îngrijirea fiului său timp de ani de zile. Fratele și surorile sale au fost profund dezamăgiți de tatăl lor. Ei știu că fratele lor nu e un înger, dar nu pot înțelege de ce tatăl lor se poartă astfel."

Paul III nu va putea niciodată să conceapă că numele Getty este asociat cu o avere imensă, din care lui nu-i revine nimic. El n-are nici o pregătire, nici un fel de educație și nici o idee despre ce să facă în viață. Este lăsat complet la voia întîmplării. Într-adevăr, cînd vezi ce s-a întîmplat cu familia Getty, ar fi greu să nu te gîndești la faptul că banii apasă ca un blestem asupra ei.

M. Vlad

„Nemesis"

La fiecare 28 de milioane de ani un „geamăn" al Soarelui pătrunde în „norul" de comete ce înconjoară sistemul nostru solar și le pulverizează în toate direcțiile – au afirmat recent o serie de oameni de știință americani. În declarațiile publicate în „New York Times", profesorii Walter Alvarez, Richard Muller și Marc Davis, de la Universitatea Berkeley (California), susțin că acest „frate" al Soarelui, pe care l-au botezat „Nemesis", ar fi la originea dispariției dinozaurilor, acum 65 milioane de ani. Viitoarea trecere a lui „Nemesis" prin norul cometelor ar urma – cred ei – să aibă loc peste 14 milioane de ani. Aceste milioane de comete – smulse de „Nemesis" din norul Oort, ce gravitează lent în jurul sistemului nostru solar – vor masca Soarele, fapt ce va face ca Pămîntul să intre într-o lungă perioadă glacială – susțin cei trei cercetători. „Nemesis", a cărui existență a fost bănuită de mai mulți ani de către astronomi, ar avea o masă de ordinul unei zecimi din cea a Soarelui. Acest frate-geamăn al Soarelui – explică oamenii de știință americani – descrie o orbită asimetrică în jurul marelui astru, dar nu se va apropia de acesta mai mult de 20 000 unități astronomice (o unitate astronomică măsoară circa 150 milioane kilometri). Alți doi savanți, Michael Rampino și R. Stothers, de la NASA, consideră că dispersarea cometelor se produce ori de cîte ori Soarele traversează Calea Lactee.

Dirijabil multifuncțional

La Cardington, în sudul Angliei, este în curs de finisare, în vederea intrării în exploatare, cel mai mare dirijabil britanic cu heliu, numit „Sentinel". Pentru cei care s-ar putea întreba de ce o întoarcere la dirijabil în plină eră a avioanelor supersonice, iată cîteva din caracteristicile lui „Sentinel" – tot atîtea argumente în favoarea sa: are o durată de zbor neîntrerupt de 40 de ore la viteza de 40 noduri (cca. 80 km), dezvoltă o viteză maximă de 65 noduri (cca. 130 km) pe oră, oferă posibilități de vizibilitate perfectă la 360°, nu este zgomotos, este echipat cu cele mai recente sisteme de navigație și poate transporta 24 pasageri, precum și greutăți pînă la 2.966 kg. Se apreciază că „Sentinel" va face o lungă și profitabilă carieră în diverse domenii cum ar fi paza coastelor, protecția zonelor de pescuit, operațiuni de salvare pe mare, supraveghere și control asupra platformelor petroliere maritime, și, fiindcă ipoteza de a-l folosi în caz de război nu este exclusă, el poate îndeplini sarcina de depistare a minelor și de luptă împotriva submarinelor.

Longevitate

Caeraere este fără îndoială cel mai vîrstnic locuitor din Zimbabwe: de curînd, el a împlinit vîrsta de 138 ani. S-a născut în anul 1845, și principala lui îndeletnicire a fost cea de agricultor. În pofida vîrstei sale înaintate, Caeraere are o minte... foarte tînără. Astfel, el poate povesti la nesfîrșit întîmplări de acum 100 de ani, își amintește nume de misionari, de cunoscuți cu care a avut de-a face în decursul anilor. Totodată, el susține că s-a întîlnit cu Livingstone, cunoscutul explorator. Printre secretele longevității sale, el include munca fizică și abstinența de la orice fel de băuturi alcoolice.

Indonezia

...este cel mai mare arhipelag din lume, format din cinci insule mari și aproximativ 30 de miniarhipelaguri, totalizînd 13 677 insule. Aproape jumătate dintre ele sînt nelocuite. Numele țării este compus din două cuvinte... grecești: indos, ceea ce înseamnă estul indian, și nesos, adică insule. Deci, Indonezia înseamnă insulele estului indian.

1000+1

Lacul Geneva pe moarte

Odinioară considerat o minune cu ape azurii, paradis al lebedelor sălbatice, rîndunelelor, rațelor și... scufundătorilor, lacul Geneva (cunoscut și sub numele de lacul Leman) se stinge încet, sufocat de substanțele poluante.

Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii și Resurselor Naturale (IUCN) consideră că, dacă nu se întreprind măsuri urgente, în principal de către țările limitrofe (Franța și Elveția), cea mai vastă întindere de apă dulce din Europa de vest va rămîne, în cel mult trei ani, complet lipsită de forme de viață acvatică.

Conform investigațiilor IUCN, lacul Geneva se sufocă (un proces natural numit eutroficare, adică supra-proliferarea vegetației și salinizarea apei, al cărei conținut de oxigen este din ce în ce mai scăzut) într-un ritm mult mai accentuat, datorită deversării în apele sale, în cursul ultimelor trei decenii, a unor cantități excesive de deșeuri chimice provenind de la diversele industrii, din agricultură și din reziduurile menajere.

În afară de atracția pe care o exercită asupra miilor de turiști – înotători, schiori acvatici, canotori – lacul este principala sursă de apă potabilă pentru mai bine de 500 000 de elvețieni, ceea ce face ca moartea sa lentă să aibă implicații cu atît mai grave.

O șansă pentru diabetici

În curînd, una din descoperirile laboratorului de fizică al universității americane John Hopkins ar putea oferi o șansă de viață normală diabeticilor. Dispozitivul inventat, numit sistem implantabil și programabil de aplicare a medicației, este de fapt o pompă controlată prin ordinator, activată prin semnale radio, care va distribui insulină în organismul diabeticilor după modelul unui pancreas normal. Pompa, cu o „durată de viață" de 10 ani, poate fi reîncărcată ori de cîte ori este nevoie, și va putea fi folosită pentru administrarea oricăror alte medicamente.

O expoziție, organizată în primăvara aceasta la un gimnaziu din Lörrah (RFG), a demonstrat cît de departe se poate merge cu dragostea pentru... Mona. Fascinantul portret al lui da Vinci a fost chiar „închis" de un artist contemporan, într-o cutie de sardele. Este una din multele variațiuni pe aceeași temă, prezentate la amintita expoziție.

Femei-polițiști

La sfîrșitul lunii iunie a anului curent, 13 femei (3 avocate, 7 absolvente ale facultății de sociologie, o ingineră, o absolventă a institutului de educație fizică și o asistentă medicală) vor absolvi, alături de 107 colegi-bărbați, cursurile Academiei Egiptene de Poliție, devenind primele femei-polițiști din istoria acestei țări.

În ciuda tradițiilor sociale conservatoare și a opoziției inițiale a familiilor lor, viitoarele femei-ofițeri doresc să demonstreze, prin nivelul lor de pregătire, că nu sînt inferioare bărbaților sub nici un aspect (nici măcar al pregătirii fizice) și că nu degeaba au fost selecționate dintr-un total de 500 candidate.

Deși, deocamdată, nu s-au încălcat cu totul tradițiile, femeile-ofițeri urmînd să presteze numai munci de birou, de relații cu publicul sau să lucreze în instituții de reeducare a femeilor delincvente, se pare că și în domeniul poliției lucrurile se vor mai schimba. În primul rînd, Academia și-a mlădiat regulile inflexibile în așa fel încît elevelor să li se permită purtarea bijuteriilor și un machiaj ușor. Următorul pas înainte, mai semnificativ decît acestea, va fi... mărirea numărului de locuri al „clasei de femei" pentru viitoarea serie de studiu.

Sambodrom

Carnavalul de la Rio de Janeiro, ediția '84, a declanșat nu puține polemici. Într-o țară în care inflația se numără cu trei cifre, în care foametea a cuprins o treime din statele constitutive și datoria externă a atins 100 miliarde dolari, construirea, la inițiativa statului Rio, la un preț de 20 milioane dolari, a unui gigantic „sambodrom" (stadion de sambe), al cărui proiect este semnat de celebrul arhitect Oscar Niemeyer, a fost viu criticată de presa braziliană. În plus, anul acesta, prețurile spectacolelor au atins cifre exorbitante: astfel, o lojă privată a ajuns să coste pînă la 22 000 dolari, adică salariul minim pe... 48 de ani al unui „carioca" (locuitor al orașului Rio de Janeiro), iar tarifele biletelor de intrare au depășit cu... 5 000 la sută prețurile de anul trecut.

Chibritul suedez

Jönköping — un oraş cu circa 70 000 de locuitori, care va sărbători anul acesta 700 de ani de la întemeiere — s-a făcut cunoscut la mijlocul veacului trecut în toată lumea printr-o mică bucăţică de lemn avînd la un capăt o măciulie care lua foc prin frecare — chibritul suedez!

Şi astăzi, în oraş, se mai păstrează clădirea lunguiaţă, asemănătoare mai mult cu un staul, a primei fabrici de chibrituri din lume. Ea adăposteşte, acum, un muzeu original în care este prezentată povestea ţandărei de lemn, cu toate părţile sale luminoase şi... întunecate. Fireşte, nu lipsesc curiozităţile.

Inventatorul chibritului suedez este considerat profesorul de chimie Gustaf Erik Pasch, din Stockholm, care a găsit, încă în 1830, înlocuitorul pentru chibritul cu fosfor, care era toxic şi se aprindea cînd nu te aşteptai, punînd probleme pompierilor. În 1844, însă, Pasch a avut ideea genială de a separa ingredientele utilizate la fabricarea „băţului ce se aprinde", folosind, pentru măciulie, combinaţia nepericuloasă sulf-antimoniu şi clorat de potasiu, iar, pentru suprafaţa de frecare, fosfor roşu şi sulf-antimoniu. A apărut noţiunea „chibrit de mare siguranţă — se aprinde doar prin frecarea pe cutie", care mai este, şi acum, imprimată pe eticheta cutiilor în Suedia.

Opt ani mai tîrziu, „părintele industriei chibriturilor suedeze", Johan Edvard Lundström, reuşeşte, împreună cu fratele său, să îmbunătăţească, la Jönköping, patentul lui Pasch, în asemenea măsură încît devine posibilă producerea chibritului la scară industrială. În 1855, la expoziţia mondială de la Paris, chibritul suedez (comic! el fusese plasat între exponatele cosmetice) a provocat o mare senzaţie. În 1864, Alexander Lagerman (tot din Jönköping) inventează prima maşină automată de fabricat chibrituri care producea 4 000 de cutii cu chibrituri pe oră. Drumul monopolului chibritului suedez era deschis. Fabricile au început să răsară ca ciupercile după ploaie la Jönköping şi în întreaga Suedie, micuţa cutie, cu inscripţia „Safety matches — Made in Sweden„„ a reuşit să reziste multă vreme concurenţei pe piaţa mondială, în primul rînd datorită calităţii chibriturilor. A apărut chiar şi un concern al chibritului suedez, care s-a destrămat după sinuciderea lui Ivan Krueger, supranumit „regele chibriturilor"; odată cu el a încetat şi supremaţia chibritului suedez.

În prezent, la Jönköping, „leagănul chibritului suedez", nu se mai produce nici măcar un singur chibrit. A rămas doar muzeul în care pot fi admirate toate genurile şi mărimile de chibrituri şi de cutii de chibrituri fabricate în cele mai îndepărtate colţuri ale lumii. Printre exponate se remarcă şi cel mai mare chibrit din lume — lung de şapte metri şi gros de doi metri. Gloria chibritului suedez a apus, dar amintirea lui mai pîlpîie încă în memorie, „lemnul care se aprinde" continuînd să facă parte din viaţa noastră de zi cu zi!

Yakul cucereşte Caucazul

Despre yak se afirmă că are corpul unei vaci, capul unui bizon, coada unui cal, părul unei capre sălbatice şi grohăitul unui mistreţ. Această rudă semi-sălbatică a bivolului este, în acelaşi timp, o fiinţă uimitoare, înzestrată de natură cu calităţile necesare vieţii pe platourile înalte. Astfel, pentru că are buze subţiri şi papile cornoase pe limbă, este capabil să culeagă iarba foarte joasă, la fel ca oaia şi capra, iar faptul că are un mare număr de globule roşii îi asigură o bună oxigenare a sîngelui, chiar în cazul aerului rarefiat de la mare altitudine. La aceasta îl ajută şi faptul că are plămînii şi inima mai dezvoltate decît la alte specii de animale. În acelaşi timp, proeminenţele cornoase de pe copită constituie un fel de potcoave naturale.

Yakul paşte întregul an în aer liber, netemîndu-se nici de zăpadă, nici de înălţimi. De secole, el oferă locuitorilor de la munte o carne cu mare valoare nutritivă, un lapte gras şi lînă. De asemenea, pielea sa elastică este foarte preţuită. Pînă acum, acest mamifer rumegător trăia doar în zonele muntoase înalte din centrul Asiei, îndeosebi în Tibet. Dar, iată că Alexander Mocialovski, de la o staţie de cercetări de medicină veterinară din nordul Caucazului, a avut ideea de a-l aduce şi în această zonă cu alte condiţii climaterice. Şi nu fără motiv. „Mii de hectare de poiene alpine cu iarbă bogată au rămas nefolosite de secole. Clima este aspră şi timpul foarte schimbător. Nici o specie de animal pe care am adus-o aici nu a supravieţuit", declara el revistei sovietice „Sputnik". Fireşte, Mocialovski s-a lovit de o serie de probleme, pentru că Pamirul nu este Tibetul. În Caucaz, precipitaţiile sînt de trei ori mai mari decît în Asia centrală, iar flora este diferită. Cum vor influenţa aceşti factori asupra yakului, se întreba cercetătorul sovietic. Au apărut şi scepticii care nu credeau în ideea lui Mocialovski. Dar, acesta a găsit un aliat de prestigiu în persoana preşedintelui colhozului „Sovietskaia Rossia", S. Abdusalimov, care, în toamna lui 1971, a trecut la acţiune, cumpărînd 20 de yaci. Animalele au trăit o adevărată odisee pînă să ajungă în Caucaz, fiind transportate, mai întîi, cu trenul, apoi cu vaporul pe Marea Caspică şi, în fine, cu camionul pînă la poalele Caucazului. De acolo, ele au ajuns pe propriile picioare pînă la altitudinea de 2 500 de metri deasupra nivelului mării, în zona Buty. Iarna anului 1971—1972 a fost rece şi bogată în zăpezi. A urmat o primăvară ploioasă şi o vară toridă. Însă yacii s-au simţit bine şi, mai mult chiar, s-au înmulţit cu încă 13 viţei. Colhozul a mai achiziţionat încă 100 de animale tinere. A urmat un test crucial. Iarna 1972—1973 a fost deosebit de grea, zăpezile acoperind satele şi izolînd zona Buty de restul lumii. Îngrijorată, conducerea colhozului a închiriat un elicopter şi a plecat spre stîna Buty. Acolo a putut afla, cu satisfacţie, că yacii nu numai că au supravieţuit, dar au ajuns şi în postura de salvatori. Căci, în zona Buty se aflau şi cîteva turme de oi, iar ciobanii nu mai puteau ajunge la stogurile de fîn. În această situaţie, ei au avut ideea salvatoare de a trimite yacii spre stoguri. Animalele au jucat rolul de pluguri de zăpadă, deschizînd o pîrtie pe unde oile au putut fi aprovizionate cu fîn. De două ori pe an, yacii sînt cîntăriţi, vaccinaţi şi sortaţi pentru prăsilă şi tăiere. Experimentul a avut succes. În prezent, în zonele înalte ale Caucazului există 1753 de yaci.

Cîinele întrece Barryvoxul

Iarnă de iarnă, în Alpii Elveţieni, aproximativ 140 de schiori sînt surprinşi de avalanşe şi îngropaţi sub zăpadă. Iarna trecută de pildă, 26 dintre persoanele surprinse de avalanşe nu au mai putut fi salvate, pierzîndu-şi viaţa. Odată cu extinderea pasiunii pentru schi, structura celor accidentaţi s-a schimbat simţitor. Dacă, în urmă cu numai cîţiva ani, 80 la sută dintre ei nu erau schiori, ci persoane aflate pe munte în diferite alte scopuri, în prezent victimele sînt aproape în exclusivitate amatori ai alunecării cu toată viteza pe întinderile imaculate, ce fac faimă acestor locuri atrăgînd nu numai elveţieni, dar şi amatori din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii, cum ar fi Japonia şi SUA.

Iată de ce Serviciul de salvare pe timp de iarnă din Elveţia are din plin de lucru. Cei 60 de experţi au de rezolvat numeroase cazuri, bucurîndu-se de ajutorul preţios al nu mai puţin de 400 de cîini specializaţi în depistarea persoanelor surprinse de avalanşe. Numărul mare al patrupedelor se explică prin faptul că, în pofida numeroaselor soluţii propuse, ei au rămas cel mai preţios mijloc de salvare a celor îngropaţi sub zăpadă. Cîinii sînt primii ce ajung la faţa locului, trebuind să înceapă căutările prin zăpada avalanşei în mai puţin de o oră de la accident. Potrivit experienţei de pînă acum, s-a constatat că este necesară o acţiune extrem de rapidă, deoarece un om nu poate rezista sub zăpadă mai mult de două ore şi, uneori, nici atît.

Potrivit unor experimente efectuate de participanţii la cursurile de salvare alpină pe timp de iarnă de la Trübsee (cantonul Obwalden) tehnica modernă nu poate concura cu nasul cu miros extrem de fin al unuia dintre patrupezii specializaţi — aproape în exclusivitate cîini ciobăneşti. Cîinele poate adulmeca prezenţa omului pînă la o adîncime de cinci metri şi pînă la o distanţă de 100 de metri.

Aparatul comparabil cel mai eficace semnalizează prezenţa omului doar cînd este plasat în imediata apropiere a victimei îngropate în zăpadă şi se bazează pe depistarea bioxidului de carbon expirat de omul aflat sub avalanşă. Mai există şi alte mijloace electronice de depistare, cum ar fi, de pildă, centura „Barryvox" pe care schiorul şi-o pune cînd ia startul, dar aceasta are două dezavantaje majore: este scumpă şi, fiind incomodă, mulţi schiori nu şi-o pun sau, dacă şi-o pun, uită să deschidă emiţătorul de semnale pe baza căror poate fi găsit de echipa de salvare, în caz de urgenţă.

O eficienţă mai mare se aşteaptă de la un sistem bazat pe o mică diodă care poate fi localizată, ca în cazul radarului, cu un aparat de depistare. Această diodă ar putea fi cusută în îmbrăcăminte sau înglobată în materialul cizmei. Pînă la intrarea în funcţiune pe scară largă a acestui sistem, serviciile de salvare din Alpii Elveţieni continuă să se bazeze pe simţurile cîinelui ciobănesc.

Igienă

Parfumierii şi producătorii de articole cosmetice francezi au avut ideea de a face, recent, un studiu de prospectare a pieţei, căutînd să identifice cît timp consacră conaţionalii lor igienei corporale, ce produse consumă şi în ce cantităţi, care le sînt obişnuinţele etc. Presa franceză a reluat o serie din concluziile studiului, sintetizate în formula, cel mai des întîlnită în articole, că „francezii nu dovedesc o pasiune prea mare pentru toaleta lor". Şi nu pentru că le-ar lipsi echipamentul sanitar. Cvasitotalitatea familiilor dispun în Franţa de o cameră de baie, cu cadă sau duş. Dar, din datele culese se pare că nu aceasta este camera cea mai frecventată, francezii petrecînd, în medie, doar 15 minute pe zi în scopuri de curăţenie în baie. „Rezultatul — afirma ziarul «L'Humanité» — este că ţara noastră nu face o figură prea bună în palmaresul ţărilor europene consumatoare de săpun: două săpunuri jumătate de persoană pe an, adică 640 de grame de săpun, pe cînd un italian consumă 700 de grame, iar un vest-german 900. Un englez consumă un kilogram şi jumătate". Şi totuşi, un sondaj efectuat cu cinci ani în urmă ajungea la concluzia că 16 la sută din francezi nu au utilizat, în viaţa lor, săpunul!

Situaţia este similară şi în ce priveşte igiena buco-dentară. Doar un francez din trei posedă propria sa periuţă de dinţi, deşi nu o reînnoieşte decît o dată la doi ani. De unde rezultă un consum destul de modest de pastă de dinţi — 250 grame anual de persoană. Adică mai puţin de jumătate din cantitatea per persoană în S.U.A.

Nici utilizarea deodorantelor nu s-a răspîndit la scară prea largă. Potrivit datelor Federaţiei franceze de parfumerie, ele sînt folosite doar în 40 la sută din familii şi doar de 20 la sută din bărbaţi. Dimpotrivă, utilizarea şamponului este în creştere, pentru că femeile în vîrstă de 15—20 de ani îşi spală părul de două-trei ori pe săptămînă. Studiul oamenilor de afaceri francezi relevă că săpunurile lor, de pildă, se vînd mai bine în Elveţia, R.F.G., Anglia şi Italia, unde „există deprinderi pentru igienă superioare celor de la noi". Cum se explică oare această îngrijorare a fabricanţilor de săpun? Desigur că sfaturile lor de a se face toaleta de mai multe ori zilnic şi de a se consuma cît mai multe cosmetice şi articole de toaletă nu sînt deloc dezinteresate. Cifrele de afaceri o dovedesc — în 1983, ei au vîndut produse în valoare de 20,4 miliarde franci, dintre care 12,8 miliarde în Franţa, ceea ce reprezintă o creştere cu 14,5 la sută a cifrei lor de afaceri.

Romeo Nădăşan

Conferinţă de presă sui generis. În favoarea ocrotirii mediului ambiant. S-a desfăşurat la clubul... presei din Viena, la începutul lui mai.

Reportaj pe glob

Xian

Înainte de epoca marilor descoperiri geografice, cînd navigaţia maritimă era încă nedezvoltată, se călătorea de pe un continent pe altul mai mult pe uscat. Pentru că drumurile erau lungi, se traversau zone muntoase cu serpentine periculoase, ţinuturi pustii, chiar deşerturi întinse. O asemenea cale de cîteva mii de kilometri lega Europa de Asia. Caravane alcătuite din sute de cămile, conduse de călăreţi iscusiţi, transportau mărfuri şi negustori de la ţărmurile Mării Mediterane, străbătînd cîmpii întinse, munţi abrupţi, traversînd fluvii involburate şi pustiul Gobi pentru a ajunge în centrul Chinei, la Changan, acum Xian sau Sian, capitala antică a imperiului chinez. Ele străbăteau, de fapt, lungul şi vestitul „Drum al mătăsii" pe care s-au încrucişat, mai bine de un mileniu, caravane ce cărau din China mătase, ceai şi hîrtie în Persia şi Europa, de unde aduceau citrice, cirezi de cai europeni şi alte mărfuri. În drumul lor spre China caravanele transportau biblii europene, iar, din India, luau cărţi budiste, ceea ce a făcut ca „Drumul mătăsii" să joace un rol important nu numai în plan comercial, ci şi în introducerea budismului şi creştinismului în China şi în schimburile culturale dintre Orient şi Occident. Au rămas celebre călătoriile pe acest drum întreprinse, în secolul 8 e.n., de călugărul Xuan Zhuang, pentru a aduce din India scripturile budiste, şi, în secolul 13 e.n., de Marco Polo, care a vizitat China ca trimis al Romei şi, la întoarcere, a povestit Europei despre faimoasele şi bogatele teritorii chineze. Căci China văzută de Marco Polo era pentru europeni un „miracol", o lume orientală fabuloasă, cu o cultură şi o civilizaţie dezvoltate şi complet diferite de cele europene. De aceea, nu este de mirare că Europa nu i-a dat crezare lui Marco Polo cînd acesta a povestit despre minunăţiile văzute de el în imperiul chinez, la Changan, în China dinastiei Yuan, sub care a fost invadată de mongoli. Marco Polo a fost, probabil, impresionat mai mult de măreţia şi puterea imperiului oriental chinez, fără să fi bănuit măcar că, la capătul „Drumului mătăsii", pămîntul din Changan şi din împrejurimile acestei vestite cetăţi antice ascunde, în mormintele împăraţilor Chinei, mărturii ale unei culturi şi civilizaţii de milenii, fără egal în lume. Descoperite recent de arheologi, obiectele de artă veche sînt expuse acum privirilor vizitatorilor şi, împreună cu relicvele acestui oraş, vorbesc despre măreţia Chinei antice.

Epoca „Drumului mătăsii" s-a dus de mult. Omenirea a făcut salturi uriaşe, navigînd pe valurile tot mai înalte ale progresului şi civilizaţiei. Cu toate acestea, Xian-ul, capătul oriental al vechiului „Drum al mătăsii", atrage, anual, sute de mii de europeni şi milioane de asiatici, care vin aici să vadă capodoperele artistice ale lumii antice.

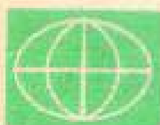

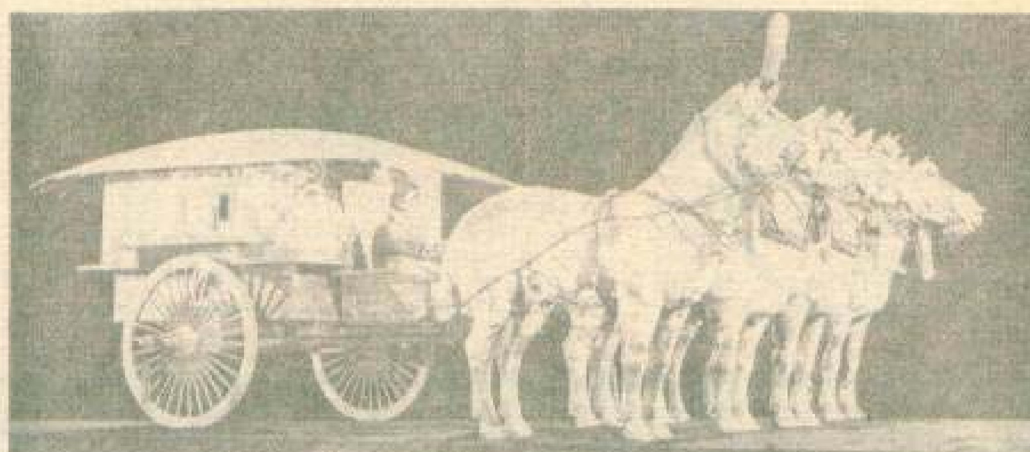
Muzeul figurilor de ceramică, înălţat chiar pe locul unde au fost descoperite cele 6000 de statui înfăţişînd războinici imperiali ai antichităţii chineze

În drum spre... „Drumul mătăsii"

Pe vechiul „Drum al mătăsii" mai circulă, astăzi, doar temerarii sau cei ce vor să demonstreze că acesta a existat în realitate. Acei ce doresc să ajungă în China folosesc rutele aeriene rapide şi confortabile, fără să mai fie nevoiţi să străbată pustiul Gobi. Cei mai mulţi sînt obligaţi să meargă, mai întîi, la Beijing, noua capitală a Chinei, de unde pot lua, apoi, trenul de Xian, pentru a călători o noapte şi o zi în vagoane de dormit.

Pentru semnatarul acestor însemnări a fost mai mult un somn de veghe, întrerupt din cînd în cînd de zgomotul, mereu acelaşi, al roţilor, în nesfîrşita rosto-

Cabrioleta și caii de bronz — creație din timpul dinastiei Qin — recent aduse la lumină, după ce au stat peste 2000 de ani în pămînt

golire pe liniile ferate. Cînd s-a luminat de ziuă, eram departe de Beijing, înaintînd rapid spre zona centrală a Chinei. Prin ferestrele vagonului se succed rapid imaginile unui peisaj de podiș despădurit, cu multe terenuri foarte accidentate, cu dealuri și munți terasați, denivelări de teren, mari și multe, dar toate amenajate și cultivate. O agricultură foarte fărîmițată, dar, se pare, eficientă. Satele sînt foarte dese, cu case din cărămidă și lut. Cred că nu am văzut nicăieri așa de multă cărămidă ca în această zonă și atît de multe ziduri. Privindu-le mă întrebam dacă China nu este cumva țara zidurilor. Căci totul este împrejmuit de ziduri de cărămidă „pentru siguranță și securitate", cum ne spun prietenii chinezi. Este o mentalitate, de vreme ce țara însăși a fost apărată, de-a lungul veacurilor, de „marele zid chinezesc", o construcție uriașă ca întindere și, după ultimele teorii, chiar enigmatică. Ziduri și iar ziduri, de toate dimensiunile, înconjurînd case, curți, întreprinderi, terenuri agricole, chiar așezări întregi. Al doilea element caracteristic peisajului, ușor sesizabil oricui, sînt impresionantele grămezi de cărbune din gări și localitățile pe lîngă care trecem, unele cu peste un milion de locuitori, ceea ce nu mai surprinde în această țară în care trăiește peste un miliard de oameni. Aflăm că această zonă este deosebit de bogată în cărbune, combustibil fosil ce formează baza energetică principală a provinciilor Chihli, Shansi și Shensi din nord-estul Chinei.

Cu toate că mergem spre interiorul Chinei și ne depărtăm de țărmul Pacificului, pe măsură ce soarele se ridică crește și căldura înăbușitoare și umedă, cu care trebuie să ne acomodăm ținînd ferestrele deschise și consumînd cantități apreciabile de răcoritoare în vagonul restaurant, privind cu interes și curiozitate la tot ceea ce se poate vedea, în goana trenului, și gîndindu-ne la călătoriile lungi și obositoare de pe anticul „Drum al mătăsii", dar și la ceea ce urmează să descoperim în zona centrală a Chinei. Cuprinși de farmecul și ineditul locurilor pe care străbăteam, aveam cu toții senzația că ne aflăm într-o expediție pe care trebuie s-o ducem pînă la capăt, în ciuda distanței și căldurii caniculare. Eram conștienți că străbatem marea Chină necunoscută și, într-adevăr, fascinantă în raport cu realitățile și tradițiile europene. Poate și pentru că originile chinezilor sînt încă necunoscute în întregime.

Fascinația emanată de pămîntul chinez asupra europenilor este simțită în orice parte a acestei mari țări asiatice, dar nicăieri ea nu este atît de răscolitoare ca la Xian, capitala veche a Chinei imperiale. Descoperirile arheologice, alături de monumentele și tezaurele de cultură și civilizație străveche, expuse peste tot, uimesc prin dimensiuni, grandoare, perfecțiune artistică și prin reprezentarea strălucită a modurilor de producție, de viață socială, creație și de gîndire politică, economică, filozofică și militară ale acelor epoci de glorie din perioada de formare și consolidare a imperiului chinez. O călătorie în Xian înseamnă o incursiune și o explorare a societății chineze de demult, pe structurile căreia a evoluat și s-a format o lume diferită ca nivel de cultură și civilizație, dar similară ca esență de manifestare culturală și spirituală.

Xian – leagăn al civilizației chineze

Am ajuns la Xian către seară, cînd razele purpurii ale soarelui învăluiau orașul în lumina caldă a apusurilor de vară continentală. Xian-ul celor aproape trei milioane de locuitori trăia momente de intensă mișcare și animație, străzile erau inundate de autovehicule și de mii de bicicliști ce circulau în cohorte, cu viteză mare și precizie uimitoare. După o foarte scurtă plimbare în jurul celui mai mare hotel al orașului — Renmin (Edificiul Poporului) — în care abia am descins, gazdele ne invită să facem cunoștință cu bucătăria acestei provincii — Shensi. Mărturisesc că am fost impresionat nu atît de cele 40 de feluri, servite la masa rotundă tradițională, sau de cele 5 băuturi caracteristice meselor chineze din această regiune (Mao Tai, vin de struguri, vin de orez, bere și suc), cît de varietatea neobișnuită a preparatelor culinare. Am cunoscut restaurante chineze de renume, în Japonia, Singapore, Hong Kong și în alte zone asiatice, dar în nici unul nu am întîlnit atîta rafinament ca la Xian. Să faci din copită de cămilă o supă extrem de gustoasă, din castraveți proaspeți niște perișoare transparente ca smaragdele și din burtă de rechin o mîncare gustoasă, servită alături de ouă de cuc, preparate într-un fel căruia chinezii îi spun „întoarcerea pasării Phöenix la cuib" este un secret culinar ce n-a ieșit din provincia Shensi, asemenea delicate bucate putîndu-se prepara de mari maeștri bucătari doar aici. O masă de-o seară presărată cu anecdote și vorbe de duh din partea locului, cu explicații ale gazdelor despre comorile de artă din Xian, o masă de aproape trei ore, după care am avut senzația că nu mîncasem nimic, dar nu mai aveam poftă de mîncare. Este, de fapt, marele secret al bucătăriei chineze, bogată și ușoară, perfecționată de milenii pentru a alimenta sănătos și eficient organismul uman.

Dar, ceea ce ne-a dezvăluit Xian-ul în arta culinară înseamnă mai nimic pe lîngă ceea ce ne-a oferit el ca leagăn al culturii și civilizației chineze. Pentru că Xian-ul, căruia în antichitate i se spunea Changan sau Siking, este, după An Yang, din timpul dinastiei Sheng, capitala Chinei antice de unde a fost condusă țara, cu unele întreruperi, timp de 1087 de ani, sub

Se restaurează o statuie

Figurile de ceramică, așa cum au fost ele descoperite

11 dinastii, între care Chou, Qin, Han, Sui și Tang, întinzîndu-se în intervalul dintre secolul 11 î.e.n. pînă la începutul secolului 10 e.n. Pe vremea cînd, în Occident, Roma se lupta cu Cartagina și devenea stăpîna lumii, contestată doar de puternicele state tracice, Xian-ul devenea capitala lumii orientale, pe vetrele unde arheologii au descoperit unele dintre cele mai vechi așezări omenești. Se spune chiar că aici s-ar afla originea primelor culturi ale continentului, așa cum sînt ele înfățișate în Muzeul Banpo, de fapt rămășițele unei așezări primitive de acum 6000 de ani, descoperită în 1953. Întreaga așezare, așa cum a apărut astăzi la lumina zilei, a fost acoperită și formează un uriaș muzeu. Urmînd ruta indicată de ghizii acestui așezămînt organizat pe 50.000 m.p., vizităm vatra tribului Banpo, în care se disting aria unde își aveau locuințele, un fel de colibe primitive, centrul de fabricare a ceramicii și locul mormintelor comunității. Aflăm că această așezare agricolă era specifică societății patriarhale primitive de pe Fluviul Galben. Privim desenele de pe vasele de ceramică dezgropate aici și înțelegem că activitățile sociale stăteau la originea artei celor din tribul Banpo, care se ocupau cu pescuitul, dar știau și să ardă ceramica la temperaturi de pînă la 800°C.

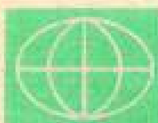
Nu este, deci, întîmplător, explică ghidul, că Xian-ul, situat în zona centrală a Chinei continentale, între fluviile Wihă și Pînhă, a devenit capitala Chinei, în epoca cea mai tumultuoasă de formare a marelui imperiu, și s-a consolidat ca centrul politico-administrativ și militar care avea să-și lase amprenta pe întreaga evoluție ulterioară a Chinei, pînă în zilele noastre.

Un soldat și calul său, statui de ceramică

Ofițer în armata dinastiei Qin

Mormintele împăraţilor

În ziua următoare, de dimineaţă, pornim spre mormintele împăraţilor chinezi. Străbatem cîmpia Kuanchung, cu coline dulci, gîndindu-ne la ceea ce ne spuseseră oaspeţii: că în subsolul Xian-ului şi provinciei Shensi se află 72 de morminte imperiale, în care sînt ascunse comori inestimabile şi mărturii ale vieţii, culturii şi civilizaţiei chinezilor din societăţile antice. Cuvîntul mormînt este mai mult decît modest pentru a exprima grandoarea şi spaţiul imens ocupat de locurile de veci ale trufaşilor împăraţi ai acelor vremuri. Poate că nici cuvîntul mausoleu nu este potrivit, dacă ne gîndim, de pildă, la cel al primului împărat al Chinei, Quin Shi Huan, fondatorul dinastiei Qin, despre a cărui încăpere mortuară din Palatul subteran documentele consemnează că „este plină de eunuci şi oficialităţi de toate rangurile, precum şi de animale groteşti şi bijuterii" şi că în ea „mercurul curge în fluvii şi mări". Este o descriere instigatoare, dar şi înspăimîntătoare, pentru arheologi, care nu au ajuns la mormîntul propriu-zis al acestui împărat, situat la 5 km. est de oraşelul Lin Tang, de lîngă Xian, la piciorul Muntelui Li şi în apropiere de fluviul Wei. Documentele vechi nu spun nimic despre împrejurimile acestui mormînt ca o movilă de pămînt înaltă de 47 metri (iniţial a avut 108, dar s-a micşorat din cauza ploilor). Dacă ţăranii n-ar fi dat din întîmplare, în timp ce săpau un puţ, în 1974, peste statuile de ceramică, nu s-ar fi ştiut poate niciodată ce se ascunde în preajma mormîntului. Ce-au descoperit arheologii aici a şocat întreaga lume. Prin dimensiuni, conţinut, modalităţi de redare artistică şi de organizare, complexul de statui de ceramică a fost apreciat ca una dintre cele mai mari descoperiri arheologice din lume. Numai văzîndu-le înţelegi că această apreciere nu este exagerată cu nimic, dimpotrivă. Pentru că la distanţă de 1,5 km. de mormînt au fost dezvelite 3 gropi lungi, în care s-au găsit 8000 de statui de ceramică colorată, realizate şi îngropate în anul 206 î.e.n., reprezentînd o adevărată armată imperială. Fiecare statuie de militar are 1,8 metri înălţime, cele ale cailor au 2 m lungime şi 1,5 lăţime. Mai există care de luptă în mărime naturală, tot de ceramică. Gropile 2 şi 3 au fost astupate pentru ca statuile să se păstreze mai bine. Groapa 1, în care s-au găsit 6000 de statui, a fost transformată în muzeu. Peste o suprafaţă de 16.000 mp s-a construit o hală uriaşă de beton, oţel şi sticlă. Este principala clădire a Muzeului de figuri de ceramică ale războinicilor şi cailor de la mormîntul lui Qin Shi Huang.

Intrăm în această hală-muzeu şi aproape ni se taie răsuflarea în faţa şirurilor lungi de statui ale militarilor şi cailor lor încolonaţi, de parcă ar urma să se pună în mişcare din clipă în clipă. Nici o figurină nu seamănă cu cealaltă, 6000 de militari diferiţi, ale căror grade nu au putut fi încă stabilite cu precizie. Ceea ce se cunoaşte deja cu certitudine este că în secolul III î.e.n. chinezii atinseseră un foarte înalt grad de organizare statală şi militară şi dispuneau de tehnica şi rafinamentul deosebite care le-au permis să creeze statuile uluitoare din faţa noastră. Cînd au fost descoperite, statuile ţineau în mînă arme. Acestea au fost adunate şi expuse, acum, într-o clădire separată a muzeului, unde se află şi o arbaletă-arc (în chineză shu) cu 5 piese de bronz (cea mai puternică armă a timpului acela), considerată strămoşul puştii din zilele noastre. Trăgea cu săgeţi de bronz cu cap de plumb otrăvit, care pătrundeau adînc şi nu mai puteau fi scoase. Carele de luptă sînt trase de 4 cai cu cozile înnodate pentru a nu-i împiedica pe conductorul grupei la atac. Toate statuile de ceramică sînt goale înăuntru şi puţine îşi mai păstrează culorile în care au fost vopsite pentru a le da o înfăţişare cît mai apropiată de realitate. Cînd au fost îngropate — spune ghidul — mîinile militarilor erau mobile din umăr, dar în peste 2000 de ani acestea s-au sudat de trup şi au devenit rigide. Cu toate acestea, statuile înşirate în gropi paralele, pe distanţe de peste 230 metri fiecare, stau în poziţia în care au rămas, gata să pornească în marş. Este un spectacol uluitor să te afli faţă-n faţă cu spiritul aproape viu al acelei armate moarte care a realizat unitatea imperiului chinez prin forţă, tehnică şi măiestrie militară, foarte evoluate pentru acele timpuri.

Clopotul cel mare din incinta muzeului provinciei Shensi

Poate că nici o descriere, pe hîrtie, n-ar reuşi să transmită impresiile pe care le degajă aceste mii de statui privindu-le. Impresionează mai întîi expresiile hotărîte ale războinicilor (soldaţi şi ofiţeri), organizarea lor perfectă, ceea ce dovedeşte că pe atunci chinezii aveau o mare putere militară. Interesant că cronicile şi alte documente vechi, vorbind despre mormîntul împăratului Qin Shi Huang (primul împărat) care a unificat China sub dinastia Qin, consemnează şi existenţa unor statui de soldaţi, dar nu spun cîte şi locul unde au fost îngropate.

Descoperirea acestor statui a pus la dispoziţia experţilor cel mai valoros şi autentic material pentru studiul istoriei, economiei, politicii, artei militare, culturii, ştiinţei, tehnicii şi creaţiei artistice ale dinastiei Qin. Săbiile şi săgeţile găsite în aceste gropi îşi păstrează şi astăzi luciul caracteristic aliajului de bronz şi cositor, dovedind că metalurgia atinsese un nivel înalt de dezvoltare. Faptul că la moartea împăratului au fost îngropate figurine de ceramică, nu fiinţe vii, dovedeşte că se renunţase deja la obiceiul barbar, practicat pînă atunci, de a se îngropa de vii slujbaşii odată cu împăratul mort, ceea ce atestă că se ajunsese la stadiul în care se punea, din necesitate, accent pe producţia socială a imperiului, pentru care era nevoie de oameni instruiţi, nu de sclavi.

Căci, numai privind statuile de ceramică, pe acei vînjoşi, puternici, viteji şi hotărîţi bărbaţi înţelegi cît de mare ar fi fost pierderea societăţii prin omorîrea lor pentru singurul motiv că murise împăratul. Cu toate acestea, fanatismul faţă de împărat şi nebunia colectivă a acelei lumi antice erau deosebite. Documentele arată că mausoleul împăratului Qin Shi Huan a fost construit de 700.000 de muncitori, între care cîteva mii de artizani iscusiţi. Aceştia au fost îngropaţi de vii după ce au terminat lucrarea, pentru a nu se divulga căile secrete de acces în mausoleu.

În Xian-ul zilelor noastre: clădirea poştei

„Pădurea de monumente"

De la Muzeul statuilor de ceramică mergem la Muzeul provinciei Shensi, despre care ni se spusese că este o „mare a artei" chineze antice. Intrăm într-un templu cu arhitectură tradiţională, dată de cele două acoperişuri graţios ondulate, sprijinite pe stîlpi groşi de lemn vopsiţi în roşu. Pe frontispiciul acestui templu, denumit Daqin, sînt caligrafiate două ideograme uriaşe însemnînd „Pădure de monumente". Aflăm că aceste semne au fost scrise de generalul Lin Tze Chou, cel ce a condus lupta armatelor chineze împotriva englezilor care au adus opiu în China. Se cunoaşte că în prima jumătate a secolului trecut Marea Britanie, care domina mările şi oceanele lumii, a făcut presiuni mari asupra Chinei, cerîndu-i mai multe privilegii comerciale, deoarece o considera o vastă piaţă pentru imperiul britanic. Aceste două imperii, cel britanic, dispunînd de o mare forţă industrială, şi cel chinez, aflat încă în plin feudalism, s-au ciocnit de pe poziţii inegale. Mai mult, concepţiile lor politice şi juridice erau complet diferite, chinezii se ghidau după conceptul „responsabilităţii de grup", în timp ce britanicii insistau asupra responsabilităţii individului. De aceea, cînd britanicii au insistat pe drepturile şi responsabilităţile individului, vizînd îndeosebi respectarea de către chinezi a aşa-numiţilor superintendenţi britanici din Canton, chinezii pur şi simplu nu înţelegeau nici conceptul, nici ce vor în realitate britanicii. În cele din urmă conflictul a ieşit la suprafaţă din cauza opiului, supus prohibiţiei de a fi introdus în China. Cu toate că era interzis, neguştorii străini introduceau clandestin cantităţi din ce în ce mai mari care erau distribuite în China de autohtoni corupţi pentru sume atît de mari, încît numai cu ele se putea acoperi plata importurilor de ceai chinezesc, devenit la modă în Marea Britanie. Oficialităţile din Beijing au trimis comisari speciali să oprească încălcarea legii vamale chineze şi introducerea opiului în ţară. Cu toate că era un act rezonabil din partea Chinei, britanicii au considerat măsura severă şi, în 1839, au început ostilităţile militare, care au durat trei ani şi s-au încheiat cu înfrîngerea chinezilor. Opiul a fost, se ştie, doar pretextul. În realitate, lupta s-a dat între două culturi şi civilizaţii complet diferite, fiecare hotărîtă să meargă pe propria ei cale, pe care s-o impună şi celeilalte. Pentru că „Pădurea de monumente" pe care o vizităm stă mărturie a unei civilizaţii unice, cu profunde rădăcini în cultura şi spiritualitatea chineză şi a întregii Asii.

Imaginaţi-vă o sală imensă în care sînt expuse, de mai bine de 1000 de ani, peste o mie de blocuri de piatră neagră paralelipipedice, unele înalte de doi metri şi late de 1 metru, cu ideograme gravate pe ambele părţi. Sînt considerate a fi cele mai vechi „cărţi" clasice chineze, unele avînd „228 pagini de piatră" pe care se află circa 650.000 ideograme. Majoritatea conţin ideile şi canoanele vestitului filozof antic Confucius (551—479 î.e.n.), care au devenit ideologia oficială a societăţii feudale chineze în răstimp de peste 2000 de ani, despre care Mao Tzedong spunea, referindu-se la valorificarea ideilor înaintaşilor: „Ar trebui să sintetizăm istoria de la Confucius la Sun Yat-sen (1866—1925 e.n. — n.n.) şi să ne însuşim această moştenire valoroasă". Căci, Confucius, născut în „Perioada Primăverii şi a Toamnei", cînd dinastia Chou se afla în declin rapid, a lansat idei şi concepte specifice începuturilor orînduirii feudale, care au influenţat ideologia, cultura şi chiar sistemul de stat. Asemenea idei se regăsesc în „canoanele pietăţii filiale Shitai", gravate pe cea mai mare parte a blocurilor de piatră, aşezate vertical unele lîngă altele. Dar, o parte se referă şi la istoria Chinei şi conţin cele mai vechi poezii ale Chinei antice. Există o piatră pe feţele căreia este relatată pătrunderea nestorianismului creştin în China, venind din Roma. Instalată la intrarea în templu, în stînga, pe această piatră au fost gravate, în anul 718, în limbile chineză şi siriană, informaţii şi date despre activitatea trimisului bisericii creştine romane la Changan. Acesta este singurul document despre răspîndirea creştinismului în China, în care se relatează cum împăratul Li Shi-him, din dinastia Tang, a trimis pe premierul lui să întîmpine oaspetele creştin. Piatra a fost descoperită în secolul 17, stîrnind interes în întreaga lume. Anglia şi Danemarca au trimis emisari în China să aducă această piatră în Europa, sub pretext că creştinismul s-a răspîndit pornind din Europa. Aceştia au oferit un preţ de 3000 livre de argint, dar oficialităţile chineze au refuzat să dea piatra. Ele au acceptat, în schimb, să facă o copie după ea, existînd acum în lume 7 copii. În acest original muzeu se află şi pietre pe care sînt consemnate evenimente de seamă din lupta poporului chinez pentru libertate şi dreptate socială, cum este cea despre răscoala ţărănească a lui Li Zhicheng împotriva feudalilor asupritori.

Cele mai mari pietre paralelipipedice sînt aşezate vertical, pe broaşte ţestoase, sculptate tot în piatră, din credinţa că aceste animale simbolizează viaţa lungă şi puterea de a suporta greutăţi mari; savanţii chinezi ai timpului credeau că scrierile lor sînt nu numai importante ci şi grele, trebuind deci să fie aşezate pe ceva care să le poată suporta şi să reziste în timp.

Templul „Pădurea de monumente" nu este numai un muzeu al clasicilor şi canoanelor chineze antice şi feudale, ci şi cea mai mare colecţie a diferitelor şcoli de caligrafie, reprezentate de caligrafi celebri. Pe aceste pietre se găsesc ideograme caligrafiate de maeştri ca Wang Xizi, Yen Zhenqing, Qu Yangshun şi Lin Gongquan, fiecare impresionînd prin stilul personal, ce a servit mii de ani ca modele caligrafice pentru urmaşii lor.

Această „Pădure de monumente" se află sub protecţia specială a guvernului. Ea a supravieţuit marelui cutremur din timpul dinastiei Ming (1368—1644), războaielor şi distrugerilor de monumente din timpul „revoluţiei culturale", rămînînd în continuare ca sursă importantă de studiere a istoriei, literaturii şi

artei decoraţiunilor chineze, consultată de numeroşi cercetători şi artişti ai zilelor noastre.

Special protejate sînt şi celelalte temple şi săli ale Muzeului provinciei Shensi, în care se află expuse sculpturi şi obiecte vechi de mare valoare artistică, cum sînt calul de bronz aurit din timpul dinastiei Han de vest (206 i.e.n. — 23 e.n.), vase de bronz de mare rafinament, create în anii dinastiei Zhou de vest (secolul 11—770 i.e.n.), vestitul instrument muzical Qin Gong Bo, datînd din „Perioada Primăverii şi Toamnei" (770—476 i.e.n.) în care s-a născut şi a creat Confucius, statuia de piatră a hipopotamului, din anul 636 e.n., în timpul celei mai prospere dinastii în domeniul cultural, statuile de ceramică ale celor 6 cai cu care a mers la război Li Sin Min, al doilea împărat al dinastiei Tang. Doi din aceşti cai au fost furaţi de nişte americani colecţionari de antichităţi, în muzeu fiind expuse copiile. Ceilalţi 4 sînt originali, dar sparţi şi recondiţionaţi, pentru că, în 1918, un alt american a venit să-i fure, dar a fost prins şi în procesul recuperării lor s-au spart.

Ieşim din muzeu sub privirile atente ale statuii lui Lao Tzî, fondatorul taoismului, copleşiţi de impresiile profunde lăsate de această lume chineză de demult, esoterică pentru noi, dar cu o mare forţă de creaţie în toate domeniile artei, cunoaşterii şi manifestărilor culturale ale omului.

La capătul vechiului „Drum al mătăsii"

Marco Polo a dat oraşului Changan două denumiri sub care a fost cunoscut în Europa secolului XIII — Kenjanfu şi Quengianfu — descriindu-l ca pe un centru comercial înfloritor. Changan-ul a căpătat denumirea de Xian (pace veşnică) în 1943. Este situat pe un teren-terasă acoperit cu loes, la poalele muntelui Tsinling Shan, nu aşa de departe de malul sudic al fluviului Hei Ho. Aici şi-au stabilit capitala primii împăraţi chinezi pentru că oraşul are o poziţie bună, dată de fertilitatea solului din împrejurimi, de topografia terenului, favorabilă apărării de invazii, şi de poziţia de nod de comunicaţii către Kansai şi Turkistan spre est, Seciuan spre sud, deşertul Ordos spre nord, provincia Shansi şi cîmpia Fluviului Galben spre nord-est şi est. Fiind capitala Chinei sub mai multe dinastii imperiale, Xian-ul de astăzi dispune de mai multe monumente de arhitectură veche şi cultură tradiţională, între care cele mai importante sînt Turnul Clopotului, construit în centrul oraşului din cărămidă şi lemn, în timpul dinastiei Ming, Muzeul „Pădurea monumentelor", Pagoda Marelui Cocor şi Pagoda Micului Cocor.

Dintre acestea se detaşează Pagoda Marelui Cocor, construită în afara oraşului, între anii 701—704, din cărămidă, la propunerea călugărului budist Xuan Zhuang. Legenda spune că acest călugăr, aflat în drum spre India, într-o călătorie temerară pentru a aduce cărţi budiste, a ajuns la o pagodă unde erau călugări indieni, flămînzi de cîteva zile, pentru că erau obişnuiţi să mănînce numai carne şi nu o aveau. Odată cu călugărul chinez a ajuns la pagodă şi un stol de cocori. În timp ce călugării indieni îi povesteau că flămînzesc de cîteva zile, unul din cocori s-a lovit de pagodă, a căzut la pămînt şi s-a oferit astfel pentru masa călugărilor. Chinezul a fost atît de impresionat de această întîmplare, în care a văzut sacrificiul cocorului pentru a salva călugării indieni, că, la întoarcerea în China, a propus construirea acestei pagode cu 7 niveluri, în care s-au păstrat pînă astăzi scrierile aduse de Xuan Zhuang din India.

Artă şi artizanat la Xian

Drumul de la această pagodă în centrul oraşului se întinde pe 7 kilometri trecînd peste un şanţ de apărare şi o poartă de intrare în oraşul-cetate de altă dată. Căci Xian-ul este, astăzi, singurul oraş mare din întreaga Chină unde s-a păstrat intact zidul, lung de 20 km. şi lat de pînă la 18 m, care îl înconjoară. Autorităţile locale au luat măsuri de întreţinere a acestui zid, paralel cu lucrările de înfrumuseţare a oraşului. Se reamenajează şanţul de apărare din partea exterioară a zidului, la care participă aproape întreaga populaţie. Fiecare întreprindere şi instituţie din oraş răspunde de cîte un tronson de zid şi şanţ, cetăţenii lucrînd în timpul liber la plantarea de copaci şi amenajarea unui parc de-a lungul şanţului de apărare.

Xian-ul a fost unul din oraşele-cheie în primul plan cincinal de dezvoltare economico-socială a Chinei populare, cînd au fost construite aici o unitate metalurgică, un combinat textil, uzine chimice, o fabrică de ciment, o nouă centrală termo-electrică. De atunci, zestrea industrială a oraşului a crescut neîncetat, populaţia lui s-a dublat, sporind şi numărul instituţiilor de învăţămînt, de artă şi cultură.

Ştiam că tot aici a avut loc vestitul „incident Zian", despre care am aflat amănunte vizitînd „Baia împăratului", de lîngă Xian, construită între anii 744 şi 755 e.n., unde era reşedinţa de iarnă a împăraţilor chinezi ai dinastiei Tang. Este cunoscută ca „baia celor 9 dragoni", datorită celor 9 statui de dragoni (mai sînt cîteva deoarece un împărat al dinastiei Tang s-a speriat într-o noapte de capetele dragonilor-statuie reflectate în apele lacului şi a ordonat distrugerea lor). Complexul de clădiri ridicate în jurul „Băii împăratului" a devenit un fel de loc de odihnă şi tratamente termale, datorită apei fierbinţi ce iese din pămînt. În una din vilele de aici s-a produs „incidentul Xian" din decembrie 1936.

Se ştie că în timpul războiului dintre Japonia şi China o puternică armată gomindanistă era staţionată la Xian, nu atît pentru a se opune japonezilor, cît pentru a se împotrivi forţelor armate comuniste cu baza la Yenan, în nordul provinciei Shensi. S-a întîmplat ca în sudul Chinei să aibă loc o rebeliune armată împotriva lui Cian Kai shi, şeful armatei naţionaliste-gomindaniste. În urma acestei rebeliuni, el a plecat

la Xian, ca turist, dar cu intenţia de a cerceta starea de spirit a armatei gomindaniste, despre care aflase că se împotriveşte japonezilor. Generalii Cian Sin Lean şi Ian Ku Chen i-au cerut lui Cian Kai shi să fie de acord cu începerea luptei împotriva japonezilor. El a refuzat, motivînd că, mai întîi, trebuie rezolvată problema luptei armate cu forţele militare de sub comanda P.C. Chinez. Cei doi generali l-au arestat şi au invitat pe Ciu En lai, ca reprezentant al P.C. Chinez, la tratative în vederea constituirii frontului comun antijaponez. Cian Kai shi a fugit într-o noapte din vila în care fusese arestat, aflată în apropierea „Băii împăratului". A avut loc o luptă grea, în care militarii din garda lui au fost ucişi. El a fost prins şi obligat să participe la frontul militar antijaponez. Despre toate acestea vorbesc documentele şi mărturiile materiale expuse în camera devenită muzeu, în care a fost ţinut sub arest Cian Kai shi şi din care a încercat să evadeze. Este un episod din istoria contemporană a Chinei, edificator pentru frămîntările politice şi militare prin care a trecut această mare ţară în prima jumătate a secolului. Episod petrecut tot aici, în Xian, la capătul de altă dată al vestitului „Drum al mătăsii".

Florea Ţuiu

1000+1

Petrol în munţi

„Metoda scandinavă" de depozitare a petrolului în interiorul muntelui – scrie ziarul suedez „Dagens Nyheter" – poate fi perfecţionată printr-o restructurare a spaţiului de depozitare din interiorul muntelui. „Arta" depozitării petrolului constă în folosirea cu pricepere a diferenţei de consistenţă între apă şi petrol. Spaţiul de depozitare din interiorul muntelui se află sub nivelul pînzei freatice, astfel încît petrolul este învelit de muntele „ud". Apa provenită din pînza freatică pătrunde în permanenţă în spaţiul de depozitare, prin crăpăturile din rocă. Dar petrolul, care este mai uşor decît apa, nu poate să se infiltreze prin rocă şi să se scurgă în exterior. Acest fenomen nu se poate petrece nici chiar la baza spaţiului de depozitare, pentru că apa, care este mai grea, pătrunde înăuntru cu o forţă mai mare. De aceea, petrolul rămîne în interiorul spaţiului de depozitare şi pluteşte pe un strat de apă. Astfel, apa care se prelinge în interior formează un „pat de apă" la baza spaţiului de depozitare. Din cînd în cînd, apa este pompată afară din munte, pentru ca suprafaţa ei să se menţină la acelaşi nivel.

Există cîteva sute de asemenea depozite în Suedia, obţinute prin dinamitarea granitului. Ele au forma unor galerii de sute de metri lungime şi o capacitate de multe milioane de metri cubi, fiind folosite pentru depozitarea de produse petroliere în scopuri militare.

În ultimii ani, s-a văzut că suprafaţa mare de contact între apă şi petrol poate deveni un spaţiu de acţiune a bacteriilor asupra petrolului. În acest spaţiu de un metru, petrolul este distrus de bacterii. Într-un singur tunel, care are o lungime de aproximativ 700 metri şi o lăţime de 25 metri, se pierd 1 700 metri cubi de petrol.

În unele depozite, petrolul a fost atît de mult afectat, încît a trebuit din nou rafinat. Benzina de avioane este un produs extrem de sensibil şi nu poate fi depozitată în spaţii neizolate din interiorul muntelui.

Ivar Sagerfors a propus o nouă soluţie: dacă spaţiul de depozitare ar avea forma unei pîlnii, atunci suprafaţa de contact dintre stratul de apă de la bază şi petrol s-ar reduce considerabil. În plus, spaţiul de depozitare se autocurăţă în acest mod, prin depunerea la bază a nămolului organic şi asfaltului, care alunecă de-a lungul pereţilor. Analizîndu-se sistemul propus, s-a ajuns la concluzia că ideea unui spaţiu de depozitare sub formă de pîlnie este corectă din punct de vedere tehnic. Depozitul este dispus sub forma unor spaţii verticale care se îngustează la bază şi care sînt aşezate în jurul unui puţ central asemenea unor felii de tort. Spaţiile de depozitare comunică la bază cu puţul central prin care petrolul, apa şi nămolul pot fi pompate la suprafaţă cu ajutorul unui sistem de ţevi. Fiecare spaţiu de depozitare are o capacitate de o jumătate milion de metri cubi. Un sistem cu opt asemenea spaţii de depozitare poate asigura stocarea a patru milioane de metri cubi.

Şofer

Lunga şi impecabila „carieră" la volan a Lillianei Sloman l-a impresionat pe magistratul David Bowerman din Arundel (Marea Britanie), care a felicitat-o, dar i-a retras permisul de conducere pentru că... merge prea încet. După 70 de ani de condus maşina, Lillian Sloman (91 de ani) a fost deferită justiţiei pe motiv că nu are suficientă consideraţie pentru ceilalţi conducători auto; ea fusese interceptată de poliţie în timp ce conducea cu 24 km/oră, pe o şosea pe care viteza minimă era de 100 km/oră. „Credeam că prudenţa la volan e mai importantă decît viteza!" – a exclamat venerabila şoferiţă, în momentul în care şi-a predat totuşi permisul de conducere...

Lentile implantabile

Un nou tip de lentile implantabile a fost pus la punct de oftalmologul american dr. Thomas Mazzoco, relatează agenţia UPI. Lentilele, care au pînă la şase milimetri lăţime, sînt confecţionate din silicon, fiind flexibile, ceea ce permite implantarea lor printr-o incizie de numai trei milimetri.

Noile lentile sînt foarte eficiente, în special în cazul suferinzilor de cataractă, prin implantarea lor fiind eliminată operaţiunea de deschidere a globului ocular. În plus, se precizează, implantarea printr-o astfel de incizie minusculă a noilor lentile permite pacientului să nu-şi întrerupă, practic, activitatea şi să-şi refacă pe deplin vederea în numai cîteva zile.

Ultimele clipe ale lui SALVADOR

Deşi au trecut peste zece ani de la moartea tragică a lui Salvador Allende, în cursul loviturii de stat militare de la 11 septembrie 1973, împrejurările acestei morţi suscită şi în prezent polemici. În almanahurile „Lumea" din anii trecuţi, o serie de relatări s-au referit la episoadele anterioare momentului loviturii de stat din Chile. Publicăm, de astădată, extrase din reportajul semnat, în revista „Paris Match", de Philippe Chesnay, care a strîns o serie de mărturii, de la faţa locului, în legătură cu ziua de 11 septembrie 1973. Philippe Chesnay reconstituie, moment cu moment, evenimentele din acea zi şi împrejurările morţii lui Salvador Allende, aşa cum i-au fost relatate de martori oculari, între care medicul personal al fostului preşedinte chilian.

S-a scurs un deceniu de cînd moartea lui Salvador Allende a pus capăt experienţei de stînga din Chile. Astăzi, cel mai mult se vorbeşte despre manifestaţiile populare contra politicii lui Augusto Pinochet. Moartea lui Allende suscită, totuşi, şi acum unele controverse. A fost asasinat de militari? S-a sinucis? Un francez care locuieşte în Chile, Philippe Chesnay, a întreprins o anchetă pentru a descoperi adevărul.

La 11 septembrie 1973, preşedintele Salvador Allende, înconjurat de cîţiva colaboratori apropiaţi, soseşte la locuinţa sa din Tomas Moro. Este o proprietate mare, situată pe înălţimile oraşului Santiago şi înconjurată de o grădină. Allende se instalase acolo în urmă cu trei ani. Interiorul arată ca un muzeu: tablouri de Picasso, Miro, fotografii cu dedicaţie de la Ho Şi Min, Che Guevara, o scrisoare înrămată de la prinţul Sianuk. Hortensia de Allende, soţia sa, şi fiica sa Isabel s-au întors, în aceeaşi zi, dintr-o călătorie în Mexic. În salon, atmosfera este gravă. Situaţia în ţară nu se îndreaptă: grevele continuă, incidentele sînt mereu mai numeroase, mărfurile de primă necesitate sînt de negăsit, la Santiago domneşte o atmosferă apăsătoare din care poate ţîşni, în orice clipă, scînteia care ar aprinde războiul civil.

Preşedintele se simte obosit. Îşi dă seama că situaţia politică este blocată de greva camionagiilor, care paralizează ţara de peste 40 de zile, şi, mai ales, de refuzul democraţiei creştine de a relua negocierile pe o bază mai realistă decît simpla contestare a programului de guvernămînt. Dar, ceea ce îl irită cel mai mult pe şeful statului este tot ce dezagregă de multă vreme edificiul politic clădit de el şi îi minează autoritatea. Mergînd pînă în miezul lucrurilor, are sentimentul că, treptat, este îndepărtat de la conducerea evenimentelor. Este ascultat, desigur, dar directivele pe care le dă i se par tratate cu o uşurinţă inacceptabilă, iar uneori ordinele sale nu sînt executate. Ca, de exemplu, afacerea cu aparatele Boeing ale companiei naţionale „Lan Chile", care se află parcate la militari, deşi ordinul său personal era ca acestea să se afle pe un aeroport civil.

Se pune masa. Preşedintele vorbeşte puţin. Ceilalţi amintesc despre Consiliul naţional al democraţiei creştine, care se va reuni în seara zilei următoare şi în cursul căruia toţi se aşteaptă să-l audă pe generalul Aylwin încercînd să găsească cea mai bună cale de înlăturare a puterii. Apoi, conversaţia alunecă spre ameninţarea unei lovituri de stat militare, pe care mulţi o cred inevitabilă după demisia generalului Prats, numit în guvern de Allende cu o lună în urmă, dar care nu va rămîne în funcţie decît trei săptămîni. El va fi înlocuit de generalul Pinochet, în calitatea sa de comandant şef al armatei.

Preşedintele se retrage un moment pentru a primi un apel telefonic de la palatul „La Moneda". Se reîntoarce şi anunţă că flota este pregătită pentru manevre. Toată lumea se gîndeşte imediat la acelaşi lucru. Allende spune în locul lor:

— Cel puţin putem fi siguri că, dacă lovitura de stat trebuie să aibă loc peste cîteva ore, ea nu va fi săvîrşită de totalitatea forţelor armate.

Din nou, conversaţia se axează pe reuniunea democraţiei creştine şi pe mijloacele de a de-

ALLENDE

Fostul preşedinte pe terasa locuinţei sale

bloca situaţia pentru a permite aplicarea programului Unităţii Populare.

Femeile urcă să se culce. Preşedintele o priveşte cu afecţiune pe Isabel, cea mai mică dintre cele două fete ale sale.

Este tîrziu cînd palatul „La Moneda" cheamă din nou. Este semnalat un transport de trupe, blocat la intrarea în tunelul Chacabuco, pe drumul spre Portillo, la circa 60 km de capitală. Unul din colaboratorii preşedintelui, ziaristul Olivares, îngrijorat, sugerează să se ceară confirmarea informaţiei. Preşedintele eludează problema:

— În fiecare noapte, de luni de zile, toată lumea vede peste tot militari şi un puci care se realizează în ziua următoare.

Informaţia, totuşi, se confirmă. Este vorba de două camioane cu trupe, care provin dintr-o unitate din Los Andes şi se îndreaptă spre Santiago.

La televiziunea naţională, platourile de filmare sînt puse în mişcare. Peste 20 de minute, va fi prezentat ultimul buletin de informaţii, cel de la ora zero şi 30 de minute. Vor fi reluate ştirile zilei şi, imaginile sosind la timp, pregătirile de manevre ale flotei pentru seara zilei respective, la Valparaiso. Este vorba de un nou episod din manevrele „Unitas", care, în cadrul tratatului interamerican de apărare, se desfăşoară cu regularitate în Pacific, împreună cu marina din diferite ţări aliate, la care participă mai multe nave americane.

Un trimis al partidului comunist, ziarist la „El Siglo", se precipită şi cere să se transmită cu prioritate ştirea asupra mişcărilor militare de pe ruta Los Andes, spre Santiago. El insistă vehement, vorbeşte despre o lovitură de stat posibilă şi despre necesitatea imperioasă de a informa poporul în legătură cu pericolul care îl ameninţă. Minutele trec. Neavînd acces la televiziune, cei de la rotativele cotidianului comunist „El Siglo" vor lucra toată noaptea, iar ziarul va ieşi cînd „La Moneda" era deja încercuită, pe prima pagină stînd scris: „Toată lumea la posturi".

■

În întunericul care a pătruns în toate încăperile din Tomas Moro, cu excepţia biroului preşedintelui, sună telefonul. Miriam, secretara, cheamă de la palat.

— Militarii ne-au informat că nişte camioane au venit cu întăriri pentru garnizoana din Santiago, pentru ziua de mîine. Trupele sînt consemnate pînă la ora 6.

Allende îşi aminteşte de cele spuse de ministrul apărării, Letelier, la prînz: „Pinochet se teme ca ziua să nu fie marcată de incidente, dacă tribunalele din Valparaiso ridicau imunitatea parlamentară a secretarului general al partidului socialist". Incidente? Preşedintele zîmbeşte uşor: chiar soţia sa îi amintise la cină că, de cîteva săptămîni, avea loc cîte un incident din oră în oră la Santiago. Allende se retrage în apartamentul său. Lumina se stinge. Este ora 2 şi 30 de minute.

Pe la ora 5 dimineaţa, carabinierul Eugenio Sepulveda iese pe terasa modestei sale căsuţe de pe culmile din Valparaiso, la 190 km de Santiago. Nu este de serviciu. Are, pur şi simplu, insomnie. Stă locului, uimit. Vede în depărtare urma albă a două nave ale marinei. Fără îndoială, se întorc în port. Sepulveda îşi închipuie că cele două vase se reîntorc din pricina vreunei avarii, care nu le-a permis să continue manevrele „Unitas". Se uită la mersul lent al vaselor, care se apropie de port. După cîteva minute, ochii i se obişnuiesc cu lumina slabă şi poate zări şi restul flotei care, în ajun, plecase pentru manevre. Se întreabă ce înseamnă aceste manevre ale marinei.

Instinctul îi spune să se îmbrace şi, cu toate că este foarte devreme, o ia pe străduţele care coboară brusc de pe colină, ca degetele unei mîini ce se înşiră vertiginos pînă în port, şerpuind printre casele de lemn în culori vii. Ajungînd la comisariat, prima persoană pe care o vede este un ofiţer pe care nu-l cunoaşte, un carabinier în orice caz, înconjurat de cîţiva gradaţi, ale căror chipuri nu-i sînt familiare.

Eugenio se interesează discret despre ceea ce se întîmplă. Înţelege numai din cîteva cuvinte. Administraţia publică şi telecomunicaţiile sînt sub controlul marinei. Oraşul este ocupat de armată. Este aproape ora 6 şi 30 de minute.

Aproape în acelaşi moment, aghiotantul lui Pinochet îi anunţă că este chemat la telefon de la reşedinţa preşedintelui. „Ora H" va fi peste o oră: trebuie să fie prudenţi. Generalul ia aparatul şi răspunde cu o voce adormită. Centralista de la Tomas Moro îşi cere scuze că este atît de matinală şi îl informează pe comandantul şef că nu e nici o grabă, că va fi chemat mai tîrziu, şi închide.

Allende este anunţat că Pinochet se află la el acasă şi că abia s-a trezit. I se confirmă că ofiţerii

de pe submarinul „Simpson" și de pe crucișătorul „Amiral Latorre" au luat conducerea revoltei. Mai multe camioane cu marinari înarmați s-ar îndrepta, se pare, spre Santiago, unde ar putea ajunge într-o oră.

Fiecare se gîndește atunci la „tancazo", tentativa de puci contra palatului „La Moneda", pusă la cale de către al doilea regiment de blindate, care a eșuat cu două luni în urmă. Totul pare să arate că, de data aceasta, este vorba de o mișcare limitată la marină, de departe corpul cel mai turbulent și mai contestatar împotriva activității regimului. Cunoscîndu-se rolul determinant pe care îl avusese cu prilejul încercării de puci, președintelui i se propune să ia legătura cu generalul Prats. Răspunsul este sec:

— Prats? Prefer să nu vorbim despre el.

El dă ordin să fie chemat directorul general al poliției, Joignant, pentru a-i cere să determine încetarea emisiunilor de radio ale dreptei, „Agricultura" și „Mineria", ca și difuzarea ziarului conservator, „Mercurio".

Președintele dă ordin ca cele două vehicule blindate din fața reședinței să meargă imediat la palatul „La Moneda" și anunță că vor pleca și ei peste 10 minute. Este ora 7,15.

La aceeași oră Pinochet pleacă din locuința sa din Laura de Neves. Își anunță șoferul că nu mai merge la Penalolen, pentru a trece trupele în revistă, așa cum spusese în ajun, ci acasă la unul din fiii lui. Șoferul cunoaște adresa, vor ajunge în cîteva minute.

Pinochet stă cîteva clipe cu nepoții săi și se reîntoarce la mașină. Dă adresa cartierului general pe care l-a ales: Centrul de telecomunicații al armatei, la 400 de metri distanță de palatul prezidențial. Mașina merge pe bulevardul Providencia, spre centrul orașului. Este aproximativ 7,30.

Este ora la care cortegiul format din trei mașini și două camionete cu arme, în care se urcă Salvador Allende și cei din anturajul lui, traversează orașul, pentru a ajunge la „La Moneda".

Există două itinerare principale, pentru a ajunge, din partea de sus a orașului Santiago, în centru, unde se află palatul prezidențial, Centrul de telecomunicații al armatei și Ministerul apărării — trei puncte cheie în această zi de 11 septembrie. Numai întîmplarea a făcut ca cei doi protagoniști ai dramei, plecați la aceeași oră din locuințele lor apropiate una de alta, să nu se întîlnească pe unul din drumurile paralele și la distanță de numai 200 metri unul de celălalt.

„La Moneda", palatul prezidențial, este o clădire greoaie, joasă, pătrată, situată lîngă centrul istoric al capitalei, între clădiri înalte și sumbre, cu fațade cenușii, cu ferestre fără balcoane, sedii ale ministerelor și băncilor, legate între ele, la nivelul teraselor, de o rețea de fire telefonice. În fața palatului — Piața Constituției, sub care, într-un fel de parcare subterană, stă un escadron de carabinieri de pază. În partea cealaltă — Piața Libertății, ca o prelungire a bulevardului Providencia, coloana vertebrală a orașului.

Cartierul prezidențial este și inima istorică a capitalei, acolo unde spaniolii au instalat în primul rînd, ca în toate orașele cucerite, piața principală, catedrala și administrația publică înconjurate de străzi ale căror nume trezesc azi numeroase amintiri. „Agustinas", „Teatinas", „Compania" cuprind, în unghi drept, imobilele negre și masive.

Cînd cortegiul ajunge la palat, carabinierii sînt deja în poziție de apărare. Înăuntru, „GAP", miliția organizată de însuși ginerele lui Allende, Luis Fernandez de Ona, este, și ea, instalată, înarmată și gata de luptă.

Allende se retrage în biroul său de la etajul întîi, împreună cu cîțiva colaboratori apropiați. Trebuie să afle ce se întîmplă, cine este implicat în revoltă. Marina, bineînțeles, cel puțin o parte din marină. Dar aviația?

Sînt contactați cîțiva generali prin telefon, care declară, însă, că nu știu nimic și că trebuie să se informeze. Dar carabinierii din „arma a patra"? Adică cei 25.000 de jandarmi înarmați, dispersați pe tot teritoriul național. Cu o simplă privire pe fereastra biroului îți poți da seama de loialitatea lor... Sînt acolo, desfășurați cu vehiculele lor blindate, gata să respingă un asalt. Mai mult, șeful lor, generalul Sepulveda Gallindo, este, și el, în anticamera învecinată, gata să dea ordine...

Totuși, situația pare confuză, nesigură. Președintele se străduiește să ia legătura cu comandanții șefi ai celor trei armate. Faptul că nu răspund la telefon este îngrijorător. Este ora 8. Îl cheamă pe Rolando Calderon, vicepreședinte al partidului socialist: „Opriți emisiunile radio de dreapta și ocupați-vă de «Mecurio»."

Se aude primul mesaj radiodifuzat. De la un telefon din biroul său, Allende are acces imediat la microfonul postului „radio Corporacion". Programul este întrerupt:

— Vă vorbește președintele... Informații confirmate anunță că marina a izolat orașul Valparaiso... Mă adresez vouă, muncitorilor. Duceți-vă la locurile voastre de muncă, păstrați-vă calmul și fiți vigilenți... Poporul și muncitorii trebuie să fie mobilizați activ și să asculte instrucțiunile pe care le va da președintele Republicii.

Este ora cafelei de dimineață, iar chilienii sînt stupefiați. Stupefiați și, aproape toți, încercați de un sentiment confuz. De mai multe săptămîni, țara este de neguvernat, situația politică blocată, economia în derută, cu o inflație care atinge 2 la sută pe zi, o monedă care nu are decît valoarea unei hîrtii obișnuite, o țară paralizată de greve, în care totul se judecă în termeni de conflict și unde există amenințarea apropiată a unui război civil.

În centru, în Santiago, sute de persoane stau pe străzi sau se îndreaptă spre palat. Sosește colonelul Valenzuela, subsecretar la Ministerul de război. Cîțiva ziariști chilieni se precipită:

— Vin de la minister, unde nu am putut intra. Se află în mîinile armatei, declară Valenzuela.

La acea oră, ministrul apărării, Orlando Letelier, este arestat în momentul cînd vine la birou. Îndoiala face loc realității: armata pare stăpînă pe situație.

Allende vorbește din nou la radio.

Personalități ale regimului, miniștri, secretari de stat, dar și sindicaliști și conducători de partid, sosesc la palatul „La Moneda".

Un program de radio transmite fără întrerupere muzică militară.

Apoi, la ora 8 și 30 de minute se transmite primul comunicat al juntei militare de guvernămînt a forțelor armate și carabinierilor: „președintele Republicii trebuie să-și dea imediat demisia".

Cărțile sînt date pe față, jocul este clar. Totuși, statul major al carabinierilor pare încă să respecte legalitatea: șeful lor, Sepulveda Gallindo, se află în anticamera biroului prezidențial.

Salvador Allende și cîțiva dintre colaboratorii săi

Allende salută, de la fereastra sa, pe cei cîțiva fideli veniți să-l încurajeze.

Palatul este acum survolat, la mică altitudine, de avioane de vînătoare, care fac un vacarm asurzitor și împiedică orice conversație.

Ministrul educației naționale, Edgardo Henriquez, preferă să meargă la minister și pleacă de la „La Moneda". Este imediat acostat de o mulțime de ziariști:

— Nu se știe ce se întîmplă în provincie... Da, am fost în ședință cu președintele... Nu, nu se gîndește nici să renunțe, nici să părăsească „La Moneda".

Cerul este curat, aerul proaspăt. Este ora 9 și cîteva minute. „Radio Magallanes", postul partidului comunist, difuzează un nou mesaj al președintelui:

— Voi apăra cu prețul vieții principiile scumpe ale țării mele... Este posibil să fim zdrobiți, dar viitorul va aparține muncitorilor...

Posturile de radio ale opoziției întrerup difuzarea de muzică marțială și cer din nou, fixînd pentru ora 11 termenul ultimatumului, ca președintele să se predea. Începe să se vorbească despre bombardarea și luarea cu asalt a palatului prezidențial. Mulțimea se împrăștie.

Junta transmite mereu alte mesaje către populație: „Întorceți-vă acasă. Plecați de la locurile de muncă. Nu stați pe stradă".

Este decretată starea de asediu. Este impus camuflajul la ora 3 după amiază. Allende convoacă în biroul său pe generalul Sepulveda și îl întreabă despre loialitatea trupelor sale.

— Nu știu ce se întîmplă. Mă voi informa.

Doi dintre adjuncții președintelui, generalii Urrutia și Alvarez, vin la el.

— Sîntem informați că postul de comandă al carabinierilor a fost luat. Înaltul comandament este izolat. Generalul Mendoza este inaccesibil.

Allende răspunde scurt:

— Poate s-a sculat mai devreme ca dumneavoastră.

Cei trei aghiotanți de la infanterie, aviație și marină cer o audiență, care este acordată imediat. Se poate ști, la urma urmei, ce vor comandanții șefi ai armatei? Sînt invitați în salon. Președintele reușește cu mare greutate să-i îndepărteze pe membrii gărzii personale, care cer să asiste la întrevedere. Îi scoate chiar el din încăpere și închide ușa după ei. Întrevederea va fi scurtă. Căpitanul de fregată Jorge Grez și comandantul de aviație Roberto Sanchez îi demonstrează lui Allende inutilitatea unei rezistențe. Cele patru corpuri militare acționează solidar. Un avion este pus la dispoziția președintelui și a familiei sale pentru a fi duși în orice țară la sud de Panama, cu excepția Argentinei.

Răspunsul lui Allende este ferm:

— Nu mă predau sub nici un motiv. Dar sînt gata, dacă sînt reunite o serie de condiții, să mă văd cu comandanții șefi.

Arată o mitralieră, pe care o ține lîngă el:

— Cu această armă mă voi apăra pînă la capăt, iar ultimul cartuș va fi pentru mine.

Întrevederea se termină imediat. Îi trimite pe cei trei bărbați la treburile lor și, punînd mîna pe singurul emițător al postului „Radio Magallanes" care mai funcționează, rostește un ultim mesaj de adio pentru poporul său.

* * *

Este ora 7, 40 cînd mașina generalului Pinochet intră în parcarea de la Centrul de telecomunicații al armatei, de pe strada Amunategui, după ce a avansat cu 300 metri în fața palatului „La Moneda". Generalul Bonilla, îngrijorat de privirea comandantului șef, se precipită.

De îndată ce intră în clădire, Pinochet adună persoanele prezente și le informează asupra celor ce vor avea loc. Un bărbat înaintează — un ofițer aghiotant care refuză să se asocieze la mișcare. Este singurul. Va fi pus imediat sub arest într-o sală a clădirii.

De o oră, toate unitățile sînt gata de luptă sau au intervenit deja. Mai ales în provincie. Dispozițiile planului „Hercules", plan anti-lovitură de stat, sînt puse în aplicare. Dar invers decît fuseseră proiectele. În primul rînd, cele care se referă la comunicații. Aviația primește ordinul de a bombarda antenele posturilor de radio „Magallanes", credincioase Unității Populare. Dimineață devreme, toate acțiunile sînt concentrate pe o rază de 300 metri în jurul palatului prezidențial, care cuprinde principalele ministere, parlamentul, sediile mai multor ziare și băncile mari. Ca de obicei, în birouri și în magazine sosesc funcționarii, care acum merg imediat în stradă, privind la dispozitivul de apărare al carabinierilor, fixat în jurul palatului.

Circulă cele mai incredibile zvonuri. Știrea despre o lovitură de stat crește și se răspîndește. Pe la ora 8 și 30 de minute, cînd este difuzat primul comunicat al juntei, nu mai există nici o îndoială. Se crede că ultimatumul a fost fixat pentru ora 11.

La Cartierul general al militarilor, știrile sosesc cu regularitate. De la Valparaiso, în primul rînd, unde orașul a fost ocupat încă din primele ore ale dimineții; din alte orașe din provincie, unde administrațiile civile au fost înlăturate sau s-au predat militarilor. Nici o rezistență colectivă nu pare să se organizeze. Peste tot au loc acte de rezistență individuală ale franc-tirorilor, care, de pe acoperișuri, trag în oricine poartă uniformă.

La Santiago, primele împușcături sporadice izbucnesc în centru, lîngă colina Santa Lucia, la 500 de metri de „La Moneda"; ceva mai jos, de asemenea, spre Piața Italiei. Trecătorii se adună din nou pe străzile din jurul palatului prezidențial.

Militarii sînt atenți la palat, unde totul este legat de deciziile lui Allende.

La 10,30, se vorbește deja despre sinuciderea președintelui. Știrea este imediat dezmințită de amiralul Carvajal, care se afla chiar atunci în contact cu palatul și care, de la Ministerul apărării, foarte aproape, va asigura în permanență joncțiunea dintre biroul președintelui și militari.

După vizita celor trei aghiotanți, contactele continuă. Se pare că Allende ar accepta să se întîlnească cu membrii juntei, la palatul „La Moneda", pentru a discuta. Aceștia refuză sec. Pinochet nu vrea să trateze sub nici un motiv:

— Să vină, împreună cu generalul de carabinieri Sepulveda, la Ministerul apărării. Eu garantez pentru integritatea sa fizică și pentru cea a familiei sale.

Transmisă din nou la palatul „La Moneda", de către Carvajal, propunerea rămîne fără urmări. Armata primește ordinul de a lua poziție în fața palatului. Carvajal va trebui să-l găsească pe generalul Yonave, pentru ca acesta să-i evacueze pe carabinieri din Piața Constituției, în vederea unui bombardament aerian al palatului. La 10,50, trupele vor trebui să se retragă din piață cu două blocuri de imobile mai încolo. Între timp, edificiul va fi atacat de tancuri, cu mitraliere, aruncătoare de grenade și mortiere.

Cînd Allende, de la fereastra biroului său, îi vede pe carabinierii din Piața Constituției retrăgîndu-se, înțelege că a căzut și ultima stavilă. Al patrulea corp de armată al statului se revoltă. De data aceasta, lovitura de stat reunește, coordonat, nu numai cele trei arme, dar și jandarmeria.

Directorul său general, generalul Sepulveda Gallindo, rupt de restul statului său major, nu știe nimic despre comportarea oamenilor săi. Comunicatul militarilor lasă să se creadă că adjunctul său, generalul Mendoza, a luat comanda și este ascultat.

Pentru prima dată în istoria unui „pronunciamiento" chilian, nici o armă nu-și părăsește poziția, dar această unanimitate poartă în sine siguranța reușitei.

Alfredo Joignant cheamă „La Moneda" și cere să vorbească cu președintele. Directorul general al poliției este un funcționar al Unității Populare, singurul civil dispunînd de o forță armată, circa 600 de oameni capabili să joace un rol important în drama care se întrezărește. Mai mult, Alfredo Joignant este militant într-un partid muncitoresc. El este cel care a dat ordin să înceteze emisiunea posturilor de radio de dreapta și a împiedicat difuzarea ziarului „Mercurio".

Președintele ia receptorul și, întîi stupefiat, apoi indignat și furios, ascultă ceea ce îi spune Joignant, care îl informează că a predat militarilor comanda Direcției generale a poliției. Acum, președintelui i se pare sigur că nimic nu mai poate evita dezastrul.

Totuși, mai există o necunoscută importantă: acțiunea populară. De fapt, de cîteva luni, încă de la începutul experienței, cu o mie de zile în urmă, în fața amenințării unei insurecții contra Unității Populare, au fost distribuite arme în uzine, în „Poblaciones", cartierele populare, militanților Unității Populare, din care mulți se hotărăsc,

Palatul prezidențial „La Moneda" în timpul asaltului militar

Sălile aceluiași palat devastate de luptele din timpul loviturii de stat

printr-un curaj disperat, să opună o rezistență individuală.

Cu mai puțin de opt zile înainte, zeci de mii de bărbați, de femei, purtători ai speranței de schimbare, defilaseră pe sub fereastra președintelui, pentru a-i aduce sprijinul. În dimineața de 11 septembrie, pe de o parte se naște speranța de a vedea ridicîndu-se aceste forțe imense, iar, pe de alta, teama că o asemenea mișcare ar putea deveni începutul unui război civil.

În dimineața zilei de 11 septembrie pe la ora 11, se află că unii conducători ai Unității Populare s-au reunit într-o uzină din Cordon Vicuna Mackena, un cartier popular, și, după o deliberare de mai puțin de o oră, au hotărît să dea ordin trupelor să nu reziste inutil, să se conformeze directivelor și să se întoarcă la casele lor.

Acum tancurile plasate în fața palatului atacă vechea clădire, provocînd deja pagube importante. De pe clădirile învecinate, franctirorii trag în militarii care răspund cu arme automate.

Scadența ultimatumului se apropie. Isabel Allende este în biroul tatălui ei și insistă să rămînă acolo. Președintele dă ordin ca toate femeile să fie evacuate. Militarii cu care se ia legătura la Ministerul apărării acceptă să trimită un jeep să le ia. O încetare a focului de 3 minute va permite jeepului să staționeze pe strada Morande, lîngă clădire, pentru evacuarea lor.

Între Ministerul apărării și palatul prezidențial legătura rămîne permanentă. Este ora 10,40. Ultimatumul expiră peste 20 minute. În Piața Constituției se așteaptă ordinul de evacuare a trupelor și a materialelor din imobilele învecinate, pentru a permite bombardarea palatului.

Carvajal cheamă, în același timp, cartierul general din Amunategui, pentru a comunica cererea președintelui de a se întîlni cu membrii juntei, „dacă pot fi reunite condițiile unei întrevederi". Răspunsul sec al lui Pinochet este:

— Dacă vrea să se predea, să vină la Ministerul apărării.

— Am vorbit personal cu el. I-am cerut să predea mandatul celor trei comandanți șefi. Mi-a răspuns iritat, explică Carvajal.

Pinochet dă ordin să fie bombardată „La Moneda", după evacuarea împrejurimilor și după asigurarea că, în interior, nu mai există nici armată, nici carabinieri.

Aviația va trebui, în același timp, să distrugă antena postului de radio „Magallanes" care continuă să emită. Scadența ultimatumului a trecut. Este ora 11 și cîteva minute.

Carvajal îl cheamă din nou pe Pinochet, pentru a-i spune că un comandant, Badiola, este în legătură cu „La Moneda". Un emisar trebuie să meargă la Ministerul apărării, pentru a studia condițiile de eventuală predare a mandatului prezidențial. Pinochet refuză.

— Predarea este necondiționată. El (Allende) va fi arestat. Garantez respectarea vieții lui, integritatea fizică și plecarea lui spre o altă țară.

Carvajal cheamă din nou, pentru a semnala că Jose Toha, fostul ministru al apărării, a cerut un răgaz pentru a-l convinge pe președinte să se predea. De fapt, chiar pînă la ora 11, Jose Toha,

însoțit de ministrul afacerilor externe, Clodomiro Almeyda, de Carlos Briones și de secretarul general al guvernului, Fernando Flores, cunoscînd hotărîrea militarilor, va încerca să-l convingă pe Allende să accepte condițiile juntei. Președintele va refuza de fiecare dată.

Un tranzistor difuzează mereu primul decret al juntei: stare de asediu. Deci, între altele, interdicția de a purta arme. Este îngăduită amînarea ultimatumului pînă la prînz. Este ora 11,30. Cerul rămîne înnorat. Ceața dimineții nu s-a risipit complet.

Pinochet ordonă intensificarea focului asupra palatului prezidențial. De la 500 kilometri spre sud, din Concepcion, au decolat deja avioanele Hawker-Hunter, care se îndreaptă spre capitală.

De data aceasta, Daniel Vergara, subsecretar la Interne, și Oswaldo Puccio, secretar particular al președintelui, împreună cu fiul său, fac noi propuneri, pun noi condiții, pe de o parte, iar, pe de altă, încearcă să-l înduplece pe președinte. Zadarnic. Și intransigența lui Pinochet este absolută.

— Predare necondiționată.

Un elicopter așteaptă la școala militară pentru a-i duce pe președinte și familia lui la aeroportul Cerillos. Va sta pînă la ora 16. După aceea, oferta nu mai este valabilă și aparatul se reîntoarce la bază.

I se oferă lui Puccio posibilitatea să-l însoțească pe președinte în exil.

Fernando Flores merge la Ministerul apărării. Focul este întrerupt cîteva minute, pentru a-i permite președintelui să părăsească „La Moneda". Numeroși funcționari ai Unității Populare vin la minister, unde sînt imediat arestați. De la postul de comandă al armatei este informat statul major al juntei că elicopterele însărcinate să ia cu asalt domiciliul prezidențial de pe str. Tomas Moro au fost silite să facă cale întoarsă, sub tirul membrilor „GAP".

Deodată, sosește mesajul de la comandamentul militar: aparatele Hawker sînt la șapte minute de capitală.

De la ferestrele cu geamuri sparte ale palatului „La Moneda", prin fumul exploziilor, prin norul de praf provocat de căderea proiectilelor pe zidurile imobilelor de beton, pot fi zăriți militari și carabinieri care se retrag pe străzile învecinate. Elicopterele care zburau pe deasupra clădirilor apropiate se îndepărtează. Se face liniște. O liniște totală, opacă, deasupra orașului Santiago. O liniște care va dura cîteva minute nesfîrșite.

În palatul asediat de tancuri, tensiunea devine insuportabilă.

La ora 8, venise la palat doctorul Patricio Guijon-Klein, medicul președinției, chemat de colegi printr-o rețea de contacte stabilite de echipa medicală pentru cazuri de necesitate. Doctorul Guijon nu are radio în mașină și nu știe ce se întîmplă. Este informat în cîteva cuvinte și se duce imediat cu ceilalți în partea administrativă a palatului, în aripa de nord-est.

Rămîne la palat, împreună cu echipa medicală și cu ziaristul Carlos Jorquera. La primul etaj, lîngă președinte, este doctorul Arturo Jiron. Pe la ora 10, Allende, cu casca pe cap și mitraliera de-a curmezișul pieptului, coboară la postul de pază. Se adresează foarte calm carabinierilor:

— Cine vrea să plece, poate s-o facă. Dar să-și lase armele aici.

Ceva mai tîrziu, cînd focurile de armă din stradă devin mai precise, medicii decid să meargă în subsol. Sînt tot acolo, cînd, la prînz, primele rachete căzute pe peretele vechii clădiri fac să tremure fundația, ca la un cutremur, într-un zgomot de apocalips.

Sosite la 11,55 pe locul bombardamentului, avioanele vor efectua un zbor de recunoaștere — primul aparat, mai jos, al doilea, la înălțime —, înainte de a se plasa la un kilometru distanță între ele, pentru un atac frontal.

La ora 12,6, primele dîre de fum ale incendiului încep să iasă din clădire.

La 12,15, comandantul unității plasează ultima bombă incendiară, a 17-a. De pe clădirile din jur, franctirorii își întorc zadarnic armele contra aparatelor inaccesibile.

De la primele explozii, sînt chemați medicii la etajul întîi. La subsol, unde sînt adunați în spatele unui aparat de fotocopiat, sînt în primejdie prea mare. În plus, mai sînt și răniții care cer să fie îngrijiți.

Este aproape semiîntuneric. O lumină difuză abia lasă să se vadă ferestrele cu geamuri sparte, prin fumul grenadelor lacrimogene și praful opac. Pe culoarul paralel cu str. Morande și care vine în unghi drept cu galeria cu busturi, aproximativ 25 de persoane stau în mijlocul unei dezordini totale.

La parter este un grav rănit. Doctorul Guijon-Klein coboară împreună cu trei colegi, cu fața acoperită de o mască de gaze. Într-o sufragerie zace ziaristul Augusto Olivares, cu tîmplele găurite și cu un pistol alături. Nu se poate face nimic pentru a-l ajuta. Moare peste cîteva clipe.

Doctorul Guijon urcă din nou la etajul întîi. Bombardamentul a încetat de cîteva clipe, dar canonada tancurilor și tirul armelor automate continuă intens, inexorabil. Este clar că timpul trece în favoarea militarilor și că ei se bazează pe oboseala grupului rămas blocat în palat, după încercuire. Deplasarea e dificilă. În penumbră, oamenii se înghesuie unii într-alții.

De aproape o oră, situația pare fără ieșire. Toate tentativele de negociere au eșuat și de aceea nici un ajutor nu mai pare posibil.

Cineva anunță, în mijlocul zgomotului, că incendiul s-a extins la partea din clădire unde se află adunați cu toții. De pe culoar, nu se văd decît siluete decupate în lumină; doctorul Guijon înaintează pînă în fundul sălii, aproape de galeria cu busturi. Aude limpede vocea președintelui.

— Să ne predăm este un adevărat masacru... „La Payita" să iasă prima, iar eu ultimul...

Myriam Contreras, „La Payita", singura femeie rămasă cu ei, trece prima, iar, în timp ce ceilalți formează un șir lung, Guijon își scoate halatul de medic pentru ca, agățat de o vergea, să facă din el un steag alb. Halatul trece din mînă în mînă și grupul începe să se îndrepte spre ieșire. Printre ei sînt cei șase medici, Enrique Huerta, intendentul palatului, și Eduardo „Coco" Parades, fostul director general al informațiilor, care ies printre primii.

Ajuns la intrarea galeriei, doctorul Guijon își dă seama că și-a uitat masca de gaze și se întoarce s-o caute.

Înaintînd cu greu prin întuneric, prin praf și dărîmături, vede o ușă deschisă, cea care dă spre Salonul Indepedenței și, instinctiv, aruncă o pri-

vire înăuntru. În acea clipă îl vede pe președinte, care era așezat pe o canapea de catifea roșie, apăsînd pe trăgaciul unei mitraliere. Vede, dar în zgomotul general nu aude nimic.

Guijon traversează încăperea dintr-o săritură, își dă seama că nu mai este nimic de făcut.

Afară, asaltul continuă. În interior, incendiul se propagă mereu. După trecerea aparatelor Hawker-Hunter, confuzia este extremă. Se pare că dispozitivul militar din jurul palatului „La Moneda" este întărit.

Singur în salon, cu trupul inert al președintelui alături, doctorul Guijon își dă seama că a pierdut de cîteva momente legătura cu ceilalți care trebuie să fi ieșit deja din palat. Se întreabă ce să facă: să plece la întîmplare, prin interiorul palatului, în care mai multe părți sînt pradă flăcărilor? Să încerce să iasă singur, sub focul militarilor sau al franctirorilor?

Își dă seama, totuși, că edificiul va fi ocupat în curînd și hotărăște să rămînă pe loc. Se apropie de canapea, apucă mitraliera care a rămas sprijinită de genunchii lui Allende, dar temîndu-se că va fi găsit cu o armă în mînă, o pune grăbit mai încolo.

După cîteva minute, năvălesc în încăpere trei sau patru militari, conduși de șeful lor, generalul Javier Palacios, cu mîna bandajată. Îl întreabă cine este și al cui e trupul a cărui bărbie stă sprijinită în piept și a cărui figură pare aproape de neidentificat. Trebuie să insiste, pentru a fi crezut, că este președintele.

Afirmă că hainele sînt cele pe care le purta în dimineața aceea Allende. Că l-a văzut cu ochii lui murind, că totul nu a durat decît o fracțiune de secundă. Precizează că el a pus arma mai încolo și explică de ce a făcut acest gest. Este rugat să o pună din nou exact acolo unde fusese, apoi Palacios așază în fața corpului inert un paravan.

Cortina a căzut. O ploaie fină îneacă în aburi scena unei drame pe care o acoperă treptat tăcerea. După uniformele luptătorilor, vin cele ale pompierilor, ale carabinierilor, ale funcționarilor, care vor trebui să facă ordine în clădirea devastată, săptămîni în șir.

* * *

Am scris această povestire într-un stil voit apropiat de reportajul dramatic. Dar ea se bazează pe mărturii solide și, mai ales, pe cea a doctorului Guijon-Klein, martorul nr. 1 — și singurul — al morții președintelui Salvador Allende.

Doctorul Guijon-Klein făcuse parte, timp de un an, din echipa medicală a președintelui, în calitate de chirurg; se declara pe față simpatizant al Unității Populare. Arestat la palat, fusese interogat la Ministerul apărării, apoi încarcerat la Școala militară, împreună cu diverse personalități ale regimului. Va fi apoi deportat pe insula Dawson, în sudul țării, și va sta acolo trei luni, înainte de a-și relua activitatea de medic la Santiago, în libertate supravegheată.

Mărturia sa va rezista în fața adevăratului interogatoriu la care l-au constrîns ziariștii chilieni și străini, care au încercat să-l facă să se contrazică în ianuarie 1974.

Am vrut să mă întîlnesc cu acest martor providențial și m-am văzut cu el îndelung și în mai multe rînduri. Apoi, într-o seară, l-am invitat să cineze la mine, împreună cu soția și cîțiva prieteni. La terminarea mesei, după ce am vorbit despre multe lucruri care nu aveau legătură cu lovitura de stat, el a acceptat să vorbească despre acea dimineață de 11 septembrie 1973. A povestit fără să caute să mă convingă, și încă mai puțin să se justifice, explicîndu-și faptele și gesturile, simplu, în lumina evenimentelor. A recunoscut, de exemplu că, dacă s-a întors pentru a-și căuta masca de gaze, demers socotit „providențial", nu a făcut-o ca să și-o pună, ci pentru a i-o oferi, ca amintire despre o zi istorică, fiului său cel mare.

Este și azi medic în medicină socială la Santiago; continuă să facă parte din opoziție și regimul de libertate supravegheată nu i-a fost ridicat

Catastrofă deliberată

La baza aeriană americană Edwards, la nord de Los Angeles, va fi efectuat, în cursul acestei veri, un experiment deosebit de interesant: este vorba de prăbușirea deliberată a unui avion de tipul „Boeing-720" în vederea testării unui aditiv chimic introdus în carburant de natură să prevină explozia kerosenului. Acest aditiv, denumit „Avguard", ar avea rolul să prevină împrăștierea și volatilizarea carburantului, întîrziind, în acest fel, aprinderea acestuia și oferind pasagerilor un interval mai mare pentru evacuare, în caz de catastrofă.

Experimentul este patronat de compania britanică de produse chimice „ICI" și de Autoritatea Federală pentru Aviație, în baza unui acord semnat în 1978 între guvernele Marii Britanii și SUA. Experimentul va implica folosirea unui avion ieșit din uz.

Șoferi la adînci bătrînețe

În statul american Illinois, potrivit autorităților polițienești din Chicago, 18 conducători auto, care au împlinit vîrsta de 100 de ani, s-au prezentat pentru a-și prelungi permisele de conducere. La Chicago, au adăugat sursele, există mai multe sute de persoane în vîrstă de 90 de ani care posedă și utilizează permisul de conducere.

1000+1

Roboţi

„New Yorker American Craft Museum 2" a deschis o expoziţie caracterizată de organizatori drept „prima mare expoziţie de roboţi a unui muzeu american". Vizitatorii au putut admira acest „Robot-Show" şi, totodată, – după cum afirma directorul muzeului, Paul Smith –, „văzînd bogăţia imaginaţiei umane, să-şi facă o părere despre propria imaginaţie". Este prezentată o gamă largă de exponate, începînd de la automate ingenioase, create de meseriaşii europeni în secolul XIX, pînă la roboţi ultramoderni, mai puţin spectaculoşi, dar mult mai eficienţi, care pot executa operaţiuni complexe de sudură şi asamblare. Nu lipsesc nici roboţii imaginaţi pentru amuzamentul vizitatorilor. De pildă, „Tot" este o rudă, cu linii ceva mai sobre, a celebrului „R2D2", unul dintre „actorii" care au făcut faima filmului „Războiul stelelor" şi care, la expoziţia de la New York, se mulţumeşte să servească cafea şi să „se întreţină" cu vizitatorii. Dimpotrivă, „RB5X", un fel de servitor bun la toate, poate aspira praful fără să deteriorizeze cîtuşi de puţin mobila, să semnalizeze şi să stingă incendii izbucnite, de pildă, din cauza unei ţigări etc. Datorită faptului că, aşa cum afirmă organizatorul acestui „Robot-Show", Robert Malone, „roboţii pot fi cel mai bine înţeleşi prin intermediul creatorului lor", la expoziţie au fost prezenţi, gata să răspundă întrebărilor curioşilor, circa 160 de inventatori ai acestor „androizi". Şi întrebările n-ar fi inutile. De pildă, în cazul lui Walter Einsel, unde se impune, cu stringenţă, o explicaţie în legătură cu ce înţelege el prin robotul său „Man Who Comes Apart" (Omul care se destramă) care, odată apăsat butonul de pornire, îşi scoate pălăria, ochii artificiali îi ies din cap, bărbia îi cade în piept, haina i se deschide şi apare o inimă roşie, aprinsă. Să fie oare o demonstraţie că robotul, gîndit pînă acum îndeosebi pentru utilitatea şi eficienţa sa tehnică, este capabil să constituie şi un obiect de artă?!

Automat pus în mişcare cu abur (secolul 19), robotul „omul care se destramă" şi „Tot" — robotul-valet

Distanţă

La 9 martie 1984, Luna s-a aflat la cea mai mare depărtare de Pămînt din ultimii 100 de ani, respectiv la 404 350 km, ceea ce reprezintă 1 600 km mai mult decît distanţa la care gravitează, de regulă, în jurul Terrei. Calculele aparţin astronomilor americani de la Universitatea statului Minnesota, care au precizat că fenomenul, care se va repeta în anul 2 100, se explică printr-o configuraţie neobişnuită la care se găseau la data respectivă Soarele, Luna şi principalele planete ale sistemului nostru solar.

Reputaţie

La o licitaţie din SUA, consacrată unor manuscrise de excepţie, o agendă cu adrese, care i-a aparţinut lui Marilyn Monroe, a bătut toate recordurile de preţ, obţinînd 4 250 dolari. Un text scris de mîna lui Einstein n-a fost adjudecat decît cu suma de 1 000 dolari. Să fi fost mai puţin cunoscut marele fizician sau faima celebrei stele a ecranului american, prematur dispărută, să fi rămas intactă, ori poate mai interesantă agenda ei de adrese?

Memorie pentru viitor

„Lucrările la Erechteion sînt ca și gata. Vor fi definitiv încheiate spre sfîrșitul lui 1984 sau la începutul lui 1985. Urmează acum, Parthenonul". Din conversația cu doamna F. Mallouchou - Tufano, arheolog, secretara Comitetului grec pentru restaurarea monumentelor de pe Acropole, rețin, îndeosebi, această precizare, ca o apreciere globală asupra lucrărilor desfășurate, de cîțiva ani, pe celebra colină.

Dar, de ce au fost necesare aceste ample lucrări de restaurare, care au trezit un interes și un ecou uriaș în întreaga lume? „Comitetul nostru - ne răspunde doamna Tufano - a fost înființat în anul 1975, ca organ al Ministerului culturii și științei, atunci cînd s-a constatat că poluarea, traficul din împrejurimi, instabilitatea rocilor și erodarea lor, sub impactul valurilor anuale de turiști, ca și o serie de alți factori agravanți, constituiau un pericol mortal pentru monumentele de pe Acropole. Echipa de arhitecți, ingineri, chimiști, istorici și profesori universitari a studiat fenomenul, ajungînd la concluzia unei acțiuni curajoase pentru salvarea celebrelor temple. De atunci, sub supravegherea Comitetului nostru, s-a deschis un prim șantier, în jurul Erechteionului, cu o mică pauză pentru restaurarea Propileelor. Lucrările, cum vă spuneam, sînt aproape gata și au cuprins, îndeosebi, dislocarea cariatidelor în celebrul portic, transportarea lor la muzeul din apropiere și înlocuirea cu copii din ciment. S-a acționat, de asemenea, la unele porțiuni ale templului, degradate în urma unei restaurări anterioare. Acum, timp de aproape zece ani, vor urma lucrările la Parthenon, mult mai complexe și mai delicate. Dar, deocamdată, ne aflăm abia înaintea executării primei faze a proiectului; vor fi necesare eforturi și muncă multă, pînă cînd totul să prindă contur, așa cum ne dorim".

Ca și Erechteionul, Parthenonul a suferit o primă intervenție, la începutul secolului, cînd, pentru sudarea blocurilor de la coloane, au fost utilizate legături de fier. Din păcate, acest metal se oxidează și se dilată, provocînd numeroase crăpături.

„În cadrul proiectelor de restaurare a Parthenonului, adaugă interlocutoarea noastră, ne propunem, ca și la Erechteion, demontarea părții la care s-a lucrat deja, extragerea fierului și înlocuirea lui cu titaniu, un metal inoxidabil, completarea blocurilor de marmură distruse, pentru rațiuni de statică, și, în sfîrșit, remontarea pieselor. De altfel, și la Erechteion, noua noastră intervenție s-a limitat la partea restaurată deja. Cele rămase din antichitate nu au fost atinse. Totul a fost întreprins în conformitate cu Carta internațională de la Veneția, din 1964, asupra înfăptuirii unor asemenea proiecte".

Discuția cu doamna F. Mallouchou - Tufano se desfășoară pe

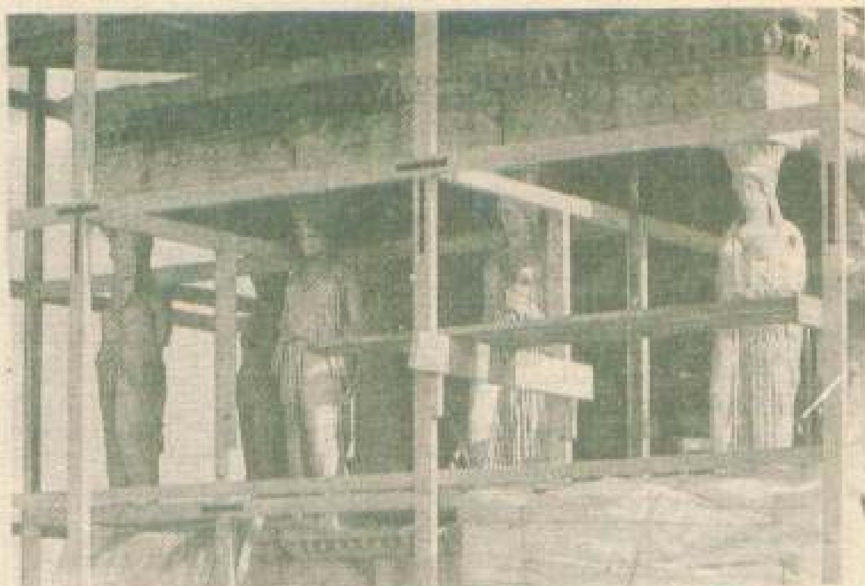
Monumentele de pe Acropole, la aproape 25 de secole de la construirea lor

strada Polignotou, nr. 10, de la poalele Acropolei, la sediul organismului pe care îl conduce. O clădire modestă, de numai două etaje, înconjurată de schele și de grămezi de mortar, ca pentru a evoca ambițioasele proiecte elaborate în interior. Privesc, prin lumina difuză a încăperii, spre celebrele monumente. Sînt acolo, de aproape 2500 de ani, înfruntînd intemperiile și trecerea vremii, scăldate, acum, de razele unui soare puternic, de octombrie mediteranean. Cînd a dat semnalul construirii lor, Pericle a spus: „Acest lăcaș va supraviețui nenumăratelor vîrste ale istoriei". Și, într-adevăr, profeția lui s-a adeverit. Dar nu fără unele semne de întrebare, de-a lungul ultimelor decenii, și nu fără un calvar destul de complicat, de-a lungul acelorași „vîrste ale istoriei".

Monumentele de pe Acropole au fost concepute ca un templu în cinstea zeiței Atena, protectoarea strălucitului oraș de la poalele colinei. Pericle s-a gîndit la ele ca la o încordare desăvîrșită a civilizației antice grecești, ca la un simbol permanent al forței de creație a vechilor greci. De aceea, a și convocat, pentru realizarea proiectului, pe cîțiva dintre cei mai cunoscuți arhitecți ai timpului: pe Ictinos, Callicrates și Mnesicle, sub conducerea genialului Fidias. Marele sculptor a avut, tocmai datorită lor, o soartă nefericită. Acuzat că ar fi sustras din materialele alocate pentru statuia zeiței Atena Parthenos (o operă impresionantă, de 12 m. înălțime, acoperită cu foițe de aur și cu plăcuțe de fildeș, care orna sanctuarul), a trebuit să se supună, mai întîi, unei anchete umilitoare, care i-a dovedit nevinovăția. Dar, în zadar. Persecuțiile împotriva lui nu au încetat nici după aceea, fiind acuzat de sacrilegiu și de lipsă de respect față de zeiță, întrucît, reprezentînd pe scutul Atenei bătălia grecilor cu amazoanele, a împrumutat unui personaj propriile trăsături, în timp ce Pericle era înfățișat sub acelea ale unui soldat înarmat cu lance. Marele sculptor a fost aruncat în închisoare, unde, după spusele lui Plutarch, ar fi și murit. Tristă, nefericită soartă! Construită cu atîta trudă și migală, statuia și-a distrus creatorul, încă o dată, rămînînd să dureze fără el, pînă în epoca bizantină, cînd s-a pierdut, și ea, fără urmă...

Prima piatră a noilor monumente (întrucît altele vechi au fost distruse în același secol, în timpul ocupației perșilor) a fost pusă în anul 447 î.e.n. Nouă ani mai tîrziu, Parthenonul visat de Pericle era gata, adăpostind statuia zeiței protectoare a orașului. I s-au adăugat, de-a lungul a peste 30 de ani, Propileele sau coloanele din partea superioară a treptelor care duc spre sanctuar, minusculul templu al Athenei Nikè (Victoria) și Erechteionul, cu celebrul portic al cariatidelor. Prin anul 406 î.e.n., templele erau definitivate, în forma lor inițială, uimind prin precizia și delicatețea liniilor, prin grația, armonia și ingeniozitatea soluțiilor arhitectonice alese.

Erechteionul, cu celebrul portic al cariatidelor, în timpul lucrărilor de restaurare

Uimind și stîrnind diferite ambiții, pînă în ziua de astăzi.

Timp de aproape 2 000 de ani de la construirea lor, monumentele de pe Acropole au rămas relativ ferite, deși multe statui au fost luate de romani și de bizantini. Apoi? Apoi, a început calvarul. Chiar dacă dislocarea unor opere de artă începuse anterior, primele daune serioase se produc acum. Căzute sub stăpînire otomană, împreună cu întreaga Atenă, templele sînt afectate altor scopuri, iar Propileele devin un veritabil arsenal. În anul 1645, un fulger aprinde praful de pușcă, provocînd prăbușirea coloanelor centrale. Cîteva decenii mai tîrziu, în anul 1687, în timpul asediului Atenei, dogele venețian Francesco Morosini află că turcii au transferat arsenalul în Parthenon. Ca urmare, o ghiulea de tun, trasă de pe una din colinele înconjurătoare, lovește templul în plin; acoperișul este dislocat, iar o bună parte a istoricelor coloane se prăbușesc, de o parte și de alta a sanctuarului. Este un moment de grea cumpănă pentru capodoperele „secolului de aur" al lui Pericle. Un moment de tristă memorie...

La începutul secolului al XIX-lea, sîntem deja în epoca modernă. Lordul britanic Elgin, numit ambasador la Constantinopol, obișnuia să acorde mare atenție monumentelor de pe Acropole; ca atare, transferă în Anglia 12 statui de pe frontoane, 56 de plăci de pe frize, 19 metope, o cariatidă și o coloană ionică, pe care British Museum le achiziționează pentru suma de 35 000 de lire. Acum, piesele sînt expuse în capitala britanică, sub numele de „Elgin Marbles", și nu contenesc – mai ales de cînd în fruntea Ministerului elen al culturii și științei se află actrița Melina Mercouri – să constituie obiectul unor cereri oficiale de restituire, în pofida opoziției autorităților britanice. Evocînd această controversă (care traduce, în fond, o luptă pentru apărarea și redobîndirea patrimoniului cultural național), doamna F. Mallouchou – Tufano remarcă: „Doresc, desigur, ca statuile să revină acasă. Ele sînt părți integrante ale monumentelor de pe Acropole. Ca specialist, ceea ce aș vrea să subliniez este că lucrările noastre constituie baza pentru recuperarea frizelor și a celorlalte obiecte. Dacă vom reuși, va dispărea și ultimul argument al britanicilor împotriva retrocedării lor. Va fi o dovadă concretă că Grecia poate proteja monumentele". Și, într-adevăr, manifestînd serioase rezerve față de cererile grecești,

autoritățile de la British Museum, sprijinite de oficialități, au invocat, în special, tradiția sculpturilor grecești în cadrul muzeului, dar și absența de condiții adecvate pentru păstrarea lor pe Acropole. Acum însă, după lucrările intervenite, argumentele lor vor mai avea aceeași pondere? Și, indiferent de aceasta, cum va reacționa opinia publică britanică, divizată, se pare, încă din momentul în care Melina Mercouri a susținut cu mult aplomb, chiar la Londra, necesitatea unui răspuns adecvat la revendicările Atenei?

Restaurare și reîntregire sînt, așadar, cele două mari preocupări legate de marile monumente de pe Acropole, în cel de-al 25-lea secol de la construirea lor. Vădit pasionată de proiectele pe care le duce la îndeplinire, doamna F. Mallouchou - Tufano păstrează, totuși, atunci cînd evocă odiseea lor prin timp, detașarea omului de știință, a profesionistului care are de cîntărit proiectele cele mai utile, soluțiile cele mai bune și mai ingenioase. Nu am întrebat-o, dar știam, din diverse surse, că un mare proprietar de petrol din Texas s-a oferit să cumpere întregul ansamblu, pentru suma de 20 milioane dolari, și să-l transporte la Houston, piatră cu piatră. Un altul a propus să-l transfere în deșertul Nevada, tot pentru o sumă apreciabilă, și să-l transforme în... parc de distracții. Și cîte alte „soluții" nu au fost propuse!

Dar, oricum ar fi, pericolele degradării celebrelor monumente, ca urmare a complexului de factori amintiți, erau reale și grave. De aceea, S.O.S.-ul lansat pentru protejarea lor a fost binevenit. Poate că vizitatorii din următorii zece ani vor fi văduviți de frumusețea lor integrală, datorită lucrărilor de restaurare. Poate că cei de la sfîrșitul deceniului viitor și de după anul 2 000 nu vor mai putea admira, la locul lor, chipurile suave ale gingașelor cariatide, strămutate acum la muzeul de pe Acropole. Provizoriu, arată doamna Tufano, ele vor sta acolo, dar, apoi, în funcție de dispariția poluării și a celorlalți factori distructivi, vor fi redate Erechteionului, sub lumină naturală. Cînd? Cum? E sceptică și dînsa, cu toată pasiunea pusă în ceea ce întreprinde. Sceptică, în acest caz izolat, dar încrezătoare în viitorul monumentelor înălțate acum 2500 de ani, ca simbol peren al unei culturi și al unei civilizații.

I. Madoșa

Mohendjo-Daro: cinci mii de ani de istorie

Valea Indusului este leagănul uneia dintre cele mai vechi civilizații ale lumii. Vedele — texte sacre indiene, care înainte de a fi scrise au circulat oral, cele mai vechi apărînd spre mijlocul mileniului al II-lea î.e.n. — îi descriu pe cei dintîi locuitori ai subcontinentului Indo-Pakistanez ca pe niște barbari păgîni, fără de lege, vorbind o limbă ostilă și trăind în cetăți fortificate.

Începute în 1920 pe Valea Indusului, săpăturile arheologice au dat la iveală, la Harappa și Mohendjo-Daro, vestigiile unei civilizații cu un înalt nivel al artei și meșteșugului și cu un sistem bine dezvoltat de scriere pictografică, civilizație ajunsă la apogeu între 2 500 și 1 500 î.e.n., în epoca bronzului.

Civilizația văii Indusului acoperea o suprafață mai mare decît a Mesopotamiei și Egiptului, luate împreună. Orașul Mohendjo-Daro a fost construit pe o colină artificială de pămînt

O civilizație rafinată

Situat pe malul drept al Indusului, la 400 km de Karachi, Mohendjo-Daro este mai mult decît o operă de artă. Este mărturia unei civilizații rafinate a cărei dispariție rămîne un mister. Arhitectura sa este un exemplu de ordine și regularitate. Serviciile administrative erau repartizate în zona de sus a orașului, construită pe o colină artificială, dominînd peisajul; zona rezidențială ocupa orașul de jos. În jur se grupau sate mici și atelierele meșteșugarilor.

Străzile lungi și înguste, cu excepția arterei principale, se întretaie în unghi drept, după direcția vînturilor, pentru a asigura aerisirea tuturor caselor. Blocurile astfel delimitate, dreptunghiulare

Mohendjo-Daro la apogeul său (machetă)

Bustul unui nobil sau al unui rege-preot; relieful (de forma unei frunze de trifoi), de pe tunică, indică atributul autorității

Populațiile văii Indusului aveau un sistem dezvoltat de scriere pictografică, nedescifrat încă

sau pătrate, amintesc de structura unei table de șah. Sectorul de sud își păstrează încă structura sa primitivă de labirint, cu ziduri înalte de pînă la 2 metri.

Casele aveau cel puțin cîte două etaje și, în general, metodele de construcție erau foarte perfecționate. Într-o regiune de cîmpie unde piatra de construcție lipsea, oamenii fabricau cărămizi din nămolul rîurilor, pe care apoi le ardeau în cuptoare. Cărămizile, de mărime standard, erau îmbinate și fixate cu mortar. Străzile erau pavate cu macadam din fragmente mărunte de argilă și pămînt ars; lemnul era rezervat grinzilor sau implantat în treptele termelor pentru a le face mai puțin alunecoase.

Civilizația Indusului acordă o mare importanță infrastructurilor publice. Rețeaua de canalizări care aproviziona orașul cu apă și sistemul subteran de drenaj al apelor folosite sînt pe cît de ingenioase, pe atît de complexe. Apa din conducte se scurgea în puțuri situate în interiorul fiecărei case, apoi în puțurile de evacuare de pe străzi.

„Termele" sînt o instalație impozantă cu numeroase intrări. „Baia cea mare", care se păstrează încă, este construită din cărămidă și ghips și măsoară 12 metri pe 7. Se pare că ea servea drept loc de adunare, dar, fără îndoială, și pentru ritualuri religioase.

„Hambarul", o platformă cu coloane și ranforturi de lemn, juca un rol important în calitatea sa de tezaur public și siloz. „Sala celor douăzeci de coloane", de unde se zăresc temeliile edificiului, era un fel de tribunal.

Alături de aceste clădiri publice situate în partea de sus a orașului, casele prezintă o structură interioară care-i intrigă pe arhitecți. Pereți groși, construiți, uneori, din două rînduri de cărămizi, acoperișuri plate, puțuri interioare, mai multe încăperi (vestibuluri, sală de primire, culoare, scări, sală de baie) – toate casele dispun de aceleași amenajări și sînt de dimensiuni identice, ceea ce dovedește existența unei societăți mai curînd egalitară, în care nu se marca diferența dintre bogați și săraci, dintre dregători și guvernați.

Arhitecții văd în Mohendjo-Daro o societate modernă, judecînd după urbanismul ei, care reflectă o organizare socială avansată și dorința de a găsi soluții raționale problemelor umane. Vestigiile descoperite, grupate în mare parte la muzeul din Mohendjo-Daro, arată că era vorba de o societate esențialmente agricolă, care practica, însă, și creșterea animalelor.

Indienii lucrau ceramica – simplă sau pictată – cu motive geometrice sau animale, păsări, figuri umane stilizate. Arta figurativă este cel mai bine ilustrată în sigiliile de steatit descoperite, cu reprezentări de animale și creaturi mitologice. Unele dintre acestea oferă chei pentru descifrarea unor credințe religioase ale populației.

Arta plastică era tot atît de dezvoltată. Mici statuete de bronz înfățișează dansatoare cu trăsături negroide care-și undulează corpul subțire, modelat cu rafinament.

O serie întreagă de produse ale ceramicii indiene (vase, statuete, păpuși, obiecte de cult) au fost date la iveală pe teritoriile vechii Persii și ale Mesopotamiei. În același timp, prezența unor obiecte fabricate din materiale necunoscute în Valea Indusului și provenind din țări vecine duc la ideea că Mohendjo-Daro a fost un mare centru comercial, cu o economie prosperă.

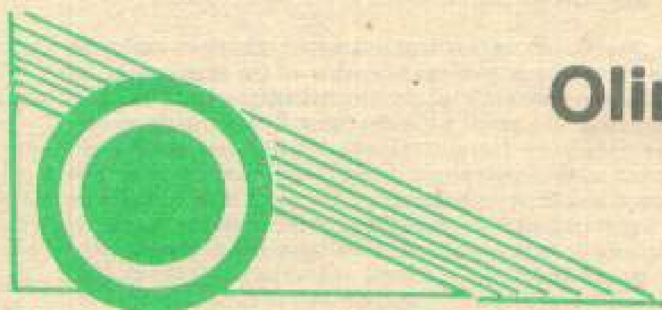
În ciuda acestor descoperiri, originea civilizației din Valea Indusului rămîne o enigmă. Se presupune că locuitorii „Cetății morților" aparțineau unor rase diferite, dar dispariția sa misterioasă, în jurul anului 1200 î.e.n., îi intrigă pe specialiști. Se avansează tot felul de ipoteze: o schimbare de climă, mari inundații, masacrul populației de către invadatorii arieni, fără ca vreuna din explicații să fie susținută de probe de necombătut. Inscripțiile de pe tăblițele de argilă și bronz, nedescifrate încă, frînează progresul cercetărilor arheologice.

Cetatea milenară de la Mohendjo-Daro riscă acum să moară încă o dată, îngropîndu-și definitiv secretele. Apa, vîntul, sărurile minerale îi dezintegrează treptat structurile.

În numele atîtor ani de eforturi depuse de arheologi pentru a aduce la lumină aceste vestigii, în numele responsabilității față de istorie, salvarea orașului rămîne un imperativ istoric și artistic, o obligație morală a comunității internaționale; în acest sens se îndreaptă eforturile întreprinse de UNESCO.

Detaliu al unei gravuri pe metal

Olinda

În martie 1983, lista patrimoniului cultural şi natural al omenirii, întocmită sub auspiciile UNESCO, s-a îmbogăţit cu încă un nume: Olinda - oraş situat în nord-estul Braziliei, într-un decor natural somptuos. Dintre toate oraşele construite înainte de 1550, în perioada căpităniilor ereditare, Olinda singur îşi păstrează planul urbanistic original, din secolul al XVI-lea.

Deşi situat la 5 km de istmul Recifelor, Olinda nu a fost niciodată un port. A reprezentat centrul culturii trestiei de zahăr pînă în secolul al XVII-lea, dată la care zahărul din Antile l-a înlocuit pe cel din nord-estul Braziliei, fiind mai ieftin. Oraşul a avut de suferit de pe urma invaziei olandezilor, care l-au incendiat în 1631, distrugînd, astfel, o parte din patrimoniul său istoric. După recucerirea lui, în 1650, el a fost reconstruit după planul iniţial. Aşa se explică faptul că multe edificii datează din secolul al XVII-lea.

Olinda are o structură medievală, vizibilă mai ales în partea de sus a oraşului care se întinde pe colinele de la marginea mării. Ansamblul cuprinde vreo 500 de case răspîndite pe o suprafaţă de circa 10 km², construite aproape toate în aceeaşi perioadă. Arhitectura este integrată într-o luxuriantă masă vegetală, care umple pieţele şi grădinile din spatele locuinţelor. Edificiile şi vegetaţia formează un ansamblu unitar avînd ca fundal spectaculos marea.

Acest parc tropical împodobit cu monumente în stilul sfîrşitului de Renaştere, cu ornamente baroce adăugate ulterior, ridică o mare problemă a conservării. Datorită ploilor, subsolul calcaros al colinelor a devenit instabil. S-au format cavităţi subterane săpate de apă care au generat îngrijorătoare diferenţe de nivel ale terenului.

După ce soluţia impermeabilizării întregii suprafeţe a oraşului a fost abandonată, căci vegetaţia este indisociabilă peisajului Olindei, un alt proiect prinde acum contur: construirea unor piloni de beton fixaţi în sol prin fisuri. Aceştia vor forma o armătură de grinzi subţiri, care va consolida clădirile. Aşadar, un oraş pe piloni, ca aşezările lacustre, dar pe pămînt ferm. O acţiune întreprinsă, ca numeroase altele, pentru a proteja monumentele şi locurile care, prin importanţa şi valoarea lor simbolică, aparţin patrimoniului întregii omeniri.

Mirela Şetraru

Vedere aeriană a străzilor Bernardo V. de Melo şi 13 de Mayo, care escaladează colina

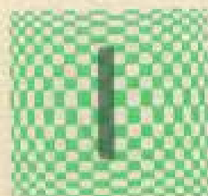
MISIUNI CONTRA ABWEHR*

„Această povestire relatează cum, din intimplare, am făcut parte, în cursul unei perioade fertile în evenimente excepţionale, din legendara echipă a Serviciului francez de informaţii" — explică, în prima frază a prefeţei, Gilbert-Guillaume.

„Biroul 2", „Serviciile Speciale"... Formule utilizate adesea de romanele de ficţiune. Gilbert-Guillaume pune lucrurile la punct. E vorba — ne precizează el — de Serviciile de Informaţii Militare franceze şi de Contraspionaj. Autorul a lucrat sub ordinele celor mai prestigioşi şefi ai informaţiilor franceze. Specializat în manipularea agenţilor de infiltrare (agenţi dubli), Guillaume îl face pe cititor să descopere, pas cu pas, acest misterios servici. „Toate faptele din carte sînt autentice, atestate de o vastă documentare, din care cîteva fotocopii figurează pe copertă — ne avertizează autorul. Personajele citate au existat sau există încă. Nici un detaliu n-a fost forţat. Cronologia evenimentelor a fost respectată, ca şi locurile geografice ale acţiunii. O rezervă totuşi. Cu acordul unora din cei la care mă refer, le-am păstrat adevărata identitate. Pentru ceilalţi, anonimatul era mai mult decît necesar. Între aceştia — înalţi funcţionari, ofiţeri activi încă, străini ce s-ar putea teme de represalii, agenţi încă disponibili". Numele reale sînt, de aceea, redate cu caractere normale, cele false sau pseudonimele — cu cursive. „Anumite întîmplări — subliniază Gilbert-Guillaume — vor dovedi că realitatea depăşeşte adesea ficţiunea, că adevărul este, uneori, incredibil şi incredibilul adevărat".

În ce ne priveşte, ne-am permis să aducem unele completări, să rezumăm, din motive de spaţiu, unele capitole (intervenţiile noastre sînt culese cu aldine) şi să apelăm, totodată, la volumul lui Paul Paillole, şeful direct al lui Guillaume, apărut la Paris, în editura Robert Laffont, şi intitulat „Servicii speciale", din care revista „Lumea" a publicat unele extrase, în numerele 12—25 din 1976.

* *Gilbert-Guillaume: „Mes missions face à l'Abwehr", Contre-espionnage, 1938-1945, Ed. Plon*

I. FABRICA DE SPIONI

Nicky Rebrock

Calul meu a trecut linia de sosire cu două lungimi avans. Nu mizasem mult, jocul nu e o chestiune de bani, ci de suflet. Eşti sau nu eşti jucător. În ce mă priveşte, ceea ce, mai ales, nu aveam era tocmai sufletul. În consecinţă, deşi jucător, banii mă interesau. Vecinul meu, *Rebrock*, care ştia acest lucru, căci i-l explicasem, avea, ca întotdeauna, o dispoziţie egală. Pierde sau cîştigă, dispoziţia îi este aceeaşi. În timp ce, cu un rapid calcul mental, evaluam suma pe care o cîştigase, mi-a mulţumit cu o palmă amicală pe umăr:

— Felicitări... De unde ştiai?

Eram incapabil s-o spun. De altfel, dacă-mi amintesc, nici nu i-am spus. Fără îndoială, datorită mie şi importantei sale mize, va scoate din această cursă un beneficiu considerabil...

M-a luat, apoi, de braţ şi m-a condus spre automobilul său. Şoferul ne-a deschis portiera şi *Rebrock* m-a invitat să urc.

— Dragă prietene, exclamă el, rulînd „r"-ul cu un accent greu de definit, eşti, astă-seară, oaspetele meu.

Era un elegant mod de a-mi mulţumi pentru flerul meu. Am acceptat, neavînd altceva de făcut, şi

considerînd că era de datoria mea să accept. M-a lăsat în oraş, după ce mi-a dat întîlnire la „Fouquet's", pe Champs-Elysées. La vremea aceea —, un local extrem de select. Războiul şi perioada de după război au devalorizat totul.

Eram în primăvara lui 1939. Îl întîlnisem pe *Rebrock* la Longchamp, unde veneam regulat să-mi satisfac pasiunea pentru cursele de cai. Una din pasiunile mele. Profesia de misit, faptul că eram celibatar îmi permiteau aceste libertăţi de a-mi umple vremea.

Îl remarcasem de la început pe acest individ corpolent, puţin flasc şi totuşi agil, cu faţa grasă, cu privirea limpede, şireată. Era şi el un obişnuit al curselor şi părea că mi-a băgat în seamă prezenţa. Întîmplarea unui cîştig sau pierderi comune, nu-mi mai amintesc exact, ne-a apropiat. Îi admiram siguranţa. Îi invidiam inepuizabilele resurse financiare de care părea să dispună, costumele sale din stofă englezească, cu croiala ireproşabilă, cămăşile elegante... Jovial, cumsecade, juca mult, scoţînd fără complexe din buzunare teancuri de bani, ca şi cînd aceştia se năşteau acolo, spontan.

La ora fixată, mă aflam la o masă, alături de prietenul meu, înconjuraţi de trei sau patru persoane, cunoscuţi de-ai lui, cărora m-a prezentat drept autorul cîştigului lui din ziua aceea.

— Spune-mi Nicky, mi-a zis el la ieşire, salutat de personalul restaurantului, ce părea să-l cunoască bine. Bacşişurile sale meritau, de altfel, o asemenea solicitudine. M-a dus apoi la „Tour d'Argent", pe care-l ştiam după... reputaţie. Şi aici, nababul meu e obiectul atenţiilor personalului. Una din cele mai bune mese îi fusese rezervată. Contemplu cu satisfacţie Notre-Dame, într-o stare de spirit ca aceea a lui Quasimodo, în timp ce, în jurul nostru, zumzăie linguşelile. Destul de plăcut.

În momentul în care paharele încep să se golească din ce în ce mai lent, şi cînd e aşteptată cafeaua sau este aleasă havana, însoţitorul meu începe să-şi deschidă sufletul.

Lucrează „în afaceri". Poziţie incertă. Ceea ce vrea să însemne totul. De origine letonă, nu-mi spune că este posesorul unui paşaport francez. De fapt, aceasta nu e treaba lui *Henri Bachelet*. Căci, acesta este numele sub care m-am prezentat lui *Rebrock*: *Henri Bachelet*... În ce mă priveşte, locuiesc într-o garsonieră confortabilă pe Rue de Berne nr. 19, în Paris, aproape de gara Saint Lazare.. Misit... Sînt relativ liber... Fireşte, necăsătorit... Nimic mai banal. O existenţă asemănătoare cu aceea a milioane de francezi din pătura mijlocie... Răspundeam, astfel, confidenţelor sale, dîndu-i o imagine fugară asupra a ceea ce eram eu.

Rebrock, afabil, prevenitor, se interesează de activităţile mele, de altfel fără relief... Vorbim despre familiile noastre. În ce mă priveşte, lucrurile sînt simple, n-am familie... Despre familii şi, desigur, despre cai, pasiunea lui dominantă.

Rebrock se distrează de minune. Începem astfel să ne cunoaştem mai bine. E poate miezul nopţii cînd plecăm de la „Tour d'Argent". Aerul proaspăt îmi face bine.

— La „Monseigneur", ordonă Nicky şoferului de taxi, după ce încearcă trei sau patru cabarete.

Mergem la „Monseigneur". Pentru mine — o seară extraordinară. Sîntem făcuţi să ne înţelegem.

Rebrock e cel care dă semnalul plecării. Cine a decis să plecăm împreună? Detaliul e fără importanţă. Am reuşit să-l fac să înţeleagă pe noul şi încîntătorul meu prieten că resursele mele de moment nu-mi permiteau să accept o vizită la „Monseigneur". Nicky, cu o mimică liniştitoare, mă eliberează de frămîntări. Coboară la Grand Hotel, aproape de Operă, la o cheie, îmi dă şi mie o cheie. Cu cît hotelul e mai select, cu atît mai puţine probleme... Puterea banului... N-o să vezi niciodată o pereche tristă, cu hainele lustruite de purtat, pe culoarele de la Ritz...

— Ai dormit bine?

Zăpăcit, ridic receptorul. Adormisem. La telefon e *Rebrock*. Mă trezesc de-a binelea. E aproape ora 12 şi Nicolas, prenumele al cărui diminutiv e Nicky, îmi dă întîlnire la bar. Cer, fără pudoare, cele necesare pentru bărbierit. Nimeni nu se miră. Chestiune de bani.

Ne întîlnim la bar. *Rebrock* mă priveşte puţin ironic. O ironie amicală. Îi răspund la fel. O asemenea noapte îi leagă pe bărbaţi.

La un moment dat, îmi lansează în franceza lui aproximativă:

— Henri... Am o enormă simpatie pentru dumneata.

Mi-a dovedit-o.

— Şi eu, domnule *Rebrock*.

Mă corectează:

— Nu, Nicky. Nu eu prietenul tău?

Bineînţeles, sînt prietenul lui.

— Mulţumit de munca ta? — mă întreabă.

Trebuie să-i răspund:

— Îmi cîştig existenţa, n-am în buzunar ouă de aur, fac economii... Dacă n-ar fi micile noastre obiceiuri...

— Cît cîştigi? — mă întreabă brutal.

E un procedeu puţin folosit la francezi. Rămîn descumpănit, apoi îi spun cifra. Dă din cap.

— E puţin... Băiat inteligent, tînăr, solid, poţi mai mult...

Mă priveşte.

— Henri, lucrezi cu mine?

N-am timp să fiu surprins. Mă bate pe umăr... Am auzit de doi sau trei oameni a căror existenţă s-a schimbat tot aşa, din întîmplare. Întîmplarea unei curse de cai sau a unui drink... De ce nu eu?

— Păstrează-ţi slujba actuală, îmi spune Nicky, în cursul săptămînii vei reflecta. Plec pentru cîteva zile. Telefonează-mi sîmbătă, aici, începînd cu ora şase... Da?

De acord. Îmi strînge mîna. O caldă strîngere de mînă. Mă ia prieteneşte de umeri şi mă însoţeşte în hall.

Portarul îmi face o plecăciune pînă la pămînt.

■

Treizeci şi cinci de ani nu mai este vîrsta primei tinereţi. Mă întreb despre natura posibilă a activităţilor acestui mecena.

Trafic?... Devize?... Aur?

Luni, marţi... cîteva contracte ratate. Întîlnirea cu facturile croitorului meu... Mă gîndesc la oferta lui *Rebrock*. Trebuie să văd, în orice reuşită, afaceri dubioase? Afaceri ilegale?...

Vineri, am o pană de cauciuc. Sînt obligat să merg la mecanic. Îmi număr banii din contul bancar, aşteptînd sîmbătă...

Aş putea încerca... Dacă treaba nu-mi place, mă voi desprinde, după ce-mi voi fi pus la punct situaţia financiară.

Sînt acum vîndut.

Cîte luni?... Nu mai ştiu... Cîteva luni s-au scurs din acea noapte.

Să mă desprind?... Ușor de spus. Imposibil de făcut. Banii împrumutați nu se înapoiază așa ușor.

Rebrock, cel care poartă acest nume, agent de recrutare al serviciilor germane, a descoperit un colaborator prețios.

M-am gîndit vreun moment că îmi trădez patria? Uneori, după o seară prelungită, nu mă simt la largul meu. Dar unde începe și unde se oprește trădarea? Trădez ce și pe cine? N-am Codul penal sub braț.

Am, în schimb, o mașină, datoriile au dispărut... Și pot și eu reține o masă la „Tour d'Argent".

— Henri, îmi spune într-o seară patronul meu, ești un om inteligent și abil. Te-am propus ca șef de rețea. Ești bine pregătit pentru asta... Îți vei recruta singur echipa.

Nicky nu se mai jenează. Acum, sînt de cealaltă parte a baricadei. Nici nu se gîndește că, în adîncul sufletului meu, pot avea remușcări. Are dreptate.

Am căpătat o nouă pasiune: puterea. Am urcat rapid eșaloanele informațiilor... Știu, serviciile de securitate a teritoriului numesc asta spionaj. Sînt capabil să simulez, să-mi întîlnesc adversarii în materie și să-i manipulez... Sînt un agent al Abwehr-ului[1]. Știu cine este și lucrez pentru el, spre marea lui satisfacție. Acum, sub ordinele directe ale unui comandant din Abwehr, primesc misiunea de a crea, la rîndul meu, o rețea... M-am achitat bine de misiune. L-am depășit pe Nicky. El e la Genova, conduce o echipă de falsificatori de pașapoarte, permise de conducere, acte de tot felul... Nicky — îmi amintesc de mizele sale la curse — rămîne prietenul meu.

Sîntem în pragul cataclismului. Zile de tenebre au invadat Europa. Politica Franței și a aliaților ei este incoerentă. Fără Nicky, aș fi renunțat. Reușește să mă convingă: Germania lucrează pentru Europa.

De la Genova, revine în Franța, însărcinat cu o importantă misiune... Polonia este zdrobită și, la noi, războiul începe. Misiunea... Mai întîi, trebuie să închiriez o vilă între Bordeaux și La Rochelle, aproape de Ocean. Ea va servi la instalarea unui post emițător în legătură cu submarinele germane ce operează între Portugalia și Canalul Mînecii... La Châtelaillon, cîteva săptămîni mai tîrziu, domnul serios pe care-l reprezint tratează cu o bătrînă doamnă, nu mai puțin serioasă. Chiria e scump plătită. Discreția este totală.

Revin la Paris, pentru a doua parte a misiunii. În capitală, saci de nisip se ridică în jurul monumentelor. Place de la Concorde e tristă, insolită, apăsătoare. Nici un avion nu va viola cerul de la Sacre-Coeur... Linia Maginot rezistă, și Franța e liniștită. Fiecareşte și doarme calm, la umbra celor 108 divizii ale sale și a celor cinci milioane de oameni mobilizați...

[1] *Serviciu de informații militare german, condus în 1939 de amiralul Canaris, care preluase conducerea la 1 ianuarie 1935, urmîndu-i căpitanului de vas Patzig. Dintr-un simplu organism de apărare (destinat ca atare, cel puțin oficial), serviciul de informații german urma să devină, ca și alte organisme de stat, un instrument activ al noii politici hitleriste. Instalat într-un post-cheie, între o armată pe cale de a se reface, dar căreia îi respectă vechile tradiții, și un regim politic nou, căruia îi apreciază eficacitatea și îi aprobă obiectivele, Canaris demonstrează, în cîteva luni, capacitatea sa de organizare, transformînd Abwehr-ul într-un instrument dinamic. Are la dispoziție toate mijloacele și „noua ordine" obligă pe fiecare german să-i sprijine activitatea. Canaris se instalează cu serviciile sale la Berlin, în Tirpitzufer, într-o clădire cu cinci etaje.*

Afacerile continuă... Găsesc interlocutori. Bărbați decorați care nu se întreabă de unde am bani... Dispun de sume nelimitate. Te poți amuza la Paris... Te distrezi...

Pentru un post de legătură, de placă turnantă a agenților Abwehr-ului, pe care primisem misiunea să-l instalez, am o idee magnifică. Vom monta un cabaret-dancing: „Badinage", pe Rue Balzac nr. 1. Cine-și amintește de „Badinage"? Bărbații și femeile din generația mea și din generația de război... Banii curgeau la Paris. Profitorii de război nu erau, toți, spioni. Cu atît mai bine. De ce să mă frămînt? „Badinage" va face plinul...

De la Berlin, 9-5-1940.
Decizia Führer-ului, comandant suprem:
Ziua A: 10 mai
Ora Z: Ø 535
Cuvintele convenționale „Dantzig" sau „Augsburg" vor fi date diverselor formații la 9 mai, înainte de orele 21,30.

Este textul ordinului pornit de la marele cartier general al lui Hitler. Cataclismul se dezlănțuie. Olanda este strivită. Strigătul său de ajutor e zadarnic. Aviația franceză și engleză nu apare pe cerul Olandei.

Invincibilul canal Albert este sărit ca un pîrîiaș la frontiera cu Belgia. Trupele aeropurtate germane au aterizat în spatele lui. Hitler, fostul caporal, a conceput atacul aerian de la fortul Eben Emack. Într-un sfert de oră, armatele sînt distruse...

La Paris, Reynaud și generalissimul Gamelin care, în ajun, se sfîrtecau cu vorbe, își adresează mesaje de încurajare. Trupele franceze intră în Belgia, în zori, pentru manevra „Ayle", cea de care executanții se temeau cel mai mult. La spărtura de la Sedan, Huntziger a plasat, cu binecuvîntare G.Q.G.[2], două divizii eteroclite, prost înarmate, prost antrenate, de serie „B", a căror stare de spirit nu e deloc mai bună decît a clienților de la „Badinage". În schimb, în spatele liniei Maginot, supravegheată de patru soldați germani mai mult sau mai puțin tunși, este masată cea mai mare parte a tancurilor și puterii noastre blindate...

Olanda, Belgia au capitulat. Panzerele germane se înghesuie pe Somme... Parisul va fi invadat, cucerit, luat. Înspăimîntătoare derută, în care onoarea e salvată de cîteva regimente... Despre cei care fug spre Pirinei, despre cei care mor la fața locului sau au fost lăsați, crezîndu-se că sînt morți, despre combatanți se va vorbi puțin. Eroii răniți vor fi confundați cu miile de soldați și ofițeri ce au ridicat brațele pentru a se preda. Pe scurt... harababură, lașități, primari fugind, generali ajungînd la Paris fără diviziile lor, turme de unități „sătule pînă-n gît". Atitudinea lașilor va fi uitată... dacă sînt bogați... De ce să-mi fac eu probleme... Văd toate astea, nu sînt vinovat de ele.

Nemaipomenit, de necrezut, este chiar momentul ales de patronul meu, comandantul german, șeful de post al Abwehr-ului, să vină în capitală pentru a-mi inspecta rețeaua.

Rebrock îmi anunță știrea și viitoarea sa sosire. Va avea un pașaport grec. Altfel spus, vine să culeagă fructele victoriei sale.

La Sedan, Oberleutnant Von Courbière a trecut în forță Meuse, în fruntea primei companii a regimentului „Grossdeutschland".

Și eu aș fi putut fi de partea cealaltă... Totul e o chestiune de oportunitate... Pentru ultima oară, tremur... Ce să fac? Să mărturisesc totul și să-l predau pe comandantul german, deîndată ce sosește, autorităților franceze, atîtea cîte au mai rămas, precum și pe Nicky și întreaga rețea?... La ce ar servi? Și ce-aș

[2] *G.Q.G. — Marele Cartier General*

cîştiga? Să las să treacă timpul..., căci victoria germană este sigură şi eu sînt sigur de impunitate... Îl voi primi pe comandant... Îl aştept. Pregătesc, la „Badinage", reuniunea colaboratorilor mei. Patronul va fi satisfăcut. În fond, el mă plăteşte. Şi trebuie să vadă că n-a aruncat banii.

Banii n-au fost aruncaţi, de altfel, căci meseria mi-am făcut-o bine; acest lucru nu-l pot ascunde, sînt adică un bun spion.

■

Folosind metoda „Nicky" sau o multitudine de alte metode, Abwehr-ul îşi întinde mîna asupra Franţei, precedînd Panzerele sale. Lenta şi surda muncă de subminare, de-a lungul atîtor ani, n-a fost inutilă. Oameni ca *Bachelet*, francezi deveniţi auxiliare preţioase, Abwehr-ul are destui... Sînt stăpîni pe situaţie.

Dar raţionez ca un spion perfect... E reuşita unei cariere. Dar nu aceea pe care şeful lui Nicky *Rebrock* îşi imaginează că a sădit-o în mine.

Sînt stăpîni pe situaţie... Adesea... Dar nu chiar întotdeauna. Proba sînt eu...

În Franţa, aici, în rîndurile S.R.[3] şi C.E.[4] există oameni capabili să-l facă pe un şef al Abwehr-ului să eşueze... Vom şti curînd dacă-l putem face „mat".

[3] S.R. – *Serviciu de Informaţii.*

[4] C.E. – *Contraspionaj.*

Paris. Pe Avenue de Tourville, la nr. 2 bis, în vecinătatea Domului Invalizilor, se afla direcţia serviciilor secrete militare. În prim plan, intrarea în adăpostul betonat

■

Vom şti curînd, căci contraspionajul şi informaţiile franceze sînt în acţiune.

Pentru şefii mei din C. E. francez eram „*Gilbert*", pseudonimul pe care mi l-au ales. N-aveam păr de foc şi ochi de jeratic, nu eram nici prinţ, nici un domn cu muşchi, şi nici om-orchestră, ci cucerisem încrederea agentului dublu german şi a şefilor săi şi... iată-mă, montînd, singur, o reţea.

Eram mărturia vie a existenţei acestor „servicii speciale" ale acestor „agenţi secreţi" francezi. Nu ajutat de creiere electronice şi de multiple „gadget"-uri, ci de o solidă echipă, instalată în modestul şi discretul local de pe „Avenue de Tourville, nr. 2 bis".

Avenue de Tourville, nr. 2 bis

La „2 bis", departe de Biroul 2, de statul Major al Armatei şi neavînd cu el decît contacte prin intermediari, ofiţeri şi subofiţeri de la S.R. şi C.E. puteau rivaliza cu eroii romanelor de spionaj. O mare diferenţă totuşi: nu se vorbea despre ei. În asta consta primul lor succes.

La „post", în străinătate sau la frontiere, „agenţi de infiltrare" sau „ofiţeri de legătură" erau zilnic la datorie, ca nişte umili funcţionari. Doar că, uneori, dispariţia, în împrejurări necunoscute, dar sigur tragice, a unuia dintre noi dădea, prin moartea sa, vieţii noastre parfumul de aventură ce ar fi putut să-i lipsească.

■

Eram o realitate, şi serviciile germane nu puteau pretinde că sînt stăpînii noştri. Un mare număr de reţele ale Abwehr-ului activa pe teritoriul francez, multe necunoscute de noi. Cîteva le-am descoperit, în altele am pătruns. Datorită acţiunii noastre în cazul *Rebrock*, reuşisem să creem, noi înşine, o reţea, cu toate piesele. Era suprema artă. După ce mi l-am apropiat delicat, reuşisem să fiu angajat de Nick *Rebrock*, eu, Victor Guillaume, ofiţer de la serviciul din „2 bis", transformat în reprezentantul comercial „*Bachelet*".

Rebrock, el însuşi manipulat de un ofiţer german din Abwehr şi lucrînd ca „agent dublu" la noi, fusese însărcinat să monteze o reţea germană în Franţa.

Fără a-i dezvălui planurile noastre, „ofiţerul său de legătură" francez a decis să i-l scoată în cale pe cel care reprezenta, în aparenţă, calităţile ce-i erau necesare lui *Rebrock*.

În cele mai bune tradiţii ale romanului poliţist, m-am integrat personajului, astfel încît în faţa lui *Rebrock*, în faţa maiorului de la Abwehr, simţeam, gîndeam ca un spion... Dificilă frontieră, incertă limită. A te simţi perfect în pielea de spion, cu conştiinţă şi spirit, branşat la „centrală" — nu era cel mai mic succes al rezultatului instrucţiei noastre.

Şi totuşi, la epoca aceea, această instrucţie nu era chiar un „dril" feroce pe care-l vor cunoaşte mai tîrziu agenţii francezi şi cei străini din blocul occidental. Totul era fineţe. Învăţam în contact cu predecesorii noştri sau poate din rutină. Bagajul nostru esenţial era format de un obicei, de o a doua natură creată în noi. N-am urmat stagii à la James Bond... Aceste şcoli au văzut lumina zilei mai tîrziu, cînd informaţiile şi, mai ales, acţiunea au devenit veritabile arme strategice. Nu eram trăgători de elită... Nu ştiam să conducem locomotive şi nici să ucidem un om cu mîinile goale... În orice caz, n-am practicat niciodată acest

sport. S.R. rămînea o meserie de senior, o artă. Eram întotdeauna soldaţi.

Războiul, acest nou război şi, mai ales, înspăimîntătoarele metode ale nazismului şi Gestapo-ului urmau să deschidă timpul luptelor feroce, totale..., a lipsei de măsură, a inexplicabilului şi crimei.

Şi vom fi obligaţi să ne murdărim mîinile.

Victor Guillaume va veni în Avenue de Tourville, nr. 2 bis, după o carieră de zece ani în Africa, mai exact în Maroc, la „Chasseurs d'Afrique" (Vînătorii din Africa), şi doi ani la „Regimentul 1 Dragoni", a cărui garnizoană era la Portes de Pontoise. Aici, însă, realizează că „o pagină a fost întoarsă, trebuia găsit altceva. O altă bătălie..." **Plecarea sa de la regimentul de dragoni s-a petrecut fără zgomot. Soseşte la Paris, în mînă cu un plic în care se afla scrisoarea de recomandare. O deschide, conform indicaţiilor primite:** „Decepţie. În plic se mai afla un al doilea, «strict secret», impenetrabil. Cîteva rînduri scrise mă anunţau să mă prezint, în ţinută civilă, pe Avenue de Tourville, nr. 2 bis, a doua zi, la orele 9 dimineaţa". **Îl va primi colonelul Louis Rivet, şeful S.R., acelaşi care, cu trei ani în urmă, îl întîmpinase pe Paul Paillole, ce va deveni şeful direct al lui Guillaume. Louis Rivet este** „un personaj de vreo cincizeci de ani, cu faţa marcată, cu aspect monahal".[5]

După o lungă discuţie, în timpul căreia Rivet îi explică aspectele noii sale munci, „o muncă de răbdare, de rutină, de decizii uneori sordide, un debut dificil". **Guillaume este încredinţat lui Garnier, pentru a lucra la arhive, unde ia direct contact cu „documente autentice, scrisori manuscrise, procese-verbale etc". În fiecare zi, ia prînzul cu colegul şi prietenul său Maurice Parisot.** „Contactele mele s-au înmulţit cu ofiţerii de legătură, aceşti ofiţeri care îi manipulează direct pe agenţii de contact cu serviciile străine. Am descoperit că, în spatele faţadei anonime de la 2 bis, războiul, faimosul război rece al informaţiilor, există. Un W[6], **explică Guillaume,** devine pentru mine o entitate, o fişă, o fiinţă misterioasă în serviciul acelei fiinţe malefice, ofiţerul de informaţii, situat de partea cealaltă, şi controlat de un alt ofiţer de la S. R. francez. Nu sînt încă direct amestecat... Voi fi într-o bună zi?"

Abia exprimate aceste îndoieli şi, iată-l, într-o bună zi, în faţa căpitanului Paillole[7]**:**

„Mare, atletic, cu faţa severă. Ceea ce te frapează sînt ochii săi, ochi mari, luminoşi, care te străpung. De o eleganţă discretă, are o autoritate impresionantă. Vocea-i este fermă, gestul precis. Simţi şeful. Sînt subjugat de această prestanţă şi mă simt mic". **Un scurt dialog, şi Paillole îl anunţă:** „«Începînd de azi, sînteţi afectat serviciului meu, cel de contraspionaj». Astfel începe debutul meu în contraspionaj, sub ordinele căpitanului Paillole, specialist eminent, care va deveni marele patron al contraspionajului pînă la Eliberare. În mai 1938, era adjunctul comandantului Schlesser, unul din cei mai tineri ofiţeri superiori ai armatei franceze".

Colonelul Paul Paillole

În continuare, Guillaume povesteşte: „S-au scurs cîteva luni de la debutul meu în secţia Paillole. Sînt acum familiarizat cu iniţialele posturilor noastre de frontieră. B.R.E.M., C.F.L., S.C.M., B.E.N.E.[8] nu mai au secrete pentru mine. Aşa cum S.R. are ca sarcină să reconstituie ordinul de luptă al armatei inamice, contraspionajul are misiunea să-şi cunoască adversarul. În secţia mea, duşmanul se numeşte Abwehr. Datorită agenţilor de infiltrare, înmatriculaţi cu litera W, o serie de posturi sînt identificate: Wiesbaden, Stuttgart, Lindau, Munster etc. Ofiţerii de legătură sînt cunoscuţi sub diverse identităţi, adrese de contact, cutii poştale repertoriate".

Într-o zi de noiembrie a anului 1938, căpitanul Paillole îi propune să înceapă să lucreze în afara birourilor, pe teren. „Îţi trebuie acum o identitate falsă, ca pentru orice ofiţer de legătură. Ce părere ai despre Gilbert?" — **îl întreabă Paillole. Astfel începe cariera lui Gilbert-Guillaume, specialist în manipularea agenţilor de infiltrare. Cîteva capitole ale cărţii relatează „cazuri" de agenţi dubli, între care unele au repezentat un eşec (precum Mireille Sebas, ce s-a dovedit că lucra pentru germani şi condamnată, în 1944, la zece ani închisoare), altele — un succes. Dar să revenim la filiera** *Rebrock*, **ce constituie filonul principal al cărţii lui Guillaume.**

Henry Bachelet

Genova — toamna lui 1939

Numeroşi refugiaţi din Europa centrală, evrei în marea lor majoritate, sînt concentraţi în marele port italian. Intraţi mai mult sau mai puţin clandestin în Italia, caută cu disperare să părăsească cît mai curînd posibil peninsula. Companiile de navigaţie ce servesc liniile din America de Nord şi de Sud sînt solicitate, dar oamenii au nevoie de paşapoarte, vize, greu de obţinut. Printre ei, personaje cu funcţii importante în ţara lor, alţii beneficiind de recomandări pe lîngă autorităţile locale sau consulare. Ca întotdeauna în asemenea împrejurări, nu lipsesc personaje îndoielnice.

[5] *La 1 ianuarie 1935, Rivet i se pare lui Paillole „de o simplitate emoţionantă; obrazul, fin şi distins, este încă tînăr, în ciuda unei chelii pronunţate"*

[6] *W şi* W_3 *— agenţii de infiltrare*

[7] *În memoriile sale, Paillole scrie, şi el, despre această întîlnire cu Guillaume: „Izbutesc să transfer la noi, din secţia Arhivelor, un excelent colaborator: Guillaume. El mă va seconda în contactele cu agenţii de infiltrare din Paris şi mă va ajuta în valorificarea informaţiilor lor"*

[8] *B.R.E.M.: Biroul Regional de Studii Militare*
C.F.L.: Centrul de Legătură Francez
S.C.M.: Serviciul de comunicaţii militare
B.E.N.E.: Biroul de studii din Nord-Est

Colonelul Louis Rivet, şeful Serviciilor Speciale franceze între 1936—1944

traficanţi de toate felurile pentru a exploata situaţia. Bineînţeles, îi interesează numai persoanele ce prezintă evidente semne exterioare de bogăţie. Unii, prea naivi, se vor trezi într-un lagăr sau respinşi, denunţaţi poliţiei italiene, după ce au vărsat aconturi substanţiale.

Paralel cu aceşti traficanţi, alţi escroci, mînă în mînă cu cîţiva boşi din sindicatul docherilor, îi înşeală pe amărîţii care-şi sacrifică ultimele economii pentru un loc problematic la bordul unui cargo grec, panamez sau spaniol. Cînd au şansa să părăsească portul, chinul abia începe.

Toate aceste escrocherii sînt facilitate de faptul că victimele se află, în marea lor majoritate, într-o situaţie nereglementară şi nu pot depune plîngeri oficiale.

Paris — aceeaşi epocă

De două ori pe zi, un mic automobil al Serviciului de informaţii ridică scrisorile din cutiile noastre poştale din diverse cartiere ale capitalei şi de la periferie. Beneficiem de complicitatea (concursul, ar fi termenul cel mai nimerit) anumitor portari ai marilor imobile. Aceştia, foşti jandarmi, poliţişti sau subofiţeri la pensie, au fost recrutaţi discret. Experienţa, discreţia lor îi fac extrem de eficienţi. Le dăm numele şi prenumele falşilor locatari. Scrisorile sosite la aceste adrese sînt puse deoparte şi înmînate curierului nostru. La sfîrşitul turneului acestui factor puţin mai special, scrisorile sînt depuse la Servici, unde un funcţionar, care deţine o listă a ofiţerilor de legătură şi a corespondenţilor lor, procedează la distribuirea acestora.

Desigur, e prevăzut şi cazul în care cutia poştală ar fi obiectul unei anchete a adversarilor noştri. Portarii au instrucţiuni precise privind comportarea lor: să prelungească eventuala întrevedere, să cîştige timp, să prevină, dacă e posibil, şi, la nevoie, să-l închidă într-o cameră pe individul suspect şi să-l aresteze.

În ziua aceea, printre scrisori, una adresată lui *Gilbert*. Este de la unul din „onorabilii noştri corespondenţi"[9], al cărui pseudonim este *Sydney*. Mă anunţă că soseşte curînd la Paris şi-mi dă numele hotelului la care va locui.

Cîteva zile mai tîrziu

Am luat contact cu *Sydney*. Vine de la Genova. Australian de origine italiană, căsătorit cu o italiancă, este proprietarul unui mic hotel cu vreo cincisprezece camere, situat într-un cartier din preajma portului. Mi l-a prezentat un prieten, domnul *Moressani*, „Mario" pentru intimi. Acesta din urmă, italian născut în Egipt, este căsătorit cu o franţuzoaică şi locuieşte de mulţi ani în Franţa. L-a cunoscut pe *Sydney* în cursul numeroaselor sale călătorii în Italia. Anticar, amator de tablouri, îşi împarte activitatea profesională şi artistică între Paris şi Italia.

Sydney ne-a adus pînă acum cîteva servicii şi s-a arătat de un dezinteres absolut. Hotelul său este preţios pentru că primeşte agenţi în misiune care nu sînt obligaţi să completeze tradiţionala fişă de poliţie.

În jur de 35 de ani, mic, slab, cu faţa osoasă, părul rar. I se remarcă doar ochii malițioşi. Are aspect mediteranean şi umor britanic... Probabil datorită originii sale: mamă italiană şi tată englez... Cum a reuşit să obţină naţionalitatea asutraliană e un mister pe care n-am încercat să-l descifrez, *Sydney* dovedindu-se puţin cooperativ în acest domeniu... După un tur de orizont asupra situaţiei internaţionale, *Sydney* intră în subiect:

Primise în hotelul său un refugiat polonez, de confesiune israelită, ca şi el, care încerca să părăsească Italia fascistă. Încercase să găsească în port o ambarcaţiune care să-l ducă cît mai departe de nazişti. La un moment dat, este acostat, în faţa unui comisariat de poliţie, de un individ care-i propune, în schimbul unei sume de bani, paşaport, viză, orice are nevoie. În cele din urmă, polonezul acceptă nu fără ezitări, şi-i dă individului adresa hotelului. Informat de prietenul său, *Sydney* decide să-l însoţească, pentru a verifica autenticitatea propunerii. Două zile mai tîrziu, *Sydney* se va întîlni cu falsificatorul, care este însoţit de doi „gardes du corps". Falsificatorul este „un individ de vreo patruzeci de ani", „se exprimă în germană, precum şi în italiană, pe care o vorbeşte destul de prost, reuşind, însă, să se facă înţeles". **Pentru a-l testa, *Sydney* îi cere doar un simplu permis de rezidenţă temporară pentru prietenul său. Îi dă un aconto şi două fotografii. Trec cîteva zile. *Sydney* şi polonezul îşi pierd orice speranţă. Escrocherie clasică — conchid ei. Dar, într-o bună zi, falsificatorul telefonează că permisul este gata. Cei trei îşi dau întîlnire. Schimbul bani-document se face fără dificultăţi. Falsificatorul, bine dispus, îi invită să ciocnească un pahar într-o braserie din apropiere. Îl invită a doua zi pe *Sydney* la masă, prilej cu care falsificatorul îşi dezvăluie identitatea. Pretinde că este leton, evreu. Trec cîteva săptămîni şi cei doi se împrietenesc. *Rebrock Constantin*, căci despre el este vorba, îi mărturiseşte lui *Sydney* că vrea să ajungă în Australia, ţara ce-i convine cel mai mult. *Sydney* îi spune că are prieteni influenţi la Melbourne şi se oferă să facă tot posibilul pentru a-l ajuta. Atunci *Rebrock* îi revelă că, de fapt, este apatrid, născut în Germania din părinţi polonezi**

[9] *Honorable correspondants (H.C.) – Într-unul din capitolele anterioare, autorul explică ce sînt aceste „stranii animale": „H.C. exista, caci e în natura lucrurilor. Un mare număr de indivizi au mania misterului, «spionita». Dacă această manie se conjugă şi cu oarecare seriozitate, individul poate fi folosit. Contraspionajul îi păstrează atunci într-o stare de somnolenţă şi îi cere, din cînd în cînd, un servici, a cărui divulgare n-ar compromite mare lucru. Adesea, H.C. va fi «copt» în acest fel pentru alte acţiuni... E ajutat în afaceri, beneficiază de favoruri"...*

și că adevăratul său nume este *Lahnorff-Nicolas*. Se declară antinazist și consideră că în Europa nu se mai poate trăi, de aceea preferă îndepărtata Australie. *Lahnorff* și-a desfășurat activitatea pînă acum în profitul refugiaților ce încercau fie să-și reglementeze situația în Italia, fie să părăsească peninsula.

„Pentru primii, un funcționar italian îi facilita anumite operații administrative și îi furniza imprimate și pașapoarte albe pentru falsificare sau reproducere. Sigiliile erau fabricate de un specialist ungur. Un diplomat subaltern dintr-o republică din America Centrală îi rezervase cîteva pașapoarte perimate care, spălate și aranjate, dădeau iluzia că sînt autentice, dar nu prezentau garanții totale, rezervîndu-le titularilor un viitor limitat... Vizele erau reproduse după model, *Lahnorff* dispunînd de un atelier perfecționat și de falsificatori abili și experimentați. Între aceștia, un falsificator de bani care scăpase de Interpol".

Dar iată că, într-o bună zi, un nou client își face apariția. Dorește un pașaport elvețian. E un german în vîrstă de vreo patruzeci de ani. Nu pare interesat de viză și nici nu lasă impresia că ar vrea să emigreze. După ce obține de la *Lahnorff* pașaportul solicitat, revine și-l felicită: documentele s-au dovedit perfect valabile și n-au atras atenția polițiștilor și vameșilor. Neamțul îi propune lui *Lahnorff* să lucreze în exclusivitate pentru el. Îi va plăti regește și nu va avea decît de cîștigat. *Lahnorff* îi promite să reflecteze asupra propunerii. Îl bănuiește pe neamț de trafic de stupefiante, de aur sau devize, căci acesta părea interesat de pașapoarte pentru țări neutre europene, ca Belgia, Olanda sau Franța, și nu SUA sau America Latină, ca ceilalți refugiați. *Lahnorff* îi povestește întîmplarea lui *Sydney*. La sfatul lui *Sydney* și pentru a-l obliga pe neamț să-și dezvăluie veritabila activitate, *Lahnorff* îi spune că se teme de complicații în cazul în care ar fi vorba de trafic de droguri sau aur și, de aceea, nu dorește să lucreze pentru el. Reacția este imediată. Neamțul îi spune că n-are de ce se teme. Săptămîna viitoare, cînd se va întoarce din Belgia (cu pașaportul falsificat de *Lahnorff*) îl va convinge. *Sydney*, de care *Lahnorff* știe că depinde plecarea sa în Australia, realizează că afacerea miroase a spionaj, îi explică falsificatorului că, deocamdată, deoarece nu s-a ivit încă posibilitatea plecării în Australia, i-ar putea obține mai ușor calitatea de refugiat politic în Franța, unde va putea aștepta aprobarea pentru Australia. Dar, în acest caz, îi cere să-l țină la curent, pas cu pas, în legătură cu activitatea sa și să asculte de sfaturile sale.

Sydney nu s-a înșelat. La întoarcerea din călătorie, neamțul se dezvăluie. Obținuse, fără îndoială, acordul șefilor săi, pe care îi convinsese de eficacitatea oficinei de la Genova, veritabilă găină cu ouă de aur. Era vorba de Abwehr. Emisarul, să-l botezăm *Balzer*, îi cere să-i rezerve toate documentele și vizele pentru Franța, Belgia, Olanda, Luxemburg și Spania, cu vize de tranzit prin Franța. La rîndul său, el va închide ochii și-i va permite lui *Lahnorff* să cîștige în plus, facilitînd fuga refugiaților norocoși spre țări îndepărtate. Îl asigură că nu riscă nimic. Nu va fi deranjat de autoritățile italiene, serviciile sale fiind în legătură directă cu Ovra (serviciile speciale italiene).

■

Dacă această povestire ar fi fost opera imaginației sau a unui scriitor de romane polițiste, tot n-ar fi avut o filieră atît de complicată... Și cel mai incredibil era faptul că Abwehrul angaja un falsificator amator, pe deasupra și evreu, pentru a realiza acte false pentru utilitatea agenților săi... Și totuși, e adevărat și autenticitatea evenimentelor este absolută.

Oricum ar fi, iată-l pe omul nostru — angajat oficial al Serviciului de Informații al marelui Reich german ca furnizor de documente falsificate de tot felul — pe cale de a fi controlat de noi.

Sydney adăugase raportului său o fișă detaliată despre starea civilă a lui *Lahnorff*, precum și declarațiile acestuia în legătură cu trecutul său. O anchetă destul de lungă și consultarea diverselor fișiere și arhive centrale ne-au permis să facem oarecare lumină asupra personalității falsificatorului. Era, într-adevăr, apatrid, născut la Darmstadt din părinți polonezi. Comerciant, era prezentat ca traficant notoriu și avusese cîteva dificultăți cu poliția. Dar nu fusese niciodată amestecat în afaceri de spionaj, și sentimentele sale erau antinaziste.

Acest personaj trebuie, deci, manevrat cu prudență. Nu părea să fi fost teleghidat. În contextul Germaniei naziste, confesiunea sa israelită și calitatea sa de refugiat politic în Franța erau elemente favorabile unei comportări loiale, în lipsa unui patriotism greu de conceput pentru un apatrid.

Îl revăd pe *Sydney* înainte de plecarea sa în Italia. Un plan de lucru este minuțios pus la punct. *Sydney* va fi în legătură cu agentul nostru „comercial" de la consulatul din Genova. Acesta din urmă va servi ca intermediar pentru transmiterea documentelor în cele două sensuri. Vor fi transmise instrucțiuni reprezentantului nostru, care va trebui să facă necesarul pentru ca *Lahnorff* să obțină o viză pentru Franța.

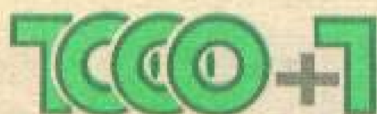
Dorim să facem cît mai curînd cunoștință cu acest individ pentru a-l putea cîntări. El va primi directive precise pentru exploatarea acestei afaceri ce ne oferă mari perspective.

Ajuns la Genova, *Sydney* va obține de la *Lahnorff*, care deja lucrează pentru *Balzer*, toate documentele, ce vor fi, apoi, trimise, în fotocopii, la centrala de la Paris, prin canalul Consulatului francez. Zece zile mai tîrziu, *Sydney* anunță sosirea lui *Lahnorff*. Nu *Gilbert* va fi cel care-l va primi, ci colegul său *Petit*, care, bun psiholog, l-a pus pe *Lahnorff* să-și povestească viața, lăsîndu-l să înțeleagă, însă, că toate evenimentele îi sînt bine cunoscute. Falsificatorul a declarat că nimeni, în afara lui *Sydney*, nu era la curent cu propunerile lui *Balzer* și, bineînțeles, nici cu apartenența acestuia la Abwehr. Un plan este pus la punct.

Lahnorff va face totul pentru a cîștiga încrederea lui *Balzer* și pentru a-și întări poziția. Cînd ocazia se va prezenta, îi va spune că are interese într-o afacere pariziană — legată de activitățile sale profesionale și comerciale anterioare, care-l solicită să călătorească în Franța.

Interlocutorul nostru n-a manifestat un entuziasm delirant la această propunere. A mărturisit apoi că *Balzer* i-a și făcut propuneri în acest sens, dar că el, Nicky, s-a făcut că nu înțelege. Se temea ca agenții lui *Balzer*, trimiși în Franța sub identitatea falsă stabilită de el, să nu fie arestați și, astfel, complicitatea lui demascată, cu toate consecințele ce decurgeau de aici.

Petit a luat notă de aceste revelații tardive și l-a lăsat să creadă că ar fi fost provocate de propunerile noastre. I-a amintit cu fermitate că, începînd din clipa în care intra în contact cu Serviciul, nu trebuia să ne mai ascundă nimic, să nu omită nici cel mai mic detaliu, altfel ar fi fost bănuit și ar fi urmat să suporte rigorile legii.

Viaţa şi Universul

Se adună, cu fiecare an, tot mai multe dovezi care par să confirme că, în alte regiuni ale Universului, există componentele chimice ale vieţii. Astronomii au identificat mai multe dintre moleculele fundamentale din care este formată materia vie în norii de praf interstelari. Recent, s-au găsit chiar specimene de substanţe organice mai complexe. Specialiştii de la laboratorul pentru cercetarea evoluţiei chimice al Universităţii Maryland au studiat, timp de 14 ani, un meteorit pe care l-au „disecat" moleculă cu moleculă. Desigur, nu este vorba despre un meteorit banal. El a căzut în 1969 în Australia. Majoritatea meteoriţilor sînt metalici sau de piatră, dar acest meteorit este un aşa-numit chondrit carbonifer. El conţine mai mulţi compuşi de carbon, care, de obicei, sînt produşi de organismele vii.

Cercetătorii au fost de-a dreptul entuziasmaţi cu cîţiva ani în urmă, cînd au identificat în meteoritul din Australia aminoacizi – „cărămizile" din care sînt construite proteinele. Recent, un doctor de la Universitatea Maryland a anunţat că a izolat în meteorit toate cele cinci aşa-numite baze din care sînt făcute genele – agenţii informaţiei ereditare. Cele cinci baze (adenina, guanina, citozima, timina şi uracilul) provin, într-adevăr, din spaţiul cosmic. Pe cînd întîlnirea efectivă cu alte lumi?

Impresionat, neaşteptîndu-se la un asemenea regim de duş scoţian după primirea caldă făcută la început, plouat, Nicky a protestat, spunînd că el e de bună-credinţă. Credea sincer că ne este mai folositor ca fabricant de acte false, decît ca agent... N-a vorbit despre propunerea lui *Balzer* la început, deoarece aceasta fusese doar sugerată. Nu i-a acordat importanţă decît în momentul în care sugestiile noastre i-au amintit de cuvintele clientului său.

Lucrurile nu trebuiau precipitate. Nicky urma să aştepte ca *Balzer* să-şi reînnoiască propunerea şi, dacă ar fi făcut-o, să joace jocul, începînd prin a fi reticent, prin a emite temeri asupra securităţii sale şi, argument suprem, să ceară o mare sumă de bani, în raport cu riscurile asumate.

Întîlnirea s-a terminat într-o atmosferă destinsă. Dacă Nicky ne executa cu fidelitate ordinele, putea fi sigur că va primi calitatea de refugiat politic în Franţa, odată misiunea sa încheiată...

...La puţină vreme după aceea, *Sydney* ne-a comunicat că previziunile noastre se realizaseră cu mult peste aşteptări. *Balzer* îşi reînnoise oferta, se dovedea foarte generos, şi Nicky, urmînd instrucţiunile noastre, sfîrşise prin a accepta.

Planul s-a realizat. Nicky a cîştigat încrederea totală a reprezentantului Abwehr-ului. Agenţii, înzestraţi cu actele false eliberate de falsificator, trec frontierele fără probleme. Ei sînt obiectul unei supravegheri facilitate de Consulatul Franţei la Genova. Identificarea lor nu pune nici o problemă, datorită fotocopiilor trimise. Cînd un agent se dovedeşte prea imprudent sau temerar, este arestat, dar fără a fi pusă la îndoială autenticitatea actelor sale.

În acest început de 1940, măsurile poliţieneşti s-au întărit şi călătoriile turistice nu mai sînt posibile. E nevoie de o solidă acoperire profesională sau comercială.

Balzer ar dori să creeze o reţea în Franţa, şi Parisul i se pare că prezintă garanţii, datorită relaţiilor extinse ale lui Nicky în cercurile de afaceri. Îl însărcinează să recruteze personal...

...În faţa importanţei misiunii lui *Lahnorff* al nostru, alias Nicolas *Rebrock*, alias Nicky, şi din nevoia de a găsi primul agent din reţeaua sa, şeful B.R.E.P. a decis să-i scoată în cale acest viitor colaborator.

Nu era util ca Nicky să ştie că recrutul său aparţinea Serviciului; vom vedea, astfel, dacă adeziunea sa este absolut sinceră. De asemenea, orice eroare din partea sa faţă de *Balzer* devenea absolut imposibilă. Dublă securitate.

Astfel am devenit *Henri Bachelet*. Avînd a „n"-a identitate, locatar al unei confortabile garsoniere, cu o profesiune ce-mi lăsa toată libertatea, eram prezent mereu în locurile pe care le frecventa *Rebrock*. El însuşi, dezlănţuit de acest noroc, cheltuia cu largheţe, la curse de cai, jocuri de noroc, în restaurante de lux...

Odată puse la punct condiţiile recrutării mele de către Nicky, eu trebuia să-mi făuresc o mentalitate specială, trebuia să mă conving, trebuia „să devin un ticălos".

Şi astfel, la Longchamp, Nicolas *Rebrock* l-a întîlnit pe *Henri Bachelet*, mişit, locuind pe Rue de Berne, nr. 19, aproape de gara Saint-Lazare şi, uneori, cîştigător la curse.

Depăşindu-şi curînd profesorul, recrutul lui *Rebrock*, răspunzînd perfect dorinţelor lui *Balzer*, s-a trezit că dispune de un buget important şi o primă substanţială pentru fiecare agent recrutat... prin intermediul... Avenue de Tourville, 2 bis. Între aceştia, *Moressani*, prietenul meu Mario, un subofiţer secretar administrativ al Serviciului, care devine comis-voiajor, locuieşte la unul din „onorabilii corespondenţi" şi va putea în permanenţă să justifice furnituri spre regiunile în care e obligat să meargă...

În sfîrşit, alţii care, toţi, ca şi mine, vor fi „persoane onorabile", cunoscute de portarul lor, avînd în aparenţă o activitate reală, primind scrisori..., în sfîrşit, tot ceea ce se ştie despre o fiinţă normală.

În acelaşi timp, creez trei sau patru agenţi, cărora le stabilesc, cu minuţiozitate, „pedigree"-ul. Corespund fizic unor persoane pe care le cunosc, fapt ce-mi va uşura descrierea lor, în cazul în care ar fi nevoie.

În cursul unei călătorii la Paris, Nicki mi-a înmînat un chestionar al lui *Balzer*. Nu conţine nici o cerere precisă. Încă nu se cunosc posibilităţile reţelei *Bachelet*.

→

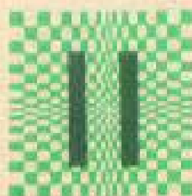
Efectuez o primă livrare. Am o cutie poştală la Genova şi o cerneală specială. Răspunsurile sînt dovada colaborării mele. Ele îmi asigură un loc definitiv în mintea lui *Balzer* şi, după o călătorie în Italia a lui *Rebrock*, primesc misiunea mea principală... Să găsesc o casă sigură pe coastă... Să creez un comerţ la Paris care să permită trecerea agenţilor din reţeaua *Balzer*. Pentru Nicky şi *Balzer*, căci nu ştiu încă numele şefului meu neamţ... Sînt un jucător, ahtiat după bani... Sînt un ticălos.

■

În ce priveşte comerţul, Nicky trebuia, la început, să facă singur demersurile. Urma să le lase pe mîna lui *Bachelet* doar atunci cînd afacerea era pe punctul de a se încheia, naţionalitatea sa străină interzicîndu-i orice tranzacţii. Prin intermediul lui *Petit*, *Bachelet* ştia dinainte cum evoluează încrederea pe care i-o inspira lui *Balzer*.

Dacă unele scrupule, cu abilitate manifestate, îl mai chinuie pe Nicky, *Bachelet* îl reconfortează... Germania va învinge, totul e să fii de partea cîştigătorului.

Henry Bachelet a muşcat bine, rapoartele lui Nicky dau depline asigurări lui *Balzer*.

UN EŞEC PENTRU ABWEHR

Cu condiţia de a rămîne

În timp ce puneam la punct acţiunea „Badinage", Nicky primeşte o misiune. Mă părăseşte pentru cîteva zile. *Petit* îmi dă expicaţiile necesare. *Rebrock* pleacă în Spania să asigure legătura cu un reprezentant al Abwehr-ului la Barcelona, care se bucura de complicitatea personală a unui ofiţer al armatei spaniole.

Afacerea *Rebrock* ia proporţii considerabile. *Petit* şi cu mine sîntem conştienţi de acest lucru. Nicky a primit în Italia o mare sumă de bani, pe care o transferă la Paris prin... valiza noastră diplomatică. *Petit* îi înmînează conţinutul unui plic, întrebîndu-l, cu naivitate, dacă vrea franci sau dolari... Oh, nu! Letonul cunoaşte bine bursa neagră, prăbuşirea Franţei îi va permite să realizeze un sensibil beneficiu... Lăsăm lucrurile aşa. Agenţii buni se plătesc.

În ce priveşte localul pentru „Badinage", *Henry Bachelet*, **alias** *Gilbert*,, **îl va cumpăra, în timp ce Nicky, care găsise omul ideal pentru ducerea la bun sfîrşit a afacerii, se va afla în Spania. Era vorba de** *Rolland Faurey*, **şofer al unui general din garnizoana Parisului, care, în afara orelor de serviciu, îşi permisese să gireze o afacere imobiliară şi să fie patronul a două stabilimente pariziene, între care cabaretul „Madrigal". Ancheta făcută de** *Petit* **şi** *Bachelet* **va dovedi că** *Rolland Faurey* **este o persoană demnă de încredere.** Personalitatea sa **— scrie Guillaume —** nu corespondea deloc imaginii preconcepute în legătură cu patronul unui local de noapte. Dintr-o familie de burghezi înstăriţi, Faurey avea studii superioare, era inteligent şi cultivat". **Îndeplinea toate condiţiile — onorabilitate, discreţie, patriotism, precum şi calităţi profesionale — pentru a duce la capăt acţiunea „Badinage". În plus, acceptă să lucreze pentru Biroul 2. Primeşte însărcinarea să găsească un loc bine plasat pentru noul local. Fonduri importante sînt necesare pentru închiriere, decorarea sălii, lumini, mobile, orchestră, personal, publicitate etc. Şi mai ales pentru obţinerea autorizaţiilor necesare pentru a deschide, în timp de război, un local de noapte.**

Baraj anti-tanc pe linia Maginot, în 1939

Nicky a obţinut viza pentru Spania. Revine la Paris, patru zile mai tîrziu, cu un vraf de informaţii excepţionale.

Petit şi-a petrecut toată ziua cu el pentru redactarea raportului ce ne confirmă toate cunoştinţele pe care le posedăm în legătură cu implantarea Abwehr-ului în Spania. A fost primit de marele patron (al cărui nume îl aveam, precum şi o serie de pseudonime şi semnalmentele).

A fost obiectul unor deosebite atenţii, fapt ce confirmă încrederea de care se bucură pe lîngă patronul său de la Genova. I s-au încredinţat adresele a două cutii poştale în Franţa, una la Pau, cealaltă la Bordeaux. I-a fost dezvăluită o filieră pentru traversarea Pirineilor. A aflat, cu totul întîmplător, că o trecere de materiale şi scrisori se efectua între bărci de pescuit franceze din Callioures şi o barcă de pescuit spaniolă dintr-un mic port din apropierea frontierei. În sfîrşit,

avea să-i facă o importantă comunicare verbală lui *Balzer*.

Ofiţerul spaniol care colaborează cu reprezentantul Abwehr-ului este căpitanul Chamorro, care e primit într-o vilă de servici, situată la periferia Barcelonei. Un puternic post de emisie este instalat, de şase luni, într-o clădire oficială a consulatului Reich-ului.

A mai adus din călătoria sa „tras los montes"[10] un mic emiţător, camuflat într-un fier de călcat. Bineînţeles, însoţit de modul de folosinţă...

E felicitat pentru succesul misiunii sale în Spania. În caz de urgenţă şi pentru a evita deplasările prea frecvente în Franţa, care i-ar putea părea suspecte lui *Balzer*, *Sydney* va fi acela care va face indispensabilele legături.

La rîndul său, *Bachelet* îi dezvăluie lui Nicky ideea sa cu localul de noapte, fapt ce-l încîntă pe leton. Fără a-i releva contactele cu *Faurey*, *Bachelet* îl asigură că afacerea poate demara rapid. E de ajuns pentru ca Nicky să-l informeze pe *Petit* de raportul pe care-l pregăteşte pentru *Balzer*. *Bachelet* primeşte fondurile necesare şi îi dă cîteva „informaţii" de ordin politic şi militar, capturate de reţeaua „sa". Îi va spune lui *Balzer* că *Bachelet* este cel ce se ocupă efectiv de cabaret, precum şi de vila de pe coastă. Să nu uite să ceară noi fonduri, necesare pentru cabaret — îi recomandă *Petit*.

Nicky pleacă, deci, la Genova, iar noi avem ştiri despre el prin *Sydney*, via consulat. *Balzer* îl ridică în slăvi pe remarcabilul său colaborator, de care nu se mai poate dispensa. Omologul său din Barcelona i-a adus cele mai mari elogii şi îi cere să continue să-l însărcineze cu diverse misiuni. Mai mult, reprezentantul Abwehr-ului în Spania încearcă să i-l „sufle" pe Nicky lui *Balzer*...

Faurey a fost mutat la Statul Major al Armatei — Biroul 5. Poate să se consacre acum proiectului nostru. Ne vedem des, ne apreciem şi am devenit mai mult decît simpli colaboratori provizorii. A descoperit o sală liberă, nu foarte mare, dar admirabil de bine plasată, în plin centru, la cîţiva metri de Champs-Elysée: rue Balzac nr. 1.

De-abia acum încep grijile. Mici griji de patron de „bistrot". Cele mai mari ţin de securitate. Această sală n-are ieşire de incendiu şi nici posibilitatea de a crea una. Datorită prietenului meu Gianvitti, de la Secţia de informaţii generale a Prefecturii de poliţie, este găsită o soluţie, dar se impun măsuri de protecţie costisitoare contra incendiului. Germania plăteşte.

Odată încheiat contractul de închiriere, *Faurey* îşi exercită autoritatea, competenţa, gustul, pe lîngă decoratori, electricieni, zugravi. Încet, încet, această sală rectangulară, denivelată, cu o extremitate puţin mai ridicată, capătă un aspect elegant, seducător. *Petit* şi cu mine urmărim cu interes evoluţia lucrărilor şi intervenim ori de cîte ori se iveşte vreo problemă administrativă. Un mic birou situat la etajul I ne serveşte ca discret loc de întîlnire.

Bachelet, prin curier codificat, îl informează pe Nicky, pentru *Balzer*, de avansarea lucrărilor. Într-o recentă scrisoare, acesta din urmă insistă ca eu să mă ocup de închirierea vilei de pe coasta atlantică.

După ce pun lucrurile la punct cu prietenul meu *Petit*, îl las să-şi continue diversele sale contacte. În buzunar cu actele mele pe numele *Bachelet*, plec la Bordeaux. (...)

[10] *„tras los montes" – de peste munţi, (în spaniolă).*

A doua zi, îmi continui călătoria. După ce vizitez numeroase vile la Fouras, Angoulins şi fac o incursiune în insula Ré, revin la Châtelaillon, unde remarcasem o vilă convenabilă. După o vizită minuţioasă a proprietăţii, însoţit de un reprezentant al agenţiei de închiriere, acesta îmi dă adresa proprietăresei, din La Rochelle. Telefonez, stabilesc întîlnirea. E o doamnă în vîrstă, văduva unui armator. Discut, de formă, preţul pentru închirierea pe trei luni şi tratez. Las posibilitatea unei înnoiri a închirierii, cu un preaviz de o lună.

Această vilă de un etaj, cu şase camere, are un hambar ce ar putea fi foarte util. Ea se găseşte la patru kilometri de mare şi e izolată de un parc înconjurat cu un zid mărginit de arbori, ceea ce împiedică orice vizibilitate spre interior. Are un garaj. Se află la liziera păduricii şi departe de orice şosea.

Revin la Paris, satisfăcut de rezultatele călătoriei mele. Redactez raportul oficial, pentru serviciul meu, şi-l informez pe *Balzer* despre această închiriere, făcîndu-i şi o schiţă.

Bachelet nu mai e un mit. În cîteva luni, am devenit un personaj bine plasat. Garsonieră, reşedinţă secundară şi coproprietar al unui cabaret parizian. Serviciul de informaţii îţi oferă orice, cu o condiţie: ...să rămîi!

Chriticos

De la 10 mai, armatele germane se năpustesc asupra Olandei, Belgiei şi Franţei. Trei zile au fost suficiente pentru a ne pierde toate iluziile.

Cum stăm cu „afacerea-cabaret?" Toate dificultăţile au fost depăşite. Personalul recrutat, o orchestră angajată. *Faurey* i-a găsit localului nostru de noapte un nume potrivit, acceptat imediat de toţi: „Badinage." Cînd ştim că acesta este finanţat de Abwehr, că locul va servi spionilor Reich-ului, definiţia din Larousse — „verbul badiner: a glumi cu voie bună, a nu lua lucrurile în serios" — nu e deloc lipsită de picanterie.

Totul este, deci, gata şi, prin curier codificat, *Bachelet* îl informează pe Nicky. Incredibilul se produce. La întoarcerea curierului, Nicky ne anunţă că marele patron, şeful lui *Balzer*, un maior din Abwehr, vrea să asiste la deschiderea cabaretului şi cere ca inaugurarea să fie amînată cu cîteva zile. Îi previn imediat pe superiorii mei, care se arată increduli. Nu există multe exemple ca un şef de post să vină să inspecteze o reţea în teritoriu inamic şi, mai ales, pe timp de război.

Totuşi, cîteva zile mai tîrziu, primim confirmarea. Prin curierul special al consulatului, ne soseşte fotocopia paşaportului grec pe care urmează să-l utilizeze maiorul german. De această dată, nu ne mai permitem să ne îndoim, nu mai avem timp de pierdut.

Îl întîlnesc pe *Faurey*. Din punct de vedere administrativ, are toate autorizaţiile necesare. Cum e deja proprietarul a două cabarete, partea artistică nu pune probleme, artiştii putînd să se producă la ore diferite. O nouă vedetă va fi, singură, contactată. Orchestra există şi repetiţiile au şi avut loc. Animatoarele nu lipsesc. În aşteptarea datei de deschidere, condiţionată de veştile pe care le primim de la Genova, facem publicitate într-un cotidian de seară şi „menu"-uri „Badinage" sînt risipite pe mesele cabaretelor lui *Faurey*. Pentru a avea un buget ridicat, am îngroşat considerabil numărul „agenţilor" mei. În cazul în care patronul „meu" m-ar verifica, stabilesc o listă nominală a acestora, cu cerneală secretă, listă pe care o ascund cu grijă în garsoniera de pe rue de Berne. Sînt în posesia unui contract de închiriere a vilei de

la Châtelaillon — fapt real. Îl voi prezenta pe *Moressani* drept adjunctul meu, ceilalţi netrebuind, evident, să-l cunoască pe ofiţerul Abwehr-ului. *Faurey* va fi prezentat ca director artistic, „nefiind amestecat în afacere".

Chiar dacă ştim data sosirii în Franţa a falsului grec, nu luăm nici o măsură de urmărire. Încrederea sa pare totală, şi nu trebuie să-i dăm nici o bănuială printr-o urmărire pe care ar putea-o detecta.

Într-o dimineaţă, spre orele 9,30, *Petit* îmi telefonează acasă, pentru a-mi spune că a sosit un curier de la Genova anunţînd plecarea, în patruzeci şi opt de ore, a „marelui patron", însoţit de Nicky. Mă pregătesc să dau o raită pe la „Badinage", cînd telefonul sună din nou, şi recunosc imediat vocea şi accentul inimitabil al falsificatorului. A sosit în cursul nopţii, cu „marele şef", şi au poposit la Grand-Hotel. Îmi dă întîlnire la „Badinage", la orele 11,30. Nu mi-a zis niciodată „domnul *Bachelet*", ceea ce mă face să cred că pseudo-grecul se află lîngă el.

Înainte de a pleca, las pe masă o scrisoare de afaceri şi o alta de familie, pe care mi le-am trimis eu însumi la numele şi pe adresa lui *Bachelet*, ultima chitanţă de chirie şi un ziar cu banda de abonament lipită pe el. Îl rugasem pe *Moressani* să păstreze legătura cu mine. La ora 10, îmi telefonează. Ne dăm întîlnire la ora 11, în sectorul Champs-Elysée, înaintea primei noastre întîlniri cu *Chriticos* (este numele omului nostru).

Mi-ar fi convenit să-l întîlnesc pe Nicky singur, înaintea întîlnirii comune de la 11,30, dar, din convorbirea telefonică, am înţeles, că lucrul nu e posibil. Îl las pe *Petit* să-i pună la curent pe patronii noştri, cei adevăraţi, cu evoluţia situaţiei. Cum există posibilitatea să iau prînzul cu „genovezul", voi trece pe la birou, dacă voi fi şi mă voi simţi liber, începînd cu orele 15. Insist să nu existe nici o urmărire.

Moressani e puţin panicat la ideea întîlnirii cu *Chriticos*, dar prezenţa mea şi cea a lui Nicky îl liniştesc. *Moressani* este numele său adevărat, dar n-are probleme de identitate: profesiunea sa de anticar este reală, iar naţionalitatea italiană îl dispensează de mobil, dacă nu de interes. Reluăm, în detaliu, circumstanţele recrutării sale, activitatea, remuneraţia etc. Nu e decît o repetiţie, totul fusese demult pus la punct. Din cafeneaua în care ne aflăm, îi telefonez lui *Faurey*, care se scoală tîrziu. Îmi confirmă inaugurarea „Badinage"-ului pentru a doua zi seara. Îi propun să ne întîlnim după-amiază.

Îl voi vedea singur pe *Chriticos*, rugîndu-l pe *Moressani* să stea la dispoziţia mea într-o cafenea din apropiere, „George V". Dacă va fi nevoie, îl voi chema.

Care e starea mea de spirit în momentul în care mă duc la această întîlnire? Mai întîi, o mare satisfacţie, amestecată cu puţină vanitate. Sînt satisfăcut că mă aflu în centrul acestei afaceri şi că sînt unul din principalii actori. Şi nu mă pot împiedica să evoc, cu o plăcere pe care n-o pot disimula, aventurile imaginare ale eroilor romanelor poliţiste... James Bond nu era încă superman-ul cu lovituri decisive, pe care-l ştim azi. Şi, de altfel, să nu facem comparaţii!

Situaţia Franţei, invadată de Panzere, este tragică. Nu-mi fac nici o iluzie despre importanţa acţiunii mele, care, din păcate, nu poate exercita nici o influenţă asupra operaţiilor în curs. Fără a fi un act gratuit, nu e decît un episod în lupta serviciilor speciale, cu un punct marcat de contraspionajul francez. Mă surprind invidiindu-i pe camarazii mei care se lasă ucişi de o ultimă lovitură de panaş, în timp ce *Bachelet*, trădătorul, se îndreaptă spre *Chriticos*.

Dar, fiecare la locul lui trebuie să-şi facă datoria. A mea, pentru moment, este aceea de a-l primi cu demnitate pe domnul *Chriticos*, subiect grec, în realitate şef de post al Abwehr-ului.

Urc scara care duce la etajul I de la „Badinage". În birou, se află deja Nicky şi patronul „nostru".

Nicky, ceremonios, face prezentările. Surîzător, *Chriticos* îmi întinde mîna, pe care o string viguros. E un bărbat de vreo patruzeci de ani, de talie mijlocie, destul de corpolent. Are părul blond grizonat, o faţă colorată şi poartă ochelari cu ramă de aur. Remarc mîinile sale foarte fine şi îngrijite. E îmbrăcat cu un costum deschis, bine croit. Pălăria îi e agăţată în cuier. E de fetru, fără pana tradiţională şi nu e verde!

Chriticos se exprimă într-o excelentă franceză, cu un uşor accent, abia perceptibil. Vocea îi e, mai degrabă, caldă. Vorbeşte încet, aşezat, îşi caută cuvintele şi-l găseşte pe cel mai potrivit pentru a-şi exprima gîndurile. Am senzaţia clară că i-am făcut o bună impresie.

Nicky ne-a lăsat singuri cîteva minute şi revine cu o tavă pe care se află o sticlă de porto şi pahare. Ciocnim pentru succesul întîlnirii noastre. Hotărît, nimic nu se petrece ca în romane. Mă aşteptam să fiu supus unui examen delicat şi unui interogatoriu precis, pentru care mă pregătisem cu grijă.

A trecut peste o jumătate de oră de cînd ne aflăm faţă în faţă, şi conversaţia şi-a păstrat tonul amical, în care observatorul cel mai avertizat n-ar descoperi nimic suspect. Mi-a povestit despre Italia, despre bogăţiile ei artistice, de călătoria sa şi de bucuria de a se afla la Paris. Petrecuse aici doi ani, ca student, pe vremea lui Maurice şi Mistinguett, a lui Paul Poiret şi Charleston...

Am trecut, în cele din urmă, şi la lucruri serioase. Nicky, din colţul său, ne observa cu o curiozitate amuzată. Cum se făcuse deja tîrziu, i-am propus lui *Chriticos* ca, după amiază, să vină la mine, unde vom putea vorbi în linişte.

În aşteptarea orei prînzului, o vizită la „Badinage" se impune. Coborîm, şi „promotorul financiar" este evident satisfăcut. Mîine va fi o zi mare. Îi spun că adjunctul meu, *Moressani*, se află la dispoziţia sa, într-o cafenea apropiată. Preferă să-l vadă mai tîrziu, pentru a avea cît mai puţine contacte. Sînt, evident, încîntat de această declaraţie. Astfel, nu voi mai fi obligat să caut figuraţie pentru reţeaua mea fantomă.

Mîncăm la „Marignan". *Chriticos* e un „gourmet" care apreciază bucătăria franceză. Aflu că e vienez. Se consideră francofil, indispus de acest război care n-ar fi trebuit să aibă loc. Marea Britanie are o mare vină şi va suferi consecinţele. Franţa, debarasată de nepricepuţii ei păstori, îşi va găsi locul său, un loc important în noua Europă. Nu se îndoieşte de victoria germanilor. Spre uşurarea mea, nu face nici o aluzie la mobilurile care mă determină să acţionez în favoarea Marelui Reich german... Pentru a-mi masca... cupiditatea şi a şterge din mintea lui *Chriticos* tabloul sumbru al persoanei mele, descris de Nicky, m-am gîndit să mă declar de dreapta, anticomunist şi admirator al ordinii naziste.

Am pretextat o întîlnire profesională pentru a avea două ore de libertate. Va veni în rue de Berne la orele 17, după o plimbare prin Cartierul Latin.

■

Iau un taxi. Apoi altul. Sînt sigur că nu sînt filat. Îmi asum poate un risc, dar trebuie să mă duc. Din ultima maşină, cobor în faţă, la „2 bis". Adevăraţii mei patroni nu sînt aici, dar îl găsesc pe *Petit*, căruia-i povestesc în detaliu dimineaţa mea, pentru ca el să

1000+1

Avioane şi vulcani

NASA şi autorităţile aviaţiei civile americane studiază posibilitatea de a crea în spaţiu un sistem de prevenire a avioanelor comerciale în caz de erupţii vulcanice. Sistemul s-ar baza pe două elemente: o reţea de computere pentru a-i anunţa rapid pe piloţi şi lansarea pe orbită a unor instrumente capabile să detecteze instantaneu erupţiile, în orice parte a globului. Proiectul s-a născut ca urmare a două incidente, petrecute în 1982. Primul s-a produs cînd satelitul american „Nimbus", care străbătea stratul de ozon de deasupra Terrei, a detectat, accidental, erupţia vulcanului Chichón, din Mexic. Al doilea incident a avut loc în Java: un „Boeing 747" zbura la o altitudine de 10 000 metri deasupra insulei indoneziene, cînd vulcanul Galunggung a erupt cu o asemenea forţă, încît avionul s-a trezit într-un nor vulcanic. Cele patru motoare s-au stins, aparatul a coborît brusc la 3 300 metri, pilotul reuşind, în cele din urmă, să reaprindă motoarele. Fenomenul s-a repetat, în acelaşi loc, o lună mai tîrziu, cu un alt avion.

Baraj

Mii de cranii de bizoni şi rinoceri, colţi de elefant, fragmente de oase, unelte de silex: sînt materialele din care e compus un baraj construit acum aproape 250 000 de ani în regiunea Isernia (sudul Italiei) şi care a fost transportat la Roma, pentru a fi prezentat pentru prima oară publicului. E vorba de „piesa" cea mai importantă din cadrul expoziţiei „Primii locuitori ai Europei", deschisă la Roma, şi care reface istoria strămoşilor noştri, de la sosirea lor pe continent, în urmă cu un milion de ani, şi pînă acum o sută de mii de ani. Expoziţia prezintă şi obiecte preistorice provenind din colecţia „Muzeului Omului" din Paris, ilustrînd naşterea civilizaţiei în Europa. Publicul poate admira, pentru prima oară, resturile lui „homo erectus", descoperite în „Grota prinţului", la Menton, la frontiera italo-franceză, precum şi două cranii umane provenind din Latium (Italia), cu o vîrstă de 220 000 de ani. Este expusă, de asemenea, şi o cabană de vînătoare, ale cărei resturi au fost descoperite în regiunea Nisei şi în care au fost găsite urme de vreascuri arse, fapt ce dovedea că omul ştia să stăpînească focul încă de acum peste o sută de mii de ani.

face raportul. El se va întîlni cu Nicky şi mă va ţine la curent.

Aceste constringeri administrative, obligaţia acestor rapoarte obositoare sînt, totuşi, indispensabile pentru ca ofiţerul de legătură să poată, instantaneu, la citirea unui dosar, să fie la curent şi să înlocuiască un eventual dispărut. Trebuie să poată continua, în bune condiţii, „manipularea" agentului respectiv. Acest detaliu scapă romancierilor de specialitate. „Eroii" sînt mereu în acţiune, fie că fac să explodeze automobile, dejucînd cu artă capcanele întinse de adversari, fie că mînuiesc „gadget"-uri rar folosite în realitate. Există, bineînţeles, şi faimoasa servietă plină cu documente secrete sau seiful al cărui cifru inviolabil este forţat cu o facilitate derizorie. Desigur, coltul şi pistolul mitralieră sînt nelipsite în urmăririle la scenă deschisă, judo-ul şi stiletul ascuţit completînd arsenalul spionului perfect. E necesar, totodată, ca cititorul să poată călători: acţiunea începe la Paris, Geneva sau Londra, trebuie să continue la Hong-Kong, Şanghai sau Bangkok — fascinaţie a Extremului Orient. Prinderea trădătorului, după o urmărire pe acoperişul lui Empire State Building din Manhattan, poate încheia un frumos capitol... Şi am omis s-o evoc pe frumoasa spioană cu ochi verzi, siluetă atrăgătoare şi provocatoare, care pune tot felul de capcane şi care sucombă la şarmul prinţului de servici, cu ochi de aur şi rictus de lup...

Nu neg că unele acţiuni capătă, adesea, aspecte ieşite din comun, dar, în majoritatea cazurilor, creierul intră mai des în acţiune decît muşchii. Virtuţile sportive, rezistenţa fizică, abilitatea la tir constituie o eventuală asigurare de viaţă, o precauţie ce nu trebuie neglijată, dar nimic mai mult. Desigur, ofiţerii noştri au fost bine pregătiţi în acest sens, dar vor fi utilizaţi mai tîrziu. Spionajul, ca şi lumea, va cunoaşte violenţele sale. În 1940, în afara cîtorva afaceri, între care, de pildă, răpirea unui ofiţer de legătură german la Luxemburg, rezultatele contraspionajului francez au fost obţinute prin acţiuni de supleţe, în care esenţialul îl constituie abilitatea.

■

Gilbert părăseşte „2 bis" şi *Bachelet* ajunge în rue de Berne, nr. 19. N-am nici o dificultate în a-mi schimba personajul de la o oră la alta. Mi-e suficient să mă aflu în faţa altor parteneri, într-un cadru diferit. La „2 bis", se află *Gilbert*, ofiţer al contraspionajului, la „Badinage" şi în rue de Berne, 19, se află *Bachelet*. Dar securitatea cere ca *Gilbert* să dispară. Numai contacte telefonice vor fi posibile cu *Petit*, pînă la noi ordine.

La orele 16,15, *Petit* mă contactează. S-a întîlnit cu *Moressani* şi, amîndoi, au vorbit la telefon cu Nicky. Totul e în ordine. Încrederea domneşte. *Faurey* pregăteşte febril inaugurarea „Badinage"-ului. Publicitatea a fost făcută, pivniţa bine garnisită, orchestra pregătită, animatoarele alese. Partea artistică va fi demnă de o premieră. Nu va lipsi nici pompierul de servici!

Ies cîteva minute pentru a-mi garnisi frigiderul cu băuturi variate.

E ora 17, cînd soseşte musafirul meu. Mă salută primul:

— Bonjour, Monsieur *Bachelet*.

— Bonjour Monsieur?... *Chriticos*. Zîmbeşte remarcînd maliţiozitatea cu care am marcat pauza, la enunţarea numelui său de împrumut. Îl întreb:

— Ştiţi greceşte?

— Doar cîteva cuvinte.

— Şi dacă vi se vor pune întrebări în această limbă?

— Am prevăzut şi asta. Părinţii mei au divorţat. Mama e austriacă şi eu am fost crescut în Austria, unde mi-am făcut studiile.

....

— Doriţi să abordăm chestiunile financiare? îl întreb.

— Nu, deocamdată nu, doar dacă nu cumva aveţi nevoie de bani.

— N-am. Dar dacă afacerea cu cabaretul nu demarează repede, ne va trebui un fond de rulment recuperabil, căci avem mari cheltuieli cu personalul.

Faptul nu-l deranjează. Elimină acest subiect.

— Am înţeles. Veţi primi ceea ce vă trebuie prin Nicky, deîndată ce mă voi întoarce.

Dintr-un tub de pastă de dinţi scot lista agenţilor mei, contabilitatea, informaţiile culese, cîteva note etc. E amuzat şi încîntat de precauţiile mele. Aruncă o privire, dar insistă asupra vilei de pe coasta atlantică.

Din ambalajul unei cămăşi noi scot contractul de închiriere, cărţi poştale din Châtelaillon, un plan desenat al parcului şi vilei şi o hartă Michelin a regiunii. Le studiază atent şi-şi manifestă mulţumirea.

— Bun, aveţi vreo idee în ce priveşte utilizarea acestei vile?

Mă fixează şi îi susţin privirea, ca şi cînd e de sticlă. Bineînţeles că am ideile mele în această privinţă, dar îmi arăt ignoranţa.

— Nu cred că e destinată ca loc de vacanţă pentru un grec... Presupun că vreţi să aveţi, în provincie, o legătură şi un loc de găzduire ca la Paris. Sau poate doriţi o legătură cu Spania?

— Cîte puţin din toate astea, dar mai e ceva important. Nicky are prieteni în Spania: prieteni comuni.

Trebuia să ignor călătoria lui Nicky. Îmi amintesc la timp, rămîn prudent, întrebător şi atent.

— ...zilele viitoare, cineva va veni cu maşina. Va trebui să-i daţi lui Nicky cheile. Cunoaşte vila?

— Nu. L-aţi însărcinat să-mi dea instrucţiuni pentru închiriere, dar n-am considerat necesar să-i vorbesc despre rezultatele cercetărilor mele.

— Aţi făcut foarte bine. Îmi plac oamenii prudenţi şi discreţi. Dar acum, puteţi să-i vorbiţi pentru că el va fi cel care se va ocupa de locatari. Proprietăreasa nu va fi prea curioasă dacă n-o recunoaşte pe persoana care a închiriat?

— Nu cred. E o doamnă în vîrstă care locuieşte în La Rochelle. Nu are maşină. Şi-a primit chiria trimestrială şi n-are de ce să fie neliniştită. Ar fi bine ca viitorii locatari să ştie că închirierea a fost făcută pe numele de *Bachelet*. Şi să aibă chitanţa la ei. Nu vreau să fiu indiscret, dar dacă chiriaşii sînt străini, va fi suficient un jandarm din zonă care să facă vîlvă... Nu uitaţi că sîntem în război.

— Aveţi dreptate, perfectă dreptate. În aceste condiţii, vă cer să-l înlocuiţi pe Nicky şi să rămîneţi o săptămînă cu ocupanţii vilei. Vă veţi arăta prin împrejurimi, veţi face provizii, iar ei vor ieşi cît mai puţin posibil.

— Da, aşa e bine. Şi cum vara se apropie, voi putea petrece acolo 48 de ore, la fiecare sfîrşit de săptămînă.

Pare încîntat, se ridică, se îndreaptă spre fereastră, se reaşază.

— Foarte bună idee, domnule *Bachelet*, mai daţi-mi un pahar din această excelentă bere.

Apoi, aplecîndu-se spre mine, coborînd vocea, *Chriticos* adaugă:

— Vom instala un post de emisie puternic, ce va fi în legătură nu numai cu Hamburgul, ci şi cu submarinele noastre ce operează în Atlantic, între Portugalia şi Marea Britanie.

Conştient de importanţa acestei dezvăluiri şi pentru a juca jocul, îmi manifest spaima din cauza riscurilor la care mă expune patronul „meu".

— Nu va fi acest post detectat de Serviciile tehnice aliate? La cea mai mică alertă, titularul contractului de închiriere va fi interogat şi compromis, în timp ce chiriaşii vor fi avut timp să fugă...

Chriticos e zguduit de raţionamentul meu logic. E obligat să-şi dezvăluie toate bateriile pentru a mă linişti.

— Nu vă alarmaţi. Emisiunile sînt extrem de scurte, datorită unui procedeu nou. Pot să vă asigur că mai multe asemenea posturi funcţionează perfect de cîteva luni, şi nu numai în Franţa... Şi n-au fost reperate. Acest post va intra aici nu clandestin, ci cu material electric exportat de o firmă spaniolă pentru o societate franceză, al cărei proprietar e unul de-ai noştri. Toate astea au fost puse la punct în timpul călătoriei lui Nicky în Spania, dar el, desigur, nu cunoaşte modalităţile. Materialul va sosi în piese detaşate şi postul va fi montat la faţa locului de către tehnicienii noştri.

Decenţa mă determină să nu-i mai cer alte precizări. Şi aşa am primit destule. Ar fi periculos să insist.

Revine la promenada sa turistică şi mă întreabă dacă nu vreau să-l însoţesc la Folies-Bergères... Cum să-l refuz? Telefonez la agenţia de bilete şi reţin două locuri.

După două ore de cînd sîntem împreună, părăsim garsoniera. Ne aşezăm la o masă pe terasa uneia din numeroasele cafenele din cartierul Saint-Lazare. Îmi imaginez ce figură ar face un tip oarecare, de pe stradă, ce se îndreaptă spre gară, dacă i s-ar spune că tocmai a trecut prin faţa a doi consumatori, dintre care unul este un şef de post al Abwehr-ului, iar celălalt un ofiţer al contraspionajului francez, amîndoi ciocnind paharul... prieteneil!

Mîncăm la „La Reine Pédauque" şi ne petrecem seara, aşa cum programasem, la Folies-Bergères. La despărţire, aflu că *Chriticos* va lipsi a doua zi din Paris pînă la orele 18, ceea ce-mi lasă aproape o zi de libertate.

Înainte de a mă culca, telefonez ofiţerului de servici de la „2 bis". Mesaj scurt: „Totul decurge bine. *Gilbert* va fi mîine dimineaţă la orele 8 la punctul său de contact". Acolo îl pot întîlni pe *Petit*, în deplină siguranţă. Adorm cu greu, reconstituind mental toate peripeţiile acelei după-amieze încărcate. Caut breşa, greşeala, n-o găsesc. Şi totuşi, nu mă simt prea liniştit.

O seară plăcută

M-am trezit devreme, pentru a fi punctual la „contactul" de la ora opt. Îmi completez raportul făcut ieri dimineaţă. Schiţez un proiect de notă pentru postul nostru din Toulouse. Căci, am reţinut afirmaţia lui *Chriticos* că postul de emisie va fi trimis în piese detaşate de o firmă spaniolă. Cum postul nostru din Toulouse are agenţi de infiltrare în serviciile Abwehr-ului, identificarea casei exportatoare ne va permite să găsim şi firma importatoare, datorită documentelor vamale. Iar cum *Chriticos* pretinde că şi alte posturi funcţionează în Franţa, în această expediere exista poate mai multe aparate în piese detaşate. Ce mana cerească pentru contraspionajul francez!

Mi-am terminat treaba cînd sosesc, mai întîi, *Petit*, apoi comandanţii Paillole şi de Villeneuve[11]. Ascultă

[11] *Comandantul de Villeneuve – şeful B.R.E.M., Biroul regional de studii militare din Metz, transferat în septembrie 1939 la Paris, unde devine B.R.E.P.*

cu interes povestirea mea și se bucură de perspectivele ei concrete. *Pasquali* — Paillole, felicitîndu-mă, îmi reproșează: ar fi trebuit să fac tot ce e necesar pentru ca *Chriticos* să fie filat în cursul deplasării sale de azi. Deși nu m-a informat de absența sa decît în momentul despărțirii noastre, deci după miezul nopții, Supravegherea Teritoriului ar fi putut fi prevenită la timp pentru a organiza o urmărire. Mărturisesc că, o clipă, m-am gîndit la asta, dar m-am temut că cea mai mică greșeală a inspectorilor ce l-ar fi urmărit i-ar fi trezit bănuiala. Pe de altă parte, *Chriticos* mi-a manifestat atîta încredere prin confidențele sale asupra vilei Châtelaillon, încît puteam spera că-mi va vorbi și despre călătoria sa.

Proiectul meu de notă pentru Toulouse capătă aprobarea unanimă.

În ce privește serata de la „Badinage", nimeni nu vrea să piardă o asemenea inaugurare. Ce ocazie pentru a face cunoștință, în cel mai perfect anonimat, în mijlocul spectatorilor, cu promotorul financiar al acestui cabaret!

Reuniunea odată terminată, rămîn singur cu camaradul meu *Petit*. Acesta s-a întîlnit ieri cu prietenii noștri: *Faurey, Moressani* și Nicky.

... După-amiază, mă reped la „contactul" meu. Totul e gata. *Pasquali* a rezervat o masă de 5—6 persoane la „Badinage"... *Petit* nu va asista la această serată, lui îi este rezervat un alt rol.

... E trecut de orele 23 cînd un taxi ne depune, *Chriticos*, Nicky și cu mine, în fața cabaretului „nostru", al cărui nume, „Badinage", se detașează cu litere de foc.

Faurey e un bun organizator. Un portar cu galoane deschide portiera taxiului. Îl remarc, la intrare, pe *Moressani*, care ne conduce la masa noastră. Puține locuri au rămas neocupate și ambianța e plăcută. Orchestra, pe o estradă din dreapta intrării, cîntă un slow. Cîteva perechi evoluează pe pista centrală. Lumina e propice confidențelor. Masa noastră e în fundul sălii, în dreapta. De-a lungul zidului, o banchetă capitonată. Ne așezăm pe ea, alături, pentru a urmări spectacolul. I-l prezint pe Mario lui *Chriticos*, care se arată amabil.

Dansul terminat și lumina redevenită ceva mai vie, înțepenesc: la stînga intrării, o masă la care tronează toată „crema" Biroului 5, S.R. și C.E., un armonios cocktail. Delegația e strălucitoare. Nu sînt surprins să-i văd pe comandanții *Pasquali*-Paillole și de Villeneuve; prezența locotenent-colonelului Schlesser și a comandantului Navarre mă încîntă și, în același timp, îmi dă amețeală. Voi fi la înălțimea rolului meu? Sînt calm, lucid și, de fapt, n-am nici un merit. Eu sînt pisica, *Chriticos* e șoarecele și, din cîte știu, pisica n-a fost niciodată devorată de șoareci.

Chriticos stă între Nicky și mine. Mario, în dreapta mea. După prima sticlă de șampanie, *Chriticos* reclamă imperios prezența animatoarelor. Cîteva clipe, și trei fete frumoase se așază între noi. Șampania curge șiroaie.

Din cînd în cînd, arunc cîte o privire furișă spre grupul „2 bis". Contrastul este sesizabil... Oficialii, jucînd un rol de observatori, păstrează o demnitate perfectă, aparentă...

Chriticos și Nicky nu dansează. Animatoarele, ignorînd că noi avem interese în această casă, își fac meseria, golind cu antren cupele cu șampanie. Nicky și Mario, deși sobri, sînt constrînși să păstreze cadența. *Chriticos* bea conștiincios cupele pe care chelnerul are grijă să le umple. Mă supraveghez și o golesc pe-a mea sub banchetă, ori de cîte ori am ocazia.

E ora unu noaptea. *Chriticos* pare să fi ajuns la limita rezistenței. Orchestra atacă un pot-pourri de antrenante melodii populare. *Chriticos* își trece brațele sub ale noastre, obligîndu-ne să facem la fel. Iată-ne pe toți șapte — Mario e singur — balansîndu-ne de la dreapta la stînga, într-o mișcare de pendul, în ritmul orchestrei. Și, surpriză, marea parte a consumatorilor, contagiați, fac la fel. Descoperim talentul involuntar de animator al lui *Chriticos*. *Faurey*, expert, va lua notă... Păcat că nu-l poate păstra ca client.

O excepție totuși: masa lorzilor. Aceștia au rămas impasibili la acest spectacol insolit, dar sînt singurii care-i apreciază întreaga savoare!

Nu sîntem la capătul surprizelor. *Chriticos* se ridică cu greutate și, cu un mers ezitant, traversează pista de dans. Presupun că se îndreaptă spre toaletă. Dar nu. Merge direct spre orchestră, ia o vioară pusă pe pian în timpul pauzei de unul din muzicanți, și începe să cînte.

Un vals de Johann Strauss, lieduri de Schubert. Cîntă minunat și aplauzele nu contenesc după interpretarea „Simfoniei neterminate". *Chriticos* îmi zîmbește complice, în timp ce se înclină în fața auditoriului, în tradiția marilor virtuozi ai lui Pleyel! Schimb o privire admirativă cu *Pasquali*, subliniată de o ușoară înclinare a capului.

Mă gîndesc că, în acest răstimp, ultimele noastre tancuri ard „undeva aiurea", acolo unde nu mai există front, că ultimele noastre avioane explodează la sol, că orașele Franței capitulează, unul după altul. Desigur, *Chriticos* gîndește la fel. Așteaptă deja ca Panzer-ele să treacă pe sub Arcul de triumf. Ca bun german, le escortează cu vioara sa. Dar el este austriac.

Acest „impromptu" sfîrșește cu „valsul trist" al lui Sibelius, în ovațiile tuturor.

Chriticos — magia muzicii! — pare să-și fi recăpătat echilibrul și revine la masă cu un mers mai sigur. Ridicăm paharul în cinstea muzicianului. Îl felicităm. E fericit. Își șterge fruntea și golește două cupe. Îmi declară că a făcut zece ani de muzică; e, acesta, „son violon... d'Ingres!"

Începe să se facă tîrziu. *Pasquali* și însoțitorii săi au dispărut.

O ultimă sticlă de șampanie, un ultim toast, *Chriticos* e obosit.

Sărbătoarea s-a terminat, lampioanele s-au stins.

E ora patru. *Chriticos* se simte rău. Îl depun, cu taxiul, în fața hotelului, îl însoțesc pînă la ușa camerei sale și mă retrag. Am brusc impresia că nu va muri de moarte bună și regret... Mi-a devenit simpatic!

■

Evenimentele se precipită. Germanii au trecut rîul Somme. Guvernul se instalează la Tours. La 11 iunie, convoaiele Serviciului nostru părăsesc Parisul, sub ploaia de cenușă provenind de la depozitele de carburanți incendiate, ce ard la centura periferiilor și înnegresc întreg orașul. Afișe semnate de generalul Hering anunță că Parisul e declarat oraș deschis. Incredibil, tocmai acest anunț îi izgonește pe parizieni pe drumurile Franței.

Am căzut de acord cu șeful nostru, comandantul de Villeneuve, ca *Petit* și cu mine să nu facem parte din primul convoi. Avem încă multe de rezolvat la Paris și sîntem preocupați de situația cîtorva agenți aflați încă în misiune. Afacerea „*Chriticos*", oricît ar fi de importantă, nu constituie decît o parte a activității noastre...

Petit întîmpină enorme greutăți pentru a obține o mașină cu care să ne deplasăm în Paris și, apoi, la Tours. În ultima clipă, obținem un ordin de misiune, nedatat.

Găsirea agenţilor noştri în această panică constituie o performanţă. În acest timp, nu-l pot abandona pe *Chriticos*, care aşteaptă încîntat sosirea primilor săi compatrioţi... În faţa neliniştii şi oboselii mele, mă linişteşte:

— Totul se va termina curînd.

Nu ştia cum.

Petit îl vizitează pe Nicky, care-l întîmpină cu bucurie, avînd pînă atunci impresia penibilă că a fost abandonat. Îi dă întîlnire spre seară, promiţîndu-i o hîrtie oficială căci, în acest vacarm indescriptibil al plecărilor deznădăjduite, nu va putea ajunge prea departe. Ceea ce *Petit* nu-i spune e de unde va scoate o asemenea hîrtie.

Îndreptîndu-ne spre „2 bis", care are aspectul unor birouri unde abia s-a săvîrşit o spargere, *Petit* şi cu mine ne întrebăm cum ne vom descurca. În îmbulzeala asta pot să merg liniştit la birou. Nici vorbă să lăsăm o permanenţă sau un ofiţer de servici, ca în alte localuri ministeriale care nu-i interesează pe aceşti domni din Abwehr! După ce am controlat toate birourile, unde n-a mai rămas nici o hîrtie demnă de interes, ne instalăm într-o cameră de la parter. În adăpostul antiaerian din curte, ultimele arhive ce n-au mai putut fi evacuate au fost arse. Într-o valiză de fier, tip cantină-militară, am înghesuit documentele lucrărilor noastre curente, adresele codificate ale agenţilor noştri şi tot ce ne este necesar pentru continuarea activităţii.

Brusc, îmi amintesc că pusesem deoparte, în momentul trierii, ordine de misiune cu „en-tête" al ministrului de război, un model perimat, precum şi o ştampilă de cauciuc cu efigia republicii. Le găsesc şi i le arăt încîntat lui *Petit*. Iată-ne salvaţi. Mă instalez la maşina de scris portabilă şi bat ordine de misiune pentru toţi, indicînd ca loc de destinaţie: Bordeaux, ceea ce este... realist. Pun ştampila, ce diferă puţin de cea de pe propriile noastre ordine de misiune, dar cine va observa?... Şi, ca semnătură sub menţiunea „pentru ministrul de război", scriu fără ezitare, cu o mînă fermă şi fără complexe, *Gilbert*. La război ca la război! Nu e un fals, n-am imitat semnătura nimănui şi nu sîntem oare, *Petit* şi cu mine, ultimii reprezentanţi de la „2 bis"? Colonelul Rivet, patronul nostru, îmi va ierta această crimă de lèse... semnătură.

Două săptămîni mai tîrziu, cînd ne vom întîlni cu titularii ordinelor de misiune *„Gilbert"* şi ne vor fi povestit odiseele lor, pe care le voi confrunta cu propriile noastre dificultăţi, nu-mi voi putea reprima un surîs dezabuzat.

Începînd cu orele 18, ne facem, fiecare, turul de factor poştal. Nicky nu-l mai părăseşte pe *Faurey* de cînd sînt coproprietari la „Badinage". Vor pleca împreună cu maşina lui *Faurey;* prima destinaţie — Tours; adresa — post-restant. O ultimă strîngere de mînă şi, mai departe...

Moressani, prietenul meu Mario, rămîne la Paris. E italian, anticar şi nu se simte ameninţat.

E tîrziu cînd ne terminăm turneul. Toţi agenţii noştri, fără excepţie, sînt în posesia unui preţios ordin de misiune. Ne despărţim cu regret şi emoţie, ne-am îndeplinit datoria de „cloşcă". Toţi puii noştri au acum aripi.

Chriticos rămîne, acum, singurul nostru obiectiv. „Badinage" şi reţeaua *Bachelet* reprezentau o mică parte din programul său. *Petit*, care nu apăruse la faimoasa petrecere, încercase să se informeze despre falsul grec. Era un vînat important... Nici gînd să-l lăsăm să ne scape.

Chriticos... alias *Chriticos*, era şef de post al Abwehr-ului şi agenţii, reţelele sale, omologii lui Nicky şi *Bachelet* îşi continuau activitatea..., o activitate de data aceasta necontrolată de noi.

Panica în Paris era la apogeu. Dintr-un moment într-altul, *Chriticos* putea dispărea sau primi întăriri. *Petit* şi cu mine eram singuri, fără speranţe de alt ajutor. *Pasquali* ne lăsase cale liberă. Am decis să-l arestăm pe ofiţerul german.

La S.T. (Supravegherea Teritoriului), mai rămăsese un embrion de servici. *Petit* şi-a luat misiunea să ia legătura cu el.

Interogatoriul a fost condus de *Petit*. Prudent, pentru a nu lăsa să înţeleagă că ştie de *Bachelet* şi de Nicky.

La 12 iunie, guvernul e la Tours. Centrala de la „2 bis" — la Montrichard şi la La Ferté-Saint-Aubin. *Petit* şi cu mine ne petrecem ultima zi în capitală. Nu ştiam că totul va mai dura încă multă vreme. În înfrîngerea generală, noi obţinusem o victorie, şi aceasta, fără îndoială, ne înşela judecata.

Chriticos este, şi el, transferat la Tours. Bagajele ne sînt gata. Preţioasa valiză de metal — în portbagajul maşinii.

E o zi splendidă, însorită.

Ne îndreptăm către ieşirea spre şoseaua Orléans. Spectacolul exodului a fost descris de nenumărate ori, de peneluri mai calificate decît al meu. Nu voi insista. În această incredibilă învălmăşală, ar fi de prost gust să scoţi din buzunar o hîrtie oficială pentru a încerca să obţii o prioritate oarecare: rezultatul obţinut ar fi, fără îndoială, invers celui sperat.

Încercăm de cîteva ori să o luăm pe şosele secundare, dar n-am fost singurii care ne-am gîndit la asta, iar ca rezultat întîrziem şi mai mult. Pînă la Orléans, care abia a suportat un bombardament aerian, facem peste şapte ore. Traversarea acestui oraş e interminabilă şi se face noapte pînă reuşim să ajungem pe şoseaua spre Tours. Mîncăm pe cîmp şi dormim într-un stabiliment religios.

A doua zi, ajungem la Tours după multe schimbări de itinerar. Tours, sediu al guvernului provizoriu — foarte provizoriu, fiindcă aflăm că trebuie să se mute la Bordeaux — e umplut pînă la refuz. Ministerele, abia instalate, îşi prepară noua mutare. Miniştrii, statele majore ocupă castelele din jurul oraşului şi totul e un du-te-vino neîncetat. Ne întîlnim cu un subofiţer care ne informează că secţia noastră e instalată la Tauxigny, sat situat la cîţiva kilometri de Tours. Ne ducem acolo, unde întîlnim cîteva cunoştinţe. Şcoala serveşte drept cazarmă, birou şi popotă. La masă, fiecare îşi povesteşte călătoria şi comunică ultimele noutăţi. Churchill ar fi la Tours, unde discută cu guvernul francez. Noi aşteptăm ordinele colonelului Rivet pentru a ne îndrepta spre sud.

Şi acum, la treabă. Trebuie să ne îngrijim de situaţia lui *Chriticos* care, în principiu, ar trebui să fie încarcerat la închisoarea din Tours. Am aflat că detaşamente ale Abwehr-ului le urmează pe cele ale Wehrmacht-ului şi se pun pe lucru deîndată ce sînt ocupate oraşele. În special închisorile le reţin atenţia şi cum, în general, administraţia penitenciară, din lipsă de mijloace speciale de transport, nu i-a putut transfera pe prizonieri, trădătorii şi agenţii inamici au putut fi recuperaţi de stăpînii lor.

Ne prezentăm la palatul de justiţie, aflat în plină mutare. Avem şanse să găsim un magistrat căruia îi expunem problema noastră, şi anume transferarea lui *Chriticos* la Bordeaux. A trebuit să ne declinăm calita-

Sentință

La 17 februarie 1984, la Londra, s-a pronunțat prima condamnare în cazul celui mai mare furt din istoria Marii Britanii. Anthony Black, 31 de ani, fost paznic al societății de pază „Brinks-Mat", a fost condamnat la șase ani închisoare pentru faptul că a furnizat, unei bande de hoți informațiile care au permis furtul a 2 870 kg aur, 20 kg platină, 1 000 carate de diamante și 250 000 dolari în cecuri de călătorie. Furtul a avut loc în 1983, în zorii zilei de 26 noiembrie, și, din valorile evaluate la 40 milioane dolari, pînă acum nu a putut fi recuperat nimic. Sentința blîndă a tribunalului britanic este explicată de presa engleză prin faptul că Black și-a mărturisit vina imediat după arestare și a consimțit să colaboreze cu poliția. La „furtul secolului" au participat numai trei persoane.

tea și să-i arătăm ordinele de misiune și cărțile speciale de identitate. Din fericire, e un funcționar inteligent, înțelegător. Deși această afacere nu e de competența lui, ne pune în legătură telefonică cu o autoritate calificată, care ne confirmă că *Chriticos* se află în închisoarea orașului. Dar n-au nici mașină și nici vagon special pentru a evacua colonia penitenciară. Insistăm în zadar. În disperare de cauză, propunem transferarea lui *Chriticos* într-o mașină militară, garda fiind asigurată de jandarmi. Parlamentăm îndelung și depunem eforturi imense pentru a liniști scrupulele juridice. În sfîrșit, perseverența ne este recompensată. Sîntem în posesia unui mandat de eliberare-transfer, în toată regula. Dar nu e totul. Trebuie să mai obținem o mașină militară și o escortă a jandarmeriei.

Ne petrecem ziua în demersuri și deplasări pentru a face rost de acest mijloc de transport. Părem chiar suspecți. Nici un succes. E noapte cînd ne întoarcem la Tauxigny. Mîncăm repede. De data aceasta, se anunță oficial: mîine dimineață, 14 iunie, guvernul părăsește Tours și se va instala la Bordeaux. Cartierul general — la Vichy, Serviciul — la La Courtine.

Reuniți la orele 22 în jurul radioului directoarei școlii, care ne invită să bem o cafea, ascultăm, cu inimile strînse, discursul președintelui Paul Reynaud. O adevărată orație funebră, ce ne alungă și ultimele iluzii, dacă le mai aveam... Calmul și demnitatea lui *Petit*, patriot loren, a cărui familie rătăcește pe șoselele Franței, ascund o mînie glacială. *Petit* m-a precedat în cariera de agent de infiltrare, în care s-a distins cu strălucire.

După discursul lui Reynaud, nemaiașteptînd ordine de la nimeni, *Petit* și-a branșat postul receptor de „agent dublu german", sau mai bine zis antena, de un stîlp de telefon cu firele tăiate. Cheamă fără convingere. De ce acest gest? Reflex de agent. Acest contact nu ne mai putea fi util. Curiozitate, dorință de a ști pînă unde victoria dușmanului își întindea puterea? Poate că, în adîncul sufletului nostru, aveam, fără a o realiza, un alt sentiment. Erau acolo, la capătul acestei antene, departe și aproape, prieteni și dușmani, învingători, și noi dam înapoi, bătuți, dispersați, pierduți... Acest contact era pentru noi ultima privire a ultimului soldat de veghe, obligat să-și abandoneze turnul de pază la apropierea hoardei inamice: ultima privire, fără spaimă, fără grabă, ca pentru a-i număra și recunoaște într-o zi...

Dar ne aud ei? Surpriză, *Petit* obține imediat legătura. Tehnicienii Abwehr-ului sînt la înălțime. Ni-i imaginăm pe toți în alertă, într-o permanentă ascultare, căutînd pe cerul de iunie vocile fidelilor lor. Din punct de vedere profesional, de ce sprijin profită armata germană! Nu e colț al Franței din care să nu plece o informație, o indicație.

Rețeaua *Balzer*, cel puțin, nu va fi dintre acestea. *Petit* e felicitat, încurajat, primește ordine. Ultimele cuvinte, „Heil Hitler", nu suscită nici o ironie. Fiecare își păstrează pentru sine propriile gînduri. *Petit*, cu fața gravă, reduce pentru totdeauna la tăcere antena sa.

Locuim în aceeași cameră. Subiectul de conversație înainte de a adormi — căci trebuie, trebuie să dormim — este *Chriticos*. Ajungem la aceeași concluzie: nu trebuie să-l abandonăm pe prizonierul nostru în mîinile compatrioților săi.

Cum nu sîntem obligați să ne deplasăm cu secția noastră, singura soluție e să-l luăm cu noi, în propria noastră mașină. Pentru a nu exista dificultăți de ultimă oră, ar fi de dorit prezența unui jandarm alături de noi. Există unul în cadrul Serviciului: *Herbelin*. Trebuie să-l găsim.

Fără explicații, ne oprim aici gîndurile; sîntem deciși, cu sau fără jandarmi, să ne recuperăm omul.

Noapte bună și pe mîine.

Reintîlniri

La 14 iunie, orele 9, mă prezint, însoțit de jandarmul *Heberlin*, la închisoarea din Tours. Îi prezint directorului adjunct mandatul de eliberare și transfer.

Acest funcționar nu ne pune bețe-n roate. N-are ordin de la administrația sa, dar personalul e redus și, mai ales, e fericit să-l debarasăm de un important personaj.

Iată-mă, deci, în birourile destul de spațioase, în care cîțiva supraveghetori în uniformă și alții în civil își văd de scrisul lor. Aștept sosirea lui *Chriticos*. Fumez. Jandarmul a rămas pe culoar. Am în minte imaginea serii noastre de la „Badinage", unde am benchetuit cu patronul „meu"... Am o stare greu de definit. N-am căutat această întîlnire, și numai evenimentele mi-au impus acest tête-à-tête...

Monologul meu interior e întrerupt de sosirea lui *Chriticos*, însoțit de un supraveghetor. E îmbrăcat elegant, doar absența cravatei îi compromite ținuta. Un funcționar se ocupă de el pentru diversele formalități: amprente digitale etc. Încă nu m-a observat, stau de vorbă cu un funcționar care-mi maschează prezența.

Și brusc, în timp ce-și șterge degetele pătate de cerneala neagră, mă descoperă. Într-o clipă, a înțeles. Surpriza sa este imensă, fața și-a schimbat culoarea, disperarea i se citește în privire, mîinile îi tremură... Mă privește și dă din cap de sus în jos, întristat, resemnat, învins! Îi susțin privirea, fără infatuare, fără ironie, încercînd inconștient să-l reconfortez cît de cît.

Semnez într-un registru mare. *Heberlin* intră și pune cătușe prizonierului nostru care, docil, se lasă →

condus. În spatele lor, un supraveghetor, cu valiza în mînă.

Maşina noastră e în faţa uşii. *Petit* e în ea, şi iată o nouă încercare pentru *Chriticos*, care-l recunoaşte pe cel care l-a interogat la Paris. Jandarmul se aşază la volan. „Fostul meu patron" e instalat în spate, între mine şi *Petit*. Valiza e în portbagaj.

Demarăm, traversăm oraşul cu greutate şi ieşim pe şoseaua ce duce spre sud. Şi acum, după treizeci de ani de la această scenă, parcă aud primele cuvinte pronunţate de nefericitul nostru companion:

— *Bachelet!... Bachelet!... Bachelet!...* Din ce în ce mai slab... E zdrobit, şi nu-şi crede ochilor. I-am scos cătuşele deîndată ce am ieşit din oraş şi-i ofer o ţigară. Îi spun:

— Mi-am asumat răspunderea să vă iau cu noi. Îmi daţi cuvîntul de onoare că nu veţi încerca să fugiţi?

— Sînteţi ofiţer?

— Da.

— Vi-l dau. De altfel, războiul e pe sfîrşite, victoria armatelor noastre e sigură. De ce mi-aş asuma un risc inutil?

— Asta e o altă treabă, războiul continuă.

— Pot să vă pun cîteva întrebări?

— Dacă vreţi. Oricum, nu sînt obligat să vă răspund.

— *Lahnorff*?

— Agent francez.

— *Moressani*?

— Agent francez.

— Ceilalţi?

— Agenţi francezi.

— „Badinage"?

— Cabaret franco-german, oferit cu amabilitate de către Abwehr.

— Bine jucat. Ca să zic aşa, eu eram şeful unei reţele... franceze.

— Şef? E prea mult spus! Să zicem financiar. Asta e de necontestat.

— Şi vila de la Châtelaillon?

— Închirierea e efectivă, dar mă îndoiesc că vă veţi petrece acolo viitoarea vacanţă.

Acest dialog scurt, rapid, n-a avut un aer dramatic, agresiv. *Chriticos* şi-a revenit după stupoarea produsă de prezenţa mea la închisoare şi după descoperirea capcanei în care intrase. Spectacolul derutant al exodului de pe şosele îi redă încrederea. Nu e, însă, mai puţin umilit. Încearcă, în ciuda supărării, să se arate un jucător corect.

Continuăm să înaintăm încet, într-o debandadă şi un vacarm de nedescris. Convoaiele Serviciului nostru se îndreaptă spre La Courtine, în Creuse. Am obţinut o autonomie completă, pentru ca pasagerul nostru să nu poată identifica pe nimeni şi nici să nu afle unde ne refugiem. Trebuie prevăzut tot ce e mai rău. O evadare e oricînd posibilă, în cazul unui bombardament. Destinaţia noastră — Bordeaux, unde trebuie să-l depunem pe prizonier la închisoarea de la fortul Hâ.

La 15 şi 16 iunie, traversăm Vienne, Haute-Vienne şi Charente. Am părăsit şoseaua şi am luat-o pe drumuri secundare. Aprovizionarea cu benzină ne pune probleme, dar mai avem cîteva bidoane de rezervă. La Tours, am avut inspiraţia să luăm, din raţiile armatei, sardele şi pîine de război. Cu resursele locale, ne asigurăm subzistenţa.

17 iunie. Plecaţi în zori, ne întîlnim, pe la orele 10, cu un subofiţer de la centrala noastră, la volanul unei camionete. Ne pune la curent cu ultimele noutăţi, căci fusesem complet izolaţi după plecarea din Tours. Aflăm cu stupoare că cea mai mare parte a arhivelor Serviciului a fost capturată de nemţi, în gara de la La Charité-sur-Loire. Colegul nostru se duce la Langon. Alţii sînt la Toulouse şi Bazas. Îl rugăm să semnaleze prezenţa noastră, precum şi intenţia de a ajunge la Bordeaux în cursul zilei. Nu ştie dacă la Bordeaux există o permanenţă a Serviciului. Ne face cadou o sticlă de „Saint-Emilion", pentru masa de prînz.

Spre orele 12,30, în timp ce traversăm un mic sat, observăm o mulţime de oameni adunată în faţa unei cafenele pline. Oprim şi întrebăm ce se întîmplă. Mareşalul Pétain, noul şef al guvernului, se adresează ţării, şi-l auzim la radio. O voce gravă, din care pînă la noi ajung doar frînturi. N-am auzit începutul discursului. O tăcere de moarte domneşte deasupra mulţimii. Auzim: „... cu inima strînsă vă spun, azi, că trebuie să încetăm lupta... M-am adresat azi-noapte adversarului... Mijloacele de a pune capăt ostilităţilor... Credinţa lor în destinul patriei..." Feţele sînt grave, nimeni nu încearcă să-şi ascundă emoţia. Femeile plîng, bărbaţii îşi şterg ochii. Se formează grupuri, se comentează discursul. Remarc o mare demnitate în comportarea acestei mulţimi în care se amestecă refugiaţii. Sentimentul dominant nu e uşurarea pe care ar justifica-o perspectiva sfîrşitului încercărilor la care toţi au fost supuşi.

S-a sfîrşit! Ne privim, *Petit* şi cu mine, fără a pronunţa un cuvînt. Nu ştiu dacă, în clipa aceasta, nu se gîndeşte la acelaşi lucru ca mine. Mă gîndesc la drama lui personală, la provincia sa, Lorena, miza acestei rivalităţi franco-germane, această balanţă de victorii şi înfrîngeri din 1870 încoace! Îi cunosc discreţia, delicateţea sentimentelor, patriotismul său şi nu rup această tăcere, mai elocventă decît toate mărturisirile de prietenie.

Ne reluăm drumul. *Chriticos* rămăsese în maşină cu jandarmul *Heberlin*. A înţeles, din atitudinea oamenilor, că e vorba de o veste proastă pentru noi şi, deci, de una bună pentru el... Confirmarea pe care i-o dăm lui *Heberlin*, care ne întrebase dacă guvernul francez a cerut armistiţiul, nu declanşează la *Chriticos* nici o reacţie aparentă de bucurie. Îşi reprimă exteriorizarea sentimentelor care, în împrejurările prezente, ar fi deplasate.

Mai întîi timid, apoi mai sigur pe sine, *Chriticos* începe o conversaţie, întîrziată de atitudinea noastră îngheţată.

— Domnule *Bachelet*, e sfîrşitul războiului.

— Nu, nu încă.

— Dar Mareşalul...

— ...cere condiţiile unui armistiţiu, totul va depinde de pretenţiile germane...

— Dar sînteţi învinşi, priviţi ce se petrece pe şosele! Armata franceză nu mai există şi englezii v-au abandonat.

— Uitaţi că avem un imperiu, o flotă, una din cele mai moderne din lume. Putem, dacă vom fi obligaţi, să continuăm lupta în Africa de Nord şi în colonii...

— Gîndiţi-vă. Marea Britanie, care e realistă, va încheia o pace de compromis pe spinarea voastră.

— Sigur n-o va face atîta timp cît va fi condusă de Churchill...

— Führerul nostru are proiecte grandioase pentru o mare Europă. Mareşalul Pétain e respectat de germani. Franţa, debarasată de plutocraţi, îşi va avea locul său în acest ansamblu.

Şi continuă tot aşa. Mă întristează faptul că toate astea sînt spuse de un ofiţer.

— Nu cred că Franţa e gata să adere la un regim nazist care îi repugnă...

— Toate astea sînt opera propagandei anglo-saxone. Cancelarul Hitler doreşte reconcilierea Germaniei cu Franţa...

— Da, ca vasală şi despuiată de provinciile ei din est şi, probabil, de colonii...

— Alsacienii şi lorenii sînt, indiscutabil, germani...

Pînă aici, *Petit* a rămas de gheaţă. Dar această ultimă frază l-a scos din mutismul său şi-l abordează, minios, pe adeptul marii Europe. Vorbeşte în germană, pe care, din păcate, n-o înţeleg...

Dar e suficient să-i priveşti pentru a constata că dialogul nu mai e academic...

Pentru a stopa acest tête-à-tête ce ameninţă să degenereze, mă adresez lui *Chriticos:*

— Calm, domnule *Chriticos*. Am impresia că vă consideraţi deja învingător. Reveniţi pe pămînt. Lăsaţi o clipă înălţimile strategiei dumneavoastră şi marile visuri. Pierdut printre nori, aţi uitat de propria dumneavoastră situaţie, ce nu-mi pare totuşi prea strălucită.

— De ce? Eram adversari, vom deveni prieteni. În condiţii de armistiţiu, Germania va cere restituirea tuturor prizonierilor de război germani...

— Uitaţi un amănunt, acela că nu sînteţi prizonier de război.

— Cum?

— Evident. Sînteţi ofiţer german?

— Fireşte.

— Aparţineţi de Abwehr?

— Mi-ar veni greu s-o neg.

— Recunoaşteţi că aţi venit în Franţa sub identitate greacă pentru o misiune de spionaj?

— Dacă vreţi, dar asta e deja de domeniul trecutului.

— Deloc, şi prezenţa dumneavoastră aici dovedeşte că e o chestiune de actualitate. Presupun că Codul penal german nu e mai puţin riguros decît cel francez. Crimă de spionaj în timp de război. Cunoaşteţi tariful?

— Dar sfîrşitul războiului antrenează încetarea urmăririlor judiciare pentru supuşii ţărilor învingătoare.

— Deloc. Crima, căci este o crimă şi nu un delict, a fost comisă înaintea cererii de armistiţiu şi este pasibilă de legile franceze...

Atitudinea dezinvoltă de pînă acum a lui *Chriticos* s-a schimbat. Faţa i-a devenit palidă şi optimismul i-a dispărut. Mă întreabă:

— Ce aveţi de gînd cu mine?

— Să vă dau pe mîna poliţiei din ţara mea. Fără îndoială că veţi ajunge în faţa Curţii marţiale. Asta s-ar fi şi întîmplat, dacă n-am fi fost obligaţi să părăsim mai devreme capitala şi dacă oprirea noastră la Tours ar fi fost mai puţin scurtă.

O tăcere de plumb s-a aşternut după acest dialog pasionat.

Iată-ne, în sfîrşit, ajunşi la Bordeaux, unde un important servici de ordine, datorat prezenţei în oraş a guvernului, degajă străzile şi bulevardele pe care se află instituţiile oficiale şi hotelurile rechiziţionate. Pentru prima oară de la plecarea noastră, ordinul de misiune — cel adevărat — ne este de folos.

Trebuie să ne debarasăm cît mai curînd de incomodul nostru personaj. La fortul Hâ, prezint hîrtiile de la închisoarea din Tours, ordinul de transfer. Funcţionarul se miră de durata călătoriei — nu pare să fie la curent cu situaţia de pe şoselele Franţei! —, dar totul se aranjează şi *Chriticos*, condus, cu cătuşele la mîini, de jandarm, e încredinţat administraţiei penitenciare.

Înainte de a coborî din maşină, prizonierul nostru ne-a întins mîna. Nu i-am refuzat-o. Şi-a făcut meseria, aşa cum noi o facem pe-a noastră. Acelaşi ghinion l-ar fi putut avea şi *Petit* în cursul periculoasei sale cariere, şi chiar eu însumi, dacă invazia n-ar fi întrerupt rolul meu de contact al Abwehr-ului.

Ieşind de la închisoare, *Gilbert* **şi** *Petit* **se întîlnesc cu un camarad, care-i pune la curent cu ultimele evenimente. Află că secţia lor este la Pessac. Îl roagă să anunţe superiorii că misiunea lor s-a încheiat. Mareşalul Pétain s-ar afla, cu membrii guvernului, la sediul prefecturii. Circulă zvonuri contradictorii: guvernul ar fi divizat, unii ar vrea să continue lupta în Africa de Nord, un membru al guvernului englez ar fi la Bordeaux, etc... Cei doi pleacă la Pessac, situat la cîţiva kilometri de oraş, unde îl întîlnesc pe comandantul** *de Parcy*, **căruia îi raportează evenimentele ultimelor patru zile. Insistă să se ia măsuri urgente pentru aducerea lui** *Chriticos* **în faţa justiţiei militare.** *Parcy* **le mărturiseşte că n-are nici o putere în acest sens. Le dă mînă liberă să ducă la bun sfîrşit întreaga afacere, cum cred ei că e mai bine.**

A doua zi, la prima oră, începem demersurile. Înţelegem curînd că nu mai există nici o autoritate reală şi nimeni nu vrea să-şi asume vreo responsabilitate. Justiţia militară e de negăsit, dispersată peste tot. Comisarul guvernului e absent, birourile n-au fost încă amenajate. Justiţia regională nu e competentă, nu are un dosar constituit etc. Pe scurt, trebuie să abandonăm sau să înfruntăm regulamentele.

Petit pare resemnat.

În ce mă priveşte, am hotărît să acţionez, oricare ar fi obstacolele. Fac o ultimă intervenţie pe lîngă un organism militar ataşat administraţiei penitenciare. Cu greu, şi abuzînd puţin de credulitatea interlocutorului, obţin un ordin de transfer al lui *Chriticos* de la Bordeaux la Bayonne, lăsîndu-l să creadă că e vorba de o escală pentru Maroc. Sînt în posesia unui preţios document ce-mi va permite să-l scot din închisoare pe prizonier. Îl voi sustrage astfel eliberării sale de către armata germană, cu condiţia să nu pierd timpul. *Chriticos* ştie, într-adevăr, prea multe lucruri, dar nimic nu e hotărît în privinţa sorţii sale.

A doua zi este 18 iunie, care va deveni o dată memorabilă. O vom afla mai tîrziu. Trebuie să mărturisesc că nimeni, aici şi în anturajul nostru, n-a auzit apelul generalului de Gaulle.

În localul unei şcoli ne punem pe treabă. În aşteptarea semnării armistiţiului şi a ocupării parţiale sau totale a ţării — nu ştim nimic în acest sens — trebuie să asigurăm securitatea agenţilor compromişi sau căutaţi. Paşapoarte albe ne stau la dispoziţie pentru a-i evacua spre Africa de Nord. Eliberarea vizelor e asigurată.

În cazul în care condiţiile impuse de adversar sînt inacceptabile, guvernul ar putea pleca spre Africa de Nord pentru a continua lupta cu ajutorul Marii Britanii şi sprijinul flotei franceze. Se vorbeşte de o repliere la Perpignan. Dar confuzia e totală, se exercită presiuni, se formează clanuri. Parlamentarii ce o doresc sînt autorizaţi oficial să plece în Maroc. Un vapor, „Massilia", le-a fost pus la dispoziţie de amiralul Darlan. Laval îşi foloseşte autoritatea pentru ca, orice s-ar întîmpla, guvernul să rămînă în Franţa. Mareşalul a afirmat că vrea să împartă soarta tuturor francezilor.

În ce ne priveşte, sîntem nişte umili executanţi. În Franţa sau aiurea, patriotismul nostru va avea, oricum, ocazia de a se manifesta.

După capturarea arhivelor noastre la Charité-sur-Loire, am primit ordin să distrugem tot ceea ce nu este absolut indispensabil şi să nu păstrăm nici un nume propriu, nici chiar provizoriu.

După amiază, avem bucuria de a-l găsi pe *Faurey* şi Nicky. De-abia acum descoperă Nicky cine este *Bachelet*. Spre deosebire de *Chriticos*, el n-are motive de →

resentimente, ci, dimpotrivă, o încredere şi mai mare în serviciile franceze...

...Le propun fie să plece în Africa de Nord, fie să rămînă în Franţa sub o identitate falsă. Se decid rapid. Preferă să plece. *Faurey* are un paşaport în regulă. N-are nici un motiv să-şi schimbe identitatea, deoarece va ajunge tot în teritoriu francez. E suficient să-i dăm o viză de ieşire.

În schimb, Nicky este compromis. Dacă *Chriticos* e eliberat de nemţi, are motive suficiente să pună o distanţă cît mai mare între el şi Abwehr. Paşaportul său fals e de neutilizat. Într-un minut, îl botez: din *Nicolas Lahnorff* devine imediat *Noémi Lauher*, alsacian, născut în apropiere de Strasbourg. Accentul său va surprinde mai puţin. Cinci minute, şi falsificatorul are un paşaport autentic, cu ştampilele şi semnăturile de rigoare.

Acţionez repede, presat de evenimente, căci un cargo e gata să plece din Bayonne, şi asta e poate ultima şansă pentru cei doi complici. Alegerea numelui nu e genială, dar n-avem timp.

Le dau o scrisoare de recomandare pentru un camarad din Casablanca de la postul local. Ne despărţim cu emoţie, dar sper să-i revăd curînd, deoarece o parte din familia mea locuieşte de mulţi ani în Maroc.

Restul zilei îl petrecem verificînd, piesă cu piesă, conţinutul valizei metalice. Nu păstrăm decît nume şi adrese codificate. Avem cîteva paşapoarte şi cărţi de identitate de rezervă, precum şi cîteva ştampile oficiale aduse de la Paris.

Odată cu căderea nopţii, un ultim autodafé împrăştie, în fluturi negri învolburaţi, vestigiile unei activităţi ce a devenit deja trecut...

Sfîrşitul

Problema noastră numărul unu: *Chriticos*.

După numeroase demersuri infructuoase pe lîngă autorităţile militare şi judiciare, realizăm inutilitatea eforturilor noastre de a-l aduce pe *Chriticos* în faţa justiţiei. Ne rămîne, credem, posibilitatea de a-l transfera la închisoarea din Bayonne, cu speranţa problematică a unei evacuări spre Maroc. Dar chiar şi în acest caz, e aproape sigur că *Chriticos* va fi obiectul unei cereri de extrădare din partea compatrioţilor săi.

O cerere de armistiţiu e în curs: Administraţia e paralizată. Fugă de responsabilitate la toate eşaloanele. Fiecare trimite mingea în terenul celuilalt... Trei ministere ar trebui să-şi spună cuvîntul: cel de Război, cel al Justiţiei şi cel al Marinei comerciale.

În aceste împrejurări, *Gilbert* face o ultimă tentativă. Ia, mai întîi, legătura cu un funcţionar de la închisoarea din Bordeaux, de la care obţine promisiunea că va accepta transferul lui *Chriticos* la Bayonne.

La începutul după-amiezii, raportez şefului, comandantul *de Parcy*, despre demersurile din cursul dimineţii şi-i propun planul pe care l-am conceput. Îmi dă acordul fără entuziasm şi mă autorizează să cer concursul celor care-mi sînt indispensabili.

Îi contactez pe căpitanul *Simeon* şi pe locotenentul *Richepin*. Au aflat cîte ceva despre „Badinage". Le explic fără reticenţe ce aştept de la ei. După ce află că patronul e de acord, acceptă.

Ne petrecem o mare parte a după amiezii plimbîndu-ne cu maşina prin cîmpia girondină.

La orele 14, oprim în faţa fortului Hâ. Îi las pe cei doi camarazi şi pe jandarm să mă aştepte, şi mă prezint singur.

Formalităţi administrative, fişă de identitate, ordin de misiune. Îl întîlnesc pe funcţionarul cu care luasem contact în ajun. Între timp, raportase despre vizita mea şi, dată fiind evoluţia situaţiei, nu mai are obiecţii.

...*Chriticos* apare, cu cătuşe la mîini, între doi supraveghetori. Jandarmul îl însoţeşte la maşină, unde ia loc în spate. Zărindu-mă, îmi zîmbeşte. Evident, n-are aceeaşi reacţie ca la Tours. Stă între mine şi *Richepin*. Căpitanul *Simeon* stă în faţă, lîngă jandarmul care e la volan. Îi scot cătuşele şi-mi mulţumeşte. Priveşte spre camarazii mei, aşteptînd, desigur, să fac prezentările.

Traversăm oraşul plin de animaţie. Înainte de a-l părăsi, îl lăsăm pe şofer, a cărui misiune s-a încheiat. *Simeon* trece la volan.

Chriticos e decontractat. „Telefonul fără fir" a funcţionat, şi e probabil la curent cu situaţia. Ştie că vor începe negocierile de armistiţiu. Îmi cere o ţigară.

— Deci, domnule *Bachelet*, s-a sfîrşit?

— Nu încă.

— Mi-e foame, n-am mîncat aproape nimic de două zile...

— Aţi făcut greva foamei?

— Nu, dar gamelele voastre sînt detestabile, iar pîinea nu se poate mînca! Unde mergem?

— La închisoarea din Bayonne.

— De ce?

— Pentru a vă îndepărta cît mai mult de compatrioţii dumneavoastră, care vor ocupa probabil Bordeaux-ul.

Chriticos e surprins. Pentru el, războiul s-a sfîrşit şi nu înţelege sau nu vrea să înţeleagă că eliberarea sa e pusă în cauză.

Nu ştiu încă, dar în cîteva luni, în jumătate din Europa invadată de nazism, moartea va fi, în fiecare cămin, mai prezentă decît pîinea. Moartea nu va mai conta, va deveni o obişnuinţă. După cinci ani, îi va fi uzat şi pe cei vii, care vor rămîne marcaţi pentru totdeauna.

Noi, cei din Servicii, n-am trăit acele zile şi nopţi în care, de la 10 mai încoace, cîteva unităţi de ariergardă au lăsat sub soarele de vară peste o sută de mii de morţi, striviţi de tancuri, bombardaţi de Stukas-urile în picaj, călcaţi în picioare de infanterie. N-am cunoscut oroarea şi n-am simţit sîngele. Lupta noastră a fost dusă prin subtilităţi, cu fineţe, plină de pericole incerte, deloc sesizabile, un fel de joc periculos, în care emoţia nu e la fel cu aceea a sufletului smuls din trup de dezlănţuirea cataclismelor, de urletele obuzelor, de sfîşierea mitralierelor. N-am simţit frica animalică în măruntaie sau furia disperată ce te obligă să ucizi.

Iată raţiunea, raţiunea rece ce ne conduce în această zi. Sîntem precum medicii în faţa unui caz, precum chirurgul obligat să taie un picior pentru a salva bolnavul. Bolnavul nostru, Serviciul, tot ce-a mai rămas din el: reţelele, agenţii, viitorul nostru fără speranţă.

Evit să-l privesc pe *Chriticos*. Îi spun în continuare „*Chriticos*", căci ştiu că, atunci cînd îi voi spune pe numele său cel adevărat, cînd îl voi numi, aceasta va fi sinonim cu sentinţa sa la moarte.

Ne aflăm, oare, în circumstanţe excepţionale, care să ne permită să decidem?

Privirea lui *Simeon* o întîlneşte pe a mea. Putem să-l conducem pe ofiţerul german la Biarritz, să-l predăm justiţiei? Mîine va fi liber... Vom fi şi noi, desigur... şi eliberaţi de o povară...

Dar ce va face *Chriticos*?... Se va arunca asupra documentelor abandonate şi prădate în acest moment de Abwehr. Va căuta, va găsi. Chiar dacă nu e animat

Generalul de Gaulle lansează, de la Londra, celebrul apel: „Ultimul cuvînt a fost spus? Speranța trebuie să dispară? Înfrîngerea este definitivă? Nu... Căci Franța nu e singură. Orice s-ar întîmpla, flacăra rezistenței franceze nu trebuie să se stingă și nu se va stinge"

de ură, datoria îl va obliga să caute, să urmărească, să distrugă.

„Chiar dacă nu e animat de ură"... Caut în mine însumi... Nu, nu e vorba de ură.

— Pe șoseaua Bayonne, spun cu o voce ce nu mi-o recunosc, vom face un ocol... Îmi amintesc că, anul trecut, am mîncat la un han. Dacă e încă deschis, vă puteți reface puțin...

Nu-mi spusese că-i e foame?

Îmi mulțumește și continuă să privească prin geamul mașinii.

Richepin îi oferă o țigară, pe care o acceptă. După acest gest, încearcă să reia conversația pe care noi o evităm. Devine preocupat și nu reușește să-și stăpînească neliniștea. Nu facem nimic pentru a-l liniști.

Șoseaua e plină de mașini, de pietoni încărcați cu saci, femei și bărbați pe bicicletă, copii pierduți... Armata germană îi împinge din nord, în curgerea invaziei ei, ca apa, ca lava... Armata germană va fi, poate mîine, în Pirinei.

— Nu, războiul nu s-a sfîrșit.

Am vorbit cu voce tare? Nu mai știu. *Chriticos* mă privește cu curiozitate, lung...

Ce-i exprimă fața mea?

După o oră de mers, părăsim șoseaua națională. Reperasem itinerarul în ajun, circulasem toată după amiaza... O luăm pe un drum ce trece prin pădure... În locul prevăzut, ne oprim... E un luminiș mic, o potecă se înfundă în pădure. Deschidem portierele.

— Vreți să vedeți dacă hanul e deschis? — le spun camarazilor mei.

Totul s-a terminat. Nu ne vom răzgîndi, nu vom renunța. De ce această comedie? Cred că voiam să fiu singur cu *Chriticos*... Eu eram responsabilul, eu trebuia să rămîn pînă la capăt. *Richepin* și *Simeon* au dispărut în pădure. Rămîn singur cu *Chriticos*. Sînt gata. Tăcem. A coborît și rămîne indecis în fața mașinii. Minutele sînt interminabile. Pete de lumină trec printre frunze și se așază pe iarbă. Doi porumbei bat grăbiți din aripi cînd ne văd și dispar printre copaci. Cîteva păsărele ciripesc și se ceartă. Zgomotul convoaielor de pe șosea ajunge, în surdină, pînă la noi.

Mi-e sete.

Zăresc siluetele celor doi, care revin, și eu încă n-am spus nimic. Iată clipa, trebuie să vorbesc... Curajul, uneori, înseamnă să-l ai mai mult pentru celălalt.

Scriu aceste rînduri la exact treizeci de ani de la acel moment... Executarea șefului de post al Abwehr-ului era sau nu indispensabilă? Un caz de conștiință, indiferent de decizia luată... Știu. Printre camarazii mei există, poate, unii care au sufletul și mai chinuit... După treizeci de ani, timpul estompează, aduce umbra, dar nu și uitarea.

În timp ce *Richepin* și *Simeon* se apropie, ezit într-un ultim calcul. *Chriticos* fusese, la Paris și la Tours, obiectul multor interogatorii și confruntări. Necesitățile, determinate de lipsa la Tours a mijloacelor de transport speciale, îl făcuseră să ne descopere slăbiciunea și, în parte, ce era fictiv în rețeaua noastră. Retrospectiv, ca specialist, ar fi putut reconstitui scenariul, descoperind de ce unii dintre agenții săi trimiși în misiune în Franța cu falsele pașapoarte de la Genova fuseseră arestați. În afară de *Faurey*[1], *Moressani*, *Sydney*, Nicky și de mine însumi, a luat cunoștință, în garsoniera mea de pe rue de Berne, cu o listă de agenți potențiali, care existau în realitate și ar fi fost susceptibili să joace un rol în cazul în care m-ar fi obligat să i-i prezint. Libertatea, poate viața, a douăzeci de francezi era în joc.

Totuși, dacă încetau luptele... dacă *Chriticos* își păstra în ochii noștri calitatea de prizonier de război?

Ce-ar face acest ofițer din Abwehr în locul meu? Îl privesc drept în ochi... Și deodată, fără să-mi dau seama, rostesc verdictul:

— Comandant Müller, ați fost judecat pentru spionaj, recunoscut vinovat și condamnat la moarte.

Gata... Mă simt eliberat de o mare greutate, în timp ce inima-mi bate dureros în piept.

Tresare, ochii i se măresc. Schițează un gest de apărare. Am pistolul în mînă. Nu un gest teatral, nu o mișcare rapidă de specialist... Mîna era în buzunar, am scos-o instinctiv, și asta fiindcă era momentul.

Richepin și *Simeon* sînt aici, aproape. *Chriticos* e palid, livid, mîinile îi tremură ușor.

— Imposibil, murmură el, fără a-i veni să creadă. Războiul s-a sfîrșit, armistițiul solicitat... N-aveți dreptul... N-am fost judecat de un tribunal oficial.

Fără îndoială, oricare dintre noi ar fi avut, într-un asemenea caz, asemenea argumente.

— Împrejurările nu permit să reunim acest tribunal, știți asta.

— E un asasinat!

Îmi scuipă aceste cuvinte în obraz, ca o înjurătură. Nu mă voi lăsa atins.

Ne aflăm la punctul de neîntoarcere.

— Nu! Negați că sînteți ofițer al Abwehr-ului?

— Evident nu.

— Venit în Franța să inspecteze o rețea de spionaj?

— Recunosc.

— Sub identitate falsă și în vreme de război? Orice tribunal v-ar condamna la moarte... Intenția noastră a fost tot timpul de a vă deferi justiției... Am fost împiedicați.

— Dacă am fi vrut să vă asasinăm, așa cum spuneți, adaugă *Simeon*, nu ne-am fi asumat riscul de a vă transporta, în propria noastră mașină, de la Tours la Bordeaux...

[1] *Faurey va fi deportat mai tîrziu*

— Nu respectaţi legile războiului.

— În alte împrejurări, v-aş fi amintit invadarea ţărilor neutre fără declaraţie prealabilă, bombardarea sălbatică a oraşelor ca Amsterdam, de pildă... Şoselele mitraliate, civilii ucişi fără scuze...

— Sînt lucruri ce nu mă privesc.

Müller s-a dat un pas înapoi şi priveşte peste umăr.

Timpul trece. Mă decid.

— Domnule, nu mă mai adresez lui *Chriticos*, fals cetăţean grec, ci comandantului Müller din Abwehr. *Nachrichtendienst ist Herrendienst*[13], scutiţi-ne de măsuri ce ne repugnă.

Am lovit bine. Orgoliul său e mai presus de orice. Acceptă. Cu demnitate, îmi cere portofelul şi ceea ce i-a fost confiscat. Cu o mînă sigură scrie o adresă pe carnet. Îmi cere să trimit soţiei sale, dacă împrejurările mi-o vor permite, ceasul său de mînă, ochelarii — da, ochelarii — şi un medalion religios, pe care mi le înmînează, şi să-i spun că a murit în timpul misiunii şi în ce fel.

Am şi acum în memorie faţa sa gravă, lividă, de o tristeţe fără margini... Sînt tulburat, trebuie să mă grăbesc.

Intrăm cu toţii în adîncul pădurii, două sute de metri de mers încet, în tăcere. Insist ca Müller să mă lase să-i leg ochii. Refuză ferm.

— Un moment, spune.

Îngenunchează, buzele i se mişcă pentru cîteva clipe. Nu caută să cîştige timp.

— Mai aveţi vreo dorinţă, comandant Müller? îl întreb, cu vocea gîtuită.

Simeon strînge pumnii şi pare să strige „să sfîrşim odată... dumnezeule!"

— Da... spune el, să vă strîng mîna... Mulţumesc că mă omorîţi în faţă.

Se sprijină cu spatele de un copac. Sîntem foarte aproape de el, eu pe umăr cu puşca jandarmului, *Simeon* şi *Richepin* ochind cu pistoalele.

Trebuie să fi auzit comanda mea, deşi abia am murmurat-o.

Repede, smulgem de pe hainele sale etichete şi tot ce ar permite identificarea sa. Un mormînt prea puţin adînc, săpat repede. Învelim corpul cu o pînză de cort, tasăm pămîntul, punem peste el muşuroaiele tăiate. N-a mai rămas nici o urmă, doar iarba strivită.

Ne urcăm în maşină, pentru încă patru ani de război secret, de violenţe şi crime, de remuşcări... În străfundurile inimilor noastre, există întotdeauna, pentru noi, oamenii fără uniformă, o Hiroshima...

Prezentare, traducere şi adaptare
Rodica Dumitrescu

[13] *Nachrichtendienst ist Herrendienst* – „Serviciul de informaţii e un servici pentru seniori" – Această deviză, atribuită amiralului Canaris, şeful serviciilor germane de informaţii, a fost adoptată şi de S.R. francez. Ea figura şi pe culoarele imobilului de pe Avenue de Tourneville, 2 bis.

TCCO+1

Sperietori de păsări

Dacă un pasager curios va privi prin hubloul avionului, la decolare sau la aterizare, pe aeroportul din Leeds, el va observa cu surprindere figura unui om care aleargă de-a lungul pistei, dînd agitat din mîini.

Dacă acelaşi pasager va ajunge pe aeroportul din Bradford, privind prin hublou, el va putea vedea un om executînd aceleaşi mişcări ca şi cel din Leeds.

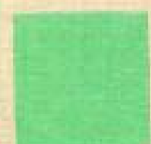
Şi, în sfîrşit, dacă acelaşi pasager va adresa personalului unuia dintre cele două aeroporturi întrebarea dacă nu cumva un nebun a scăpat din cămaşa de forţă şi aleargă lîngă pista de aterizare, i se va răspunde că este vorba de oameni angajaţi special pentru a speria păsările, care pot constitui un pericol real la decolarea sau aterizarea avioanelor. Probabil că administraţiile celor două aeroporturi engleze, învăţînd din experienţa altora, preferă oamenii sistemelor electronice de speriat ciorile...

CONCERT. *Faimosul tenor Luciano Pavarotti a fost răsplătit, în martie a.c., la New York, cu medalia „Cabrini Medical Center Humanitarian". Celor prezenţi li s-a oferit un „concert-surpriză": Pavarotti cîntînd împreună cu o enormă păpuşă care îi semăna perfect.*

O escală, pe litoralul Mării Nordului, a păsărilor călătoare. O clipă din lunga cale a migraţiei străbătută la începutul fiecărei primăveri, surprinsă de un obiectiv „sensibil" al aparatului de fotografiat...

Ororile sectelor - afaceri cu credulitatea și teama de viitor

„Restaurant Bhagwan". În spatele elucubrațiilor spirituale, afaceri foarte materiale

Tineri adepți la Poona, în cursul ritualurilor de îndobitocire

„Porțile templului meu sînt larg deschise. Asta se întîmplă doar o dată la o mie de ani. De aceea vă chem: intrați!" Omul care lansează această chemare, menită să-i atragă în cursă pe naivi, în special pe tineri, nu este altul decît Rajneesh Chandra Mohan, unul dintre cei mai controversați conducători de secte din ultimii ani. În urmă cu aproape un deceniu el „a descoperit" peste noapte că are o chemare mai înaltă. Astfel, fostul profesor de filozofie — care nu se remarcase pînă atunci în profesia sa și părea destinat unei inevitabile ratări, destul de familiarizat cu tehnicile de hipnoză în masă și de un verbalism destul de atrăgător — și-a pus în cui straiele sărăcăcioase și, peste noapte, s-a proclamat „iluminat"; și, apoi, „Bhagwan" (adică „Divinul").

Prospectarea pieței

Mai întîi, Rajneesh a căutat o breșă pe piața înțesată a misticilor și așa-numiților „guru" de cele mai diverse orientări. În cursul discuțiilor cu grupurile de „hippy" și alți tineri mai mult sau mai puțin dezamăgiți, ce soseau, anual, în valuri, din S.U.A. și Europa occidentală, ca turiști în India, el și-a dat seama că aceștia, datorită lipsei de posibilități de realizare umană în societatea în care trăiau, ar fi dorit să le fie oferită șansa de a-și redobîndi „ființa cea adevărată" și de a începe „un nou mod de viață autentic". Și „Divinul" n-a stat mult pe gînduri. El s-a grăbit să anunțe că are misiunea edificării unui adevărat rai pe pămînt pentru nemulțumiți și dezamăgiți, pentru cei în căutare de mîngîiere și ajutor, pentru cei sătui și scîrbiți de o viață ale cărei valori supreme le erau străine, pentru cei ce doreau să cunoască revelarea divinității, pentru marginalizații imperiului capitalului. Proiectul său promitea să aducă mari beneficii.

În stilul unui manager versat, „iluminatul" s-a pus pe treabă și, în curînd, cu dolarii tinerilor pe care a reușit să-i atragă și cu donațiile simpatizanților induși în eroare, reușește să-și construiască, în Coregaon Park, în Poona (oraș universitar din apropiere de Bombay), un cartier general pe care-l numește „Ashram". Treptat, întreprinderea ia amploare, este construită o imensă hală de rugăciuni, cu o capacitate de 2.000 de persoane, clădiri destinate locuințelor și administrației, cu studiou de radio și serviciu de informații, ateliere de producție de cele mai diverse genuri. Nu a întîrziat să apară și o „fundație Rajneesh".

Cel ce se autointitulase „mare preot" știa că, doar prin încrederea oarbă a adepților, misiunea sa de „mijlocitor al transmiterii înaltelor energii spirituale" putea să fie încununată de atît de doritul succes financiar. De aceea, marele șarlatan și-a adus cu abilitate adepții într-o stare de docilitate animalică. În fața tinerilor — ce purtau haine portocalii și un medalion cu imaginea sa, prins de un colier din mărgele de lemn de trandafir —, Bhagwan predica, în fiecare dimineață, tot felul de bazaconii pe care le prezenta drept esența înțelepciunii. Nu avea nici o importanță că jumătate din auditoriu nu putea să priceapă „înaltul său mesaj" rostit în engleză sau în hindi. „Divinul" susținea că esențialul era transmis auditoriului doar prin „vibrația gîndirii". Faptul că versatul escroc amesteca, printre inepțiile sale metafizice, și o serie de idei de împrumut care veneau în întîmpinarea dorinței de compasiune

și de orientare a celor ce-l ascultau, nu a făcut decît să sporească eficiența afacerii sale...

Între ritual și exploatare

Însă principala sa metodă consta în menținerea într-o continuă activitate a adepților de la „Ashram", care ajunseseră, la un moment dat, la cifra de 4 000 de persoane. Încă de la ora 6 dimineața începea „masajul sufletelor". Împărțirea timpului „sannyasins"-ilor (cum se numesc adepții săi) era deosebit de riguroasă. După meditația de dimineață, urmau lecturi și incantații religioase, apoi inițierea noilor discipoli și, în sfîrșit, „dinamica", un fel de ședință de isterie colectivă, ce pleca de la indicația gurului Bhagwan că „nimic nu este mai bun pentru caracter decît o criză de furie dimineața". Îmbrăcați sumar, aceștia urlau, tremurau se rostogoleau pe jos. Era, însă, o isterie programată în cinci faze, — patru dintre ele discipolii practicîndu-le cu ochii închiși sau legați la ochi cu mici eșarfe roșii, pe care guru le punea în vînzare la tarabele din Ashram. Delirul colectiv era continuat cu sărituri în aer, însoțite de urletele „ha" și „hau". O lovitură de gong îi anunța că trebuie să rămînă nemișcați, timp de 15 minute, în poziția în care se găsea fiecare. În sfîrșit, un semnal muzical era începutul fazei în care participanții rîd, dansează, se îmbrățișează. Dar, ritualul era continuat zilnic, prin multe ore de muncă; căci, discursurile și trîndăveala nu aduc profituri. Rajneesh își mîna „oile sale", din templul ce și l-a ridicat sieși, să lucreze din greu, de dimineața pînă seara, ca tîmplari, servitori, grădinari, zidari, brutari și în diferite alte meserii, să producă articole de artizanat, covoare, podoabe, instrumente muzicale, jucării etc.

După cum se vede, rețeta „iluminatului" nu era prea complicată: transformarea tinerilor săi adepți în adevărați roboți, ce nu aveau altă menire decît să acționeze din zorii zilei și pînă în noapte pentru sporirea bogățiior lui. Teza de bază a „învățăturii" lui slujea perfect acestui scop: „Renunță la rațiune, ea nu îți creează decît probleme!". Evident, problemele cele mai mari pe care le punea „Divinului" Rajneesh constau tocmai în rațiunea sănătoasă — pentru că elucubrațiile sale nu puteau fi acceptate decît de oameni lipsiți de gîndire și voință. Pentru a-i aduce pe adepți într-o asemenea stare, Bhagwan Shree Rajneesh folosea metode sofisticate, de la dans și cîntec în grup, pînă la repetarea în neștire a unor formule, care nu însemnau nimic, și exerciții de epuizare fizică. El pretindea, în fața tinerilor occidentali veniți după o iluzorie mîntuire, că-i va elibera de complexe și de nevroze. „În realitate — arăta publicația «Wochenpost» —, el îi ușura, înainte de toate, de bani". Însă, cele mai multe foduri proveneau din vînzarea de cravate-Bhagwan, fotografii-Bhagwan, săpunuri-Bhagwan și tot felul de suvenire-Bhagwan, care erau confecționate de tinerii sannyasins prin muncă; desigur, o muncă pentru care nu primeau nici o plată, în atelierele de la Ashram. Încă de pe atunci, de tranzacțiile comerciale și financiare, ce luau o tot mai mare amploare, se ocupa o tînără indiană ce găsise, și ea, o „soluție" la fel de rentabilă, ca și cea a prietenului din copilărie, Shree Rajneesh, devenind soția unui american bogat și nu tocmai tînăr, pe nume Silverman.

Exploatarea temerilor în fața vieții

Ashramul (mînăstirea) de la Poona devenise, în închipuirea multor tineri occidentali, un loc sinonim cu paradisul: dezamăgiți de existența ce li se oferea în societatea de consum, de lipsa oricăror perspective într-o societate în criză, veneau aici în speranța de a se lecui de frustrări, angoase și alienare, cu iluzia intens întreținută de publicitatea pe care „managerii" sectei o făceau — a unei alte vieți și a regăsirii propriei identități. Însă ce se ascundea dincolo de formulele frumoase despre „viața fericită" și „iubirea divină"? Revista „Der Spiegel" scria în acest sens: „Privind în mod realist, adică economic, «Fundația Rajneesh» este, de fapt, o organizație pentru valorificarea trudei neremunerate, după o metodă abilă, în fața căreia chiar și un proprietar de sclavi și-ar scoate plin de respect pălăria". Iată, în descrierea aceleiași reviste, cum se desfășura o ședință de așa-zisă „iluminare intensivă", o mostră de degradare a ființei umane, de exploatare a credulității celor în căutare de idealuri iluzorii: „Pe o verandă stau în față 16 adepți de ambele sexe. Tac și se privesc hipnotizați în ochi. Apoi, își poruncesc unul altuia: «Spune-mi cine ești!». Nici un răspuns. «Spune-mi cine ești!». Tăcere. Se aude un gong, participanții se deplasează ajungînd în fața altui partener: «Spune-mi cine ești!». Ridicolul ritual începe în zorii zilei și durează 18 ore, pînă la totala epuizare psihică și fizică...".

Însă tocmai cînd afacerea părea că prosperă mai bine ca niciodată, lovitură de teatru! În momentul cînd autoritățile indiene deschiseseră o anchetă ce viza cercetarea mai detaliată a veniturilor noului „sfînt" de la Poona, acesta a găsit de cuviință că cel mai sănătos lucru, chiar și pentru „divinitatea" sa, era să-și ia tălpășița cît mai repede. Evident, nu a uitat să ia cu sine și „bruma" de avere — circa 12 tone de bagaje care abia i-au încăput într-un avion special. „În urma sa, paradisul a fost închis ca o prăvălie pentru demolare", scria revista „Stern".

Noi „piețe de desfacere"

Și unde putea să-și găsească Bhagwan un nou teren fertil, pentru activitatea sa nocivă, decît în „țara tuturor posibilităților"? Noul sediu de la Muddy Creek (S.U.A.) este bine plasat. California a fost dintotdeauna un teren prielnic pentru proliferarea sectelor. Aici și-a avut sediul și „templul popoarelor", secta lui Jim Jones, care a dobîndit o sinistră notorietate prin sinuciderea colectivă din septembrie 1978, în Guyana. Tot în California, a trăit și Charles Mason, care, împreună cu cîțiva din sectanții săi, i-a ucis, într-un mod bestial, pe actrița Sharon Tate și pe oaspeții ei... Locuitorii din Antelope, terorizați de ideea unei vecinătăți atît de puțin liniștitoare, au cerut ca localitatea să fie luată sub protecția Consiliului districtual. Dar Bhagwan și-a pus în mișcare mecanismul său mistico-financiar, și locuitorii din Antelope au trebuit să se refugieze, în curînd, în alte locuri mai puțin ispititoare pentru sectanți... Adepții săi au construit, pentru „divinul Rajneesh", într-o zonă destul de aridă, o oază de verdeață și răcoare. Cinci vile luxoase pe care le împarte cu cîțiva din colaboratorii săi apropiați. O piscină încălzită, unde face dimineața cîteva mișcări de înot. Este, de fapt, singura activitate, căci „stăpînul" își face un punct de onoare în a nu lucra nimic. Își păstrează întreaga energie pentru după-amiază, cînd, la volanul unuia dintre cele 12 automobile Rolls-Royce pe care le posedă, străbate șoselele regiunii, însoțit de o gardă puternică care îi îndepărtează pe inoportuni. În restul timpului, „Divinul" se odihnește, în timp ce adepții ajung la epuizare fizică și psihică. Pe străzile localității Antelope putea fi văzută, recent, o tînără plîngînd. Dorea să se întoarcă în California, dar nu știa cum. Nu avea bani, nimeni nu era dispus să-i dea ajutor. Dorise să intre în secta lui Bhagwan, dar nu fusese admisă, deoarece nu știa să facă nimic și, în plus, avea și un copil prea mic ca să poată munci. Două guri de hrănit în plus, în această comunitate unde

„Excursie — Bhagwan", într-unul din numeroasele sale Rolls-Royce-uri

„Marele maestru" al şarlatanilor — în acţiune

chiar şi copiii muncesc cîteva ore pe zi la bucătărie sau la munci agricole!... Dar, a renunţat oare „iluminatul" la practicile sale nocive de la Poona? Nici vorbă. Ba, mai mult chiar, a adăugat noi elemente, mai absurde, la repertoriul iniţial. O tînără care a reuşit să se smulgă din ghearele sectei, Iha van der Schulenberg, relata revistei „Life", în cuvinte zguduitoare, ritualul îngrozitor la care este supus adeptul: „Un adevărat martiriu, în cursul căruia participanţii sînt hipnotizaţi, fiind aduşi la nivelul de conştiinţă al copilăriei, al infantilismului; o «terapie» a şocului, destinată să ducă la dispariţia identităţii personale; un proces sistematic de dislocare socială şi individuală... Discipolii, lipsiţi de mijloace, se văd puşi în situaţia de a recurge la orice cale pentru a face rost de bani. Pentru bărbaţi, aceasta înseamnă, adesea, a intra în reţeaua traficanţilor de droguri. Pentru multe femei înseamnă prostituţie. Iar, după ce discipolii cedează lui Bhagwan tot ceea ce posedă, devin un fel de invalizi permanenţi, nişte epave, fiinţe cărora le este imposibil să mai facă faţă realităţii înconjurătoare. Unii dintre ei ajung, pînă la urmă, în azilele de alienaţi mintali". În mod curent, în căsuţele împrăştiate pe colinele de la Muddy Creek, locuiesc cîteva sute de mii de iniţiaţi. Dar, în vara anului trecut, de exemplu, pentru a-l aniversa pe Bhagwan, au venit de pretutindeni mai multe mii.

În diferite ţări există circa 200 000 de adepţi ai lui Bhagwan, dintre care 3 000 numai în Franţa. Pentru a sta cîteva zile lîngă „divinul" Shree, fiecare a plătit, în afară de biletul de avion, şi suma de 350 de dolari. Şi totuşi, nu l-au putut vedea. De cînd a făcut jurămîntul tăcerii — „ultima fază a efortului" —, Bhagwan nu mai iese din somptuoasa sa vilă, decît pentru plimbările în Rolls Royce.

În ultima perioadă, misticul, avid de cîştiguri grase — şi confruntat cu o concurenţă puternică pe piaţa vînzătorilor de iluzii din S.U.A. (să amintim, aici, numai de răufamatul reverend Moon) — caută noi debuşee în direcţia ţărilor Europei occidentale. După o primă debarcare nereuşită în Franţa, de unde oamenii săi au trebuit să dispară rapid, în ultimele luni sannyasinsii săi fac afaceri înfloritoare în R.F.G., unde, lepădînd tot mai mult masca mistică, ei se arată a fi capitalişti veritabili, avizi de cîştig, care profită de orice, chiar şi de moda sectelor, pentru a face bani, cît mai mulţi bani. Secta „Divinului" a început să-şi extindă activitatea — deţine restaurante, discoteci, face comerţ cu vinuri sau cu bijuterii, vinde aparate electronice, fondează firme de construcţii etc. Opinia publică este tot mai neliniştită. Cine poate asista nepăsător, cînd centrele de desfacere a mărfurilor lui Rajneesh „încearcă, prin noi metode, să-i ademenească pe tineri în imperiul unei dependenţe totale" — se întreba ziarul „Hannoversche Allgemeine Zeitung". Nimic nu pare să scape fervorii mercantile a sectanţilor care străbat ţara în lung şi în lat, în căutare de profituri cît mai grase. De pildă, la 9 noiembrie, anul trecut, s-a deschis discoteca „Zorba" la Bieleferd; la 10 noiembrie — un local asemănător la Kiel, la 9 decembrie — la Wiesbaden, la începutul lui ianuarie — la Augsburg şi Hanovra. La sfîrşitul anului 1984, vor exista 35 de discoteci numai în R.F.G. şi 50 în întreaga Europă occidentală, al căror proprietar este Bhagwan. Coloanele de adepţi, ce lucrează fără plată, activează din plin, zi şi noapte.

Sub presiunea opiniei publice, autorităţile au început să fie însă mai circumspecte în acordarea autorizaţiilor pentru afacerile acestor sectanţi. La Wiesbaden, de pildă, s-a respins cererea de a deschide o discotecă de către sannyasins, relevîndu-se că „tinerii şi adulţii tineri sînt ameninţaţi de pericolul ca, vizitînd discotecile lui Bhagwan, în atmosfera de acolo, să fie expuşi la influenţa reprezentanţilor mişcării Bhagwan şi, în cele din urmă, distrugerii personalităţii şi degradării lor ca indivizi".

În orice caz, activitatea de afaceri a sectei „divinului" Shree face să iasă la lumină, cu deosebită pregnanţă, esenţa activităţii oricărei secte din Occident: exploatarea credulităţii tineretului, temerilor şi frustrărilor sale, transformarea nefericirii lui cotidiene în cîştiguri grase, prin manipularea speranţei, prin exploatarea iscusită a iluziei mistice. „Periculoase, agresive, antiumaniste, rasiste" — cu aceste cuvinte caracteriza expertul în problemele sectelor, Friedrich Haack, activităţile nocive ale lui Bhagwan.

Cazul „iluminatului" de la Poona — şi, în ultimul timp, de la Antelope — este tipic, în el putînd fi regăsite principalele aspecte ale activităţii celor circa 1 000 de secte din Europa occidentală şi aproximativ 2 000 din S.U.A. În goana după profit şi înavuţire cu orice preţ, acestea încalcă, în mod grosolan, demnitatea omului, transformîndu-şi adepţii în adevăraţi sclavi ce nu au altă menire decît să-şi aducă obolul la îmbogăţirea conducătorului sectei, care, între timp, duce o viaţă de miliardar, dispunînd de iahturi, castele, mari întreprinderi comerciale. Oamenii de bună credinţă din întreaga lume au luat atitudine, denunţînd aceste forme de înjosire a omului prin exploatare şi aservire, de cinică nesocotire a legilor scrise şi nescrise ale umanismului. Totuşi, autorităţile nu se grăbesc să ia măsuri. Poate pentru că, într-o lume a crizei şi frămîntărilor sociale, cum este, în prezent, Occidentul, aceste adevărate „multinaţionale" ale obscurantismului aduc beneficii mari şi, totodată, îi menţin pe potenţialii nemulţumiţi într-o stare de perfectă marginalizare...

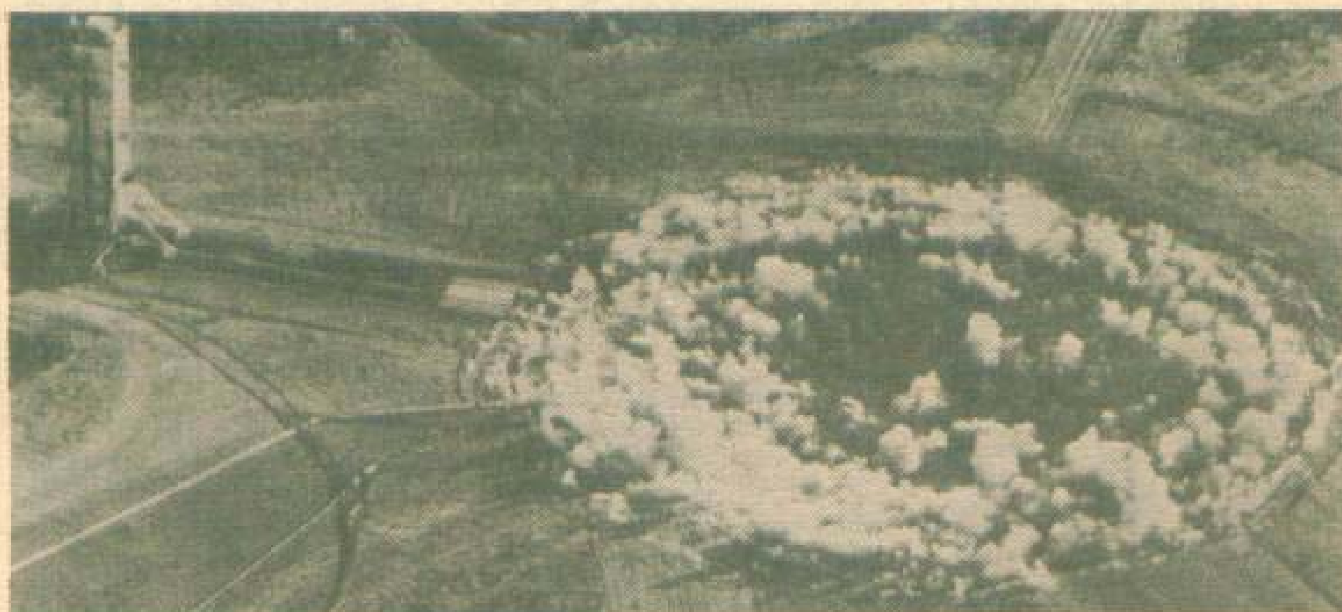
Romeo Nădăşan

Bombe... paşnice

„Pămîntul se zguduie. La circa 1 000 de metri adîncime, o văpaie cu temperatura de cîteva milioane de grade Celsius topeşte stînca. Roca volatilizată lasă să apară o peşteră în formă de pară, cu un diametru de circa 45 de metri. Pe podeaua uriaşei cavităţi curg rîuri de sare şi piatră topită, formînd băltoace de materie clocotitoare". Astfel descrie revista vest-germană „Der Spiegel" o explozie nucleară subterană. Deosebit la această explozie este faptul că scopul ei este paşnic. Savanţii sovietici şi americani lucrează de mai multă vreme la proiecte de utilizare a bombelor atomice în scopuri paşnice, în vederea creării unor spaţii uriaşe de depozitare a combustibililor, la forarea puţurilor petrolifere, la stingerea incendiilor din adîncuri şi chiar la identificarea de noi zăcăminte prin urmărirea pe aparate speciale a undelor de şoc provocate de explozii nucleare controlate. Se pare că în unele domenii exploziile atomice au devenit deja o tehnologie „accesibilă şi verificată". Din păcate, schimbul de date în acest domeniu, mai ales între principalele puteri nucleare, a rămas un deziderat. Un acord privind folosirea în scopuri paşnice a exploziilor atomice, încheiat, în 1976, între U.R.S.S. şi S.U.A., în care era prevăzut schimbul de informaţii în legătură cu exploziile nucleare în scopuri civile de cercetare şi inginerie, nu a fost, pînă în prezent, ratificat de Senatul S.U.A.

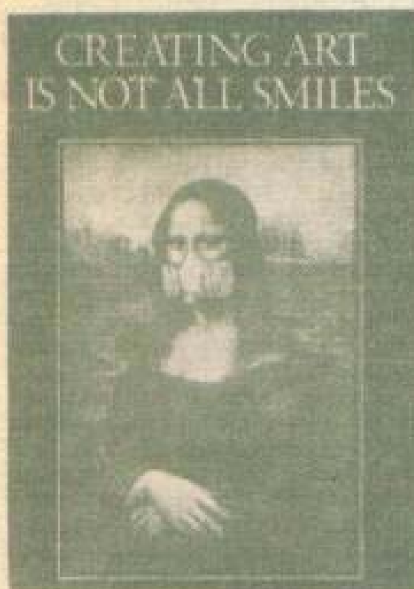
Ideea folosirii forţei dezlănţuite a atomului în scopuri utile civilizaţiei a apărut de multă vreme. De pildă, în 1965, preşedintele S.U.A. din acea vreme, Lyndon B. Johnson, a cerut savanţilor americani „să abordeze serios problema construirii unui al doilea canal Panama cu ajutorul exploziilor nucleare". Totul a rămas, însă, la stadiul de intenţie. În perioada 1967—1973, cinci bombe atomice au fost detonate în subteran în statele americane New Mexico şi Colorado pentru eliberarea unor zăcăminte de gaze naturale estimate la mai multe miliarde de metri cubi. De asemenea, geologul Milo Nordyke, de la Livermore Laboratory, afirmă că „printr-un lanţ de explozii de-a lungul Munţilor Stîncoşi s-ar putea afla cu precizie dacă în această regiune există sau nu uriaşe zăcăminte petrolifere". După 1973, însă, cercetările savanţilor privind folosirea exploziilor nucleare în scopuri paşnice au fost sistate, aducîndu-se diferite argumente, între care şi posibilitatea poluării apelor subterane cu cenuşă radioactivă. Există argumente pro şi contra în această privinţă. Cercetările ar putea descoperi soluţii cît mai bune pentru folosirea energiei nucleare în scopuri paşnice. Dar ele au fost oprite în S.U.A. de peste un deceniu. În schimb, se lucrează de zor la pregătirea unor mijloace cît mai devastatoare în scopul războiului.

Explozie paşnică în Nevada

Arta- o ocupaţie periculoasă?

Evident, arta, mai ales arta cu mesaj revoluţionar, a constituit, nu de puţine ori, o profesiune relativ riscantă. Au existat artişti supuşi persecuţiilor de tot felul din diferite motive, inclusiv datorită faptului că şi-au depăşit epoca, au încercat noi modalităţi de exprimare, au avut iniţiative novatoare. Dar, iată că oamenii de artă, îndeosebi pictorii, se expun unor riscuri datorate înseşi profesiunii lor: de a-şi exprima ideile folosind materiale cum ar fi culorile, vopselele, cleiurile, sprayurile, smalţurile sau dizolvanţii. Toate aceste produse chimice conţin, în cele mai multe cazuri, substanţe care, în cazul folosirii lor vreme îndelungată, aduc serioase prejudicii sănătăţii. Un afiş difuzat de Art Institute din Chicago avertizează „Creating Art Is Not All Smiles" (Crearea artei nu constă doar în zîmbet). Mona Lisa din celebrul tablou de Leonardo da Vinci îşi ascunde zîmbetul sub o mască de gaze. O parabolă modernă menită să atragă atenţia pictorilor, profesorilor şi elevilor din şcolile de artă asupra riscurilor pe care le comportă creaţia de artă. Artiştii americani intenţionează, de altfel, să ajungă la un acord liber-consimţit cu producătorii de materiale necesare picturii şi altor domenii de creaţie artistică, pe baza căruia

Creaţia artistică nu este numai zîmbet

orice substanţă ce conţine elemente dăunătoare sănătăţii să aibă o indicaţie de avertizare. S-a constatat că numărul substanţelor întrebuinţate în atelierele de pictură, gravură şi în alte domenii ale activităţii artistice şi care au componente dăunătoare sănătăţii este uriaş. Astfel, multe vopsele conţin diferite combinaţii de crom, despre care se afirmă că sînt „cancerigene". De asemenea, culorile pe bază de cobalt provoacă afecţiuni cardiace, iar cele pe bază de cadmiu dificultăţi de respiraţie. O serie de sortimente de hîrtie şi carton conţin asbest ce afectează plămînii, iar în tipografiile de artă se folosesc multe substanţe ce provoacă afecţiuni ale ficatului şi rinichilor. În curînd, dacă nu vor fi găsite substanţe nedăunătoare înlocuitoare, s-ar putea ca artiştii să înceapă să-şi dea frîu liber inspiraţiei, într-adevăr, cu o mască de gaze pe figură, pentru a nu se sacrifica, şi la propriu, pe altarul artei!

Cel de-al treilea ochi

Dirijează melatoninul, hormonul misterioasei glande pineale, „orologiul intern" al omului şi pubertatea sa? Are oare acest hormon şi o acţiune determinantă asupra sănătăţii psihice? Iată întrebări pe care şi le-au pus, de mai multă vreme, cercetătorii din diferite ţări ale lumii. Şi experimentele nu au întîrziat, primele victime fiind micile vrăbii. După operaţia de extirpare a minusculei glande pineale, ele şi-au pierdut simţul timpului. Agitate, au ţopăit zi şi noapte în colivie, pînă cînd epuizarea fizică a dus la încetarea lor din viaţă. În schimb, la hîrciogi acelaşi experiment a determinat creşterea poftei lor de viaţă. Astfel de efecte se datorează, se pare, lipsei melatoninului, hormonul care se găseşte în cantităţi infime în organismele vii şi care, potrivit cercetătorului american Richard Wurtmann de la Massachusetts Institute of Technology, are „efecte surprinzătoare" şi asupra omului. Astfel, această substanţă determină, în mare măsură, mersul „orologiului intern" al tuturor mamiferelor, ritmul de 24 de ore, temperatura corpului, capacitatea de acţiune şi activitatea glandelor. Măsurînd concentraţia acestui hormon în sîngele mai multor copii, Wurtmann a descoperit că melatoninul determină şi apariţia pubertăţii — găsindu-se în cantitate mai mare la preadolescenţi decît la tinerii maturi. Au existat, încă din antichitate, teorii despre această glandă, nu mai mare ca o alună, ce se găseşte ascunsă la baza creierului. Marele medic Galen afirma că ea este „poarta de intrare a gîndului", iar filozoful Descartes considera că este „sediul sufletului".

Experienţele şi măsurătorile au arătat că această glandă, denumită şi epifiză, comandă şi apariţia somnului. Persoanele cu un procent mai mare de melatonin în sînge au nevoie de mai mult somn. Persoanele mai în vîrstă, a căror concentraţie hormonală este mai redusă, au nevoie de mai puţine ore de somn. De asemenea, cercetările au ajuns la concluzia că există o legătură între melatonin şi sănătatea psihică. La pacienţii depresivi şi cu dereglări mintale concentrările de melatonin sînt deosebit de reduse. În viitor, concentraţia de melatonin va deveni, probabil, un nou indicator relevant pentru starea sănătăţii omului. Terapia cu medicamente pe baza acestui hormon s-ar putea dovedi salutară chiar pentru cazuri fără speranţă. Deocamdată cercetările se află la început. Viitorul va demonstra dacă se va putea sau nu acţiona cu efecte pozitive asupra „porţii sufletului", pentru a determina acest al „treilea ochi" al organismului, care este epifiza, să refacă starea de normalitate a unor organisme bolnave.

Ultimul asalt

La 1 februarie 1984, cînd japonezul Naomi Uemura a părăsit tabăra principală de la poalele muntelui McKinley din Alaska şi a început urcuşul plin de greutăţi spre vîrful acestui cel mai înalt munte din America de Nord (6 193 m), ca de obicei el nu avea nici un însoţitor. Bazîndu-se pe forţele proprii, el reuşise anterior să învingă cele mai formidabile înălţimi din Europa occidentală, America de Sud, Africa şi Asia — Mont Blanc, Aconcagua, Kilimanjaro şi Everest.

Ca şi în ascensiunile sale anterioare, singuraticul Uemura reuşise o performanţă unică în istoria explorărilor geografice — cu ajutorul unei sănii trasă de cîini el a traversat Antarctica, iar într-o ambarcaţiune simplă indiană a reuşit să străbată întreg cursul de 6 400 kilometri al Amazonului. Şi de cîte ori nu văzuse Uemura moartea cu ochii?! În timpul călătoriei sale solitare la Polul Nord, din 1978, se întîlnise pe neaşteptate cu un urs polar. Şi exploratorul japonez a recurs la un truc vechi de cînd lumea pentru a-l păcăli pe animalul ce pornise vijelios la atac — s-a întins pe gheaţă şi a făcut pe mortul. Şi trucul a reuşit, uriaşul animal arctic, dornic de hrană proaspătă, părăsindu-l după o explorare atentă cu botul şi labele, din fericire fără urmări neplăcute.

Şi iată, la 12 februarie anul acesta, în ziua cînd împlinise 43 de ani, vajnicul explorator anunţase prin radio baza de plecare că a reuşit să ajungă în vîrful renumitului Mount McKinley. Era pentru prima dată cînd se reuşea o escaladare pe timp de iarnă a impunătorului munte. Din păcate, aceasta a fost şi ultima ştire din partea lui Uemura. La 16 februarie, un avion al serviciului montan de salvare îl depistase din nou pe alpinistul japonez în timpul coborîrii periculosului vîrf. Dar nu mult după aceea s-a dezlănţuit o furtună de zăpadă, care a făcut ca temperatura să coboare vertiginos sub 25 de grade Celsius.

Anunţată că Uemura nu se reîntorsese la bază, Universitatea Meiji din Tokio a luat iniţiativa de a trimite o echipă de cinci alpinişti în

Alaska. Dar după trei săptămîni de căutări zadarnice, echipa japoneză de salvare şi-a întrerupt cercetările, după ce a reuşit să găsească o serie de obiecte de importanţă vitală din echipamentul lui Uemura, printre care şi sacul său de dormit, fără de care orice supravieţuire este imposibilă. Legendarul învingător al munţilor, al şaselea fiu al unui ţăran japonez sărac, a plătit uluitorul său curaj cu viaţa.

Şi totuşi viaţa sa rămîne în memoria noastră ca o splendidă metaforă a condiţiei umane: infinitele posibilităţi ale omului în faţa nenumăratelor stihii ale naturii!

Presa americană în pierdere de credibilitate

La un deceniu de la epoca de glorie inaugurată de „afacerea Watergate", cînd presa americană era denumită a patra putere în stat, iată că, în prezent, situaţia s-a schimbat radical, acuzatorul din urmă cu un deceniu devenind acuzat.

Opinia publică din S.U.A. pare — şi nu fără motiv — să-şi piardă tot mai mult încrederea în exactitatea ştirilor de presă din această ţară şi, mai ales, în metodele de lucru ale mijloacelor mass media. Mulţi critici învinuiesc presa din S.U.A. de aroganţă, cinism, insensibilitate, senzaţionalism ieftin etc. În 1976 se considera că situaţia este excelentă, atunci cînd la o anchetă de opinie circa 30 la sută din americani afirmau că au „mare încredere" în ştirile de presă. În prezent, potrivit unei anchete asemănătoare a „National Opinion Research Centre", numărul celor care mai cred cît de cît în ceea ce relatează presa S.U.A. a ajuns la 13,7 la sută şi este într-un regres permanent. Sporeşte numărul cititorilor de ziare şi al telespectatorilor ce îşi exprimă tot mai deschis deziluzia faţă de activitatea ziariştilor, iar industria cinematografică de la Hollywood a descoperit o nouă afacere prosperă: filme despre procese şi mistificări ale ziariştilor şi fotografilor de presă.

Jody Powell, fostul purtător de cuvînt al preşedintelui Jimmy Carter, va publica, în curînd, o carte intitulată semnificativ „Cealaltă faţă a poveştii", criticînd modul în care presa a relatat despre activitatea Casei Albe în perioada fostului preşedinte Carter. Şi nu este de mirare că s-a ajuns la o asemenea situaţie. În ultimii doi ani, credibilitatea presei a fost puternic afectată de episoade nefericite, să amintim doar de cazul Janetei Cooke de la „Washington Post", care a inventat o întreagă poveste despre un copil negru care se droghează, ficţiune care a fost încununată, nici mai mult nici mai puţin, decît cu premiul Pulitzer, cea mai prestigioasă distincţie acordată în presa din S.U.A.

Dar nici televiziunea nu a scăpat cu faţa mai curată. Renumitul Walter Cronkite, de la postul CBS, unul din monştrii sacri ai televiziunii americane, a fost nevoit să intervină personal, criticînd o serie de noi programe calificate de el drept „iresponsabile", deoarece favorizează materialele senzaţionale, cu sau fără bază reală, în dauna unei tratări serioase a informaţiilor abordate. Responsabilitatea presei din S.U.A. este cu atît mai mare cu cît în această ţară există circa 1 700 de cotidiane, citite zilnic de aproximativ 110 milioane de persoane, şi americanul petrece, în medie, patru ore pe săptămînă vizionînd buletinele de ştiri de la televiziune. Dar între responsabilitate şi profit, societatea occidentală alege întotdeauna valoarea sa fundamentală — banul.

CAIET DE VACANŢĂ '84

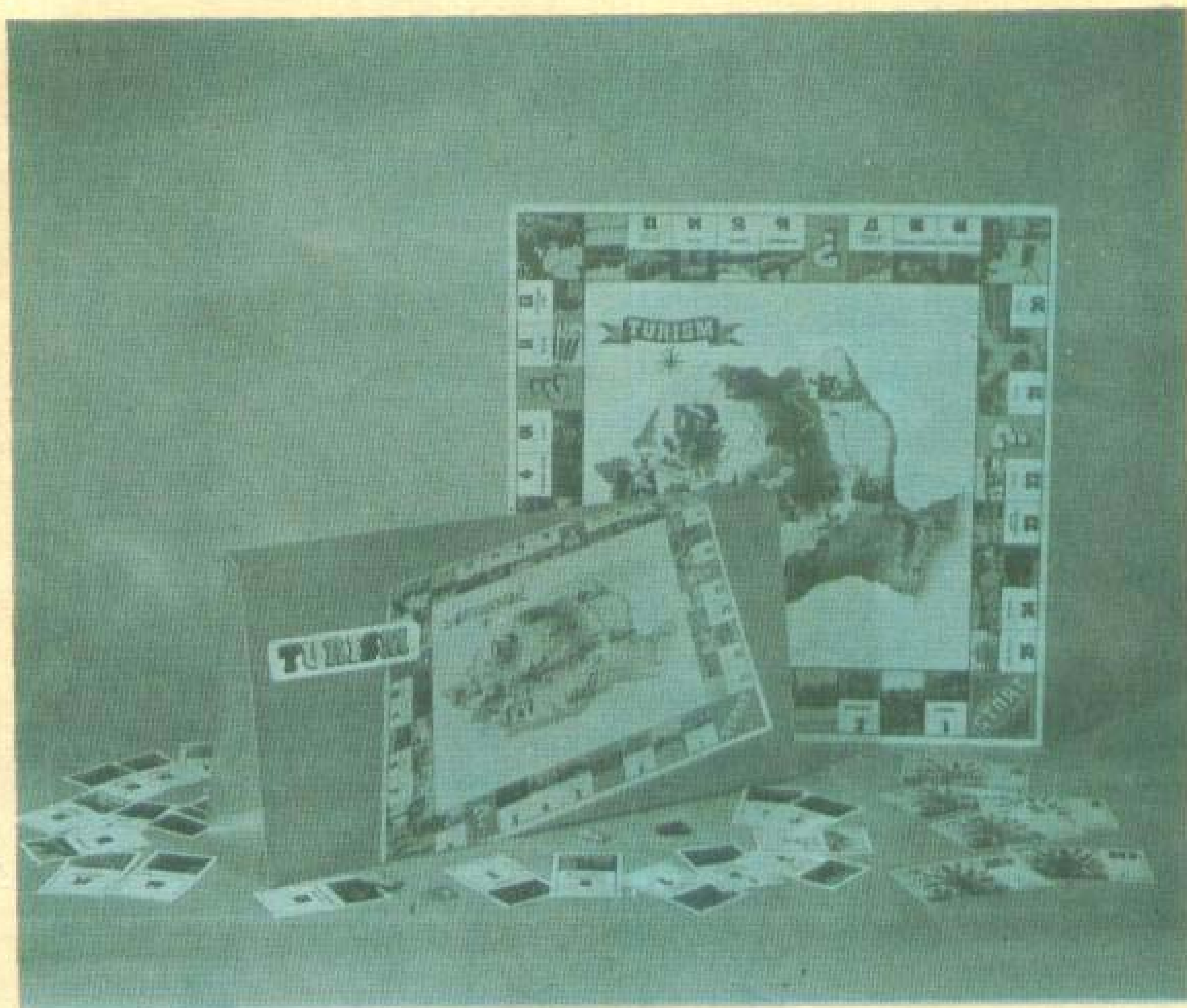
LUMEA

realizat de revista „LUMEA"
săptămînal de politică externă

Coordonatorul ediţiei: Ilie Olteanu
Prezentarea grafică: Radu Dobre, Mircea Dub, Sorin Turculeţ
Coperta: Sergiu Georgescu

Redactarea caietului de vacanţă a fost încheiată la 15 iunie a.c.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"

O NOUĂ EMBLEMĂ: JECO!

Cuprinde o gamă largă de jocuri educativ-colective: jocuri logice, colecţia carte-joc, jocuri poligrafiate şi alte jucării a căror producţie şi desfacere este asigurată de Centrocoop.

Se pot cumpăra din unităţile cooperativelor de producţie, achiziţii şi desfacere a mărfurilor din toate comunele şi oraşele ţării, iar din Capitală de la magazinele din Calea Moşilor nr. 135, str. 13 Decembrie nr. 26 şi str. Brezoianu nr. 29.

La cerere se pot expedia la domiciliu prin unităţile: „Comerţul prin coletărie" şi „Cartea prin poştă", str. Vulturi nr. 31, sector 3, Bucureşti, cod. 74123. Plata se face ramburs, la primirea coletului. În prealabil se cere lista jocurilor.

Sugestii asupra jocurilor lansate şi a creării de noi jocuri sau comenzi se primesc la sediul Recoop, str. Sf. Ştefan 21, sector 2, Bucureşti, cod 70306. Telefon 13.81.75 şi 13.62.60. Telex: 10393.

Faceți cunoștință cu produsele executate de întreprinderile cu licență din cadrul Ministerului Industriei Ușoare — produse din lînă ce poartă însemnul

WOOLMARK

Woolmark este un semn internațional, de distincție, pentru produsele executate din lînă pură virgină (la prima prelucrare) și care au trecut cu succes un foarte sever control de calitate, cu nu mai puțin de 17 „probe".

Woolmark, o carte de vizită prestigioasă, cu care se vor recomanda — atît pe piața internă, cît și pe cea externă — produsele executate de întreprinderile de stofă **DOROBANȚUL** din Ploiești, **LIBERTATEA** din Sibiu, **CARPATEX** din Brașov, întreprinderile de confecții din Oradea, Craiova, Sibiu, Odorheiul Secuiesc, Arad și **FLACĂRA** din Cluj-Napoca, **MONDIALA** din Satu Mare, precum și Întreprinderea de confecții și tricotaje din București.

Creațiile lor, de o eleganță clasică ce are în vedere întotdeauna și cele mai noi tendințe ale modei, sînt destinate femeilor, bărbaților și copiilor (stofe, rochii, fuste, blezere, taioare, costume, veste, sacouri, pantaloni, pardesie, paltoane).

Ori de cîte ori vă veți întîlni cu semnul **WOOLMARK**, fiți convinși că este încredințat spre purtare numai produselor de cea mai bună calitate.

WOOLMARK — o garanție a calității.

Lei 25